

การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง

นายเทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-0771-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The Study for Conservation of Nang-Loeng District

Mr.Tiamsoon Sirisirsak

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Architecture

Department of Architecture

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-0771-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง
โดย	นายเทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ ฉันทวิลาสวงศ์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยงฉนิศร์ พิมลเสถียร

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

.....คณะบดีคณะสถาปัตยกรรม
(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ สัจกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ผู้สดี ทิพพัส)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ ฉันทวิลาสวงศ์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยงฉนิศร์ พิมลเสถียร)

.....กรรมการ
(อาจารย์จิตติศักดิ์ ธรรมมาภรณ์พิลาศ)

สถาบันนวัตกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายเทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์: การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง. (The Study for Conservation of Nang-Loeng District) อาจารย์ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ จันทวิลาสวงศ์, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 141 หน้า. ISBN. 974-13-0771-3

การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง ซึ่งเป็นย่านการค้าเก่าที่เหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่งในกรุงเทพมหานครนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โครงสร้างชุมชน ข้อจำกัดด้านกฎหมายและนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเสนอแนะแนวทางการวางแผนอนุรักษ์ ซึ่งอาจนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาพัฒนาและปรับปรุงในเชิงอนุรักษ์และเป็นแนวทางในการนำแผนการอนุรักษ์มาปฏิบัติให้เป็นจริงต่อไป ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากเอกสาร รายงาน การออกแบบสอบถาม และการสำรวจภาคสนาม โดยขอบเขตของพื้นที่ศึกษากำหนดด้วยลักษณะความเป็นศูนย์กลางของย่าน ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพที่หลงเหลืออยู่จากอดีต และการรวมกลุ่มชุมชนในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่าย่านนางเลิ้งมีคุณค่าในเชิงอนุรักษ์ จากการเป็นพื้นที่ที่มีความทรงจำทางวัฒนธรรม ทั้งการเป็นแหล่งการค้าอาหาร ขนมหวานที่ขึ้นชื่อ เป็นชุมชนเก่าที่มีปฏิสัมพันธ์ในชุมชนสูง มีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และเคยเป็นแหล่งบันเทิงที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแห่งหนึ่ง แต่ในด้านความเข้มแข็งของชุมชนพบว่าการรวมกลุ่มกันแก้ปัญหาของชุมชนยังมีน้อยและยังขาดองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ในการวางแผนการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง ทางด้านลักษณะทางกายภาพใช้วิธีการฟื้นฟูเมือง ซึ่งแบ่งการพัฒนาออกเป็น 3 ระดับ คือ การอนุรักษ์ การปรับปรุงฟื้นฟู และการพัฒนาสร้างใหม่ ในส่วนอาคารอนุรักษ์เสนอให้มีการจัดลำดับอาคารอนุรักษ์ และมีการประกาศใช้แนวทางการอนุรักษ์และเพื่อควบคุมความเปลี่ยนแปลง ในส่วนอาคารที่จะต่อเติมหรือการสร้างอาคารใหม่ในอนาคตจะต้องมีการประกาศใช้แนวทางการออกแบบอาคาร ทั้งนี้ควรแก้ไขข้อกฎหมายจำกัดความสูงอาคารให้มีการคำนึงถึงความกลมกลืนของอาคารในพื้นที่มากขึ้น นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ เช่นการกำหนดกิจกรรมการใช้อาคาร การใช้ที่ดิน ควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้จะต้องมีการแก้ไขระบบสัญญาเช่าเพื่อสร้างความมั่นคงในที่อยู่อาศัยทำให้เกิดแรงจูงใจในการพัฒนาชุมชนของตน ด้านงบประมาณ ในการดำเนินการอาจใช้งบประมาณจากเจ้าของที่ดิน คือ วัดโสมนัสวรวิหารและสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เอง หรือการสร้างแรงจูงใจจากการให้ความช่วยเหลือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำของกองทุนเพื่อการอนุรักษ์ต่างๆ ในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนควรมีการรวมกลุ่มกันแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ เช่นการจัดตั้งกองทุนออมทรัพย์ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสานการดำเนินงานซึ่งกันและกัน และการให้ความรู้ การสร้างจิตสำนึกในการบำรุงรักษาสาธารณะสมบัติและศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้กระบวนการในการอนุรักษ์จะต้องให้ความสำคัญแก่การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน

ภาควิชา สถาปัตยกรรมศาสตร์
สาขาวิชา สถาปัตยกรรม
ปีการศึกษา 2543

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

4274121825 : MAJOR ARCHITECTURE

KEYWORD: NANG-LOENG DISTRICT / CONSERVATION

TIAMSOON SIRISRISAK: THE STUDY FOR CONSERVATION OF NANG-LOENG DISTRICT.

THESIS ACVISOR: ASSOC. PROF. DR.SANTI CHANTAVILASVONG, THESIS CO-ADVISOR:

ASST. PROF. DR.YONGTANIT PIMONSATHEAN. 141 pp. ISBN. 974-13-0771-3

The study for conservation of Nang-Loeng district, one of a few survived old commercial areas in Bangkok, has the main objectives to reveal the historical significance, urban structure, and the limited conservation factors in terms of laws and governmental policy. Moreover, this study also provides some recommendations for conservation planning which will be beneficial for further implementation. The study process is based on the integration of related documents, as well as responses from questionnaires, and facts from observation. The scope of study is determined by smaller area but at the heart of the district.

The major finding has shown that Nang-Loeng district used to be an entertaining zone of Bangkok and is still a favorite food center especially Thai-deserts. Other unique characters of Nang-Loeng are cozy community and valuable architectural features, which have high potential for development to be cultural tourism location. However Nang-Loeng district still lack influential leader and public power to solve the problems of weak organization community. To conserve Nang-Loeng district, physical developments should be considered in three levels i.e., conservation, rehabilitation, and redevelopment. Historical value sequence and announcement of building conservation guideline and design guideline should be arranged to control physical change of the district. It may necessary to amend the relevant laws such as building height regulations in order to make sound linkage between historic and new buildings. Apart from the physical factors, it has to control over economic activities to enhance for example building usage, and land usage, etc. Therefore, the lengthening of lease contract should encourage people to create their community strength. Budgets may come from The Crown Property Bureau's fund or low-interest rate source for conservation fund. To make the community strength should set a social group of people to work together to solve social and economic problems, setting a saving fund, experience changing, and the creation of conservation awareness. All the conservation processes have to make acceptable and practical by getting the public participation.

Department.....Architecture.....

Student's signature.....

Field of study.....Architecture.....

Advisor's signature.....

Academic Year.....2000.....

Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือ และให้คำแนะนำอย่างดียิ่งจาก
รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ ฉันทวิลาสวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.ยงฉัตร พิมลเสถียร อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รวมทั้งศาสตราจารย์สุชาติ ทิพทัสและ อาจารย์จิตติ
ศักดิ์ ธรรมมาภรณ์พิลาศ ประธานกรรมการและกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์ ผู้ วิ จั ย ข อ ก ร า บ
ขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้ด้วย

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทบวงมหาวิทยาลัย และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบัน
เทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง ที่ช่วยสนับสนุนทุนในการทำวิจัยส่วนหนึ่ง

ในโอกาสนี้ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณหน่วยงานและผู้เอื้อเฟื้อข้อมูลที่ใช้วิจัย ดังนี้
สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร

กองอสังหาริมทรัพย์ 1 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

มูลนิธิสำนักวิจัยและพัฒนาชุมชนเมือง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

คุณประเสริฐ ฤทธิสำเร็จ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

หอภาพยนตร์แห่งชาติ

ชาวชุมชนนางเลิ้ง โดยเฉพาะคุณวนาพร บุญญานูวัตร์ และคุณปรีชา ศรีตุลยชาติ

ทำยนี้ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณผู้ที่ให้ความช่วยเหลือทั้งกำลังกายกำลังใจ ดังนี้
บิดา มารดา และพี่ทุกคน

เพื่อนร่วมชั้นเรียนในระดับปริญญาโท โดยเฉพาะคุณธิป ศรีสกุลไชยรัก, คุณนนทวัฒน์ จิตตรง

เพื่อนร่วมชั้นเรียนและรุ่นพี่ในระดับปริญญาตรี โดยเฉพาะคุณเกรียงศักดิ์ ติโรวิภาส, คุณสุพล พิลึก,

คุณปริญญา ชูแก้ว, คุณพงศกร ยิ้มสวัสดิ์, คุณมนต์ทวี จิระวัฒน์ทวี, คุณพรพรรณนิภา ปิณฑวณิช,

คุณประพันธ์ ศิวีไล, คุณกัลยา มีอยู่เต็ม, คุณสมฤทัย ประवालปัทมกุล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตารางและแบบสถาปัตยกรรม.....	ฅ
สารบัญแผนภูมิ รูป.....	ฉ
สารบัญแผนที่.....	ญ
บทที่	
1. บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4 ข้อจำกัดของการวิจัย.....	4
1.5 คำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.7 วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
2. แนวความคิดในการอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้อง	
2.1 เหตุผลในการอนุรักษ์.....	9
2.2 เกณฑ์ในการเลือกอาคารอนุรักษ์.....	10
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับเกณฑ์การพิจารณาลักษณะเฉพาะของชุมชน.....	12
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับหลักการวางแผนอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์.....	13
2.5 ระดับวิธีในการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมืองเก่า.....	14
3. ประวัติศาสตร์ของย่านนางเลิ้ง	
3.1 วิวัฒนาการทางกายภาพของย่านนางเลิ้ง.....	16
3.2 ประวัติศาสตร์ด้านสังคมและวัฒนธรรมของย่านนางเลิ้ง.....	31
3.3 สรุปความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ศึกษา.....	42

4	โครงสร้างชุมชน	
4.1	ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม.....	43
4.2	ลักษณะทางกายภาพ.....	55
5	กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง	
5.1	กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง	75
5.2	นโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	78
6	การวิเคราะห์ศักยภาพเชิงอนุรักษ์	
6.1	ความจำเป็นในการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง.....	80
6.2	ข้อจำกัดด้านกฎหมายและนโยบาย.....	86
6.3	ความเข้มแข็งของชุมชน.....	87
6.4	สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์.....	88
7	ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์	
7.1	สรุปผลการวิจัย.....	102
7.2	ข้อเสนอแนะ.....	103
	รายการอ้างอิง.....	123
	ภาคผนวก.....	124
	ประวัติผู้เขียน.....	141

สารบัญตารางและแบบสถาปัตยกรรม

หน้า

ตารางที่ 1 สรุปวิธีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล.....	8
ตารางที่ 2 ประชากรในย่านนางเลิ้ง.....	44
ตารางที่ 3 ขนาดครัวเรือน.....	45
ตารางที่ 4 ระยะเวลาการอยู่อาศัยของคนในย่านนางเลิ้ง.....	46
ตารางที่ 5 ปฏิสัมพันธ์ในชุมชน.....	46
ตารางที่ 6 การใช้อาคารตึกแถวและห้องแถวไม้.....	51
ตารางที่ 7 ประเพณี กิจกรรมทางศาสนา.....	54
ตารางที่ 8 จำนวนชั้นตึกแถวและห้องแถวไม้.....	60
ตารางที่ 9 อายุอาคารตึกแถวและห้องแถวไม้.....	61
ตารางที่ 10 สภาพอาคารตึกแถวและห้องแถวไม้.....	61
ตารางที่ 11 โบราณสถานในย่านนางเลิ้งและบริเวณใกล้เคียง.....	69
ตารางที่ 12 ภาพลักษณ์ของย่านนางเลิ้ง.....	72
ตารางที่ 13 การมีที่ที่กักอาศัยนอกเขตนางเลิ้ง.....	73
ตารางที่ 14 สภาพปัญหาจากความคิดเห็นของชาวนางเลิ้ง.....	74
ตารางที่ 15 เสนอแนะปัญหาจากความคิดเห็นของชาวนางเลิ้ง.....	74
ตารางที่ 16 ความจำเป็นในการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง.....	80
ตารางที่ 17 สรุปปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไข.....	85
ตารางที่ 18 ข้อเสนอแนะในการวางแผนอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง.....	103
แบบสถาปัตยกรรม 1 อาคารตึกแถวสองชั้นถนนนครสวรรค์และถนนกรุงเกษม.....	91
แบบสถาปัตยกรรม 2 อาคารตึกแถวชั้นครึ่ง.....	94
แบบสถาปัตยกรรม 3 อาคารตึกแถวถนนสุขุมิตร.....	97
แบบสถาปัตยกรรม 4 โรงหนังนางเลิ้ง.....	100

สารบัญแผนภูมิ รูป

หน้า

แผนภูมิที่ 1 กรอบการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง.....	6
แผนภูมิที่ 2 ลำดับขั้นตอนในศึกษา.....	7
รูปที่ 1 บาญชีจ่ายเงินทำการต่างๆ ในที่วังสวนดุสิตส่วนใช้เงินพระคลังข้างที่ จำนวน พฤศจิกายน ร.ศ.119.....	21
รูปที่ 2 นางเลิ้งและคลองผดุงกรุงเกษม.....	32
รูปที่ 3 การค้าในตลาดนางเลิ้ง ปัจจุบันบางส่วนใช้เป็นที่ขายอาหารสำเร็จรูป.....	33
รูปที่ 4 ช่องบรรจุอิฐของมิตร ชัญบัญชา.....	35
รูปที่ 5 ป้ายคณะละครครุฑน เรืองนนท์.....	36
รูปที่ 6 ตัวอย่างโฆษณาของร้านนางเลิ้งฮาร์ด.....	37
รูปที่ 7 วัดสุนทรธรรมทาน.....	40
รูปที่ 8 ศาลเจ้านางเลิ้ง.....	41
รูปที่ 9 ร้านกาแฟชอยนางเลิ้ง 3.....	50
รูปที่ 10 การค้าอาหารสำเร็จรูปในปัจจุบัน.....	50
รูปที่ 11 การค้าอาหารสำเร็จรูปในปัจจุบัน.....	50
รูปที่ 12 การใช้ลานหน้าโรงหนังนางเลิ้งให้บริการตัดผมฟรี.....	63
รูปที่ 13 เปรียบเทียบการถือครองที่ดินและพื้นที่โครงการปรับปรุงตลาดนางเลิ้ง พ.ศ.2510	67
รูปที่ 14 อาคารตึกแถวสองชั้นถนนนครสวรรค์และถนนกรุงเกษม.....	91
รูปที่ 15 อาคารตึกแถวชั้นครึ่ง.....	94
รูปที่ 16 อาคารตึกแถวถนนสุรุมิตร.....	97
รูปที่ 17 โรงหนังนางเลิ้ง.....	100
รูปที่ 18 แสดงรูปแบบการปฏิสังขรณ์ห้องแถวไม้.....	106
รูปที่ 19 แสดงการปรับปรุงตลาดนางเลิ้ง.....	107
รูปที่ 20 แสดงรูปแบบการปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรมเป็นที่โล่งเพื่อการนัดพบทางการ.....	108
รูปที่ 21 เสนอแนะลักษณะการปรับปรุงที่จอดรถ.....	114
รูปที่ 22 ด้านหน้าของอาคารอนุรักษ์ (facade) ในย่านนางเลิ้ง.....	115
รูปที่ 23 แนวทางการออกแบบอาคารต่อเติมและอาคารสร้างใหม่ในย่านนางเลิ้ง.....	116

สารบัญแนบที่

หน้า

แผนที่ที่ 1 ตำแหน่งพื้นที่ศึกษา.....	4
แผนที่ที่ 2 บริเวณกรุงเทพฯปี พ.ศ.2431.....	18
แผนที่ที่ 3 บริเวณกรุงเทพฯปี พ.ศ.2440	20
แผนที่ที่ 4 วังเจ้านายในย่านนางเลิ้งสมัยรัชกาลที่ 5	20
แผนที่ที่ 5 บริเวณกรุงเทพฯปี พ.ศ.2450.....	23
แผนที่ที่ 6 บริเวณกรุงเทพฯสำรวจปี พ.ศ.2464	25
แผนที่ที่ 7 ทางสัญจรที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์.....	29
แผนที่ที่ 8 อาคารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์.....	30
แผนที่ที่ 9 การเปลี่ยนแปลงการใช้งานของวังเจ้านายในย่านนางเลิ้ง.....	27
แผนที่ที่ 10 ทางสัญจรและอาคารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์.....	27
แผนที่ที่ 11 เปรียบขอบเขตของ ย่านนางเลิ้งประมาณ พ.ศ.2458 กับปัจจุบัน	42
แผนที่ที่ 12 กรรมสิทธิ์ที่ดิน.....	48
แผนที่ที่ 13 การใช้อาคารในย่านนางเลิ้ง.....	52
แผนที่ที่ 14 การจำแนกกลุ่มสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษา.....	59
แผนที่ที่ 15 จำนวนชั้นอาคารในย่านนางเลิ้ง.....	64
แผนที่ที่ 16 วัสดุอาคารในย่านนางเลิ้ง.....	65
แผนที่ที่ 17 อายุอาคารในย่านนางเลิ้ง.....	66
แผนที่ที่ 18 สภาพอาคารในย่านนางเลิ้ง	67
แผนที่ที่ 19 ทางสัญจรและที่จอดรถในย่านนางเลิ้ง	68
แผนที่ที่ 20 ตึกแถวเก่าและองค์ประกอบทางกายภาพในกรุงรัตนโกสินทร์	71
แผนที่ที่ 21 แผนที่แนบท้ายข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร.....	77
แผนที่ที่ 22 อาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์ในย่านนางเลิ้ง.....	90
แผนที่ที่ 23 การกำหนดระดับในการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง.....	105
แผนที่ที่ 24 เสนอแนะรูปแบบการจัดระเบียบการสัญจร.....	111
แผนที่ที่ 25 ผังเสนอแนะ.....	112

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา กรุงรัตนโกสินทร์ได้มีพัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นโดยตลอด จากชุมชนเมืองริมฝั่งแม่น้ำลำคลองในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น มาสู่ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานตามการพัฒนาของถนนและมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในสิ่งก่อสร้างมากขึ้น โดยเฉพาะตั้งแต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นยุคที่ไทยได้รับอิทธิพลการพัฒนาประเทศจากชาติตะวันตก มีการขยายเมืองออกสู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ด้วยการขุดคูคลองและการตัดถนนขึ้นหลายสาย จึงทำให้การตั้งถิ่นฐานของประชากรที่อยู่ใกล้แม่น้ำเริ่มมีมากขึ้น แหล่งชุมชนและตลาดเริ่มใช้การสัญจรทางบกเป็นหลักเรื่อยมา (เกียรติ จิวะกุล, และคณะ. 2525: 29)

จนกระทั่งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา กรุงรัตนโกสินทร์ขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยขาดการควบคุม ขาดนโยบายและแผนปฏิบัติที่เหมาะสมจนเป็นเหตุให้เกิดการขยายตัวอย่างไม่มีแบบแผน ซึ่งนำไปสู่การประสบปัญหาด้านสภาวะแวดล้อมอย่างหนักเช่นเดียวกับมหานครแห่งอื่นของโลก

สภาพปัจจุบันของกรุงรัตนโกสินทร์ กำลังได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองสมัยใหม่ คือ ลักษณะชุมชนเก่าที่มีการผลิต การค้า อยู่อาศัยอยู่ในที่เดียวกันกำลังถูกกระแสการพัฒนาเมืองที่สมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการใช้ที่ดินอย่างคุ้มค่ามากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งหากกล่าวในเชิงเศรษฐศาสตร์แล้วพื้นที่ใจกลางเมืองย่อมมีราคาสูงกว่าที่จะใช้เป็นเพียงที่พักอาศัย (Steinberg, Florian, 1996: 495) การพัฒนาดังกล่าวจึงนำไปสู่การรื้อย้ายอาคารเก่าในที่สุด ดังเห็นได้จากแนวโน้มในการรื้อถอนอาคารเก่าหลายแห่ง เช่น

- การรื้อถอนอาคารประวัติศาสตร์เพื่อสร้างอาคารสมัยใหม่ ในย่านพาหุรัด สัมพันธวงศ์
- นโยบายการย้ายหน่วยงานราชการในย่านท่าพระจันทร์ ท่าช้าง บางลำพู เพื่อลดความหนาแน่นของกิจกรรมและประชากร ตามแผนแม่บทในการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์
- นโยบายรื้อย้ายอาคารเก่าย่านท่าเตียน ปากคลองตลาด เพื่อปรับปรุงเป็นพื้นที่นันทนาการและเพื่อเปิดมุมมองให้แก่โบราณสถาน ซึ่งเป็นไปตามโครงการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เฉพาะแห่งในกรุงรัตนโกสินทร์ (ชินครอนกรู๊ป, 2538)

- การขยายตัวของเมืองสมัยใหม่ที่ขาดการควบคุมทำให้โครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเก่าไม่สามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ จึงทำให้เกิดการทอดตัวทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ย่านกุฎีจีน กุฎีขาว ย่านนางเลิ้ง

ย่านนางเลิ้ง เป็นย่านพาณิชยกรรมเก่าแห่งหนึ่ง ปัจจุบันจัดอยู่ในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก เป็นย่านการค้าและแหล่งบันเทิงเก่าแก่มาดั้งแต่สมัยปลายรัชกาลที่ 5 มีลักษณะของชุมชนเก่าที่หาได้ยากในปัจจุบัน นอกจากนี้ลักษณะสถาปัตยกรรมในย่านนางเลิ้งยังมีความต่อเนื่องกับพื้นที่ในเขตอนุรักษณ์ใกล้เคียงด้วย คือมีตึกแถวประวัติศาสตร์ซึ่งมีรูปแบบกลมกลืนกับตึกแถวกลุ่มอื่นๆในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ จึงถือเป็นชุมชนที่มีความเชื่อมโยงทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมกับชุมชนเก่าแห่งอื่นในกรุงรัตนโกสินทร์ถือเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร

สภาพย่านนางเลิ้งในปัจจุบันทรุดโทรมลงกว่าในอดีตมากทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสภาพทางกายภาพ ทั้งนี้เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงจากพัฒนาการของเมืองประกอบกับการขาดนโยบายในการอนุรักษ์และพัฒนาที่ชัดเจน ซึ่งลักษณะเช่นนี้อาจทำให้ชุมชนถูกผลักดันไปสู่การพัฒนาแบบเมืองสมัยใหม่ได้ (Steinberg, Florian, 1996: 495) ดังจะเห็นได้จากในระยะที่ผ่านมามีความพยายามรื้อย้ายอาคารเพื่อปลูกสร้างอาคารพาณิชย์สมัยใหม่จากเจ้าของที่ดิน (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์) อยู่เรื่อยๆ ทำให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยของประชาชนในย่านนางเลิ้งจนขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

ความพยายามเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในย่านนางเลิ้งที่เกิดขึ้นหลายต่อหลายครั้งสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากความต้องการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจด้วยวิธีการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ แต่จากตัวอย่างในยุโรปและประเทศในแถบอื่นๆได้แสดงให้เห็นว่าการรักษาสภาพและการปรับใช้อาคารเก่าสามารถทำได้ง่ายและประหยัดกว่าการพัฒนาด้วยการสร้างอาคารใหม่ซึ่งต้องใช้งบประมาณสูงและยังเสี่ยงต่อความล้มเหลวอีกด้วย (Steinberg, Florian, 1996: 495)

ในอดีตที่ผ่านมาย่านนางเลิ้งเป็นย่านที่ไม่เคยได้รับความสนใจในด้านการอนุรักษ์มาก่อน ในแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ก็มิได้กำหนดพื้นที่ย่านนางเลิ้งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ ทั้งนี้ น่าจะเนื่องมาจากการขาดการศึกษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่อย่างเพียงพอ ทำให้เป็นการมองข้ามความสำคัญของย่านนางเลิ้งไปอย่างน่าเสียดาย ซึ่งหากพิจารณาถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่หลงเหลืออยู่ในย่านนางเลิ้งในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรม ลักษณะชุมชนแล้ว นับได้ว่านางเลิ้งเป็นย่านประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต (living city) แห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร การอนุรักษ์เป็นการฟื้นฟูกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ได้ทางหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้อาคารประวัติศาสตร์และสภาพชุมชนเก่าไว้ได้ และยังเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยรักษา ส่งเสริมภาพลักษณ์ของเมืองเก่ากรุงรัตนโกสินทร์ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้มีเป้าหมายหลักเพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนทางอนุรักษ์และฟื้นฟูบริเวณย่านนางเลิ้ง ในที่นี้จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ศึกษาประวัติศาสตร์ของย่านนางเลิ้งเพื่อเผยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ให้ปรากฏ
2. ศึกษาลักษณะโครงสร้างชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และลักษณะทางกายภาพ
3. ศึกษาข้อจำกัดทางกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง
4. เสนอแนะแนวทางการวางแผนอนุรักษ์

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

ขอบเขตของย่านนางเลิ้งในอดีตมีขนาดที่กว้างขวางมาก นางเลิ้งเคยเป็นอำเภอหนึ่งของกรุงเทพมหานคร แต่ในปัจจุบันย่านนางเลิ้งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ประกอบด้วยชุมชนย่อยหลายชุมชนและมีขอบเขตทางสังคมที่เล็กลง ในการศึกษาครั้งนี้จึงใช้การกำหนดขอบเขตของย่านนางเลิ้งโดยใช้เกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

- ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และความเป็นศูนย์กลางของย่าน
- ลักษณะทางกายภาพที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่หลงเหลือมาถึงปัจจุบัน
- ลักษณะการรวมกลุ่มชุมชนในปัจจุบัน

จากเกณฑ์ดังกล่าว จึงกำหนดพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่บริเวณล้อมรอบด้วยถนนถนนศุภมิตร ถนนพะเนียง ถนนกรุงเกษม และถนนนครสวรรค์ โดยด้านถนนนครสวรรค์จะรวมถึงตึกแถวฝั่งตรงข้ามด้วยซึ่งถือเป็นการรักษาทัศนียภาพของพื้นที่ประวัติศาสตร์ไว้ โดยพื้นที่นี้มีขนาดประมาณ 49,000 ตารางเมตร

อย่างไรก็ตามในการกำหนดพื้นที่ศึกษานี้เป็นเพียงการกำหนดพื้นที่ที่มีความสำคัญและเหมาะสมที่สุดในการทำแผนอนุรักษ์ในขั้นต่อไปแต่ในการศึกษาถึงประเด็นทางประวัติศาสตร์และสังคมอื่นๆยังจำเป็นต้องกล่าวในภาพกว้าง เนื่องจากมีปัจจัยภายนอกหลายประการที่ส่งผลให้พื้นที่ศึกษามีความสำคัญ และมีความจำเป็นในการอนุรักษ์

ขอบเขตของเนื้อหา

โครงการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้งเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้งก่อนที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์โดยมีชุมชนเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน ในการศึกษาจะกล่าวถึงประเด็นศึกษา คือ

- ประวัติศาสตร์ของย่านนางเลิ้ง

- โครงสร้างของชุมชน ประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพ และลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
- กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

แผนที่ที่ 1 ตำแหน่งพื้นที่ศึกษา

1.4 ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การวิจัยเพื่อการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้งนี้จะเน้นหนักการศึกษาประวัติศาสตร์จากเอกสาร และการสำรวจโครงสร้างทางกายภาพของย่านนางเลิ้ง เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพิจารณาอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพทางกายภาพของพื้นที่เป็นหลัก ดังนั้นข้อมูลด้านอื่น เช่น มนุษยศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ จะกล่าวถึงเพียงสังเขปเพื่อให้เข้าใจถึงโครงสร้างของชุมชนเท่านั้น

2. ข้อมูลที่ได้จากการออกแบบสอบถาม ได้จากการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างเท่านั้น จึงไม่อาจเก็บข้อมูลจากคนในพื้นที่ทั้งหมดได้ ทั้งนี้เนื่องจากความเหมาะสมในเวลาและงบประมาณในการศึกษา จึงทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่สามารถใช้เป็นตัวแทนของคนในพื้นที่ศึกษาทั้งหมดได้

1.5 คำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ห้องแถว

ใช้คำจำกัดความตามกฎหมายควบคุมอาคาร คือ อาคารที่ก่อสร้างต่อเนื่องกันเป็นแถวยาวตั้งแต่สองคูหาขึ้นไป มีผนังแบ่งอาคารเป็นคูหาและประกอบด้วยวัสดุไม่ทนไฟเป็นส่วนใหญ่

ตึกแถว

ใช้คำจำกัดความตามกฎหมายควบคุมอาคาร คือ อาคารที่ก่อสร้างต่อเนื่องกันเป็นแถวยาวตั้งแต่สองคูหาขึ้นไป มีผนังแบ่งอาคารเป็นคูหาและประกอบด้วยวัสดุทนไฟเป็นส่วนใหญ่

ตึกแถวเก่า

ตึกแถวที่สร้างตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 –รัชกาลที่ 6 หรือมีอายุประมาณ 70 ปีขึ้นไป

ห้องแถวเก่า

ห้องแถวที่สร้างตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 –รัชกาลที่ 6 หรือมีอายุประมาณ 70 ปีขึ้นไป

พื้นที่อนุรักษ์

พื้นที่ที่มีการควบคุมการใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ โดยกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ ส่งเสริมเอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรมไทย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพิจารณาความสำคัญของย่านนางเลิ้งในเชิงอนุรักษ์
2. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านนางเลิ้งต่อไป

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยนี้มีขั้นตอนในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล ดังนี้

การเก็บข้อมูล

- การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ของย่านนางเลิ้ง ใช้การเก็บข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น ประเภทแผนที่ บันทึกต่างๆ ฯลฯ ประกอบกับเอกสารชั้นที่สอง เช่น รายงานการศึกษา บทความ ฯลฯ

- การศึกษาโครงสร้างของชุมชนใช้การสำรวจเป็นหลักประกอบกับการออกแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ ประกอบกับการศึกษาจากเอกสารประเภทรายงานการศึกษา ในการสำรวจจะใช้ตัวแปรและเกณฑ์ที่ได้จากการศึกษาแนวคิดในการอนุรักษ์ โดยการศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ใช้การเก็บข้อมูลจากออกแบบสอบถามประกอบกับการศึกษาจากเอกสารประเภทรายงานการศึกษา ในการออกแบบสอบถามจะออกแบบสอบถามครอบคลุมที่อาศัยในพื้นที่ศึกษาซึ่งมีประมาณ 748 ครัวเรือน ซึ่งตามหลักการเกณฑ์ทางสถิติกำหนดให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 25 ในกรณีที่มีประชากรไม่ถึง 1000 หน่วย(Yamane, Toro: 1973) จึงต้องใช้แบบสอบถามอย่างน้อย 184 ชุด โดยการออกแบบสอบถามจะสอบถามใน 3 ประเด็นหลักๆคือ

1. ลักษณะประชากร คือ จำนวนประชากร ระยะเวลาอยู่อาศัย ปฏิสัมพันธ์ในชุมชน
2. สภาพปัญหาในความเห็นของคนในชุมชน โดยเน้นสภาพทางกายภาพเป็นหลัก
3. ลักษณะเฉพาะ เอกลักษณะของพื้นที่ในความเห็นของคนในชุมชน

- ส่วนสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่ามีความสำคัญในเชิงอนุรักษ์ จะทำการรังวัดอาคาร โดยการบันทึกระยะทางสถาปัตยกรรมของด้านหน้าอาคาร (facade) รวมทั้งผนังของอาคารซึ่งเป็นส่วนที่มีความสำคัญในการกำหนดแนวทางการออกแบบในพื้นที่อนุรักษ์

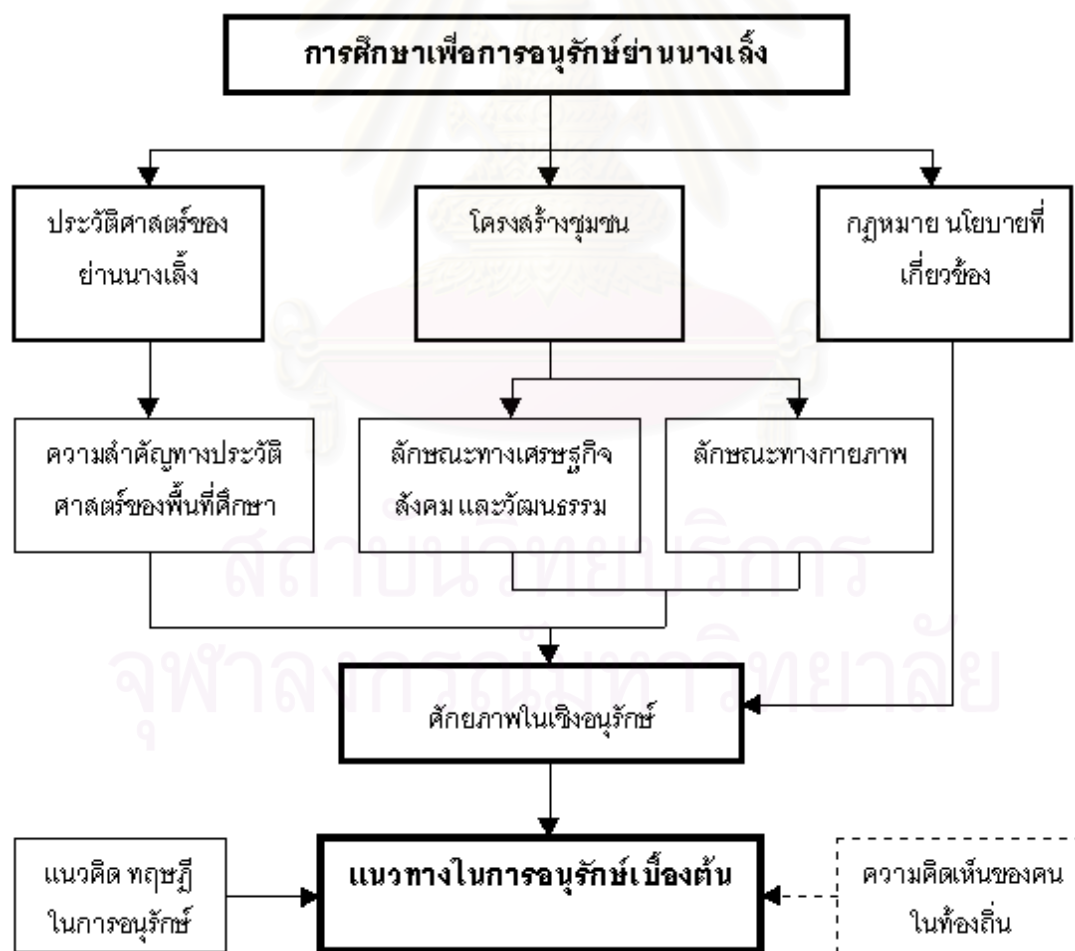
การวิเคราะห์ข้อมูล

- ด้านประวัติศาสตร์แบ่งออกเป็นสองกลุ่ม คือ ส่วนประวัติศาสตร์ด้านสังคม และวัฒนธรรม ใช้การพรรณนาจากเอกสาร ส่วนพัฒนาการทางกายภาพใช้วิธีวิเคราะห์จากแผนที่ (mapping) ที่เขียนขึ้นตั้งแต่ในอดีตเป็นหลัก
- ด้านการวิเคราะห์ข้อมูลทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ลักษณะทางกายภาพ และกฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้องใช้การวิเคราะห์เปรียบเทียบจากเอกสารเป็นหลัก พร้อมทั้งแสดงการเปรียบเทียบในเชิงสถิติ

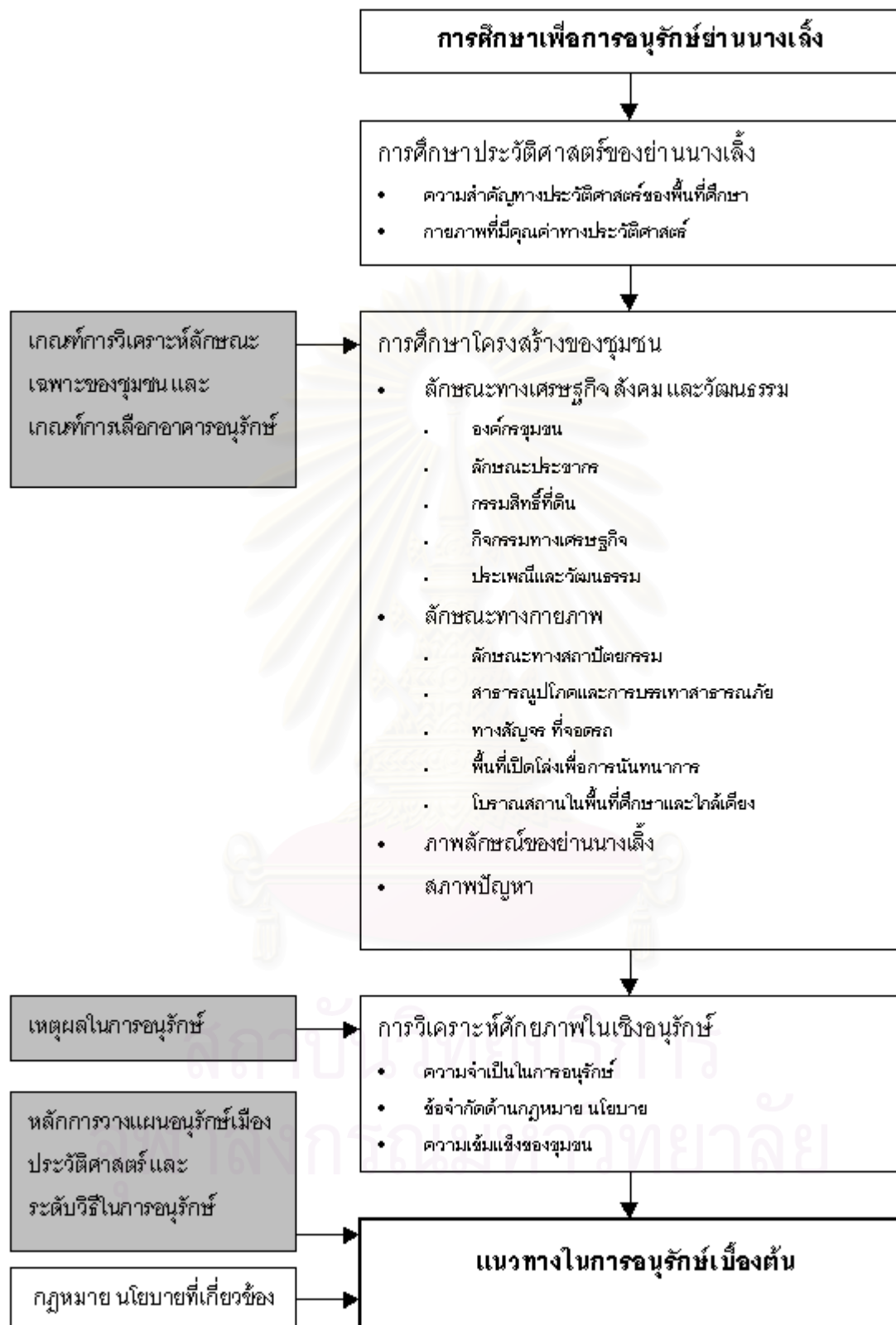
การนำเสนอข้อมูล

ในการศึกษานี้จะแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของการพรรณนาพร้อมสถิติ ประกอบกับแผนที่และแบบสถาปัตยกรรม

ในการศึกษานี้สามารถสรุปเป็นกรอบของการศึกษาได้ ดังแผนภูมิด้านล่างนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง

แผนภูมิที่ 2 ลำดับขั้นตอนในการศึกษา

▬ แนวความคิด ทฤษฎีในการอนุรักษ์

จากลักษณะการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปวิธีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลในงานวิจัย

ตัวแปร	วิธีการเก็บข้อมูล				วิธีวิเคราะห์	วิธีนำเสนอ			หมายเหตุ
	เอกสาร	แบบสอบถาม สัมภาษณ์	สังเกต	วิจัย		ตารางสอบเปรียบเทียบข้อมูล	พรรณนาและแสดงสถิติ	แผนที่	
ประวัติศาสตร์									
อาคาร ทางสัญจร ลักษณะชุมชนที่มีสำคัญทางประวัติศาสตร์	•				•	•	•		
ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม									
องค์กรชุมชน	•				•	•			สัมภาษณ์ประกอบ
ลักษณะประชากร	•	•			•	•			
กรรมสิทธิ์ที่ดิน	•				•	•	•		
กิจกรรมทางเศรษฐกิจ	•		•		•	•	•		
ประเพณี และวัฒนธรรมชุมชน	•				•	•			สัมภาษณ์ประกอบ
ด้านลักษณะทางกายภาพ									
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม			•		•	•	•	•	
สาธารณูปโภค บรรเทาสาธารณภัย	•		•		•	•			
ทางสัญจร ที่จอดรถ			•		•	•	•		
พื้นที่เปิดโล่งเพื่อนันทนาการ			•		•	•	•		
โบราณสถานในพื้นที่และใกล้เคียง	•		•		•	•	•		
กฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้อง									
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์	•				•	•			
นโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	•				•	•			สัมภาษณ์ประกอบ

บทที่ 2

แนวความคิดในการอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้อง

2.1 เหตุผลในการอนุรักษ์

Henry Sanoff (1978: 44-45) ได้ให้เหตุผลในการอนุรักษ์ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละชุมชน โดยอาจสรุปรวมได้เป็น 4 เหตุผล คือ

1. เพื่อความทรงจำทางวัฒนธรรม จากการรักษาหลักฐานทางกายภาพในเชิงประวัติศาสตร์ ที่ถ่ายทอดคุณค่า ความสามารถของบรรพบุรุษ ให้คนในรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจและเพื่อการศึกษา

2. เพื่อรักษาความแน่นแฟ้นทางสังคม ความสัมพันธ์ของบุคคลเห็นได้จากกิจกรรมที่ร่วมกันทำในสถานที่หนึ่ง ซึ่งจะสมบูรณ์ได้เมื่อมีความสมดุลระหว่าง คน กิจกรรม สภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของชุมชน เช่น การตัดถนนผ่านชุมชน การแบ่งแยกที่ดินด้วยกฎหมาย ทำให้สมดุลดังกล่าวสูญเสียไป การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมเป็นเครื่องป้องกันปัญหาและรักษาความสัมพันธ์ภายในชุมชนไว้ได้

3. เพื่อคงความหลากหลายทางสภาพแวดล้อม การพัฒนาแบบสมัยใหม่ทำให้สภาพสังคมที่เคยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละท้องถิ่นเริ่มมีความคล้ายคลึงกันมากขึ้น เพราะวัสดุสมัยใหม่ การผลิตแบบอุตสาหกรรม ที่มีราคาถูกลงได้เข้ามาแทนที่ช่างฝีมือท้องถิ่น การอนุรักษ์จะช่วยให้สามารถรักษาฝีมือช่างท้องถิ่นไว้ได้และช่วยให้ชุมชนไม่ต้องพึ่งพาลักษณะการผลิตและเทคโนโลยีระดับสูงมากนัก ทำให้ประหยัดเงินทุนและทรัพยากร

4. เพื่อผลทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์จะเป็นประโยชน์ทั้งทางด้านการประหยัดค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างอาคารใหม่ โดยการปรับใช้อาคารเก่า และชุมชนเก่าที่ได้รับการอนุรักษ์ยังอาจจะเป็นแหล่งท่องเที่ยว สามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนอีกด้วย

จะเห็นได้ว่านอกจากเหตุผลทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแล้ว การอนุรักษ์ยังสามารถฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจและสังคมได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับ Florian Steinberg (1996: 465) ที่ได้กล่าวว่า “สิ่งมีค่าที่เมืองมีอยู่ไม่ควรมองแต่เฉพาะด้านวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ควรมองถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจ คือสามารถใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจได้ เช่น ในการท่องเที่ยว การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การค้า โดยใช้ภาพลักษณ์ของสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเป็นฐาน”

สำหรับย่านนางเลิ้ง ซึ่งเป็นย่านชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร การอนุรักษ์ย่านนางเลิ้งนอกจากจะเป็นการรักษาสภาพชุมชน และสภาพทางกายภาพที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์แล้วยังอาจช่วยให้เกิดผลดีต่อสภาพเศรษฐกิจของชุมชนได้ด้วย

2.2 เกณฑ์ในการเลือกอาคารอนุรักษ์

ในการพิจารณาพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์นั้น Nahoum Cohen (1998) ได้ให้ความเห็นว่าเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่จะต้องประกอบไปด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ

1. คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ คือในแง่ความงาม ความพึงพอใจของคน
2. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คือในแง่ประวัติศาสตร์ ความเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ในส่วนของสถาปัตยกรรม Alan Dobby (1978: 33-34) ได้เสนอเกณฑ์ในการเลือกสถาปัตยกรรมที่ควรอนุรักษ์ไว้ 8 ประการ คือ

1. งานสถาปัตยกรรมนั้นมีคุณค่าทางศิลปะอย่างสูง ทั้งรูปทรง สี สัน องค์ประกอบทางศิลปะ
2. งานสถาปัตยกรรมนั้นแสดงให้เห็นความริเริ่มสร้างสรรค์ หรือแนวความคิดใหม่ๆ ในศาสตร์ของสถาปัตยกรรม
3. งานสถาปัตยกรรมนั้นแสดงออกถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการก่อสร้าง เป็นจุดเชื่อมต่อของพัฒนาการ
4. งานสถาปัตยกรรมนั้นเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์แห่งชาติ เป็นอาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรมของยุคสมัยต่างๆ
5. งานสถาปัตยกรรมนั้นเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญที่เป็นภาพลักษณ์ อุดมคติของสังคมในยุคสมัยต่างๆ
6. งานสถาปัตยกรรมนั้นมีความสำคัญต่อท้องถิ่น สร้างความต่อเนื่องของชุมชน
7. งานสถาปัตยกรรมนั้นเป็นงานสถาปัตยกรรมท้องถิ่น แสดงออกถึงวัฒนธรรม ประเพณี และวิวัฒนาการของชุมชนนั้น
8. งานสถาปัตยกรรมนั้นเป็นส่วนสนับสนุนภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมโดยรวม หรืออยู่ใกล้เคียงกับอาคารที่มีความสำคัญมากๆ

ในขณะที่ Catanese (1979: 309-313) ได้กล่าวถึงการเลือกอาคารที่จะทำการอนุรักษ์ว่าสามารถพิจารณาได้จากเกณฑ์ 6 ประการ ดังนี้

1. มีความงามเป็นหลักเป็นที่ยอมรับ
2. มีความเป็นแบบแผน สามารถเป็นตัวแทนของสิ่งเดียวกันที่เสื่อมสลายไปแล้ว
3. เป็นสิ่งที่หายาก หรือมีเพียงชิ้นสุดท้าย
4. มีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์
5. เป็นการรักษาความต่อเนื่องทางพื้นที่ประวัติศาสตร์ ป้องกันไม่ให้บริเวณต่อเนื่องถูกทำลาย
6. มีความเป็นที่สุด เช่น แก่แก่ที่สุด

จากการกำหนดคุณค่าของอาคารอนุรักษ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทั้ง *Alan Dobby* และ *Catanese* ได้ให้ความสำคัญแก่คุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และคุณค่าด้านการรับรู้ความงามเป็นหลัก ต่อมา *Sir. Bernard M. Feilden* ได้กำหนดการพิจารณาคุณค่าของโบราณสถาน โดยมีการพิจารณาถึงคุณค่าในด้านประโยชน์ใช้สอยอีกด้วย ซึ่งเป็นการมองอาคารอนุรักษ์ในลักษณะที่เป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างหนึ่ง สามารถนำมาใช้เพื่อเกิดประโยชน์แก่คนในท้องถิ่นได้ *Bernard M. Feilden* (1994: 3) ได้แบ่งคุณค่าของโบราณสถาน ไว้ดังนี้

1. คุณค่าทางด้านอารมณ์ความรู้สึก สามารถแบ่งออกเป็น
 - คุณค่าในด้านความเป็นเอกลักษณ์
 - คุณค่าในด้านความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
 - คุณค่าในด้านจิตใจและความเชื่อ
 - คุณค่าในความเป็นสัญลักษณ์
2. คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม สามารถแบ่งออกเป็น
 - คุณค่าในฐานะที่เป็นบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์
 - คุณค่าทางด้านโบราณคดี ความมีอายุเก่าแก่และเป็นสิ่งที่หาได้ยาก
 - คุณค่าทางด้านความงาม
 - คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม
 - ความสำคัญของอาคารที่มีต่อภูมิทัศน์ของเมือง
 - คุณค่าทางด้านนิเวศวิทยาและวิทยาศาสตร์
3. คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย สามารถแบ่งออกเป็น
 - เป็นอาคารที่ยังมีประโยชน์ใช้สอย
 - เป็นอาคารที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ
 - คุณค่าทางด้านสังคม
 - คุณค่าทางการเมือง

สำหรับย่านนางเลิ้ง นอกจากจะพิจารณาถึงคุณค่าในเชิงอนุรักษ์ของพื้นที่โดยรวมแล้ว ยังใช้เกณฑ์การพิจารณาอาคารอนุรักษ์ข้างต้นมาเป็นแนวทางในการจัดลำดับ และกลุ่มของการพัฒนาทางกายภาพ โดยในการวิจัยนี้แบ่งเกณฑ์การพิจารณาเป็น 3 กลุ่ม (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 6.4) คือ

1. ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
2. ด้านสุนทรียศาสตร์
3. ด้านเศรษฐกิจ

2.3 เกณฑ์การพิจารณาลักษณะเฉพาะของชุมชน

ในปี ค.ศ. 1987 ICOMOS ได้มีข้อตกลงไว้ใน *Washington Charter* ว่าลักษณะเฉพาะของเมือง ชุมชนนั้นสามารถแสดงออกโดยทาง

1. รูปแบบของขอบเขตที่ดินและระบบทางสัญจร
2. ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนที่เป็นสิ่งก่อสร้างและพื้นที่เปิดโล่ง
3. ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ได้แก่ ขนาด สัดส่วน รูปแบบ โครงสร้าง วัสดุ สี การตกแต่ง
4. ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น
5. ลักษณะกิจกรรมในชุมชน

ต่อมา *Clara Greed and Marion Roberts (ed.)* (1998: 72) ได้กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาลักษณะเฉพาะของชุมชนไว้หลายประการ ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ

- โครงสร้างทางสัญจร
- การเชื่อมต่อของพื้นที่โล่งต่างๆในชุมชน
- ส่วนปิดล้อมในระดับต่างๆ
- รูปแบบทางสถาปัตยกรรม
- วัสดุอาคาร
- อากาศอาคาร และสภาพอาคาร
- พื้นที่สีเขียว
- ภาพลักษณ์ของชุมชนจากการรับรู้ของคนทั้งภายในและภายนอกชุมชน
- บทบาทและหน้าที่ทั้งในอดีตและปัจจุบันของชุมชน
- การถือครองที่ดิน
- กิจกรรมในชุมชน ระดับของความคับคั่ง จอแจ
- ลักษณะของระดับและความหลากหลายของชุมชน

ในขณะที่ *Nahoem Cohen* (1998) กล่าวว่าในการอนุรักษ์ในขนาดของเมืองจะต้องตระหนักถึงเนื้อเมือง (Urban Fabric) หรือเมืองโดยรวม ไม่เฉพาะแต่สถาปัตยกรรมเท่านั้น โครงการอนุรักษ์ที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีการวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ การเปรียบเทียบและการศึกษาทางเศรษฐกิจ

ในการอนุรักษ์จะต้องรู้ถึงลักษณะเฉพาะของเมืองซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ลักษณะทางกายภาพ
 - การจัดรูปของกลุ่มอาคารท่ามกลางพื้นที่อนุรักษ์

- การใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ
- เจ้าของที่ดิน ประกอบด้วยที่ดินเอกชน ที่ดินสาธารณะ ที่ดินของรัฐ และอื่นๆ
- การแบ่งที่ดินเป็นส่วนต่างๆด้วยถนน หรือลานโล่ง
- รูปร่างทางเรขาคณิตของกลุ่มอาคารที่อยู่รวมกัน
- ลักษณะความสูงอาคาร รวมทั้งความสูงในด้านภูมิประเทศ

2. การพิจารณาในระดับเมือง

- ความสัมพันธ์ของโครงข่ายเมือง ได้แก่ ระบบสัญจร การกำหนดขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์โดยพิจารณาสัดส่วนกับพื้นที่โดยรอบ และประเมินความสำคัญต่อพื้นที่เมืองโดยรวม

- การศึกษาปัญหาที่คล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลในเชิงปริมาณ แต่จะไม่เปรียบเทียบในเรื่องรูปแบบ ประเพณี หรือสิ่งที่ไม่สามารถวัดได้

3. เศรษฐกิจของชุมชน

การแสดงให้เห็นถึงผลดีที่จะได้รับจากการอนุรักษ์ รวมถึงการกำหนดเป้าหมายทางเศรษฐกิจ จะช่วยให้แนวคิดในการอนุรักษ์ชัดเจนขึ้นและสามารถดำเนินการในขั้นต่อไปได้

2.4 หลักการวางแผนอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์

Sir Bernard M. Feilden (1993: อ้างใน ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2542: 9) ได้กำหนดหลักการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประการ คือ

1. การผนวกแผนการอนุรักษ์ไว้ในแผนการพัฒนาเมือง

เนื่องจากการอนุรักษ์จำเป็นต้องมีการวางแผน ปฏิบัติในหลายด้าน ใน *Washington Charter* ยังได้กำหนดถึงเป้าหมายของการจัดทำแผนอนุรักษ์ไว้ว่า ในการอนุรักษ์ที่จะประสบความสำเร็จนั้นจะต้องกำหนดให้แผนการอนุรักษ์เมืองหรือพื้นที่ทางประวัติศาสตร์รวมอยู่ในนโยบาย และแผนปฏิบัติการของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในทุกๆระดับ

2. การควบคุมความเปลี่ยนแปลง

ในการควบคุมอัตราการเติบโต การพัฒนาเมืองสมัยใหม่ จะต้องมีมาตรการที่เหมาะสม เช่น การกำหนดขนาด รูปแบบอาคาร ปริมาณการจราจร โครงสร้างสาธารณูปโภค เป็นต้น

3. การออกแบบสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นใหม่

การออกแบบอาคารใหม่หรือการต่อเติมส่วนของอาคาร ควรมีพื้นฐานจากการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยเฉพาะในเรื่องเนื้อเมือง (*urban fabric*) และหน้าที่ใช้สอย โดยนำหลักการออกแบบชุมชนเมืองและความงามมาประยุกต์ใช้

4. การบริหารจัดการ

ในการบริหารจัดการเมืองเก่าที่ยังมีกิจกรรมดำเนินอยู่ (living city) จะต้องคำนึงถึงเครื่องมือทางพลวัต (Dynamic Political Instruments) มากกว่าวิธีการทำให้เมืองหยุดนิ่ง (Static or Technical Means) ในการบริหารจัดการเมืองเก่าที่ยังมีกิจกรรมดำเนินอยู่จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าการสงวนรักษากายภาพแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ในการจัดทำแผนการอนุรักษ์เมืองยังจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากคนในท้องถิ่น และหน่วยงานในท้องถิ่นด้วย ใน *Washington Charter* ได้กล่าวว่สิ่งสำคัญในการวางแผนการอนุรักษ์คือจะต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น และคำนึงถึงความต้องการ ผลประโยชน์ของคนในท้องถิ่นเป็นอันดับแรก

2.5 ระดับวิธีในการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมืองเก่า

ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่อนุรักษ์ในระดับเมืองนั้นไม่สามารถอนุรักษ์เฉพาะพื้นที่ของตัวชุมชนเก่าเองได้ แต่จะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่นๆด้วยเนื่องจากในแต่ละพื้นที่จะมีลักษณะและองค์ประกอบแตกต่างกันไป ทำให้วิธีการที่จะนำมาใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมืองเก่ามีความหลากหลายแตกต่างกันออกไป กระบวนการในการฟื้นฟูเมืองเก่า หรือ Urban Renewal นี้หมายถึง กระบวนการที่พื้นที่ขนาดใหญ่ของเมืองปรับตัวของมันทีละน้อย จนทำให้ลักษณะของพื้นที่เปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หรืออีกนัยหนึ่งหมายความว่า การวางแผนพื้นที่เสื่อมโทรมให้กลับมาใช้ได้ใหม่ โดยใช้เทคนิคและวิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ และควรมีการอนุรักษ์อาคารและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ โดยเทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมด้วย

ในกระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมือง *Stuart Chapin, Jr. and Edward Kaiser* (1979: 271-275) และ *Wilfred Burns* (1963: 14-15) ได้แบ่งวิธีการออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. การอนุรักษ์ (Conservation)

หมายถึง การสงวนรักษาพื้นที่ที่ยังมีสภาพดีในแง่ของการใช้ที่ดินและจำนวนประชากร แต่ต้องการมาตรการป้องกันที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาสภาพอันดีนั้นไว้ และอาจต้องการการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานหรือบริการสาธารณะที่เหมาะสมด้วย ซึ่งเทคนิคและวิธีการที่นำมาใช้จะขึ้นอยู่กับข้อมูลพื้นฐานในด้านต่างๆ หรือหากเปรียบเทียบกับอาคารในพื้นที่อนุรักษ์อาจหมายถึงการฟื้นฟูอาคารใดๆก็ตาม ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลของคุณค่าทางประวัติศาสตร์หรือเหตุผลอื่นๆก็ได้ โดยจะเน้นวิธีการทำให้สามารถรักษาโครงสร้างของอาคารให้อยู่ได้ แต่ในการซ่อมแซมอาคารไม่จำเป็นต้องเข้มงวดกับวิธีการว่าจะถูกต้องตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หรือมีการรักษาโครงสร้างดั้งเดิมทั้งหมด แต่จะคำนึงถึงความเหมาะสมทั้งด้านความแข็งแรงของอาคาร การรักษาความต่อเนื่องของด้านหน้าอาคาร (façade) และการใช้งานอาคารที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2. การฟื้นฟู (Rehabilitation)

หมายถึง การปรับปรุงพื้นที่เมืองเดิมที่กำลังเสื่อมโทรม ให้กลับมาใช้งานได้ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจรวมถึงมาตรการต่างๆ ด้วย เช่น มาตรการลดความหนาแน่นของประชากรลง การเวนคืนกลุ่มอาคารและพื้นที่รกร้าง การซ่อมแซมและการบูรณะใหม่ การปรับปรุงสาธารณูปโภค การตัดถนนใหม่ การจัดสวนสาธารณะและแม่กระทำการทำความสะอาดในพื้นที่ หรืออาจหมายถึง การสงวนรักษาบริเวณ กลุ่มของอาคารหรือสิ่งก่อสร้าง ให้รอดพ้นจากการเสื่อมสลาย การทำความสะอาด การเสริมความแข็งแรง วิธีการ Rehabilitation ยังรวมถึงการรักษาอาคารให้มีอายุยืนยาวโดยการซ่อมแซมโครงสร้างเดิมของอาคารด้วย

3. การพัฒนาหรือสร้างใหม่ (Redevelopment)

หมายถึง กระบวนการซึ่งเกี่ยวข้องกับการสะสม รื้อ ที่ดินและอาคารที่เสื่อมโทรมลง ให้มีโครงสร้างใหม่ทั้งหมดโดยกระทำตามแผนที่ได้เตรียมไว้ ซึ่งโครงสร้างใหม่นี้จะมีความแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับโครงสร้างเดิมก่อนที่จะมีการทำใหม่ นอกจากนั้นยังรวมไปถึงการปรับปรุงหรือการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการกระจายตัวของประชากรเดิม ให้มีรูปแบบใหม่ด้วย ซึ่งกระบวนการของ Urban Redevelopment ถือเป็นเทคนิคหนึ่งของ Urban Renewal ที่เน้นถึงการรื้อโครงสร้างเก่าออกหมดแล้วสร้างโครงสร้างใหม่ขึ้นมาให้มีความแตกต่างจากโครงสร้างเดิม ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการรองรับ (Capacity) ให้มีสภาพที่เหมาะสมกับความต้องการในยุคนั้นๆ

จากการศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมืองเก่า แสดงให้เห็นว่าในการอนุรักษ์ นอกจากจะต้องมีการพิจารณาถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษาแล้ว ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านอื่นๆ ด้วย เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนข้อจำกัดด้านกฎหมายและนโยบายของเจ้าของที่ดิน และยังต้องมีการจัดการที่เหมาะสมอีกด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ประวัติศาสตร์ของย่านนางเลิ้ง

ประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของย่านนางเลิ้งเท่าที่พอจะหาหลักฐานยืนยันทางเอกสารได้ มีการกล่าวถึงพื้นที่บริเวณนางเลิ้งนี้มาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนกระทั่งมีการขุดคลองผดุงกรุงเกษมทำให้นางเลิ้งเริ่มเป็นแหล่งค้าขายสินค้า และวิวัฒนาการของพื้นที่ตั้งแต่การเปิดตลาดนางเลิ้งอย่างเป็นทางการและการพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคและระบบคมนาคมในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมหลายประการ ซึ่งนำไปสู่ความซับซ้อนของพื้นที่ในปัจจุบัน

ในการศึกษาประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของย่านนางเลิ้งนี้ จะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่ศึกษา โดยจะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ในภาพรวมของย่านนางเลิ้งและประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่ศึกษา ในที่นี้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านวิวัฒนาการทางกายภาพของย่านนางเลิ้ง และประวัติศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

3.1 วิวัฒนาการทางกายภาพของย่านนางเลิ้ง

ในการศึกษาวิวัฒนาการของย่านนางเลิ้งรวมถึงการตั้งถิ่นฐานของคนในย่านนางเลิ้งในที่นี่จะแบ่งเป็น 5 ช่วง โดยเทียบเคียงจากการศึกษาของมูลนิธิสำนักงานวิจัยและพัฒนาชุมชนเมือง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (2543) ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนถึงสมัยปัจจุบัน ดังนี้

3.1.1. สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325-2394)

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น บริเวณนางเลิ้งในปัจจุบันมีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น ตำบลคอกกระบือ ทุ่งส้มป่อย บ้านสนามควาย สภาพพื้นที่โดยทั่วไปรกร้างว่างเปล่า มีการสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ประปราย เป็นพื้นที่ที่ทางราชการใช้เลี้ยงช้างหลวงที่มีได้ขึ้นระวางใช้ในราชการ โดยปล่อยให้หากินได้อย่างอิสระ (บ.เครือซีเมนต์ไทย จำกัด, 2540: 7) นางเลิ้งยังเป็นที่พระราชทานให้เชลยสงครามและชาวต่างชาติมาตั้งบ้านเรือนอีกด้วย ชุมชนนี้จึงมีคนไทยเชื้อชาติอาศัยอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน ได้แก่ ชาวเขมร และชาวมุสลิมตามหลักฐานที่ปรากฏ คือ

เชลยศึกชาวเขมรประมาณ 500 ครอบครัว โดยเป็นเชลยศึกที่นำตัวมาจากการปราบกบฏใน พ.ศ. 2325 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระราชทานที่ดินบริเวณบ้านสนามควาย หรือตำบลคอกกระบือ (นางเลิ้งในปัจจุบัน) ให้เขมรมีก่อตั้งชุมชนที่เข้ามาอาศัยพื้นที่ย่านนางเลิ้งอยู่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธใช้เป็นที่สร้างบ้านเรือนอาศัย ส่วนกลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์

ทรงโปรดเกล้าฯให้ไปอยู่ที่ตำบลสามเสน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, บรรณาธิการ, 2539)

ชาวไทยมุสลิมซึ่งติดตามทัพของพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ที่ลงไปปราบกบฏในปี พ.ศ. 2373-2375 ขึ้นมาตั้งรกรากที่เมืองบางกอก เนื่องจากเกิดภาวะข้าวยากหมากแพงจากภาวะสงครามขึ้นที่ภาคใต้ คนกลุ่มนี้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯให้เป็นไพร่หลวง ทำงานสร้างวัด สังกัดกรมเกณฑ์บุญ จึงเรียกกันว่า “ไพร่หลวงเกณฑ์บุญ” เป็นกลุ่มที่ได้รับการฝึกหัดให้ทำงานช่างศิลป์ เช่น ช่างปูนช่างศิลาหลวง ในปัจจุบันยังปรากฏทายาทของคนกลุ่มนี้อยู่ที่บริเวณชุมชนวัดสุนทรธรรมทาน (วัดแค) ถนนหลานหลวง เช่น ทายาทคณะโขน ละครครูปูน เรื่องนนท์ ซึ่งประกอบอาชีพแสดงโขน ละคร เป็นต้น

3.1.2. สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงต้นรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2394-ประมาณ พ.ศ. 2430)

ตลาดนางเลิ้งเกิดขึ้นหลังจากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) สมุหพระกลาโหมเป็นแม่กองอำนวยการขุดคลองรอบพระนครอีกชั้นหนึ่ง พระราชทานนามว่า “คลองผดุงกรุงเกษม” (หรือคลองคูพระนครชั้นนอก) ขึ้นใน พ.ศ.2394(ศิลปากร,กรม. 2525: 612) พื้นที่ระหว่างคลองผดุงกรุงเกษมแม้จะอยู่ในใจกลางกรุง ก็ยังเป็นสวนเป็นป่าอยู่ทั่วไป...ริมฝั่งแม่น้ำและริมคลองเป็นที่สวน ท่งที่ชาวกรุงสมัยนั้นรู้จักดี คือท่งส้มป่อย (ชัย เรื่องศิลป์. 2517: 308)

ต่อมาเมื่อมีการขยายตัวของประชากรมากขึ้น คลองผดุงกรุงเกษมนี้ได้กลายเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้าที่สำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์ บริเวณริมคลองเป็นตลาดสินค้าประเภทต่างๆ และโรงสี มีเรือเข้ามาจอดทำการค้าเป็นระยะ ปากคลองตอนเหนือ (บริเวณวัดเทวราชกุญชร) ลงไปถึงสะพานเทวกรรมรังรักษ์ ที่เรียกว่านางเลิ้งในปัจจุบันจะมีเรือค้าข้าว อีสู ปูนขาว และกระเบื้อง มาเทียบค้าขายกันอย่างคับคั่งช่วงนี้ตลาดนางเลิ้งขยายตัวอย่างรวดเร็ว กลายเป็นแหล่งซื้อขายภาชนะดินเผาที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตุ่มใส่น้ำที่เรียกว่าตุ่มอีเลิ้งซึ่งกลายเป็นชื่อที่ใช้เรียกขานพื้นที่บริเวณนี้ในเวลาต่อมา ลักษณะของตุ่มอีเลิ้งนี้ไม่สามารถหาซื้อรูปได้แน่นอนว่ามีรูปร่างเป็นเช่นไร แต่มีผู้รู้บางท่านอธิบายว่าเป็นตุ่มลักษณะเดียวกับตุ่มสามโคก จังหวัดปทุมธานี (แสงเพชร. 2543: 65-73)

ด้วยการเพิ่มของเรือและแพที่เข้ามาซื้อขายสินค้า ทำให้ตลาดมีความจอแจมาก ในช่วงเดียวกันนี้เองการพัฒนาการคมนาคมทางบกทำให้การขายสินค้าต้องขยับขยายขึ้นบกเป็นตลาด (นางเลิ้ง)ในที่สุด

แผนที่ที่ 2 บริเวณกรุงเทพมหานครปี พ.ศ.2431

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร. แผนที่กรุงเทพ พ.ศ.2431-2474. (2527)

จากแผนที่จะเห็นได้ว่าในระยะนี้ปรากฏคลองขุดใหม่หรือคลองผดุงกรุงเกษมแล้ว และยังมีเส้นทางสัญจรบริเวณริมคลอง และเส้นทางเชื่อมต่อกับคลองคูเมืองเดิม ซึ่งเป็นทางที่เกิดขึ้นจากดินที่ขุดขึ้นมาจากคลอง เพื่อสะดวกในการใช้รถและม้า (นิจ วิทยีระนันท์ และคณะ. 2525: 24) ถือเป็นการพัฒนาการคมนาคมทางบกช่วงแรกของนางเลิ้ง

3.1.3. สมัยปลายรัชกาลที่ 5 (ประมาณ พ.ศ. 2430-พ.ศ. 2506)

ในยุคนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้ทัดเทียมเมืองหลวงของประเทศในยุโรป ดังที่ทรงพบเห็นในคราวเสด็จประพาสยุโรป ในปี พ.ศ. 2440 มีการพัฒนาบ้านเมืองในหลายๆด้าน โดยเฉพาะการขยายเมืองออกมาทางตะวันออก มีเหตุการณ์ที่สำคัญต่อพื้นที่ศึกษา ดังนี้

ในช่วง พ.ศ. 2440 –ประมาณ พ.ศ.2450 มีการสร้างพระราชวังดุสิตและถนนราชดำเนิน เชื่อมพระบรมมหาราชวังและพระราชวังดุสิต พื้นที่บริเวณรอบนอกคลองคูเมือง (รวมทั้งย่านนางเลิ้งด้วย) เป็นพื้นที่ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแก่พระราชโอรสพระราชธิดาเพื่อสร้างวัง ซึ่งส่งผลให้พื้นที่เมืองที่ขยายออกมานี้มีความเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วจากการที่มีคนมาตั้งชุมชนอยู่รอบๆวังเจ้านายเหล่านี้ (กำธร กุลชล, ทรงสรรค์ นิลกำแหง. 2525: 234)

พระราชวังและวังที่อยู่ในบริเวณเขตใกล้เคียงกับคลองผดุงกรุงเกษมซึ่งสร้างในช่วงปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและได้ส่งผลถึงความเจริญของย่านนางเลิ้งอย่างมาก วังที่อยู่ในบริเวณนางเลิ้ง ได้แก่ (ดูรายละเอียดในภาคผนวกหน้า 127)

พระราชวังดุสิต พ.ศ.2440

ภายหลังปี พ.ศ.2475 มีความเปลี่ยนแปลงในพระราชวังดุสิตหลายประการ กล่าวคือ พระที่นั่งอนันตสมาคมได้กลายเป็นที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ส่วนรอบนอกบริเวณสระอโนดาช เขาติน ได้กลายเป็นสวนสัตว์ดุสิต เขาตินวนา และเป็นที่ตั้งของหน่วยราชการทหารหลายหน่วย และเขตพระราชฐานด้านทิศตะวันออก ได้เป็นที่ตั้งของรัฐสภาเป็นที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ในปัจจุบัน เขตพระราชทานที่เป็นที่ประทับของฝ่ายใน และที่อยู่ของข้าราชการบริพาร ได้กลายเป็นที่ทำการของทหาร

วังกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (วังนางเลิ้ง) พ.ศ.2445

ปัจจุบันบริเวณวังได้กลายเป็นสถานศึกษา คือ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขต วิทยุการพระนคร โดยยังคงเหลืออาคารไม้ขนาดเล็กอยู่หลังหนึ่งเป็นอนุสรณ์ อาคารดังกล่าวนี้เป็นเรือนของหม่อมคนหนึ่งของเสด็จในกรมฯ ส่วนตึกใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสร้างพระราชทานนั้นได้ถูกรื้อไปหมดแล้ว

วังกรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร (วังสะพานขาว) พ.ศ.2450

ในปัจจุบันสิ่งก่อสร้างที่ยังหลงเหลืออยู่มีเพียงหลังเดียว คือ ตึกใหญ่ที่ประทับของกรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร ใช้เป็นที่ทำการของกรมประชาสัมพันธ์

วังจอมพลกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช (วังมหานาค) พ.ศ.2443

เมื่อกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดชสิ้นพระชนม์แล้ว วังถูกแบ่งเป็นหลายส่วน ส่วนที่เป็นตึกใหญ่ได้รื้อตัวตึกและปลูกสร้างเป็นตลาดมหานาค ส่วนที่เป็นที่ประทับของพระธิดา ยังคงเป็นที่อยู่อาศัยของราชสกุลจิระประวดี

วังสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (วังวรดิศ)

ปัจจุบัน ม.ร.ว.สังขติศ ดิศกุล ได้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์วังวรดิศ บางส่วนยังเป็นที่ประทับของหม่อมเจ้าในกรมและเชื้อสาย

บ้านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

ปัจจุบัน ทายาทของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ให้โรงเรียนอนุบาลจุลนาคนำ โดยชั้นสองของอาคารยังคงใช้เป็นห้องเก็บหนังสือสะสมของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี และชั้นสามยังคงเป็นหอพระ

แผนที่ที่ 3 พื้นที่บริเวณทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระนคร ปี พ.ศ.2440

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร. แผนที่กรุงเทพ พ.ศ.2431-2474. (2527)

จากแผนที่จะเห็นได้ว่า ในบริเวณย่านนางเลิ้งมีสถานที่ที่มีความสำคัญปรากฏอยู่คือ วัดโสมนัสวรวิหารซึ่งสร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และวัดแค เป็นที่น่าสังเกตว่าบริเวณริมคลองผดุงกรุงเกษมตรงข้ามวัดโสมนัสวรวิหาร เริ่มมีบ้านเรือนมาปลูกอาศัยอยู่บ้างแล้ว แต่ยังคงมีความหนาแน่นน้อยกว่าบริเวณรอบวัดแค ซึ่งมีผู้คนมาอยู่อาศัยมาก่อน ส่วนบริเวณอื่นๆยังคงเป็นที่นาและที่โล่งเป็นส่วนใหญ่

แผนที่ที่ 4 ตำแหน่งของวังเจ้านายในย่านนางเลิ้ง สมัยรัชกาลที่ 5

ที่มา: ดัดแปลงจาก แผนที่ ดักดีศรี, ม.ร.ว., และคณะ (2534)

ในคราวที่สร้างพระราชวังดุสิต ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างตลาดนางเลิ้ง โดยเปิดตลาดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 29 มีนาคม ร.ศ. 118 ในเรื่องนี้เอนก นาวิกมูล ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาประวัติศาสตร์จากสิ่งพิมพ์ในอดีต ได้เคยอ้างถึงหลักฐานจากข่าวในหนังสือพิมพ์บางกอกสมัย ฉบับวันที่ 30 มีนาคม ร.ศ. 118 (พ.ศ. 2442) ดังนี้ “ที่ตลาดนางเลิ้งที่เปนที่ประชุมสโมสรคราวหนึ่งเพื่อเปิดตลาด จะเปนการรื่นเริงนั้น มหาชนพากันไปเที่ยวชมเปนที่ครึกครื้น แต่ข่าวจอกทักกันว่าคนดูมากกว่าคนที่ซื้อของ” และอีกข่าวหนึ่งเขียนว่า “เจ้าคุณเหนจะไม่ห้าม เมื่อวันที่ 29 เดือนนี้ซึ่งเปนวันประชุมเปิดตลาดนางเลิ้งวันแรกนั้น บันดาผู้ที่พอใจพากันไปเที่ยว ณ ที่ตลาดนั้น มิใช่แต่มหาชนชาวบ้านเมื่อไร พระสงฆ์อารามต่างๆก็ได้พากันไปดูและเล่นการพนันเปนหมู่ๆ ขณะพระสงฆ์แทงไม้หมุนเล่นการพนันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทอดพระเนตรเห็น แลรับสั่งว่า “แกเติมที่นี้” แล้วก็ได้เสด็จพระราชดำเนินต่อไป”

ส่วนทำบ่อนแล

ตลาดนางเลิ้ง

ชื่อที่

โรงแถว

โรงแถว

ทำบ่อนแลตลาด

ค่าแรงไฟฟ้า

ส่วนที่	เขต	เงินที่รับ		เงินที่จ่าย		รวม	หมายเหตุ
		บาท	สต.	บาท	สต.		
ส่วนที่ ๑	เขต ๑	๖,๐๐๐	๐๐	๖,๐๐๐	๐๐		
ส่วนที่ ๒	เขต ๒	๖,๐๐๐	๐๐	๖,๐๐๐	๐๐		
ส่วนที่ ๓	เขต ๓	๖,๐๐๐	๐๐	๖,๐๐๐	๐๐		
ส่วนที่ ๔	เขต ๔	๖,๐๐๐	๐๐	๖,๐๐๐	๐๐		
รวม		๒๔,๐๐๐	๐๐	๒๔,๐๐๐	๐๐		

รูปที่ 1 บัญชีจ่ายเงินทำการต่างๆ ในที่วังสวนดุสิต ส่วนใช้เงินพระคลังข้างที่ จำนวน

พฤศจิกายน ร.ศ.119

ที่มา: จดหมายเหตุการสร้างพระราชวังดุสิต (2542)

สำหรับการสร้างตลาดนางเลิ้ง หรือกำเนิดของตลาดนางเลิ้งนั้นมีหลักฐานปรากฏอยู่ในบัญชีรายจ่ายในการสร้างวังสวนดุสิต ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในงบประมาณในการสร้างวังด้วย โดยมีรายการซื้อที่ดิน สร้างโรงแถว (ตึกแถว) การสร้างบ่อนและตลาด ค่าแรงไฟฟ้า สิ้นงบประมาณไปกว่าสองล้านหกแสนบาท

ในระยะต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตัดถนนผ่านตลาดนางเลิ้ง ชาวบ้านเรียกถนนหน้าตลาด ซึ่งต่อมาก็คือถนนนครสวรรค์ ที่ภายหลังการตัดถนนสายนี้ ทำให้เกิดความต้องการอาคารร้านค้าในลักษณะที่เป็นแถวตามแนวถนนสำหรับจำหน่ายสินค้าอย่างถาวร จึงได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการปลูก “ตึกตลาด” หรือ “ตึกฝรั่ง” เพื่อให้ประชาชนทำการค้า

อาคารเหล่านี้สร้างด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ รูปแบบการสร้างตึกตลาดเช่นนี้เกิดขึ้นในที่อื่นๆ ในสมัยใกล้เคียงกันหลายแห่ง ในระยะต่อมาบริเวณใกล้เคียงกับตลาดนางเลิ้งยังมีการตั้งโรงบ่อน โรงฝิ่น โรงลิเกขึ้นอีกด้วย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้กรมโยธาธิการสร้างสะพานข้ามคลองผดุงกรุงเกษม เพื่อเชื่อมถนนตลาดและถนนปลายตลาด ซึ่งได้แก่ถนนนครสวรรค์ในปัจจุบัน และพระราชทานชื่อว่า “สะพานเทวกรรมรังรักษ์” จากแผ่นหินจารึกประวัติการสร้างที่ติดตั้งอยู่ที่ราวสะพานในปัจจุบันระบุว่า มีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เป็นผู้ดูแลการก่อสร้าง เมื่อสร้างเสร็จ ทรงเสด็จพระราชดำเนินเปิดสะพานเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2443 พร้อมกับสะพานอื่นๆ คือ สะพานเฉลิมวัง ๔๗ สะพานอากาศวิจิตร สะพานนริศดำรง และสะพานโสมนัสนาครา ต่อมา มีการขยายผิวจราจรและบูรณะครั้งใหญ่ใน พ.ศ.2518 ลักษณะปัจจุบัน มีราวสะพานเป็นลูกกรงคอนกรีต ที่ปลายราวสะพานทั้งสองมุมทำเป็นเสาหัวเม็ดคู่แบบไทย ระหว่างเสาใช้เป็นฐานรองรับโคมไฟโลหะ ที่ฐานเสาจารึกประวัติการสร้างสะพานและการบูรณะที่ปลายสะพานด้านหนึ่ง ส่วนอีกด้านหนึ่งจารึกนามสะพาน

เคยมีผู้บรรยายถึงสะพานเทวกรรมรังรักษ์และตึกแถวถนนนครสวรรค์ ปรากฏในตอนหนึ่งของนิราศพระราชวังดุสิต

“ถึงสะพานเทวกรรมทำสง่า	ทัศนากินฐานสะพานใหญ่
ตั้งเทวามาทำล้าวิไล	ทางมาไปไม่ยากลำบากกาย
ลงสะพานมาในย่านทางถนน	ประชาชนอิงอ้อเขาซื้อขาย
เข้าอยู่สองชั้นกันสบาย	ทั้งหญิงชายขายค้าสารพัน”

ในพ.ศ. 2447 มีการเปิดให้บริการรถรางหรือที่เรียกกันว่า “แตรมเว” หรือ “รถแตรม” (tram) (ขวัญใจ เอมใจ, 2541) รถรางที่ผ่านนางเลิ้งคือ รถรางสายปากคลองตลาด-เทเวศร์ (ปากคลองตลาด-วัดสามปลื้ม-สี่แยกวัดตึก-สี่แยกสะพานดำ-ภูเขาทอง-สี่แยกหลานหลวง-นางเลิ้ง-เทเวศร์) หรือที่เรียกว่ารถรางสายแดง ซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรสำคัญอย่างยิ่งของกรุงเทพฯ ในสมัยต่อมา การที่มีรถรางผ่านย่านนางเลิ้งนี้มีส่วนให้การเข้าถึงพื้นที่ที่มีความสะดวกมากขึ้น และส่งผลให้มีพัฒนาการอื่นๆ ตามมา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2458 มีการประกาศแบ่งเขตการปกครองขึ้นใหม่ โดยกำหนดให้นางเลิ้งเป็นอีกอำเภอหนึ่ง ซึ่งมีขอบเขตพื้นที่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง คือทิศเหนือมีเขตตั้งแต่คลองข้างวัดมกุฏกษัตริยารามไปตามคลองผดุงกรุงเกษมจนถึง

สะพานจตุรภักตร์ ทิศตะวันออกตั้งแต่สะพานจตุรภักตร์ ไปจนถึงสี่แยกมหรานาค ทิศใต้ตั้งแต่สี่แยกมหรานาคไปตามคลองมหรานาคฝั่งใต้จนถึงบริเวณพระบรมบรรพต ทิศตะวันตกตั้งแต่บริเวณพระบรมบรรพตไปตามคลองบางลำพูถึงปากคลองวัดตรีทศเทพไปจนถึงคลองข้างวัดมกุฏกษัตริยาราม (ศิลปากร, กรม, 2525: 97) และมีหน่วยงานราชการที่สำคัญ ได้แก่ สถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้ง ซึ่งภายหลังจากย้ายไปอยู่บริเวณใกล้สะพานผ่านฟ้าลีลาศ บริเวณที่เคยใช้เป็นสถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้งได้มีการก่อสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ ปัจจุบันใช้เป็นธนาคารและร้านค้า และที่ว่าการอำเภอ นางเลิ้ง ซึ่งเป็นบ้านในพื้นที่ของพระยาราชวัลภาณุสิขุ หรือที่ต่อมาก็คือ เจ้าพระยาราชศุภมิตร ต้นตระกูลศุภมิตรและเป็นข้าราชการบริพารคนสำคัญ เคยดำรงตำแหน่งเจ้ากรมวังในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ลดาทร เทียรณนิธิกุล, 2543: 93-98) ภายหลังจากยังมีการนำชื่อสกุลของท่านมาตั้งเป็นชื่อถนนศุภมิตรอีกด้วย

แผนที่ที่ 5 บริเวณกรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2450

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร. แผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ. 2431-2474. (2527)

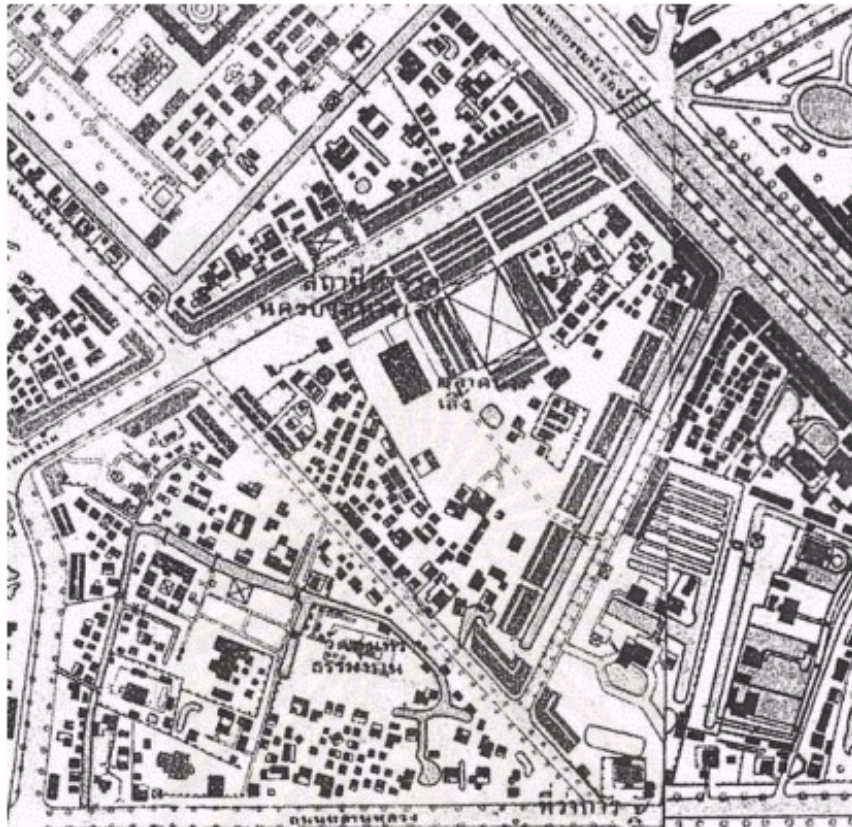
ในช่วงนี้ มีการสร้างถนนขึ้นสำหรับให้รถยนต์สามารถวิ่งได้ผ่านหลายสาย คือถนนหน้าตลาดนางเลิ้ง จากคลองรอบกรุงตรงกับประตูพุดมิมาศ ไปทางตะวันออกเฉียงเหนือจนถึงคลองผดุงกรุงเกษม ซึ่งต่อมาก็คือ ถนนนครสวรรค์ และถนนกรุงเกษมเลียบบคลองผดุงกรุงเกษมฝั่งเหนือไปจนบรรจบกับถนนหัวลำโพง (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา, 2528) นอกจากนี้ในบริเวณย่านนางเลิ้งยังมีหน่วยงานราชการที่สำคัญ คือ สถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้ง (โรงพยาบาลนางเลิ้ง) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตลาดนางเลิ้งใน พ.ศ. 2450 ก็เป็นพื้นที่สำคัญทางสังคมแห่งหนึ่งในกรุงรัตนโกสินทร์ ในระยะนี้เป็นช่วงที่มีการสร้างพระราชวังดุสิตแล้ว มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็นเขตๆ เช่น อำเภอกรุงเทพ อำเภอสำเพ็ง อำเภอสวนดุสิต อำเภอสระประทุม อำเภอบางรัก เป็นต้น

หลังจากในปี พ.ศ. 2438 เมื่อมีบริษัทหนังเร่ได้นำหนังเข้ามาฉายในประเทศ โรงลิเก นางเลิ้งถูกซื้อกิจการและปรับเปลี่ยนเป็นโรงฉายภาพยนตร์ที่เป็นที่รู้จักกันดีในนาม “โรงหนัง นางเลิ้ง”

โรงหนังนางเลิ้งเมื่อแรกสร้างมีสภาพเป็นอาคารไม้สองชั้น เปิดฉายภาพยนตร์เป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2461 ดังปรากฏในหนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมต์ ฉบับวันศุกร์ที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2461 ว่า “ขอแจ้งความให้ท่านทั้งหลายทราบทั่วกันว่า บัดนี้การปลูกสร้างโรงหนัง นางเลิ้งของบริษัทภาพยนตร์พัฒนาการได้แล้วเสร็จเรียบร้อยแล้ว สถานที่สะอาดสะอาด สวมควรแก่ ท่านทุกชั้นบรรดาศักดิ์จะได้เป็นที่พักผ่อนอารมณ์ กำหนดจะเปิดฉายตั้งแต่วันที่ 18 เดือนนี้เป็นต้นไป” ต่อมาในปี พ.ศ.2475 โรงหนังนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ศาลาเฉลิมธานี” พร้อมกับโรงหนังในเครือเดียวกันอีกหกโรงเพื่อเป็นการสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 150 ปี

บริเวณหน้าโรงหนังจะเป็นแหล่งรวมของอาหารและขนมขบเคี้ยวสำหรับจำหน่ายแก่ผู้ที่ มารอชมหนังในช่วงค่ำ อาหารที่สำคัญ เช่น กวยเตี๋ยว ผัดไทย ถั่วลิสงคั่วกลุกเนย หัวปอกเปลือกเสียบไม้ แอปเปิ้ลเสียบไม้ ลูกมะฝัดคองเสียบไม้ ไอศกรีม ผลไม้ เป็นต้น อาหารเหล่านี้จะขายจนถึงหนัง เลิกฉายในเวลาประมาณเที่ยงคืน(วนาพร บุญญานูวัตร, 2543)

ในพ.ศ. 2472 เกิดเหตุเพลิงไหม้ครั้งใหญ่บริเวณข้างโรงหนังนางเลิ้ง บ้านเรือนไหม้เสียหายไปเกือบร้อยหลังคาเรือน ทำให้สภาพความคับคั่งของตลาดนางเลิ้งลดลงไปอย่างมาก ดังปรากฏในหนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2472 ว่า “มีคนร้ายจุดไฟเผาผลาญ เมื่อเวลาประมาณ 15.25 น. ของวันที่ 23 ได้เกิดไฟไหม้ขึ้นจากห้องแถวของจีนมีชื่อคนหนึ่ง ใกล้กับบ้านของนายสง่า ในตรอกข้างโรงภาพยนตร์ ตำบลนางเลิ้ง พระนคร เพลิงได้ลุกลามขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งเวลา 30 นาทีเศษ ก็ติดต่อเผาผลาญบ้านเรือนและห้องแถวในละแวกนั้นพินาศไปร่วมร้อยหลังคาเรือน และได้ไหม้เผลุกลามออกไปอีก กองดับเพลิงตำรวจและบริษัทไฟฟ้าได้ไปทำการดับเพลิงอยู่ราว 50 นาทีเศษจึงสงบ บ้านเรือนของผู้มีชื่อต้องเพลิงไหม้ด้วย บ้านหลวงสมัคฯ บ้าน ร.อ.ท. อินทร์ บ้านนายสายลิเกกับผู้มีชื่ออีกหลายหลัง” ต่อมาพื้นที่บริเวณที่ถูกเพลิงไหม้มีสร้างตึกแถวและแฟลต

แผนที่ที่ 6 บริเวณกรุงเทพฯสำรวจปี พ.ศ.2464

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร

แม้จะมีการตัดถนนหลายสายผ่านย่านนางเลิ้งส่วนการสัญจรทางน้ำในระยะนี้ยังไม่หมดความสำคัญไปเสียทีเดียว ดังปรากฏคลองในประกาศชื่อคลองแนบท้ายพระราชบัญญัติรักษาคลอง พ.ศ. 2448 ดังนี้ (เทพชู ทับทอง, 2518: 52)

คลองวัดโสมนัสวิหาร จากคลองผดุงกรุงเกษม ถึงถนนจักรพรรดิพงษ์หลังวัดโสมนัสวิหาร

คลองจุลนาคร จากคลองมหานาคถึงถนนนครสวรรค์

คลองวัดคอกหมู จากคลองมหานาคถึงหลังวัดสุนทรธรรมทาน

ปัจจุบันพื้นที่ที่เคยเป็นคลองเหล่านี้ส่วนใหญ่ถูกถมเพื่อสร้างเป็นถนนและอาคารไม่สามารถใช้ในการสัญจรได้แล้ว

สถาปัตยกรรมที่สำคัญ คืออาคารตลาดนางเลิ้งและตึกแถวโดยรอบ โรงหนังนางเลิ้งเป็นโรงหนังไม้ที่เก่าแก่ที่สุดในปัจจุบัน เปิดฉายหนังครั้งแรก พ.ศ. 2461 ตึกแถวถนนนครสวรรค์ ตึกแถวถนนกรุงเกษม ตึกแถวถนนศุภมิตรซึ่งมีคลองระบายน้ำอยู่ด้านหน้า (ต่อมาถูกถมสร้างเป็นตึกแถว)

แหล่งชุมชนที่หนาแน่น มีการตั้งบ้านเรือนอาศัยกันอย่างหนาแน่นโดยเฉพาะในบริเวณใกล้วัดแค มีชุมชนที่เรียกว่าตรอกสะพานยาวซึ่งเป็นที่รู้จักในฐานะที่เป็นแหล่งขายบริการทางเพศแห่งหนึ่งของกรุงเทพฯ ลักษณะการวางทางเดินของตรอกสะพานยาวนี้ยังมุ่งไปสู่บริเวณโรงหนังนางเลิ้งอีกด้วย ทำให้มีความต่อเนื่องกันอย่างมาก

3.1.4. สมัย พ.ศ. 2506-พ.ศ. 2520

ถือเป็นช่วงที่นางเล็งผ่านความเจริญถึงขีดสุดมาแล้ว จากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจในกรุงเทพฯ ส่งผลให้ความสำคัญด้านเศรษฐกิจของพื้นที่ลดลง พื้นที่ที่เคยเป็นวังเจ้านาย ถูกปรับเปลี่ยนเป็นหน่วยงานราชการ ส่วนโรงหนังนางเล็งกลายเป็นโรงภาพยนตร์ที่ล้ำสมัย ไม่ได้รับความนิยมเช่นในอดีต นอกจากนี้ตรอกสะพานยาว ต้องปิดตัวลงจากเหตุการณ์ไฟไหม้ในปี พ.ศ. 2512 ซึ่งเป็นบริเวณที่ใกล้เคียงกับเพลิงไหม้ในปี พ.ศ. 2472 เพลิงไหม้ในครั้งนี้ทำให้มีการสร้างตึกแถวริมถนนพะเนียงขึ้น นอกจากนี้ ยังเกิดเหตุเพลิงไหม้เล็กๆ น้อยๆ ขึ้นในบริเวณนี้อีกหลายครั้ง โรงผืนปิดตัวลงเนื่องจากเป็นสิ่งผิดกฎหมาย จากเหตุผลเหล่านี้ทำให้ประชาชนในย่านนางเล็งบางส่วนย้ายออกไปหาแหล่งทำกินใหม่ที่มีแนวโน้มทางเศรษฐกิจดีกว่า

ในระบอบนี้เองจากการที่ย่านนางเล็งเคยเป็นแหล่งบันเทิงที่สำคัญ ทำให้มีการค้าขายอาหาร ขนมให้แก่ผู้ที่เข้ามาชมภาพยนตร์และเข้ามาใช้บริการอื่นๆ ภายหลังที่โรงหนังปิดตัวลง ประกอบกับการใช้วังเจ้านายมาทำเป็นหน่วยงานราชการทำให้กลุ่มลูกค้าที่มาซื้ออาหาร ขนมหวาน เปลี่ยนเป็นกลุ่มคนที่เข้ามาทำงานในภาคกลางวันเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ย่านนางเล็งในปัจจุบันปรับตัวมาเป็นย่านขายอาหารสำเร็จรูปและขนมหวานให้แก่ผู้คนที่ทำงานในบริเวณย่านนางเล็งและบริเวณใกล้เคียงเป็นหลัก

3.1.5. พ.ศ. 2520-ปัจจุบัน

ภายหลังการปิดตัวลงของโรงภาพยนตร์นางเล็ง (ศาลาเฉลิมธานี) โดยได้ฉายภาพยนตร์เป็นครั้งสุดท้ายเมื่อปลายปี พ.ศ. 2536 รวมระยะเวลาดำเนินการถึง 75 ปี จากที่เคยเป็นโรงหนังชั้นหนึ่งจนถึงชั้นสี่ของชาวกรุงเทพฯ สภาพปัจจุบันชำรุดทรุดโทรม พื้นที่ภายในถูกปรับเป็นโกดังสินค้า และได้หมดสภาพการเป็นโรงหนังในทางกฎหมายเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2537 ย่านนางเล็ง เปลี่ยนเป็นแหล่งขายอาหารสำเร็จรูปแก่ประชาชน ข้าราชการ และพนักงานบริษัทที่อยู่ในละแวกใกล้เคียง การเข้ามาเช่าอาศัยห้องพักของคนที่มาจากต่างจังหวัดมีแนวโน้มมากขึ้น ประชาชนในย่านนางเล็งในปัจจุบันจึงแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

คนที่อยู่นางเล็งมาตั้งแต่รุ่นปู่ รุ่นพ่อ ส่วนใหญ่จะเป็นพวกที่อาศัยอยู่ในตึกแถวเก่าและเป็นคนเชื้อสายจีน และกลุ่มบ้านเดี่ยวของคนเชื้อสายมอญ คนกลุ่มนี้เป็นทั้งเจ้าของสัญญาเช่าและผู้อยู่อาศัยเอง เนื่องจากตึกแถวมีข้อจำกัดด้านพื้นที่ใช้สอย บางครอบครัวที่มีสมาชิกในครอบครัวมากก็ จะย้ายออกไปอยู่ที่อื่น และใช้ตึกแถวเป็นโกดังเก็บสินค้าหรือปล่อยร้าง บางครอบครัวที่เคยทำการค้า ปัจจุบันก็ใช้ตึกแถวเป็นเพียงที่พักอาศัยเท่านั้น

กลุ่มผู้มาเช่าห้องพัก เป็นคนจากต่างจังหวัด ส่วนใหญ่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เข้ามาค้าขายแบบหาบเร่แผงลอยและเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างอยู่ในตลาด

ในด้านการปกครอง ปัจจุบันนางเลิ้งเป็นเพียงพื้นที่หนึ่งในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ขอบเขตของย่านนางเลิ้งในปัจจุบันจึงมีขอบเขตแคบลงอยู่เพียงตลาดนางเลิ้งและบริเวณโดยรอบ เท่านั้น

แผนที่ที่ 7 การเปลี่ยนการใช้งานของวังเจ้านายในย่านนางเลิ้ง
ที่มา: ดัดแปลงจาก *แง่ย่อย ศักดิ์ศรี, ม.ร.ว., และคณะ (2534)*

แผนที่ที่ 8 บริเวณย่านนางเลิ้งปี พ.ศ.2533
ที่มา: JICA.แผนที่กรุงเทพฯ 1: 4000, 2533

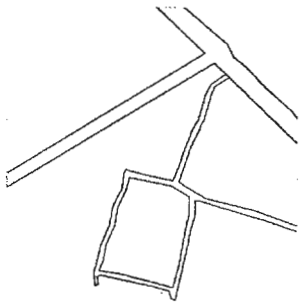
สรุปวิวัฒนาการของย่านนางเลิ้ง

นับตั้งแต่การขุดคลองผดุงกรุงเกษมในปี พ.ศ. 2394 เป็นต้นมา พื้นที่บริเวณย่านนางเลิ้ง ถูกใช้ในการค้ามาโดยตลอด การเข้าถึงพื้นที่ในระยะแรกใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก โดยในระยะแรกสินค้าที่สำคัญของย่านคือสินค้าประเภทเครื่องปั้นดินเผา ต่อมามีการพัฒนาระบบการคมนาคมทางบกประกอบกับความแออัดของเรือที่เข้ามาซื้อขายสินค้า ทำให้นางเลิ้งเริ่มพัฒนาการเข้าถึงจากทางบกเรื่อยมาและเริ่มเป็นแหล่งซื้อขายสินค้าที่สำคัญ

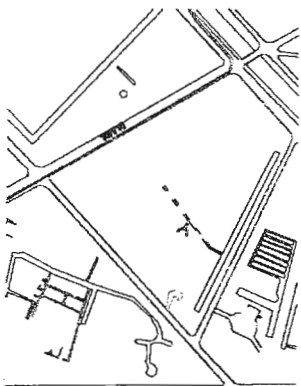
ตลาดนางเลิ้งเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อ ปี พ.ศ. 2443 ในคราวที่สร้างพระราชวังดุสิต และกลายเป็นตลาดที่มีความสำคัญ ความคับคั่งอยู่ในระดับแนวหน้าของกรุงรัตนโกสินทร์แห่งหนึ่ง ซึ่งสาเหตุหลักของการพัฒนาพื้นที่ เช่น โครงสร้างสาธารณูปโภค เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่มีวังเจ้านายและบ้านข้าราชการบริพารหลายแห่งอยู่ในละแวกใกล้เคียง ส่งผลให้มีการตั้งบ้านเรือนเพิ่มขึ้น เนื่องจากวังเป็นที่ประทับและที่ทำงานในเวลาเดียวกัน ก่อให้เกิดชุมชนขึ้นโดยรอบซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของข้าราชการ จึงทำให้การค้าขายในตลาดนางเลิ้งพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วเพราะมีกลุ่มลูกค้าคือ ข้าราชการในวังนั่นเอง สำหรับในพื้นที่ศึกษานั้น เริ่มแรกมีการสร้างอาคารตลาดและตึกแถวอีกหลายกลุ่มเพื่อรองรับกิจกรรมการค้าขายสินค้า ในระยะต่อมาก็มีประชาชนเข้ามาตั้งบ้านเรือนในย่านนางเลิ้งมากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากเป็นย่านที่มีวังเจ้านายสำคัญอยู่หลายแห่ง เดินทางสะดวก การค้าขายเจริญ ลักษณะของบ้านเป็นบ้านไม้สองชั้นเป็นส่วนใหญ่

ในระยะต่อมาย่านนางเลิ้งกลายเป็นแหล่งความบันเทิงจากการที่มีโรงหนังและแหล่งบันเทิงอื่นๆ เช่น ซ่องโสเภณี โรงบ่อน โรงเฝิ่น เพื่อรองรับกลุ่มผู้ใช้บริการซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการในวังเจ้านายต่างๆ นางเลิ้งขยายขอบเขตความเจริญจนได้รับการกำหนดเป็นอำเภอนางเลิ้ง กล่าวได้ว่าเป็นช่วงที่นางเลิ้งเจริญถึงขีดสุดก็ว่าได้ นอกจากนี้ช่วงหนึ่งของนางเลิ้งยังเคยเป็นที่อาศัยของมิตรชัยบัญชาพระเอกภาพยนตร์ไทยที่อาจกล่าวได้ว่าโด่งดังที่สุดในประวัติศาสตร์วงการภาพยนตร์ไทย และภายหลังที่มิตรเสียชีวิตลงก็มีการนำอัฐมาบรรจุไว้ที่วัดแคนางเลิ้งด้วย

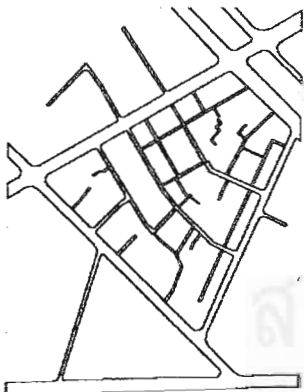
ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วังเจ้านายถูกปรับเปลี่ยนเป็นสถานที่ราชการหลายแห่ง ทำให้แหล่งบันเทิงต่างๆ ขบเซาลงเป็นลำดับ ในขณะที่การค้าประเภทอาหารสำเร็จรูปเริ่มมีมากขึ้นเรื่อยๆ เพื่อรองรับกลุ่มคนที่เข้ามาทำงานภาคกลางวัน ในระยะต่อมาเกิดเหตุเพลิงไหม้ขึ้นในย่านนางเลิ้งหลายครั้งประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม มีการเพิ่มขึ้นของราคาที่ดิน ทำให้มีการปลูกสร้างอาคารใหม่ในรูปแบบที่ไม่กลมกลืนกับอาคารเก่าที่มีอยู่ การพัฒนาทางการก่อสร้างเป็นไปอย่างกว้างขวาง มีการถมคูคลองต่างๆ เพื่อใช้เป็นที่ปลูกสร้างอาคาร และมีแนวโน้มที่อาคารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จะถูกรื้อถอน นอกจากนี้ยังมีการอพยพเข้าของประชากรจากต่างจังหวัด ในขณะที่คนนางเลิ้งบางส่วนก็เริ่มย้ายออกไปอยู่ที่อื่น และยังคงมีความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพอย่างต่อเนื่อง โดยขาดทิศทางการเปลี่ยนแปลง พัฒนาที่แน่นอน

ลักษณะทางสัญจรปี พ.ศ.2440

ลักษณะทางสัญจรปี พ.ศ.2464

ลักษณะทางสัญจรปี พ.ศ.2543

ทางสัญจรในปัจจุบันที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

แผนที่ที่ 9 การวิเคราะห์เส้นทางสัญจรที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

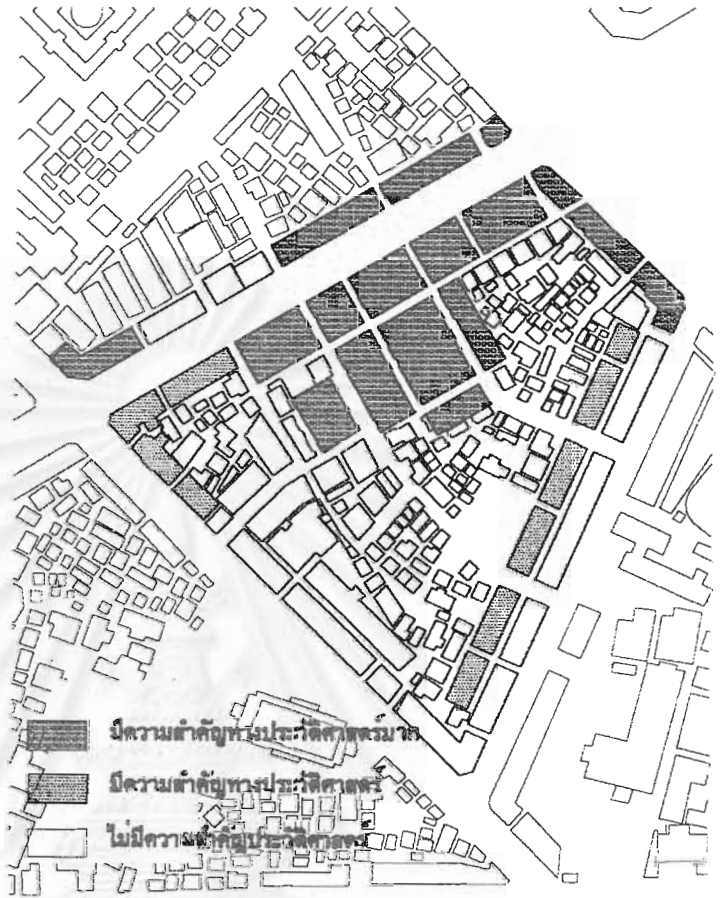
ลักษณะอาคารปี พ.ศ.2440

ลักษณะอาคารปี พ.ศ.2464

ลักษณะอาคารปี พ.ศ.2543

มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

ไม่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

อาคารในปัจจุบันที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

0 10 20 70

แผนที่ที่ 10 การวิเคราะห์อาคารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

3.1. ประวัติศาสตร์ด้านสังคมและวัฒนธรรมของย่านนางเลิ้ง

3.2.1. ที่มาของชื่อ “นางเลิ้ง”

คำว่า “นางเลิ้ง” นั้น พอที่จะสันนิษฐานได้ว่าเกี่ยวข้องกับความหมายถึงภาชนะใส่ น้ำประเภทตุ่ม โถง ที่มีขายอยู่ในบริเวณตลาดนางเลิ้งในสมัยเมื่อประมาณร้อยปีที่ผ่านมานี้ แต่ก็มิสามารถหาหลักฐานอ้างอิงได้แน่ชัดว่ามีที่มาอย่างไร ซึ่งในเรื่องนี้มีความเห็นเป็นสองกลุ่ม คือ

กลุ่มแรกเชื่อว่านางเลิ้งเป็นคำที่กร่อนมาจากภาษาเขมร โดยคำว่า “ชนัง” ในภาษาเขมร นั้นแปลว่าตุ่มหรือโถงขนาดใหญ่ ภาชนะประเภทนี้เป็นที่รู้จักเมื่อมีการตั้งรกรากของชาวเขมรที่เข้ามาสู่ประเทศสยามในช่วงที่เขมรมีฐานะประเทศราช (ประมาณช่วงรัชกาลที่ 1) ชาวเขมรกลุ่มหนึ่งประมาณ 500 ครอบครัว ได้ถูกแบ่งให้ตั้งถิ่นฐานเป็นสามกลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันแคทอลิกอยู่ที่ตำบลสามเสน กลุ่มที่สองเป็นพ่อค้าเพชร พลอย อยู่ที่ตอนใต้ของบ้านบาตรหรือวังบ้านดอกไม้ และกลุ่มสุดท้ายเป็นกลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธอยู่ที่บ้านสนามควายหรือ ตำบลคอกกระบือ ชาวเขมรกลุ่มหลังนี้เองที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาออกจำหน่ายจนเป็นที่แพร่หลาย จนกระทั่งมีการเรียกขานบริเวณนี้ว่า “ชนังเลิ้ง” กลายเป็นคำที่ติดปากและค่อยกร่อนลงตามลักษณะการออกเสียงที่สั้นของชาวเขมรเป็น “นังเลิ้ง” และ “นางเลิ้ง” ในที่สุด

กลุ่มที่สองเชื่อว่านางเลิ้งเป็นคำที่กร่อนมาจากภาษามอญที่ใช้เรียกโถง หรือตุ่มใหญ่ ว่า “อีเลิ้ง” ซึ่งเป็นตุ่มที่ชาวมอญที่อยู่ตรงกันข้ามวัดญวนสะพานขาว ริมคลองผดุงกรุงเกษมเป็นผู้ปั้นออกจำหน่ายจนเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียง แต่บางท่านสันนิษฐานว่าเป็นสินค้าที่ลำเลียงขึ้นมาขายจากมอญที่ตำบลสามโคก เมืองปทุมธานี (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2540). หลังจากนางเลิ้งเป็นที่รู้จักในฐานะของแหล่งขายตุ่มน้ำแล้ว ในระยะต่อมาจึงมีการขยายตัวของสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อด้วยสินค้าในด้านอื่นๆ เช่น อาหารและของใช้อื่นๆ เป็นต้น

3.2.2. ตลาดนางเลิ้ง

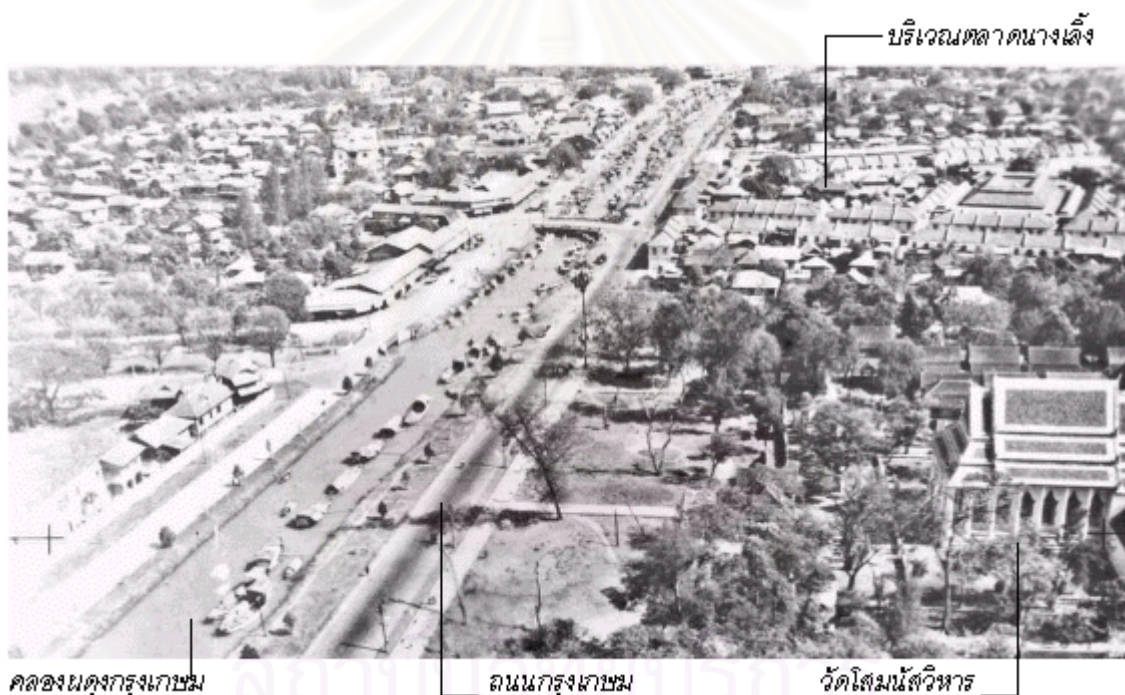
ตลาดนางเลิ้งก่อรูปร่างเป็นตลาดที่สมบูรณ์ภายหลังการขุดคลองผดุงกรุงเกษมทำให้เป็นแหล่งการค้าเครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไป การขยายตัวของตลาดในระยะแรกเป็นการเพิ่มของเรือและแพที่เข้ามาค้าขาย จนกระทั่งมีความแออัด จอแจมากจึงเริ่มมีการขยับขยายขึ้นมาจำหน่ายสินค้าบนบก และได้พัฒนาขึ้นเรื่อยๆตามการพัฒนาของการคมนาคมทางบก เช่น การตัดถนน การเปิดบริการรถราง

ในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้ตลาดนางเลิ้งถือเป็นตลาดแนวหน้าแห่งหนึ่งร่วมสมัยกับตลาดอีกหลายแห่งเช่น ตลาดยอดพิมาน(วังบูรพา)ตลาดเทวราชกุญชรตลาดบ้านพานถมตลาดท่าเตียน ฯลฯ

จากการสัมภาษณ์คนเก่าแก่ในชุมชน (สง่า สัจจพันธ์, 2543) ได้เล่าว่าเมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมาตลาดสดนางเลิ้งถือเป็นตลาดที่ทันสมัยที่สุดในกรุงเทพฯ เนื่องจากมีการกางมุ้งกันแมลง

ส่วนที่ขายเนื้อสัตว์และผลไม้จะไม่แยกกันเป็นสัดส่วน แผงขายสินค้าจะเต็มทุกแผง มีคนที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงเข้ามาซื้อสินค้าตลอดเวลา บริเวณที่ชาวนางเลิ้งเรียกว่าตลาดนางเลิ้งนั้นมีขอบเขตขยายออกไปกว้างกว่าตัวตลาดสดแต่ยังรวมถึงห้องแถวโดยรอบและห้องแถวด้านนอก (ถนนกรุงเกษม ถนนนครสวรรค์) อีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากความต่อเนื่องอย่างแยกไม่ออกของกิจกรรมการค้าในตลาดสดและห้องแถว

สภาพตลาดนางเลิ้งในปัจจุบันมีแผงขายสินค้า 238 แผง แต่มีการใช้งานจริงเพียงประมาณ 150 แผงเท่านั้น แผงขายหมูซึ่งเดิมมี 5 เขียง แต่ปัจจุบันเหลือเพียง 2 เขียงเท่านั้น พื้นที่บางส่วนของตลาดถูกใช้ในกิจกรรมอื่น คือ เป็นที่ตั้งของศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและใช้เป็นที่พักผ่อนสำหรับคนในละแวกนี้ ทั้งก๋วยเตี๋ยว เต้าหู้ทอด ขนมผักกาด ขนมกุยช่าย อาหารที่มีชื่อที่สุดคือ ขนมหวาน”แม่กวา” ไข่กรอกข้าว ปลาแฉม

รูปที่ 2 นางเลิ้งและคลองผดุงกรุงเกษม

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ภ. WH. 2/159 กล้อง 3 รูปที่ 5

รูปถ่ายทางอากาศนี้ไม่ปรากฏปีที่ถ่าย แต่สันนิษฐานว่ามีอายุไม่ต่ำกว่า 60 ปี โดยสังเกตจากลักษณะการใช้คลองเป็นเส้นทางคมนาคมและการค้าขาย ยังไม่ใช้รถยนต์ (ผู้รู้บางท่านตั้งข้อสังเกตว่าภาพถ่ายทางอากาศนี้น่าจะถ่ายเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สองเพื่อประเมินค่าปฏิกรรมสงคราม)

รูปที่ 3 การค้าในตลาดนางเลิ้ง ปัจจุบันบางส่วนใช้เป็นที่ขายอาหารสำเร็จรูป

3.2.3. โรงหนังนางเลิ้ง

โรงหนังนางเลิ้งเมื่อแรกสร้างมีสภาพเป็นอาคารไม้สองชั้น เปิดฉายภาพยนตร์เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2461 โดยบริษัทพยนต์พัฒนากิจ

การฉายหนังในระยะแรกนั้นเป็นหนังใบ้ ไม่มีกรพากเสียง แต่จะใช้การเล่นดนตรีบรรเลงประกอบ บรรณานี้ตอนหัวค่ำจะเล่นอยู่หน้าโรงหนัง เพื่อเรียกความสนใจจากผู้ชม เมื่อหนังฉายก็จะเข้าไปเล่นในโรงหนัง โดยจะเล่นในจังหวะเร็วช้าตามอารมณ์ของหนัง

เป็เรื่อง เปลี่ยนสายสืบ (2541, อ้างใน บุรณ, 2541: 133) เคยกล่าวถึงบรรยากาศของโรงหนังนางเลิ้งไว้ตอนหนึ่งว่า “ตอนเรียนอยู่ชั้น ป.1 พ่อผมจะพามาดูหนังฝรั่งที่นี่ บางทีเป็นหนังคาวบอยดั่งๆ ยิงกันสนั่น...ค่าตั๋วตอนนั้นเป็นสตางค์สักสองสตางค์ได้ หน้าโรงมีขนมขายเยอะ ยิ่งตลาดโตรุ่งยิ่งเยอะใหญ่...ที่นี่ถือเป็นโรงหนังชั้นสอง ชาวบ้านที่มีสตางค์เขาจะไปดูในเมืองอย่างเฉลิมกรุง เฉลิมไทยกัน ก่อนเล่นก็ไม่ได้มีการแสดง...”

เนื่องจากภาพยนตร์ในขณะนั้นเป็นภาพยนตร์ที่เป็นข่าวสาร สารคดีเกี่ยวกับบ้านเมือง จึงทำให้ผู้ที่มาดูหนังจะมาเป็นประจำเพื่อไม่ให้ตนเองตกข่าวสาร บริเวณหน้าโรงหนังจะเป็นแหล่งรวมของอาหารและขนมขบเคี้ยวสำหรับจำหน่ายแก่ผู้ที่มารอชมหนังในช่วงค่ำ บางกลุ่มนั่งคุยกันถึงเรื่องข่าวสารที่ฉายในภาพยนตร์ อาหารที่สำคัญ เช่น ก๋วยเตี๋ยว ผัดไทย ข้าวหน้าเป็ด ถั่วลิสงคั่วกรุบกรอบ แห้วปอกเปลือกเสียบไม้ แอปเปิ้ลเสียบไม้ ลูกมะฝัดคั่วเสียบไม้ ไอศกรีม ผลไม้ เป็นต้น อาหารเหล่านี้จะขายจนถึงหนังเลิกฉายในเวลาประมาณเที่ยงคืน (วนาพร บุญญานูวัตร, 2543) ลักษณะเช่นนี้

ทำให้หน้าโรงหนังนางเลิ้งและบริเวณใกล้เคียงมีความคึกคักอย่างมาก และกลายเป็นศูนย์รวมของกิจกรรม ความบันเทิงต่างๆ

ต่อมาเมื่อมีการรวมกิจการของบริษัทรูปยนต์กรุงเทพ และบริษัทยนต์พัฒนากร เปลี่ยนชื่อเป็น สยามภาพยนตร์บริษัท แต่กิจการของสยามภาพยนตร์บริษัทก็เริ่มตกต่ำลงในด้านรัชกาลที่ 7 เนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ภายหลังเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งบริษัทสหสินมาจำกัด เป็นบริษัทค้าภาพยนตร์ขึ้นในสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ สยามภาพยนตร์บริษัทก็ขายกิจการของตนให้บริษัทสหสินมา (ดูรายละเอียดเรื่องกำเนิดโรงภาพยนตร์ในสยาม ภาคผนวก หน้า 135) โรงหนังนางเลิ้งจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ศาลาเฉลิมธานี” พร้อมกับโรงหนังอีก 6 โรง คือ ศาลาเฉลิมกรุง ศาลาเฉลิมบุรี ศาลาเฉลิมนคร ศาลาเฉลิมรัฐ ศาลาเฉลิมราษฎร์ และศาลาเฉลิมเวียง เพื่อเป็นการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ 150 ปี

โรงหนังนางเลิ้งฉายหนังครั้งสุดท้ายในปลายปี พ.ศ.2536 และถูกจำหน่ายจากทะเบียนใบอนุญาตฉายหนังเมื่อ 12 มกราคม พ.ศ.2537 ปัจจุบันผู้เช่าอาคารใช้เป็นที่เก็บสินค้า สภาอาคารทฤษฎีธรรมมากเนื่องจากขาดการดูแลรักษา

3.2.4. มิตร ชัยบัญชา

มิตร ชัยบัญชา ดาราภาพยนตร์ไทยที่เป็นที่นิยมมากที่สุดคนหนึ่ง ได้เคยอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ กับแม่และพ่อเลี้ยงอยู่ที่ บริเวณถนนพะเนียง อ.นางเลิ้ง ตั้งแต่ พ.ศ.2485-2497 ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาที่มิตรลำบากมากและยังไม่ได้เข้าสู่วงการหนังไทย แม้ภายหลังที่มิตรประสบความสำเร็จแล้วก็ยังกลับมาทำบุญที่วัดแคนางเลิ้ง (วัดสุนทรธรรมทาน) เป็นประจำ จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต ศพของมิตรก็ยังนำมาบำเพ็ญกุศลที่วัดแคและบรรจุอัฐิที่วัดแคนี้เช่นกัน

ฐานะความเป็นอยู่ของมิตรในขณะที่อยู่ในนางเลิ้งไม่ได้ดีนักต้องทำงานหนักมาโดยตลอด มิตรได้เคยเล่าถึงชีวิตในช่วงนี้ของตนว่า “ความเป็นอยู่ในครอบครัวของผมไม่ดีนัก เพราะจนเหลือเกิน คุณแม่ขายผักอยู่ในตลาดนางเลิ้ง พ่อเลี้ยงขับรถขยะ ต่อมาเลิกขับรถขยะมาขับรถแท็กซี่ พ่อเลิกขับรถแท็กซี่มาทำงานประกันชีวิตอยู่บริษัทนครหลวงประกันภัย ส่วนผมนั้นก็ช่วยแม่ขายผักอยู่ในตลาดนางเลิ้ง ผมเอาทุกอย่าง ตั้งแต่ขายกล้วยแขก อ้อยควั่น สับปะรด และเลี้ยงปลากัด ซ้อนลูกน้ำขาย เป็นลูกจ้างแจ็กขายของชำในตลาดนางเลิ้งได้วันละ 1 บาท ทานข้าววันละสองมื้อก็เอา” (วิภาวรรณ ยนต์เปี่ยม, 2535) ที่นางเลิ้งนี้ มิตรได้เข้าศึกษาในโรงเรียนไทยประชาศึกษา จนจบมัธยม 6

หนังเรื่องแรกที่มิตรแสดง คือเรื่อง “ชาติเสือ” ก็ประสบความสำเร็จทันที ต่อมาในปี พ.ศ.2504 มิตรแสดงคู่กับเพชรรา เชาวราษฎร์ ดาราสาวนัยน์ตาหยาดน้ำผึ้ง ในเรื่อง “บันทึกรักของพิมพ์ฉวี” นับจากนั้นมาจึงเป็นดาราคู่พระนางที่ผูกขาดความนิยมในวงการหนังไทยเป็นเวลานาน

ในช่วงเวลาประมาณ 15 ปี ที่มีมิตรอยู่ในวงการหนังไทย ว่ากันว่ามิตรแสดงนำถึงประมาณ 350 เรื่อง จนกระทั่งประสบอุบัติเหตุเสียชีวิตจากการตกจากเครื่องเฮลิคอปเตอร์ในวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2513 (ดูรายละเอียดในประวัติมิตร ชัยบัญชา ภาคผนวก หน้า 137)

ภายหลังเสียชีวิต ศพของมิตรได้นำมาบำเพ็ญกุศลที่วัดแคนางเลิ้ง (วัดสุนทรธรรมทาน) เป็นเวลา 106 วัน หลังจากพิธีพระราชทานเพลิงศพที่วัดเทพศิรินทราวาส ก็ได้นำอัฐิมาบรรจุอัฐิที่วัดแคนี้เช่นกัน แม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีผู้มาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้มิตร ชัยบัญชาในวันครบรอบวันตายของมิตรเป็นประจำทุกปี

รูปที่ 4 ช่องบรรจุอัฐิของมิตร ชัยบัญชา

3.2.5. คณะละครครุฑน เรื่องนนท์ (ชุมชนวัดสุนทรธรรมทาน)

แม้คณะละครของครุฑน เรื่องนนท์จะไม่ได้อยู่ในพื้นที่ศึกษา แต่ในอดีต คณะละครครุฑน เรื่องนนท์มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไป ซึ่งทำให้คนภายนอกรู้จักย่านนางเลิ้งในฐานะที่เป็นแหล่งที่มีคณะละครชื่อดัง จากการข้เขียนเกี่ยวกับกรุงเทพฯ ในอดีตบางตอน (กาญจนาคพันธุ์, 2523) ได้กล่าวถึงคณะละครครุฑน เรื่องนนท์ไว้ว่า “...นับเอาที่ผ่านสะพานผ่านฟ้าลงไปข้างๆ เป็นตำบลสนามควายถิ่นละครชาตรี มีนายพูน เรื่องนนท์ นายละครชาตรีมีชื่อโด่งดัง...” และอีกตอนหนึ่งว่า “...บริเวณเชิงสะพานผ่านฟ้าปากขวานี้ สมัยก่อนมีชื่อเรียกว่า สนามควาย เป็นคู่กับสนามวัว ที่เรียกสี่แยกคอกวัวดังกล่าวแล้ว เป็นถิ่นของกลุ่มละครชาตรี มีบ้านเรือนหลายหลัง ที่หน้าบ้านจะเห็นมีเสาเล็กๆปัก ยอดเสามีกรวยใส่ศรพระขรรค์ กระบองดาบ ฯลฯ เล็กๆ มีผ้าธงแดงๆรวมอยู่ด้วย เป็น

เครื่องหมายว่าที่นี่มีละครชาติรีรับงานหา ผู้ใดจะหาละครชาติรีไปเล่นในงานหรือแก้สินบนก็มาที่นี่ นายพูน เรื่องนนท์ ได้เฝ้าละครชาติรีมีชื่อเสียงที่เล่ามาแล้วก็อยู่ที่นี้ ย่านสนามควายติดต่อกันไปถึงคลองมหาศาลสมัยโน้นจึงเป็นย่าน romantic แห่งหนึ่ง...”

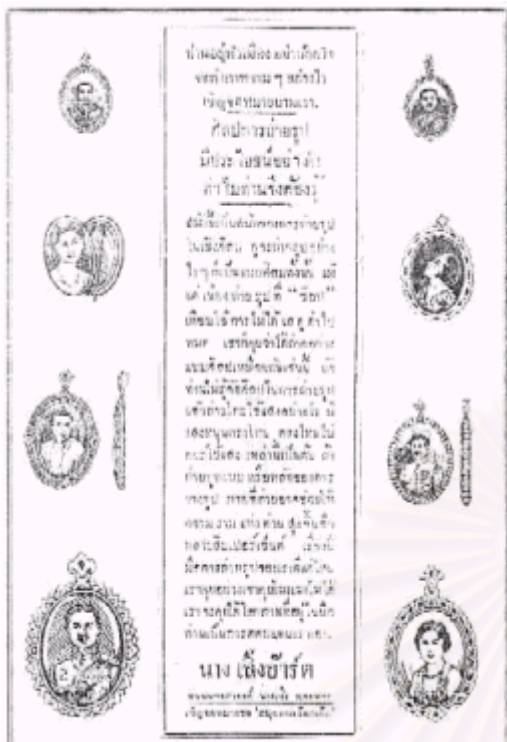
คณะของครูพูน เรื่องนนท์นี้ยังได้รับคัดเลือกเป็นศิลปินแห่งชาติในเวลาต่อมาอีกด้วย สำหรับในปัจจุบันคงเหลือคณะละครเพียงบางคณะเท่านั้นเนื่องจากโซน ละครเสื่อมความนิยมลง โดยอาศัยอยู่ในเขตชุมชนวัดสุนทรธรรมทาน รั้วรำละครงานแก้บน และงานพิธีต่างๆในวัด

รูปที่ 5 ป้ายคณะละครครูพูน เรื่องนนท์

3.2.6. นางเลิ้ง อาร์ท

ร้านนางเลิ้งอาร์ท เป็นร้านถ่ายรูปร้านแรกในย่านนางเลิ้ง (ปรีชา ศรีตุลยโชติ, 2544) ตั้งอยู่ที่ถนนนครสวรรค์ ถือเป็นร้านถ่ายรูปที่เคยน่าสมัยที่สุดของเมืองไทยร้านหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากได้รับความนิยมอย่างสูงด้วยฝีมือการถ่ายภาพ อุปกรณ์ที่ทันสมัยเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป นอกจากนี้ยังเป็นร้านถ่ายรูปแห่งแรกในประเทศไทยที่สามารถทำ "ล๊อคเก็ต" หรือสร้อยคอที่มีรูปภาพบรรจุอยู่ภายในอย่างที่ชาวตะวันตกนิยมกันได้ ดังจะเห็นได้จากโฆษณาของร้านนางเลิ้งอาร์ทลงในหนังสือพิมพ์หลายชิ้น บรรยายถึงมาตรฐานและการให้บริการของร้าน รวมทั้งมีการลงรูป "ล๊อคเก็ต" ซึ่งเป็นของสมัยใหม่ในขณะนั้นไว้ด้วย

ท่านอยู่หัวเมืองอย่าน้อยใจ จะทำภาพงามๆอย่างไร

เชิญจดหมายถามเรา

ศิลปการถ่ายรูปมีประโยชน์อย่างไร

ทำไมท่านจึงต้องรู้

สมัยนี้เป็นสมัยของการถ่ายรูปในเชิงศิลป์ ดูจะถ่ายรูปอย่างไร
ไรก็เป็นศิลปทั้งนั้น แม้แต่เพียงการถ่ายรูป "ซ็อบ" เกือบใช้
การไม่ได้แลดูดำไปหมด เขาก็คุยว่าได้ถ่ายอย่างแบบศิลป
เหมือนกันเช่นนี้ ถ้าท่านไม่รู้จักศิลปในการถ่ายรูป แล้วถ่าย
โดยใช้แสงอย่างไร มีแสงหมุนตรงไหน ตรงไหนไม่ควรใช้
แสง เหล่านี้เป็นต้น ถ้าถ่ายถูกแบบหรือหลักของการวางรูป
ภาพที่ถ่ายอาจช่วยให้ความงามแห่งท่านสูงขึ้นอีกหลายสิบ
เปอร์เซ็นต์ เรื่องฝีมือการถ่ายรูปของเราดีแค่ไหนเราคุย
อย่างเขาคุยโง่โง่ไม่ได้ เราจะคุยได้โดยภาพที่อยู่ในมือ
ท่านเป็นการตอบแทนเราเอง

นางเล็งอาร์ต

ถนนนครสวรรค์ นางเล็ง พระนคร

เชิญจดหมายขอ "สมุดภาพลัทธิเกิด"

รูปที่ 6 ตัวอย่างโฆษณาของร้านนางเล็งอาร์ต

ที่มา: อเนก นาวิกมูล. "100 ปีตลาดนางเล็ง" (วารสารศิลปวัฒนธรรม, ปี 21 ฉบับที่ 4, เดือนกุมภาพันธ์, 2543.), หน้า 96-98.

3.2.7. ตรอกสะพานยาว

ตรอกสะพานยาวเป็นตรอกส่วนที่มีทางเข้าอยู่ด้านถนนพะเนียงและท้ายตรอกอยู่ใกล้โรง
หนังนางเล็ง เป็นย่านของหญิงขายบริการ คนในชุมชนเล่าว่าหญิงบริการเหล่านี้ย้ายมาจากบริเวณ
ดงกล้วยส่วนหนึ่ง (บริเวณการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ถนนราชดำเนิน) กลุ่มผู้ชายที่เข้ามาเที่ยว
ส่วนใหญ่เป็นทหารที่อยู่ไม่ไกล อัตราค่าบริการมีตั้งแต่ 50 สตางค์ถึง 2 บาท

ในระยะเวลาที่ตลาดนางเล็งเริ่มซบเซาลง ตรอกสะพานยาวก็ซบเซาลงตามไปด้วยเช่นกัน จน
กระทั่งเกิดเหตุเพลิงไหม้ในปี พ.ศ.2512 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาชุมชนเมือง: 2543) บทบาท
ทางสังคมของตรอกสะพานยาวจึงสิ้นสุดลง ภายหลังจากที่ดินที่ถูกไฟไหม้นี้มีการปลูกสร้างบ้านเรือนขึ้น
ใหม่ ไม่มีร่องรอยของตรอกสะพานยาวในอดีตให้เห็นอีกต่อไป

3.2.8. แหล่งของนักพนัน

นับตั้งแต่การสร้างตลาดนางเล็งก็มีการตั้งโรงบ่อนขึ้นหลายแห่งตามการเพิ่มขึ้นของจำนวน
ผู้เข้ามาใช้บริการซึ่งส่งผลให้ย่านนางเล็งมีชื่อเสียงในฐานะที่เป็นแหล่งนักเลงนักพนันที่สำคัญของ
กรุงเทพฯ แม้ในระยะหลังมีกฎหมายห้ามการเปิดโรงบ่อน แต่การพนันในย่านนางเล็งก็มิได้เสื่อมหาย
ไปกลุ่มที่เรียกกันว่าเป็นเซียนพนันหันไปเล่นพนันมวย ม้าแข่ง และสลากกินแบ่งรัฐบาลแทน ในขณะที่

เดียวกันกลุ่มผู้ที่นิยมการเล่นพนันนี้เองก็เป็นลูกค้าประจำของร้านอาหารเก่าแก่ที่อยู่ในย่านนางเลิ้ง ด้วยหลังจากการพนันจบลงก็มักจะมารับประทานอาหารและจับกลุ่มสนทนากันที่ร้านประจำของตน

เวทีราชดำเนิน เวทีมวยแห่งนี้จัดแข่งขันมวยทุกวันจันทร์ พุธ พฤหัสบดี และวันอาทิตย์ มีผู้ชมในแต่ละครั้งนับพันคน ในกลุ่มผู้ชมเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นเซียนพนันที่อยู่ในย่านนางเลิ้ง ในวันอาทิตย์จะมีการถ่ายทอดมวยทางโทรทัศน์ จะสามารถพบเห็นกลุ่มเซียนพนันในชุมชนที่มาชมมวยร่วมกัน ให้อึ้งให้กำลังใจนักมวยฝ่ายที่ตนถือหางอยู่ เสียงวิพากษ์วิจารณ์มวยในช่วงพักยกดังไปทั่วบริเวณ หลังจากจบมวยคู่หนึ่งๆก็มีภาพบรรยากาศของทั้งผู้ได้พนันและเสียพนันให้เห็นตามมา

สนามม้านางเลิ้ง หรือราชตฤณมัยสมาคมนี้ มีผู้รู้ในชุมชนบางท่านเล่าว่าจุดประสงค์แรกเริ่มของสมาคมเป็นการรักษาและพัฒนาพันธุ์ม้า ในระยะต่อมาจึงมีการจัดแข่งม้า ในปัจจุบันวันที่มีการจัดแข่งม้าจะมีกลุ่มพ่อค่านำรองเท้าหุ้มส้น กอล์ฟสองทางไกลมาบริการให้เช่า ตลาดนางเลิ้งจะคึกคักขึ้นจากกลุ่มผู้ที่มาชมม้าแข่ง ซึ่งจะเข้ามารับประทานอาหารเป็นหลัก

สลากกินแบ่งรัฐบาล นอกจากการซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลแล้ว การซื้อสลากที่อยู่นอกระบบที่เรียกว่าหวยใต้ดินนั้น ก็เป็นที่นิยมของคนในชุมชนและกลุ่มแม่ค้าในตลาดมากเช่นกันเพราะไม่ต้องใช้เงินลงทุนมาก ทุกๆวันออกสลากต้นเดือนและกลางเดือนจะมีการมารวมกลุ่มกันเช่นเดียวกับการชมมวย โดยเฉพาะบริเวณร้านกาแฟใกล้โรงหนัง

3.2.9. สถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้ง

สถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้งเดิมตั้งอยู่ริมถนนนครสวรรค์หน้าตลาดนางเลิ้ง ต่อมาภายหลังมีการย้ายสถานีไปอยู่บริเวณใกล้สะพานผ่านฟ้าลีลาศ บริเวณที่เคยใช้เป็นสถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้งได้มีการก่อสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ ปัจจุบันใช้เป็นธนาคารและร้านค้า

ความเกี่ยวเนื่องกับถนนราชดำเนินนั้นสืบเนื่องมาจากการที่นางเลิ้งมีขอบเขตขยายไปจนถึงถนนราชดำเนิน โดยเฉพาะถนนราชดำเนินนอกซึ่งอยู่ในเขตรับผิดชอบของสถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้ง (กฤติธา สามะพุทธิ: 2541) จึงทำให้สถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้งมีบทบาทเกี่ยวกับการเรียกร้องทางการเมืองและการประท้วงรัฐบาลของกลุ่มผู้ชุมนุมเรียกร้องต่างๆ หลายครั้ง แม้ในเหตุการณ์ 6 ตุลา, 14 ตุลา, พฤษภาทมิฬ สถานีตำรวจแห่งนี้ก็เป็นหนึ่งที่ใช้ควบคุมตัวผู้ถูกจับกุมจากเหตุการณ์ชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองบนถนนราชดำเนิน ซึ่งในเหตุการณ์เหล่านี้ ในขณะที่มีการใช้ความรุนแรงในการปราบปราม ผู้คนที่มาชุมนุมก็จะหนีมาหลบซ่อนในบริเวณชุมชนใกล้เคียง เช่น บริเวณศาลเจ้าพ่อเสือ และตลาดนางเลิ้งด้วย

นอกจากความเกี่ยวเนื่องด้านการเมืองแล้ว สถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้งนี้ยังมีความสำคัญต่อการรับขบวนเสด็จซึ่งจะต้องผ่านถนนราชดำเนินนอกแทบทุกวัน จนเป็นที่กล่าวกันในหมู่ตำรวจว่า ตำรวจ สน.นางเลิ้งทำงานหนัก ทำให้ตำรวจชั้นผู้น้อยไม่อยากมาอยู่ แต่ตำรวจชั้นผู้ใหญ่

จะอยากมาอยู่ถือเป็น “โรงพักอันดับหนึ่ง” เนื่องจากมีผลงานชัดเจนและได้ดูแลรับผิดชอบสถานที่สำคัญซึ่งเป็นเรื่องน่าภูมิใจ

นอกจากนี้บริเวณแยกผ่านฟ้าซึ่งส่วนหนึ่งอยู่ในเขตของสถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้ง ยังเป็นจุดที่กล่าวกันว่าให้สัญญาณจราจรยากที่สุด เนื่องจากเป็นทางแยกที่ตำรวจของสถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้ง และสถานีตำรวจนครบาลสำราญราษฎร์ต้องกดสัญญาณไฟจราจรให้สัมพันธ์กัน ทั้งๆที่ป้อมตำรวจที่ควบคุมสัญญาณไฟอยู่กันคนละถนน

3.2.10. วัดในย่านนางเลิ้ง

วัดโสมนัสวรวิหาร

วัดโสมนัสวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นโทชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ริมถนนกรุงเกษม ในท้องที่แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายเป็นพระอารามฝ่ายธรรมยุติกนิกาย

มูลเหตุการสร้าง เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริที่จะให้เขตพระนครที่ขยายออกมาครั้งนั้น และมีพระอารามหลวงริมคูพระนครเช่นครั้งกรุงศรีอยุธยา ประกอบกับทรงเคยมีพระราชกระแสรับสั่งไว้กับสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดีว่าจะทรงสร้างวัดถวายสักวัดหนึ่ง จวบจนสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดีทรงประชวรจนสวรรคต จึงโปรดให้จัดซื้อที่ดินริมคลองผดุงกรุงเกษมเพื่อจัดสร้างวัดโสมนัสวรวิหารขึ้นในพ.ศ.2396 และเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและอุทิศพระราชกุศลแด่สมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี พระบรมราชเทวี จึงทรงพระราชทานนามว่า “วัดโสมนัสวรวิหาร”

วัดโสมนัสวรวิหารถือว่ามีผลสำคัญต่อชาวนางเลิ้งอย่างมาก เนื่องจากพื้นที่บริเวณตลาดนางเลิ้งส่วนใหญ่เป็นที่ดินของวัดโสมนัสวรวิหาร โดยมีสำนักงานทรัพย์สินฯเช่าพื้นที่ของวัดเพื่อปลูกสร้างอาคารให้ชาวบ้านเช่าอาศัยและทำการค้า

วัดสุนทรธรรมทาน

วัดสุนทรธรรมทานมีฐานะเป็นวัดราษฎร์ มีชื่อเดิม 2 ชื่อ คือ วัดแค และวัดสนามกระบือ กล่าวกันว่าชื่อเดิมของวัดแค่นั้นมาจากสำเนียงชาวบักขีใต้ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในละแวกนี้ ส่วนที่เรียกว่าวัดสนามกระบือนั้นเนื่องจากตั้งอยู่ในท้องที่ซึ่งเดิมเป็นทุ่งเรียกว่า สนามกระบือ (ศิลาจารึก, กรม, 2525: 323)

วัดสุนทรธรรมทานเป็นวัดที่มีความใกล้ชิดกับคนนางเลิ้งอย่างมาก การทำงานบุญของชุมชนมักจะทำที่วัดแคมากกว่าวัดโสมนัสฯ ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมทางศาสนาที่มีอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี (ดูรายละเอียดในเรื่องประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน) ซึ่งเหตุผลส่วนหนึ่งเนื่องมาจากวัดโสมนัสฯ

เป็นวัดหลวง มีระเบียบปฏิบัติที่ยุ้งยากกว่า ประกอบกับความศรัทธาในตัวเจ้าอาวาสของวัดแคในอดีตและปัจจุบัน

บทบาทที่สำคัญของวัดแคต่อย่านนางเลิ้งอีกประการหนึ่ง คือ เป็นที่จัดงานศพและบรรจุอัฐิของมิตร ชัยบัญชา ซึ่งประสบอุบัติเหตุตกจากเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์ในวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2513

ศพของมิตรถูกนำมาไว้ที่วัดแค ผู้คนในวงการตลอดจนประชาชนที่นิยมชมชอบในตัวเขาต่างมุ่งหน้ามาที่นี่เพื่อรับศพ ยิ่งดึกท่ามกลางสายฝนที่โปรยลงมาประชาชนก็ยิ่งแน่นขึ้น มีผู้คนไปรอดูศพของมิตรนับหมื่นคนทางวัดต้องปิดประตูศาลาที่ตั้งศพ แม้ในวันต่อมาก็มีประชาชนจากต่างจังหวัดนับหมื่นเข้าแห่มาชมศพเป็นคันๆ เพื่อเคารพศพมิตร ศพของมิตรกำหนดตั้งบำเพ็ญกุศล สวดพระอภิธรรมไว้ 90 วัน แต่ก็ต้องยืดออกไปเป็น 106 วัน เนื่องจากมีคนจองเป็นเจ้าภาพมากมายว่ากันว่ามิมีประชาชนทั้งในกรุงเทพฯ ต่างจังหวัด และต่างประเทศ เช่น ลาว เขมร อินเดีย เดินทางมาเคารพศพของมิตรด้วย แม้ปัจจุบันก็ยังมิมีแผนงานย่นตรัของมิตรแวะเวียนไปเคารพอัฐิของมิตรที่วัดแค นางเลิ้งอยู่เป็นประจำ

รูปที่ 7 วัดสุนทรธรรมทาน

3.2.11. ศาลเจ้านางเลิ้ง

ศาลเจ้านางเลิ้ง เป็นศาลเจ้าที่มีการอัญเชิญเจ้า และสมเด็จพระมหาลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์มาสถิต ตัวศาลทาสีแดง ตั้งอยู่ในตลาดนางเลิ้ง

การตั้งศาลในยุคแรก เมื่อประมาณปี พ.ศ.2502 มีการขออนุญาตตั้งศาลต่อสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ มีการอัญเชิญเจ้ามาสถิตที่ศาล ต่อมาจึงได้อัญเชิญเสด็จเตี่ย (สมเด็จพระมหาลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์) มาประทับที่ศาลนี้ด้วย (จุฬารัตน์ แซ่ฉั่ว, 2543) จากการที่สมเด็จพระมหาลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์เคยมีวังอยู่ในเขตนางเลิ้งนี้เอง ทำให้ประชาชนในย่านนางเลิ้งเคารพนับถือ

พระองค์อย่างยิ่ง โดยเฉพาะกับคนจีน มีหลายได้ตั้งข้อสังเกตว่าเพราะพระองค์เป็นเจ้านายที่มีนิสัยนักเลง เป็นคนจริง นอกจากนี้คนในชุมชนบางคนเล่าว่าศาลเจ้านางเลิ้งนี้มีชื่อในเรื่องของการมาขอให้มีโชคในการเล่นหวยด้วย

ในปัจจุบันศาลเจ้านางเลิ้งยังมีกิจกรรมที่สำคัญคือ การจัดงานประจำปี โดยลักษณะงานจะเป็นการทำบุญ มีการแสดงต่อเนื่องกันห้าวันห้าคืน และแห่เจ้าไปรอบๆบริเวณตลาดนางเลิ้งตามถนนพะเนียง ถนนหลานหลวง ถนนกรุงเกษม ในช่วงกลางคืนมีการแสดงลิเกถวายสมเด็จพระหลวงชุมพรฯ นอกจากนี้มีการประมูลของเจ้าเพื่อนำเงินมาบำรุงศาลเจ้าด้วย

รูปที่ 8 ศาลเจ้านางเลิ้ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3. สรุปความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ศึกษา

ย่านนางเลิ้งมีพัฒนาการทั้งทางด้านกายภาพ สังคม และวัฒนธรรมที่ยาวนานถึงกว่า 100 ปี โดยมีจุดกำเนิดของพัฒนาการ ตั้งแต่การตั้งตลาดนางเลิ้ง และโรงหนังนางเลิ้งในระยะต่อมา ตลาดนางเลิ้งเป็นเสมือนศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของย่านนางเลิ้ง เป็นแหล่งทำมาหากิน แหล่งอาหารของชุมชน เป็นเสมือนห้องอาหารของคนในพื้นที่ใกล้เคียง เป็นแหล่งอาหาร ขนมนมเนยที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม นางเลิ้งเป็นชุมชนเก่าแก่ที่เหลือเพียงไม่กี่แห่งในกรุงเทพมหานคร ผู้คนทั้งวัยเด็ก ผู้ใหญ่ คนชรา ใช้ชีวิตร่วมกันภายใต้บรรยากาศของชุมชน อาคารและรูปแบบการค้าเก่า มีความสำคัญในด้านการเป็นแหล่งบันเทิง โดยมีโรงหนังนางเลิ้งเป็นศูนย์กลาง รวมทั้งกิจกรรมที่ทำให้ย่านนางเลิ้งเป็นถิ่นของนักเลง ไม่ว่าจะเป็นการพนัน โรงฝิ่น ซ่องโสเภณี สำหรับโรงหนังนางเลิ้งหรือศาลาเฉลิมธานีในปัจจุบันถือเป็นโรงหนังไม้ที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย

จากการศึกษาพัฒนาการของย่านนางเลิ้งข้างต้นตั้งแต่การกำเนิดของตลาดนางเลิ้ง การขยายตัวถึงขีดสุดถึงขั้นยกระดับเป็นอำเภอ นางเลิ้ง จนกระทั่งในปัจจุบัน ซึ่งนำไปสู่การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษาที่มีขนาดเล็กกว่าขอบเขตในอดีต คือ เหลือเพียงบริเวณพื้นที่ตลาดนางเลิ้งที่ล้อมรอบด้วยถนนทั้งสี่ด้านรวมทั้งตึกแถวถนนนครสวรรค์ฝั่งตรงข้าม ทั้งนี้มีเหตุผลในการกำหนดของเขตของพื้นที่ศึกษา ดังนี้

1. พื้นที่ศึกษามีความเป็นศูนย์กลางของย่าน โดยมีตลาดนางเลิ้ง และโรงหนังนางเลิ้งเป็นศูนย์กลางของพัฒนาการ
2. พื้นที่ศึกษามีลักษณะทางกายภาพที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งเส้นทางสัญจร และสถาปัตยกรรม
3. ลักษณะการรวมกลุ่มชุมชนในปัจจุบัน เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความผูกพันกับพื้นที่อย่างมากเนื่องจากเติบโตร่วมกับพัฒนาการของย่านนางเลิ้งมาโดยตลอด

ขอบเขตนางเลิ้ง พ.ศ.2458

ขอบเขตนางเลิ้ง พ.ศ.2544

แผนที่ที่ 11 เปรียบขอบเขตของย่านนางเลิ้ง พ.ศ.2458 กับย่านนางเลิ้งซึ่งใช้เป็นพื้นที่ศึกษาในปัจจุบัน

บทที่ 4

โครงสร้างของชุมชน

4.1. ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

4.1.1. องค์การชุมชน

ในปัจจุบันย่านนางเลิ้งแบ่งออกเป็นหลายชุมชน โดยในพื้นที่ที่ทำการศึกษประกอบด้วยชุมชนที่จัดตั้งขึ้น คือ ชุมชนศุภมิตร 1 และชุมชนศุภมิตร 2 และมีชุมชนใกล้เคียงคือ ชุมชนวัดสุนทรธรรมทาน และชุมชนวัดโสมนัสวรวิหาร

ชุมชนศุภมิตร 1 และชุมชนศุภมิตร 2 เป็นชุมชนในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ซึ่งจัดตั้งขึ้นตั้งแต่วันที่ 1 เดือนเมษายน ปี พ.ศ.2536 อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร ชุมชนศุภมิตร 1 และศุภมิตร 2 ถูกจัดเป็นชุมชนเมือง ในแต่ละชุมชนจะมีประธานชุมชน และกรรมการตามสัดส่วนของขนาดชุมชน มีวาระการทำงานชุดละ 2 ปี โดยชุมชนศุภมิตร 1 มีกรรมการราว 6 คน ส่วนชุมชนศุภมิตร 2 ซึ่งมีประชากรมากกว่ามีกรรมการราว 10 คน กรรมการชุมชนจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชุมชนติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เช่น สำนักงานเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย สาธารณสุข องค์การพัฒนาเอกชน โดยคณะกรรมการชุมชนจะได้รับเงินสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนจากทางสำนักงานเขตป้อมปราบฯ ในวงเงินไม่เกินเดือนละ 2000 บาท

4.1.2. ลักษณะประชากร

4.1.2.1 จำนวนประชากรในย่านนางเลิ้ง

จากข้อมูลของสำนักงานเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายในปี พ.ศ. 2543 ระบุว่า มีประชากรในชุมชนศุภมิตร 1 และชุมชนศุภมิตร 2 รวม 450 ครัวเรือน หรือ 1658 คน

จากการออกแบบสอบถามที่ทำในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2543 โดยทำการออกแบบสอบถามถึงประชากรที่อาศัยอยู่จริงในปัจจุบัน (ชุมชนศุภมิตร 1 และชุมชนศุภมิตร 2 รวมทั้งตีკแถวถนนนครสวรรค์ฝั่งวัดโสมนัสวรวิหาร) ซึ่งสามารถออกแบบสอบถามได้ 194 ชุด (194 ครัวเรือน) ซึ่งในย่านนางเลิ้งมีที่อยู่อาศัยทั้งหมดประมาณ 777 หลังคาเรือน และมีการอาศัยอยู่จริงประมาณ 748 หลังคาเรือน ซึ่งสามารถเฉลี่ยประชากรต่อลักษณะของที่อยู่อาศัยในแบบต่างๆ ได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ประมาณการประชากรในย่านนางเลิ้ง

กลุ่ม	หลังคาเรือนทั้งหมด(หลัง)	ชาย		หญิง		รวม (คน)
		เฉลี่ย (คน/หลัง)	จำนวน (คน)	เฉลี่ย (คน/หลัง)	จำนวน (คน)	
กลุ่มที่ 1	145(ปิด 13)	1.43	189	2.03	268	457
กลุ่มที่ 2	101(ปิด 3)	2.31	226	2.74	268	494
กลุ่มที่ 3	56(ปิด 5)	1.13	58	2.89	147	205
กลุ่มที่ 4	76(ปิด 7)	2.03	140	2.03	140	280
กลุ่มที่ 5	66(ปิด 1)	1.95	127	2.35	153	280
กลุ่มที่ 6	137	1.57	215	2.27	311	526
กลุ่มที่ 7	189	-	189	-	189	378
รวม	777(ปิด 29)	-	1144	-	1476	2620

ที่มา: อนุมานจากการออกแบบสอบถาม

หมายเหตุ กลุ่มที่ 1 ตึกแถว 2 ชั้น ถนนนครสวรรค์ ถนนกรุงเกษม มีกลุ่มตัวอย่าง 58 หลังคาเรือน

กลุ่มที่ 2 ตึกแถว 1.5 ชั้น บริเวณรอบตลาด มีกลุ่มตัวอย่าง 35 หลังคาเรือน

กลุ่มที่ 3 ตึกแถว 2 ชั้น ถนนสุขุมมิตร (ด้านนอก) มีกลุ่มตัวอย่าง 8 หลังคาเรือน

กลุ่มที่ 4 ตึกแถว 3-4 ชั้น ถนนพะเนียง มีกลุ่มตัวอย่าง 34 หลังคาเรือน

กลุ่มที่ 5 ตึกแถว 2 ชั้น ถนนสุขุมมิตร (ด้านใน) มีกลุ่มตัวอย่าง 37 หลังคาเรือน

กลุ่มที่ 6 บ้านพักอาศัยในชุมชนและห้องแถวไม้ มีกลุ่มตัวอย่าง 60 หลังคาเรือน

กลุ่มที่ 7 แพลต ใช้การสอบถามข้อมูลจากคนในชุมชนเนื่องจากไม่สามารถออกแบบสอบถามได้

ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์นี้ไม่นับรวมบ้านที่ปิดร้างไม่มีผู้อยู่อาศัยประจำ (ประมาณ 29 หลังคาเรือน) และไม่นับรวมตลาดนางเลิ้ง และโรงหนังนางเลิ้ง

ข้อมูลจากการออกแบบสอบถามข้างต้น สามารถประมาณประชากรในนางเลิ้ง โดยเทียบสัดส่วนของประชากรจากลักษณะของที่อยู่อาศัยที่มีพื้นที่ใช้สอยใกล้เคียงกัน (ดูเรื่องลักษณะทางสถาปัตยกรรมประกอบ) จากการประมาณประชากร สามารถอนุมานได้ว่ามีประชากรที่อาศัยอยู่จริงในปัจจุบันประมาณ 2620 คน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลประชากรของสำนักงานเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายคือมีประชากรอยู่ 450 ครัวเรือน หรือ 1658 คน(ไม่รวมตึกแถวถนนนครสวรรค์ฝั่งวัดโสมนัสวรวิหาร) จะเห็นได้ว่าประชากรที่อยู่อาศัยจริงมีจำนวนมากกว่าข้อมูลของสำนักงานเขตค่อนข้างมาก ซึ่งอาจแสดงให้เห็นถึงการมีประชากรแฝงที่ย้ายถิ่นฐานมาจากแหล่งอื่นนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของมูลนิธิสำนักวิจัยชุมชน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (2543) ซึ่งพบว่าในปัจจุบันมีประชากรจากต่างจังหวัดที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาเช่าห้องเช่าอาศัยในย่านนางเลิ้ง และประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างในตลาด หาบเร่ รถเข็น เป็นจำนวนมาก แม้ห้องเช่าจะมีสภาพแออัด แต่ก็ยังมีผู้เช่าอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่เนื่องจากเป็นพื้นที่ใจกลางเมืองที่เอื้อประโยชน์ในการค้าขาย และมีอัตราค่าเช่าที่ไม่สูงมากนัก

4.1.2.2. ขนาดครัวเรือน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างจาก 191 ครัวเรือน ได้ผลดังนี้

ตารางที่ 3 ขนาดครัวเรือน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ	ร้อยละสะสม
1	18	9.4	9.4
2	20	10.5	19.9
3	30	15.7	35.6
4	42	22.0	57.6
5	27	14.1	71.7
6	17	8.9	80.6
7	18	9.4	90.0
8	3	1.6	91.6
9	5	2.6	94.2
10	4	2.1	96.3
มากกว่า 10	7	3.7	100.0
รวม	191	100.0	

ที่มา: ข้อมูลจากการออกแบบสอบถาม

จากการศึกษาพบว่าขนาดครัวเรือนในปัจจุบันของครอบครัวที่อาศัยในย่านนางเลิ้งมีขนาดตั้งแต่ 1 คนถึงมากกว่า 10 คน โดยขนาด 4 คน เป็นกลุ่มที่มีมากที่สุดคือประมาณร้อยละ 22 และขนาดครัวเรือนของคนในย่านนางเลิ้งมากกว่าครึ่งหนึ่งอยู่ในช่วง 1-4 คน คือประมาณร้อยละ 57.6

4.1.2.3. ระยะเวลาการอยู่อาศัย

จากการศึกษาพบว่าคนที่อาศัยในย่านนางเลิ้งในปัจจุบันมีระยะเวลาการอยู่อาศัยตั้งแต่ช่วง 0-10 ปี ถึง จนกระทั่งมากกว่า 60 ปี อยู่ในอัตราใกล้เคียงกัน โดยในช่วง 21-30 ปีมีมากที่สุด (ร้อยละ 18.7) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการย้ายเข้ามาอยู่ในย่านนางเลิ้งอยู่อย่างต่อเนื่องและมากกว่าครึ่งหนึ่งของคนทั้งหมดอยู่ในย่านนางเลิ้งมามากกว่า 30 ปี ส่วนผู้ที่อาศัยในย่านนางเลิ้งมามากกว่า 60 ปี ซึ่งเป็นคนแก่คนแก่ในพื้นที่นั้น ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง ร้อยละ 15.0 เท่านั้น จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง ได้ผลดังนี้

ตารางที่ 4 ระยะเวลาการอยู่อาศัยของคนในย่านนางเลิ้ง

ระยะเวลาอยู่อาศัย (ปี)	จำนวนผู้ตอบ (ราย)	ร้อยละ	ร้อยละสะสม
0-10	23	11.9	11.9
11-20	30	15.6	27.5
21-30	36	18.7	46.2
31-40	24	12.4	58.6
41-50	29	15.0	73.6
51-60	22	11.4	85.0
มากกว่า 60	29	15.0	100.0
รวม	193	100.0	

ที่มา: ข้อมูลจากการออกแบบสอบถาม

4.1.2.4. ปฏิสัมพันธ์ในชุมชน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างจาก 194 หลังคาเรือน โดยสอบถามถึงการพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านที่อยู่ถัดไปจากบ้านของตน

จากการศึกษาพบว่าคนในย่านนางเลิ้งส่วนใหญ่ คือ ประมาณร้อยละ 65 ยังเป็นกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านอยู่ค่อนข้างสูง ซึ่งแสดงถึงลักษณะชุมชนที่มีความผูกพันกันอยู่มาก แต่ในกลุ่มที่มีจำนวนเป็นอันดับสองคือกลุ่มที่พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านเพียงไม่เกิน 5 หลัง มีจำนวนถึงประมาณร้อยละ 15 ซึ่งคนในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ไม่ค่อยให้ความสนิทสนมกับเพื่อนบ้านหรือไม่ค่อยมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของชุมชน หรือบางส่วนเป็นกลุ่มที่ย้ายเข้ามาอาศัยในย่านนางเลิ้งได้ไม่นาน

ตารางที่ 5 ปฏิสัมพันธ์ในชุมชน

จำนวนบ้านที่พบปะพูดคุยกันเป็นประจำ(หลัง)	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
ไม่เกิน 5	29	15
6-10	21	10.8
11-15	18	9.2
มากกว่า 15	126	65
รวม	194	100

ที่มา: ข้อมูลจากการออกแบบสอบถาม

4.1.3. กรรมสิทธิ์ที่ดิน

การถือครองที่ดินในพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วยเจ้าของที่ดิน 3 ราย (ดูแผนที่ที่ 12 ประกอบ) คือ

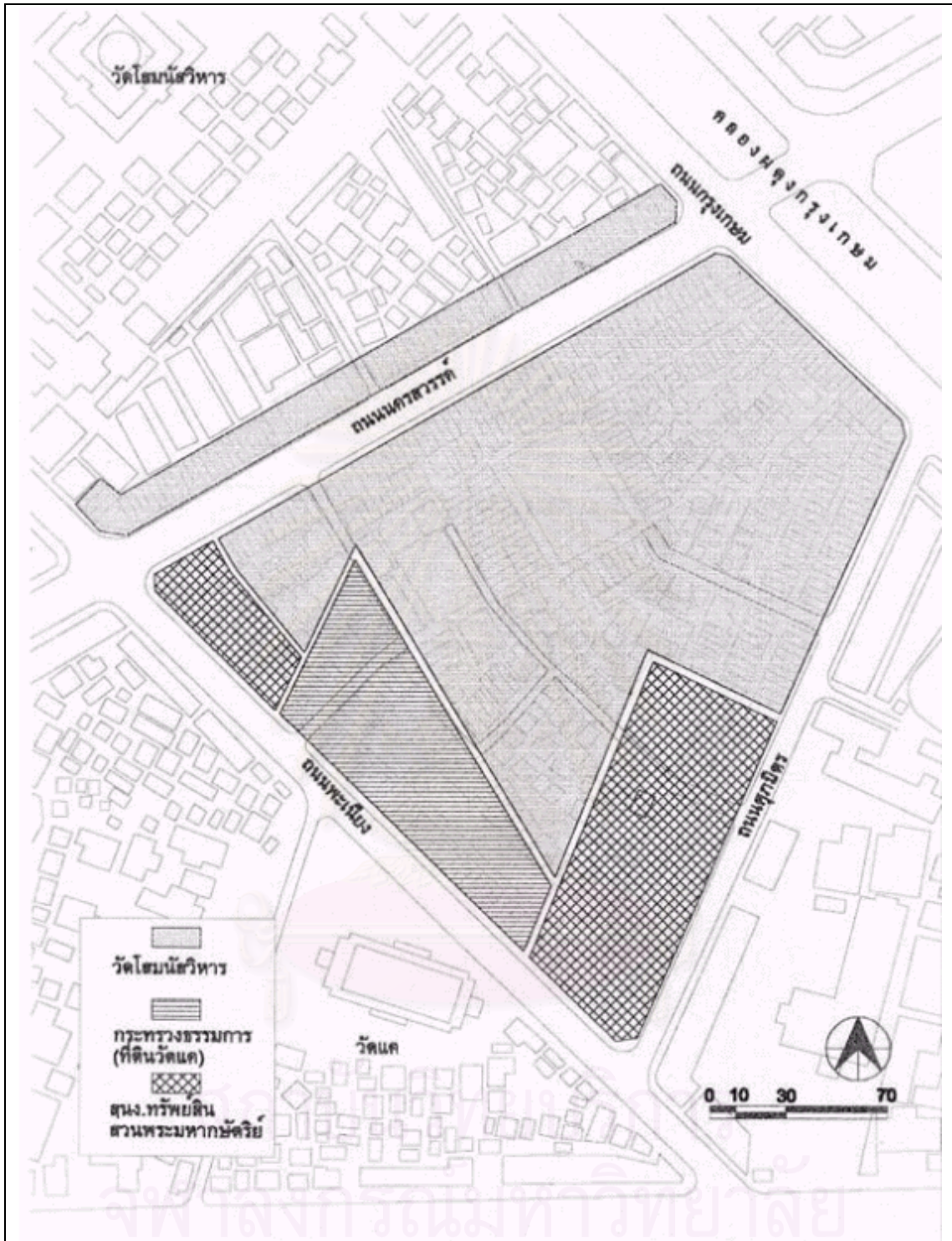
1. วัดโสมนัสวรวิหาร เป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ในพื้นที่ โดยเฉพาะด้านที่ติดกับถนนนครสวรรค์ และถนนกรุงเกษม

2. วัดสุนทรธรรมทาน (วัดแค) โดยอยู่ในชื่อของกระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการ) เป็นเจ้าของที่ดินแปลงที่อยู่ติดกับวัดแค (ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของกรมการศาสนา)

3. สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นเจ้าของที่ดินแปลงที่อยู่หัวมุมถนนนครสวรรค์ติดกับถนนพะเนียง และที่ดินริมถนนสุภุมิตร

จากการถือครองที่ดินในย่านนางเลิ้ง แม้ว่าสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จะมีได้เป็นเจ้าของที่ดินเป็นส่วนใหญ่ แต่ทางสำนักงานฯ ได้เช่าที่ดินจากทางวัดโสมนัสวรวิหาร นำมาสร้างตึกแถวหรือบ้านให้ประชาชนเช่าต่ออีกทอดหนึ่ง

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและชุมชนทางด้านกายภาพ ต้องเกี่ยวข้องกับที่ดินของแต่ละบุคคลที่รวมกันเป็นชุมชน ซึ่งเจ้าของที่ดินย่อมมีความคิดเห็นแตกต่างกันทั้งในการพัฒนาและการอนุรักษ์(ประสงค์ เขียมอนันต์, 2542) สำหรับในย่านนางเลิ้งถือว่ามีเจ้าของที่ดินน้อยรายดังนั้นหากมองในแง่ของความเป็นไปได้ในการพัฒนาพื้นที่ ด้วยวิธีการปรับปรุงฟื้นฟู (rehabilitation) หรือการก่อสร้างใหม่ (redevelopment) แล้ว ถือว่าพื้นที่ย่านนางเลิ้งเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์ค่อนข้างสูง โดยนโยบายในการพัฒนาจะขึ้นอยู่กับเจ้าของที่ดินเป็นหลัก

แผนที่ที่ 12 กรรมสิทธิ์ที่ดิน

ที่มา: สำนักงานกลางประเมินราคาทรัพย์สิน กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย, 2529

4.1.4. กิจกรรมทางเศรษฐกิจ

4.1.4.1. การประกอบอาชีพ สินค้าสำคัญ

หากไม่นับกลุ่มคนที่ใช้นางเลิ้งเป็นที่พักอาศัยและออกไปทำงานนอกพื้นที่ในภาคกลางวันแล้ว พบว่าคนส่วนใหญ่ในย่านนางเลิ้งประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการค้า ในบริเวณตลาดและพื้นที่โดยรอบตลาด จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่ากลุ่มอาชีพที่มีมากที่สุดคือ การค้าขายอาหารสำเร็จรูปและขายของในตลาดในลักษณะเป็นลูกจ้างรายวัน ส่วนกลุ่มที่มีจำนวนรองลงมาคือ การขายของชำและบริการ เช่น ร้านตัดผม ร้านตัดเสื้อ

สำหรับกลุ่มผู้ขายอาหาร ส่วนใหญ่ พบว่าเป็นร้านเก่าแก่ที่ขายมาหลายสิบปี บางร้านเป็นการรับช่วงต่อจากพ่อแม่ ซึ่งมีชื่อเสียงมายาวนาน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน การที่มีร้านค้าเก่าแก่หลงเหลืออยู่นี้ทำให้สินค้าประเภทอาหารกลายเป็นสินค้าที่สำคัญของย่านนางเลิ้ง ในปัจจุบันมีร้านค้าอาหารสำเร็จรูปเก่าแก่ที่สำคัญหลายร้าน เช่น

1 บะหมี่เกี๊ยว “รุ่งเรือง”	8 ขนมหวาน “ป่ากวา”
2 ก๋วยเตี๋ยวเป็ด “ส. รุ่งโรจน์”	9 ก๋วยเตี๋ยวหลอด “เจี๊ยน”
3 ข้าวแกง (ในตลาด)	10 ก๋วยเตี๋ยวเป็ด “ส. สรรพคุณ”
4 ขนมจีบ ซาลาเปา	11 “เอี้ยง” ขาหมูนางเลิ้ง
5 สาคูไส้หมู “แม่สะอิ่ง”	12 ก๋วยเตี๋ยวเรือ(ในตลาด)
6 ไส้กรอกปลาแฉม(ในตลาด)	13 กาแฟ(ข้างตลาด)
7 สาคูไส้หมู “ร้านหน้อย”	14 เป็ดย่างร้าน “จ๊ีบกี”

นอกจากกลุ่มร้านค้าเก่าแก่ข้างต้นแล้วยังมีการขายอาหารแบบรถเข็น โดยขายอาหารประเภทหมูย่าง ส้มตำ ขนม ผลไม้ ฯลฯ ส่วนใหญ่ผู้ขายจะเป็นกลุ่มคนอีสานที่เข้ามาเช่าห้องเช่าอยู่ในชุมชน และมักจะมียุคขายประจำ บางคนอาศัยในย่านนางเลิ้งมาถึงสิบปีแล้วก็มี

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตจากการศึกษาของมูลนิธิสำนักวิจัยและพัฒนาชุมชนเมือง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งพบว่าแหล่งเงินทุนที่นำมาใช้ในการประกอบอาชีพในกลุ่มที่เป็นหาบเร่ รถเข็น มีการเล่นแชร์เพื่อเป็นเงินหมุนเวียน และมีการใช้เงินกู้นอกระบบซึ่งเป็นเงินกู้ระยะสั้นที่มีดอกเบี้ยสูงด้วย

รูปที่ 9 ร้านกาแฟซอยนางเลิ้ง 3

รูปที่ 10 การค้าอาหารสำเร็จรูปในปัจจุบัน

รูปที่ 11 การค้าอาหารสำเร็จรูปในปัจจุบัน

4.1.4.2. การใช้อาคาร

ในที่นี่จะพิจารณาถึงการใช้อาคารชั้นล่างเป็นหลัก อาคารที่อยู่ในชุมชนส่วนใหญ่ใช้ เป็นอาคารพักอาศัย มีเพียง ตลาดสด และโรงงานบางแห่งที่มีการใช้งานที่แตกต่างออกไป

จากการสำรวจพบว่าอาคารส่วนใหญ่ยังมีการใช้งานอยู่ สำหรับอาคารประเภทตึกแถวนี้จากการสอบถามคนในชุมชนพบว่าในอดีตมีการใช้อาคารเพื่อกิจกรรมทางการค้าเป็นส่วน ใหญ่ แต่จากการสำรวจในปัจจุบันพบว่ามีย้อยละ 6.7 ที่ไม่มีการใช้งาน และอาคารเกือบครึ่งหนึ่งใช้ เพื่อการพักอาศัย คือ ร้อยละ 45.3 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสภาพการใช้อาคารในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ ลดลง สำหรับตึกแถวและห้องแถวไม่มีการใช้อาคารดังนี้

ตารางที่ 6 การใช้อาคารตึกแถวและห้องแถวไม้

กิจกรรม	จำนวน (ห้อง)	ร้อยละ
พักอาศัย	195	45.3
ขายอาหารสำเร็จรูป	45	10.5
ค้าขาย เก็บสินค้า	90	21
สำนักงาน	21	4.9
บริการ	50	11.6
ไม่มีการใช้งาน	29	6.7
รวม	430	100.0

ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย (2544)

แผนที่ที่ 13 การใช้อาคารในย่านนางเลิ้ง
ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย (2544)

4.1.5. ประเพณี และวัฒนธรรม

ประเพณีและวัฒนธรรมของคนในย่านนางเลิ้งส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา เนื่องจากในย่านนางเลิ้งเป็นที่ตั้งของวัดถึงสองแห่ง คือ วัดโสมนัสวิหารและวัดสุนทรธรรมทาน (วัดแค) ทุกๆเช้าจะมีการทำบุญใส่บาตร มีร้านขายอาหารใส่บาตรตอนเช้าหลายร้าน แต่ชาวบ้านบางส่วนยังคงทำอาหารมาใส่บาตรเอง โดยพระสงฆ์ที่มาบิณฑบาตรนี้จะมีพระมาจากวัดแคทุกวัน ส่วนวัดโสมนัสวิหารจะมาเป็นบางวัน

การประกอบกิจกรรมทางศาสนา ชาวนางเลิ้งมักจะกระทำที่วัดแคมากกว่าวัดโสมนัสวิหารเพราะวัดแคเป็นวัดราษฎร์ซึ่งจะมีข้อจำกัดและกฎระเบียบในการใช้พื้นที่ของวัดน้อยกว่าวัดหลวงมาก และชาวนางเลิ้งยังมีความเคารพศรัทธาในตัวเจ้าอาวาสทั้งรูปก่อนและรูปปัจจุบัน จากลักษณะเช่นนี้เองทำให้ชาวนางเลิ้งนิยมใช้ลานวัดแคเป็นที่ทำกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมที่ต้องใช้พื้นที่มากๆ เช่น การประชุมชุมชน

นอกจากลักษณะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดแคและวัดโสมนัสวิหารแล้ว ยังมีกิจกรรมที่สำคัญต่อชาวนางเลิ้งอีกอย่างหนึ่ง คือ งานประจำปีศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เนื่องจากบริเวณย่านนางเลิ้งนี้ยังคงเคยเป็นที่ตั้งของวังของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ซึ่งเป็นผู้ที่ชาวนางเลิ้งให้ความเคารพศรัทธาอย่างมาก จึงมีการตั้งศาลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรฯ ในตลาดนางเลิ้งด้วย ต่อมาภายหลังมีการอัญเชิญเจ้าที่ชาวจีนนับถือมาประทับ ณ ศาลแห่งนี้ด้วยและเกิดการจัดงานประจำปีขึ้นทุกปีอย่างไรก็ตามจากการสอบถามผู้นำชุมชนและคนในชุมชน พบว่าการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชนยังมีค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่อพยพจากต่างจังหวัดเข้ามาอาศัยในย่านนางเลิ้งได้ไม่นาน ซึ่งอาจมีสาเหตุหรืออุปสรรคในการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนหลายประการ(วิมลสิทธิ์ หรยางกูร และคณะ, 2542 อ้างในเทียมรัตน์ อินทรีย์, 2542: 21) เช่น ข้อจำกัดด้านเวลาและลักษณะอาชีพ ความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจ ความเห็นแก่ตัวของชาวบ้าน การขาดผู้นำที่ชาวบ้านมีความเชื่อมั่น ความแตกแยกของกรรมการชุมชน การขาดการชักจูง ชี้แนะจากทางการ และความไม่เสมอภาคในการดำเนินงาน

ประเพณี และวัฒนธรรมที่ชาวนางเลิ้งปฏิบัติเรียงตามเวลาในช่วงปี สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 7 ประเพณี กิจกรรมทางศาสนา

ชื่อประเพณี	ลักษณะและการดำเนินการ	แม่งาน	ช่วงเวลา	สถานที่
งานวันเด็ก	กรรมการชุมชนร่วมกับนักการเมืองท้องถิ่นจัดงานและมอบของขวัญให้เด็กๆ ในชุมชน	ผู้นำชุมชน	เสาร์ที่สองเดือนมกราคม	ช.นางเลิ้ง 1 และหน้าโรงเรียนนางเลิ้ง
งานทอดผ้าป่าสามัคคี	จัดทอดผ้าป่าให้ชาวบ้านทำบุญตามศรัทธา	ผู้นำชุมชน	ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม	วัดแค
งานพระพุทธรบาทจำลอง	วัดแคนำพระพุทธรบาทจำลองออกมาประดิษฐานที่ศาลาการเปรียญให้ชาวบ้านได้มนัสการ	วัดแค	ระหว่างเดือนมีนาคม	วัดแค
งานสงกรานต์ ปีใหม่	สงฆ์พระและประพรมน้ำพระพุทธมนต์	ผู้นำชุมชน	13-15 เมษายน	วัดแคและช.นางเลิ้ง 1
งานก่อพระเจดีย์ทราย สะเดาะนพเคราะห์	ก่อพระเจดีย์ทรายและมีการจำลองพิธีถวายพระเพลิงพระพุทธรเจ้า	วัดแค	ระหว่างเดือนพฤษภาคม	วัดแค
ทำบุญหลวงปู่รูป (อดีตเจ้าอาวาสวัดแค)	ทำบุญอุทิศส่วนกุศลและจัดสวดมนต์ถวายหลวงปู่รูป	วัดแค	ช่วงเข้าพรรษา กรกฎาคมถึงตุลาคม	วัดแค
งานหล่อเทียนพรรษา	ทำบุญหล่อเทียนพรรษตามกำลังศรัทธา	วัดแค	ระหว่างเดือนกรกฎาคม	วัดแค
งานทอดกฐิน	วัดแคจัดกฐินและบอกบุญแก่ชาวบ้าน มีการแสดงมหรสพต่างๆ เช่น ดนตรี ลิเก หมอลำ ชิงช้าสวรรค์ เป็นต้น	วัดแค	ระหว่างเดือนตุลาคม	วัดแค
งานเทศน์มหาชาติชาดก	ทางวัดจัดงานเทศน์มหาชาติ	วัดแค	ระหว่างเดือนธันวาคม	วัดแค
งานประจำปีศาลเจ้านางเลิ้ง	กรรมการศาลเจ้าจัดมหรสพ มีวง ลิเก และมีการเสี่ยงทายเลือกกรรมการศาลเจ้า ประมุขของเพื่อนำรายได้ให้ศาลเจ้า	กรรมการศาลเจ้า	ระหว่างเดือนธันวาคม(ต้องตรงกับวันที่ 19)	ศาลเจ้าโนตลาดนางเลิ้ง
การให้บริการชุมชนในด้านต่างๆ	การจัดบริการชุมชน เช่น ตัดผมฟรี การให้ความรู้ด้านอาหารและยา ฯลฯ	NGO และผู้นำชุมชน	ไม่มีช่วงเวลาแน่นอน	

ที่มา: ดัดแปลงจากรายงานการวิจัยของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาชุมชนเมือง สำนักงานทรัพย์สินฯ

4.2. ลักษณะทางกายภาพ

4.2.1. ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

4.2.1.1. ลักษณะการจัดกลุ่มอาคาร

พื้นที่ย่านนางเลิ้งปัจจุบันถูกกำหนดเป็นเขตพาณิชย์กรรมในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร การจัดกลุ่มอาคารในพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ที่มีถนนล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ริมถนนเป็นตึกแถวตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และสมัยต่อมาเป็นระยะๆ กล่าวคือ ตึกแถวถนนนครสวรรค์และถนนกรุงเกษมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 ตึกแถวถนนสุขุมมิตร (ด้านนอก) สร้างประมาณรัชกาลที่ 7 และตึกแถวถนนพะเนียงสร้างในรัชกาลปัจจุบัน

ด้านหลังตึกแถวถนนนครสวรรค์เป็นตลาดสด สร้างตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เช่นกัน ลักษณะเป็นอาคารโรงขนาดใหญ่ มีการสร้างตึกแถวชั้นครึ่งล้อมรอบตัวอาคารตลาด ซึ่งเป็นลักษณะการสร้างตลาดที่นิยมในอดีต บริเวณใกล้เคียงกันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนนางเลิ้ง (ศาลาเฉลิมธานี) พื้นที่ด้านหลังตึกแถวริมถนน มีการเช่าที่ดินปลูกบ้านพักอาศัยเป็นไม้เสี้ยเป็นส่วนใหญ่ สภาพบ้านพักอาศัยเหล่านี้ส่วนใหญ่มีสภาพทรุดโทรม และมีความหนาแน่นค่อนข้างมาก ปัจจุบันบ้านบางหลังแบ่งห้องให้เช่า ทำให้มีความหนาแน่นของประชากรของย่านนางเลิ้งมากขึ้น

ในพื้นที่ศึกษาเคยเกิดเหตุเพลิงไหม้ขึ้นหลายครั้ง โดยเฉพาะด้านที่ติดถนนพะเนียง ปัจจุบันมีอาคารเก่าเหลืออยู่เพียงห้องแถวไม้อายุประมาณ 80 ปี เท่านั้น บริเวณที่เพลิงไหม้มีการสร้างตึกแถวสามชั้น และแฟลตสมัยใหม่ขึ้นแทนที่ บางส่วนที่ยังไม่มีการสร้างอาคารขนาดใหญ่เนื่องมาจากเป็นพื้นที่ที่ไฟไหม้มาเพียงไม่กี่ปีก็สร้างเป็นบ้านพักอาศัยใช้วัสดุไม้ถาวร

4.2.1.2. การจำแนกกลุ่มสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษา

จากการสำรวจสามารถจำแนกอาคารในย่านนางเลิ้ง ตามรูปแบบ แยกเป็นประเภทของอาคารได้ดังนี้ (ดูแผนที่ที่ 14 ประกอบ)

1. อาคารประเภทตึกแถว ห้องแถว อาคารประเภทนี้เป็นอาคารที่เริ่มมีการสร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เรื่อยมา ลักษณะตึกแถวที่ปรากฏในย่านนางเลิ้งนี้ ยังปรากฏอีกหลายแห่งในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ จึงถือว่าเป็นกลุ่มอาคารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของอาคารอนุรักษ์ใกล้เคียงด้วยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ตามการประมาณอายุของอาคารคือ

1.1. ตึกแถวยุคแรก สร้าง พ.ศ. 2443-ประมาณ พ.ศ.2473 อาคารตึกแถวที่อยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่

ตึกแถว 2 ชั้น ริมถนนนครสวรรค์ ถนนกรุงเกษม

โครงสร้าง ระบบกำแพงรับน้ำหนัก พื้นชั้นสองและโครงหลังคาใช้โครงสร้างไม้ หลังคามุงกระเบื้องว่าว

การใช้งานทั่วไป ชั้นล่างใช้เป็นที่ขายของ ทำการค้า ด้านหลังใช้เป็นส่วนครัว ห้องน้ำ ส่วนชั้นสองใช้เป็นส่วนพักอาศัยและเก็บของ

ระดับความสำคัญ อาคารในกลุ่มนี้เป็นอาคารที่มีคุณค่าในเชิงอนุรักษ์อย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นตึกแถวที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มีอายุถึงประมาณ 100 ปี อาคารในกลุ่มนี้เปรียบเสมือนเป็นหน้าตาของย่านนางเลิ้งด้วยเนื่องจากเป็นส่วนที่มีผู้คนมองเห็นจากการสัญจรผ่านไปมา

ตึกแถวชั้นครึ่ง บริเวณรอบอาคารตลาด และหัวมุมถนนสุขุมมิตร (ตัดถนนกรุงเกษม)

โครงสร้าง เป็นระบบกำแพงรับน้ำหนัก พื้นชั้นบนและโครงหลังคาใช้โครงสร้างไม้ หลังคามุงกระเบื้องว่าว

การใช้งานทั่วไป ชั้นล่างใช้เป็นที่ขายของ ทำการค้า เก็บสินค้า ด้านหลังใช้เป็นห้องน้ำ ส่วนชั้นสองใช้เป็นส่วนพักอาศัยและเก็บของ

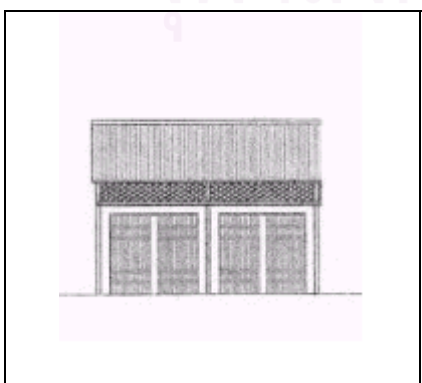
ระดับความสำคัญ อาคารในกลุ่มนี้มีคุณค่าในเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากมีอายุถึงราว 100 ปี แรกสร้าง(พร้อมตลาด) ใช้เป็นที่เก็บสินค้าเท่านั้น ต่อมาจึงใช้เป็นที่พักอาศัยด้วย

ตึกแถว 2 ชั้น ถนนสุขุมมิตร (ด้านใน) หัวมุมถนนพะเนียง

โครงสร้าง เป็นคสล. ใช้ระบบเสา-คาน พื้นชั้นสองและโครงหลังคาเป็นโครงสร้างไม้ หลังคามุงกระเบื้องว่าวการใช้งานทั่วไป ทั้งชั้นบนและชั้นล่างใช้เป็นที่พักอาศัยเท่านั้น

ระดับความสำคัญ อาคารในกลุ่มนี้มีอายุราว 80 ปี รูปแบบอาคารมีความเฉพาะตัว มีคุณค่าในเชิงอนุรักษ์

ห้องแถวไม้ถนนพะเนียง

โครงสร้าง เดิมเป็นไม้ทั้งหมด ปัจจุบันทำพื้น คสล. และก่อผนังอิฐ และต่อเติมชั้นสองเป็นโครงสร้างไม้

การใช้งานทั่วไป ชั้นล่างใช้เป็นที่ทำการค้า และพักอาศัย ด้านหลังใช้เป็นส่วนครัว ห้องน้ำ ส่วนชั้นสองใช้เป็นส่วนพักอาศัยและเก็บของ

ระดับความสำคัญ อาคารในกลุ่มนี้มีอายุไม่ต่ำกว่า 80 ปี รูปแบบและวัสดุอาคารมีคุณค่าในเชิงอนุรักษ์ แต่มีสภาพทรุดโทรมมาก

1.2. ตึกแถว สร้างประมาณ พ.ศ.2474-2513

ตึกแถว 2 ชั้น ถนนสุขุมมิตร

โครงสร้าง เป็นคสล. ใช้ระบบเสา-คาน พื้นชั้นสองและโครงสร้างหลังคาใช้โครงสร้างไม้ กระเบื้องหลังคาเดิมคาดว่าใช้กระเบื้องว่าวแต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นกระเบื้องซีเมนต์ใยหิน

การใช้งานทั่วไป ชั้นล่างใช้เป็นที่ขายของ ทำการค้า เก็บสินค้า สำนักงานพักอาศัย ด้านหลังใช้เป็นส่วนครัว ห้องน้ำ ส่วนชั้นสองใช้เป็นส่วนพักอาศัยและเก็บของ

ระดับความสำคัญ อาคารในกลุ่มนี้มีอายุราว 50 ปี โดยสร้างทับลงบนคลองระบายน้ำสาธารณะ เมื่อพิจารณาจากรูปแบบอาคารแล้วยังถือว่ามีคุณค่าน้อยกว่าในสองกลุ่มแรกนอกจากนี้ที่ตั้งอาคารยังบดบังอาคารด้านหลังซึ่งมีคุณค่าในเชิงอนุรักษ์สูงกว่าด้วย

1.3. ตึกแถว สร้างประมาณ พ.ศ.2514-ปัจจุบัน

ตึกแถว 3 ชั้น ถนนพะเนียงและบริเวณด้านในชุมชน โครงสร้าง

เป็นคสล.ทั้งหลัง ใช้ระบบเสา-คาน หลังคาทำเป็นคสล.เช่นกัน

การใช้งานทั่วไป ชั้นล่างใช้เป็นที่ขายของ ทำการค้า เก็บสินค้า สำนักงานพักอาศัย ด้านหลังใช้เป็นส่วนครัว ห้องน้ำ ส่วนชั้นสองและชั้นสามใช้เป็นส่วนพักอาศัยและเก็บของ

ระดับความสำคัญ อาคารในกลุ่มนี้มีอายุราว 30 ปี สร้างขึ้นหลังจากเกิดเพลิงไหม้ รูปแบบอาคารไม่มีคุณค่าในเชิงอนุรักษ์

2. อาคารประเภทบ้านพักอาศัย ลักษณะอาคารบ้านพักอาศัยที่อยู่ในย่านนางเลิ้งในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตอย่างมากทั้งสภาพ และการใช้งาน บ้านเรือนบางส่วนมีการแบ่งเป็นห้องเช่า การต่อเติมจนเกิดความแออัด บางส่วนถูกรื้อถอนสร้างเป็นอาคารสมัยใหม่

บ้านพักอาศัย

โครงสร้าง ส่วนใหญ่เป็นโครงสร้างไม้ กระเบื้องหลังคาส่วนใหญ่เป็นสังบ้านเก่าบางหลังเท่านั้นที่เป็นกระเบื้องว่าว

การใช้งานทั่วไป ส่วนใหญ่ทั้งชั้นบนและชั้นล่างใช้เป็นที่พักอาศัยเท่านั้น บ้านบางหลัง (ประมาณ 25 หลัง) มีการแบ่งห้องให้เช่าด้วย

ระดับความสำคัญ อาคารในกลุ่มนี้มีทั้งที่สร้างมากกว่า 80 ปี จนกระทั่งกำลังดำเนินการก่อสร้างอยู่ บ้านที่มีคุณค่าในเชิงอนุรักษ์มีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้น และเป็นบ้านที่มีการแบ่งห้องให้เช่าถึงประมาณร้อยละ 18.25 หรือประมาณ 25 หลัง

3. อาคารอื่นๆ ในย่านนางเลิ้งได้แก่ แพลต โรงหนังนางเลิ้ง ตลาดนางเลิ้ง

แพลต (จำนวน 2 หลัง)

โครงสร้าง เป็นคสล.ทั้งหลัง ใช้ระบบเสา-คาน หลังคาทำเป็นคานฟ้าคสล.

การใช้งานทั่วไป ใช้เป็นที่พักอาศัยเท่านั้น

ระดับความสำคัญ อาคารในกลุ่มนี้มีอายุราว 30 ปี มีความสูงถึงประมาณ 5 ชั้น ซึ่งถือว่าสูงที่สุดในย่านนี้ รูปแบบอาคารไม่มีความเชื่อมโยงกับอาคารแวดล้อมหรือโบราณสถานใกล้เคียง ถือว่าไม่มีคุณค่าในเชิงอนุรักษ์

โรงหนังนางเลิ้ง(ศาลาเฉลิมธานี)

โครงสร้าง เป็นโครงสร้างไม้ทั้งหลัง หลังคาเป็นโครงสร้างไม้มุงด้วยสังกะสี

การใช้งานทั่วไป ปัจจุบันใช้เป็นที่เก็บสินค้าเนื่องจากเจ้าของสัญญาเช่ายังไม่มีโครงการปรับปรุงใดๆเนื่องจากต้องใช้งบประมาณมาก

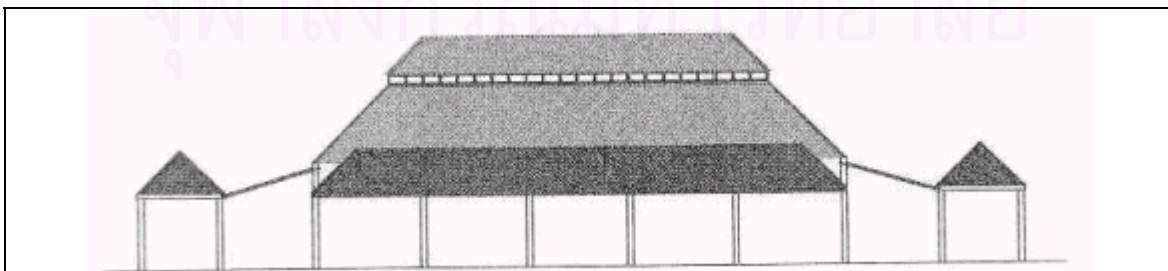
ระดับความสำคัญ โรงหนังนางเลิ้งในอดีตมีความสำคัญทางเศรษฐกิจต่อชาวนางเลิ้งอย่างมาก แม้ในปัจจุบันโรงหนังจะปิดตัวลงแล้วแต่ก็ยังมีคุณค่าทางจิตใจต่อชาวนางเลิ้งอยู่

ตลาดนางเลิ้ง

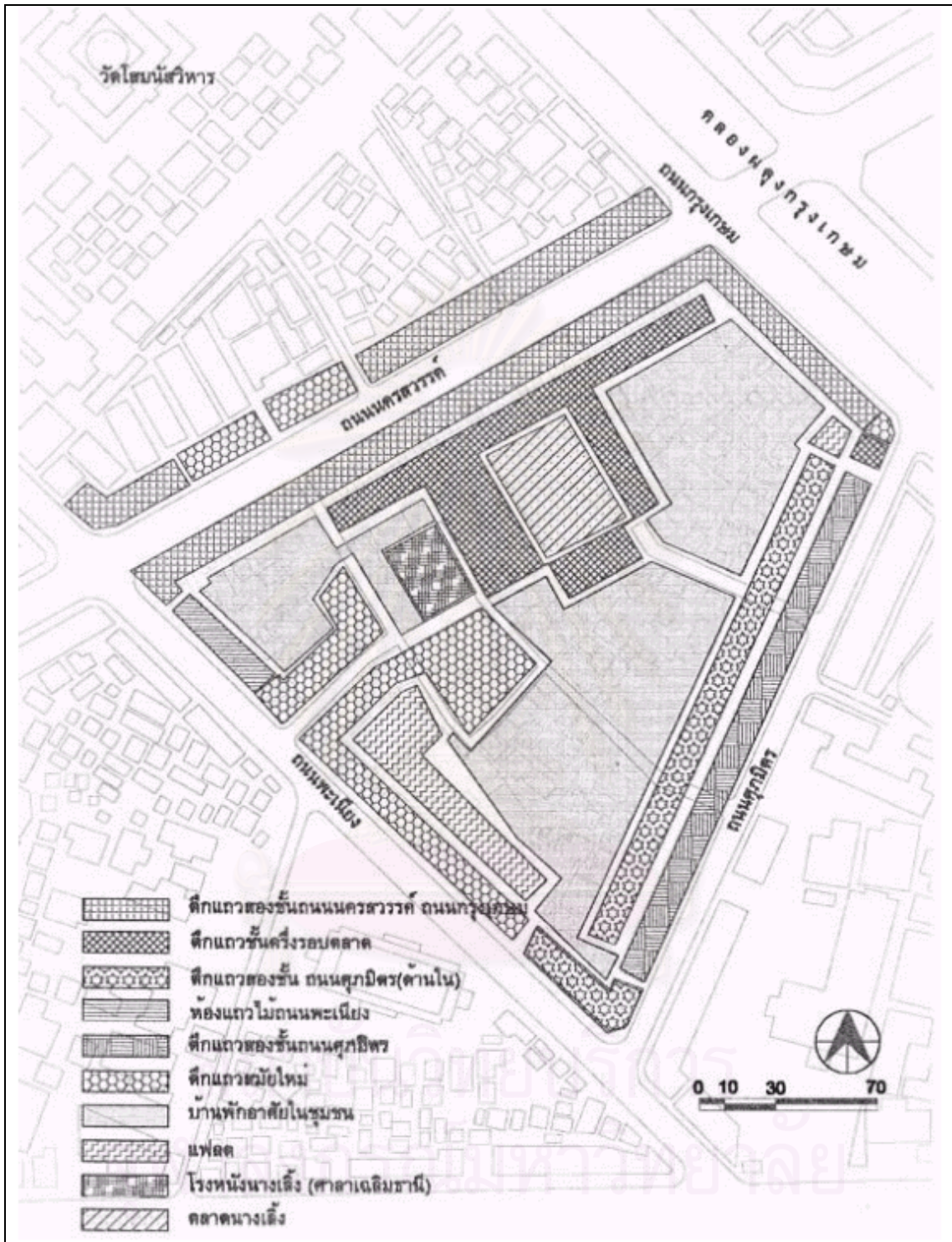
โครงสร้าง เป็นอาคารโรงใช้โครงสร้างไม้ หลังคามุงด้วยกระเบื้องว่าว

การใช้งานทั่วไป ใช้เป็นตลาดสด และเป็นที่ตั้งของศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ระดับความสำคัญ อาคารตลาดนางเลิ้งถือเป็นอาคารในยุคแรกของย่านนางเลิ้ง แม้อาคารที่เห็นในปัจจุบันจะมีอาคารดั้งเดิมที่สร้างตั้งแต่เมื่อครั้งสร้างตลาดเนื่องจากการซ่อมแซมจากเหตุการณ์ไฟไหม้ แต่ก็ยังนับเป็นอาคารที่มีรูปแบบและวัสดุที่กลมกลืนกับโบราณสถานใกล้เคียงและมีคุณค่าต่อชุมชนอย่างมาก

หมายเหตุ ดูรายละเอียดเพิ่มเติม เกี่ยวกับการกำหนดระดับความสำคัญในเชิงอนุรักษ์ของอาคารแต่ละประเภทได้ในหัวข้อ 6.4 หน้า 88 และแผนที่ที่ 22 หน้า 90

แผนที่ที่ 14 การจำแนกกลุ่มสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษา

4.2.1.3. จำนวนชั้น

จากลักษณะอาคารในย่านนางเลิ้งที่มีอาคารส่วนใหญ่เป็นตึกแถว ประกอบกับการมีกฎหมายควบคุมความสูงของอาคาร ทำให้อาคารในย่านนางเลิ้งมีความสูงไม่มากนัก โดยมีอาคารตึกแถวสองชั้นและตึกแถวชั้นครึ่งมากที่สุด ส่วนพื้นที่ด้านหลังตึกแถวจะเป็นบ้านพักอาศัยสองชั้นเป็นส่วนใหญ่ ส่วนตึกแถวและห้องแถวไม่มีการใช้อาคาร ดังนี้

ตารางที่ 8 จำนวนชั้นตึกแถวและห้องแถวไม้

ความสูง	จำนวน (ห้อง)	ร้อยละ
1 ชั้น	18	4.2
1.5 ชั้น	100	23.3
2 ชั้น	269	62.6
3 ชั้น	32	7.4
4-5 ชั้น	11	2.5
รวม	430	100

ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย (2544)

จากการสำรวจ พบว่า ตึกแถวส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 62.6 เป็นตึกแถวสองชั้น รองลงมา เป็นตึกแถวชั้นครึ่ง มีร้อยละ 23.3 ส่วนตึกแถวสามชั้น ชั้นเดียว และ 4-5 ชั้น มีจำนวนเพียงเล็กน้อย (ดูแผนที่ที่ 15 ประกอบ)

4.2.1.4. วัสดุอาคาร

จากการสำรวจพบว่า ในส่วนห้องแถวเก่าถนนพะเนียง โรงหนังนางเลิ้ง ตลาดสด และกลุ่มบ้านที่อยู่ในชุมชน สร้างด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่ มีบ้านเพียงบางหลังเท่านั้นที่สร้างแบบครึ่งไม้ครึ่งตึก ส่วนตึกแถวเก่าและแฟลต รวมทั้งตึกแถวใหม่สร้างเป็นตึก หรือใช้คอนกรีตเสริมเหล็กเป็นวัสดุหลักทั้งสิ้น (ดูแผนที่ที่ 16 ประกอบ)

4.2.1.5. อายุอาคาร

อาคารในย่านนางเลิ้งโดยรวมเป็นอาคารที่สร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา และยังคงสภาพมาจนปัจจุบัน มีทั้งตึกแถวริมถนนต่างๆ และตลาดสด โรงหนังนางเลิ้ง และบ้านไม้ อีกหลายหลังที่มีอายุมากกว่า 70 ปี แต่ในปัจจุบันพื้นที่บางส่วนที่เคยเกิดเพลิงไหม้ได้มีการสร้างอาคารขึ้นแทนที่มีอายุไม่ถึง 30 ปี ในที่นี้จึงแบ่งอายุอาคารออกเป็น 3 ช่วง คือ อาคารเก่า มีอายุ 70 ปีขึ้นไป อาคารอายุปานกลาง มีอายุ 30-70 ปี อาคารใหม่ มีอายุไม่ถึง 30 ปี

ในการสำรวจนี้ใช้การสืบค้นจากเอกสารเก่า ประกอบกับการสอบถามคนในพื้นที่ และการวิเคราะห์รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเพื่อให้ทราบอายุของอาคาร โดยส่วนที่เป็นตึกแถวและห้องแถว ไม่มีอายุอาคาร ดังนี้

ตารางที่ 9 อายุอาคารตึกแถวและห้องแถวไม้

อายุอาคาร	จำนวน (ห้อง)	ร้อยละ
เก่า (มากกว่า 70 ปี)	330	76.7
ปานกลาง (30-70 ปี)	57	13.3
ใหม่ (ไม่ถึง 30 ปี)	43	10
รวม	430	100

ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย (2544)

จากการสำรวจพบว่าตึกแถวในย่านนางเลิ้งส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 76.7 มีความเก่าแก่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสภาพย่านนางเลิ้งยังคงมีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เป็นจำนวนมาก (ดูแผนที่ที่ 17 ประกอบ)

4.2.1.6. สภาพอาคาร

ในที่นี้จะพิจารณาสภาพอาคารเป็นสามลักษณะ คือ

1. สภาพดี คือ อาคารที่มีการดูแลรักษาดี สภาพโครงสร้างแข็งแรง มีการซ่อมแซมส่วนของอาคารที่เสียหาย
2. สภาพปานกลาง คือ อาคารที่มีสภาพโครงสร้างแข็งแรง หรือค่อนข้างสมบูรณ์ แต่มีการดูแลรักษาไม่ดีนัก เช่น มีวัสดุผิวอาคารหลุดร่อนเล็กน้อย หรือสีอาคารกะเทาะเล็กน้อย
3. สภาพทรุดโทรม คือ อาคารที่สภาพโครงสร้างไม่แข็งแรงนัก และขาดการดูแลรักษาที่ดี หรือไม่มีการซ่อมบำรุงเลย

สภาพอาคารตึกแถวและห้องแถวไม้ในย่านนางเลิ้งมีสภาพ ดังนี้

ตารางที่ 10 สภาพอาคารตึกแถวและห้องแถวไม้

สภาพอาคาร	จำนวน (ห้อง)	ร้อยละ
สภาพดี	127	29.5
สภาพปานกลาง	205	47.7
สภาพทรุดโทรม	98	22.8
รวม	430	100

ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย (2544)

จากการสำรวจพบว่า สภาพโครงสร้างอาคารส่วนใหญ่ยังอยู่ในสภาพที่ดี ไม่เป็นอันตราย ต่อผู้อยู่อาศัย แต่ร้อยละ 47.7 เป็นอาคารที่ไม่ได้รับการดูแลรักษาเท่าที่ควร และร้อยละ 22.8 อยู่ใน สภาพที่ทรุดโทรม ส่วนอาคารที่อยู่ด้านในชุมชนส่วนใหญ่เป็นอาคารไม่มีสภาพทรุดโทรม (ดูแผนที่ที่ 18 ประกอบ)

4.2.2. สาธารณูปโภคและการบรรเทาสาธารณภัย

ย่านนางเลิ้งใช้ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการของทางราชการ ทั้ง ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท และจากการสอบถามพบว่าได้รับความสะดวกและไม่พบปัญหาในการใช้บริการ ซึ่งอาจ เนื่องมาจากในบริเวณใกล้เคียงเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญเช่น พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ทำเนียบรัฐบาล จึงได้รับการดูแลเป็นพิเศษ การให้บริการสาธารณูปโภคและบรรเทาสาธารณภัยใน ย่านนางเลิ้งมีดังนี้

- ไฟฟ้า ในการดูแลของ การไฟฟ้านครหลวงในเขตรับผิดชอบของการไฟฟ้าวัดเลียบ
- ประปา ในการดูแลของ ประปาการประปานครหลวง
- โทรศัพท ในการดูแลของฝ่ายโทรศัพทนครหลวงที่ 1 องค์การโทรศัพทแห่งประเทศไทย
- การจัดเก็บขยะ ในการดูแลของสำนักงานเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย โดยนำไปกำจัดที่โรง กำจัดขยะมูลฝอยอ่อนนุช
- สาธารณสุข มีหน่วยงานรับผิดชอบ คือ ศูนย์สาธารณสุข 20 (ตั้งอยู่ที่อาคารธนาคาร ศรีนคร สวนมะลิ) และมีหน่วยบริการออกตรวจรักษาในชุมชนทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ในชุมชนยังมี อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน (ออส.) ฝึกอบรมด้านการปฐมพยาบาล การให้ยาสามัญ โดยชุมชน สุขุมมิตร 1 มีออส. 1 คน ชุมชนสุขุมมิตร 2 มีออส. 4 คน
- การบรรเทาสาธารณภัย มีหน่วยบรรเทาสาธารณภัยซึ่งประจำอยู่ในย่านนางเลิ้ง จำนวน 2 แห่ง คือที่วัดสุนทรธรรมทาน และริมคลองผดุงกรุงเกษม นอกจากนี้ยังมีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ผลัดเวรกันประจำอยู่ที่ศูนย์รับแจ้งเหตุที่สำนักงานเขตป้อมปราบฯ มี หน้าที่รับแจ้งเหตุด่วนเหตุร้าย ช่วยเหลือพนักงานดับเพลิง เปิดทางจราจรในกรณีฉุกเฉิน

4.2.3. ทางสัญจรและที่จอดรถ

ลักษณะทางสัญจรภายในย่านนางเลิ้ง ส่วนใหญ่เป็นทางเดินเท้าทำด้วยคอนกรีตเสริม เหล็ก สำหรับทางรถยนต์ นอกจากถนนที่ล้อมรอบพื้นที่แล้ว ยังมีถนนผ่านชุมชนอีกเส้นหนึ่ง โดยเป็น เส้นทางเชื่อมระหว่างถนนสุขุมมิตรและถนนนครสวรรค์ แต่ถนนเส้นนี้เป็นถนนแคบๆใช้สำหรับคนใน ชุมชนเท่านั้น นอกจากถนนเส้นนี้แล้วยังมีถนนอีกเส้นหนึ่งที่ใช้สำหรับการบริการส่งของในตลาด ลักษณะเป็นถนนที่ใช้เฉพาะในชุมชนเช่นกัน

ส่วนที่จอดรถในพื้นที่ ปัจจุบันมีเพียงบริเวณเดียวเท่านั้นที่ใช้เป็นที่จอดรถ (ดูแผนที่ประกอบ) นอกจากนี้จะใช้พื้นที่ริมถนนซึ่งสามารถจอดรถได้ในเวลาฝุ่นและที่จอดรถของวัดแค ปัจจุบันคนที่อาศัยในนางเลิ้งบางส่วนต้องเช่าที่จอดรถจากเอกชนใกล้เคียงในราคาที่สูง คือ ประมาณ 2000-2500 บาท/คัน/เดือน

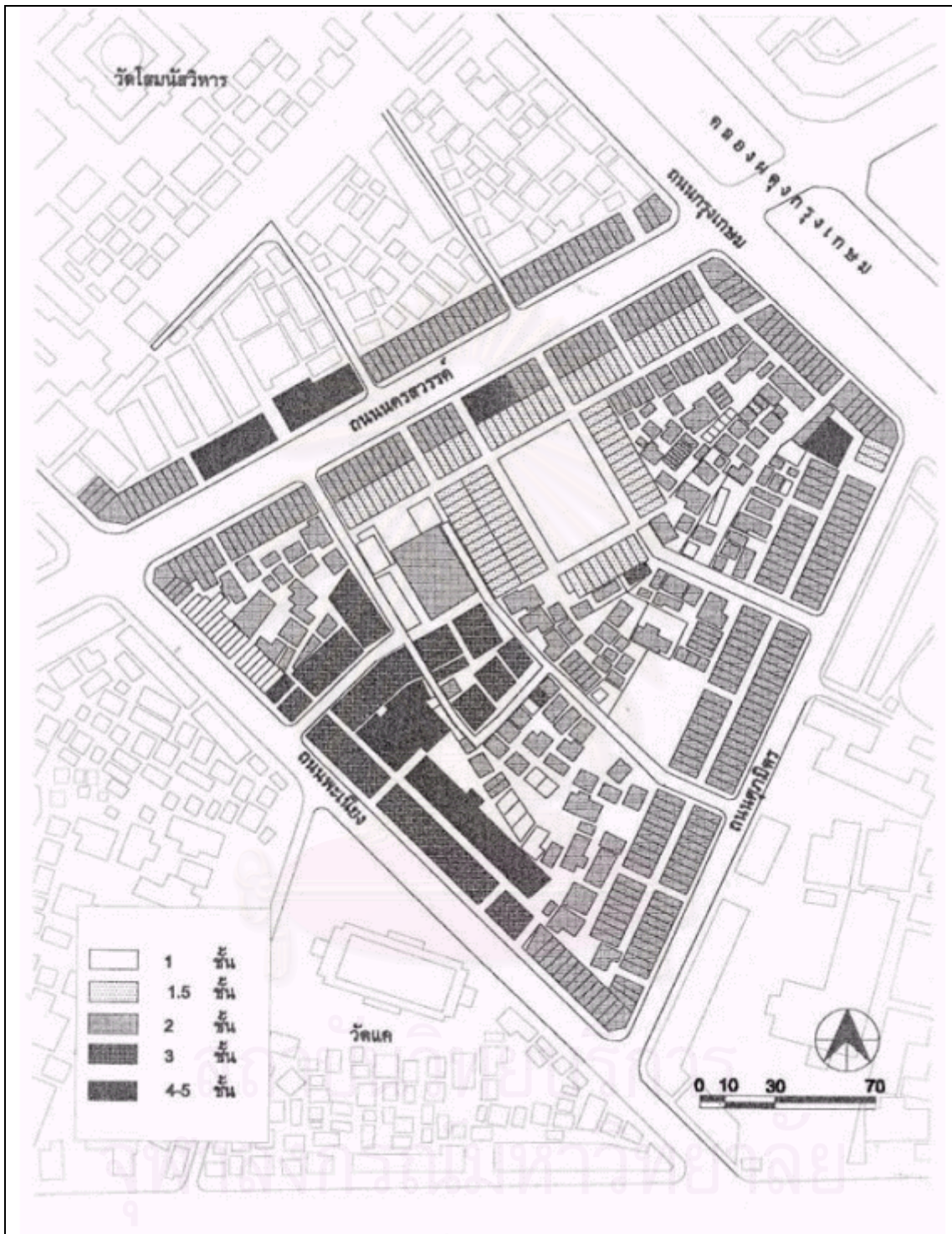
4.2.4. พื้นที่เปิดโล่งเพื่อนันทนาการ

ในย่านนางเลิ้งเป็นพื้นที่ที่มีสิ่งก่อสร้างอยู่ค่อนข้างหนาแน่น ไม่มีพื้นที่สีเขียวสำหรับภายในชุมชน การใช้พื้นที่โล่งที่เห็นชัดเจนจึงมีเพียง บริเวณหน้าโรงหนังนางเลิ้งเท่านั้น มีการใช้พื้นที่นี้ในการทำกิจกรรมของชุมชน เช่น การจัดงานวันเด็ก บริการตัดผมฟรี จัดงานให้ความรู้แก่ผู้บริโภค ฯลฯ ส่วนมีพื้นที่โล่งอีกแห่งหนึ่งอยู่บริเวณซอยนางเลิ้ง 2 ซึ่งปัจจุบันใช้เป็นที่จอดรถและอุ้งรถแท็กซี่ แต่มิได้ใช้เพื่อกิจกรรมนันทนาการ

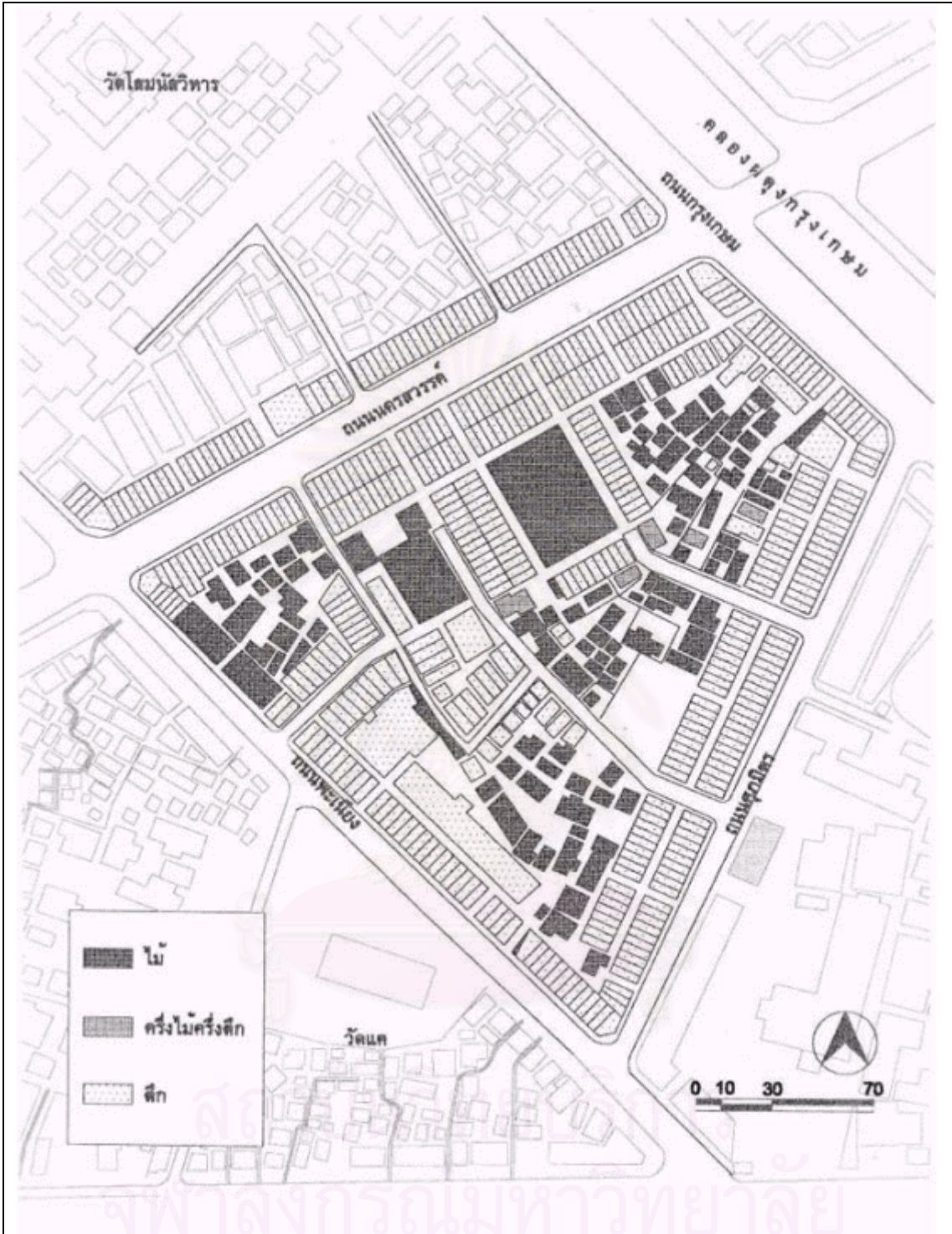
นอกจากนี้ในกรณีที่มีความต้องการทำกิจกรรมที่ต้องใช้พื้นที่มาก บริเวณหน้าโรงหนังไม่สามารถรองรับได้ก็จะไปใช้พื้นที่ของวัดสุนทรธรรมทานซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันนั่นเอง

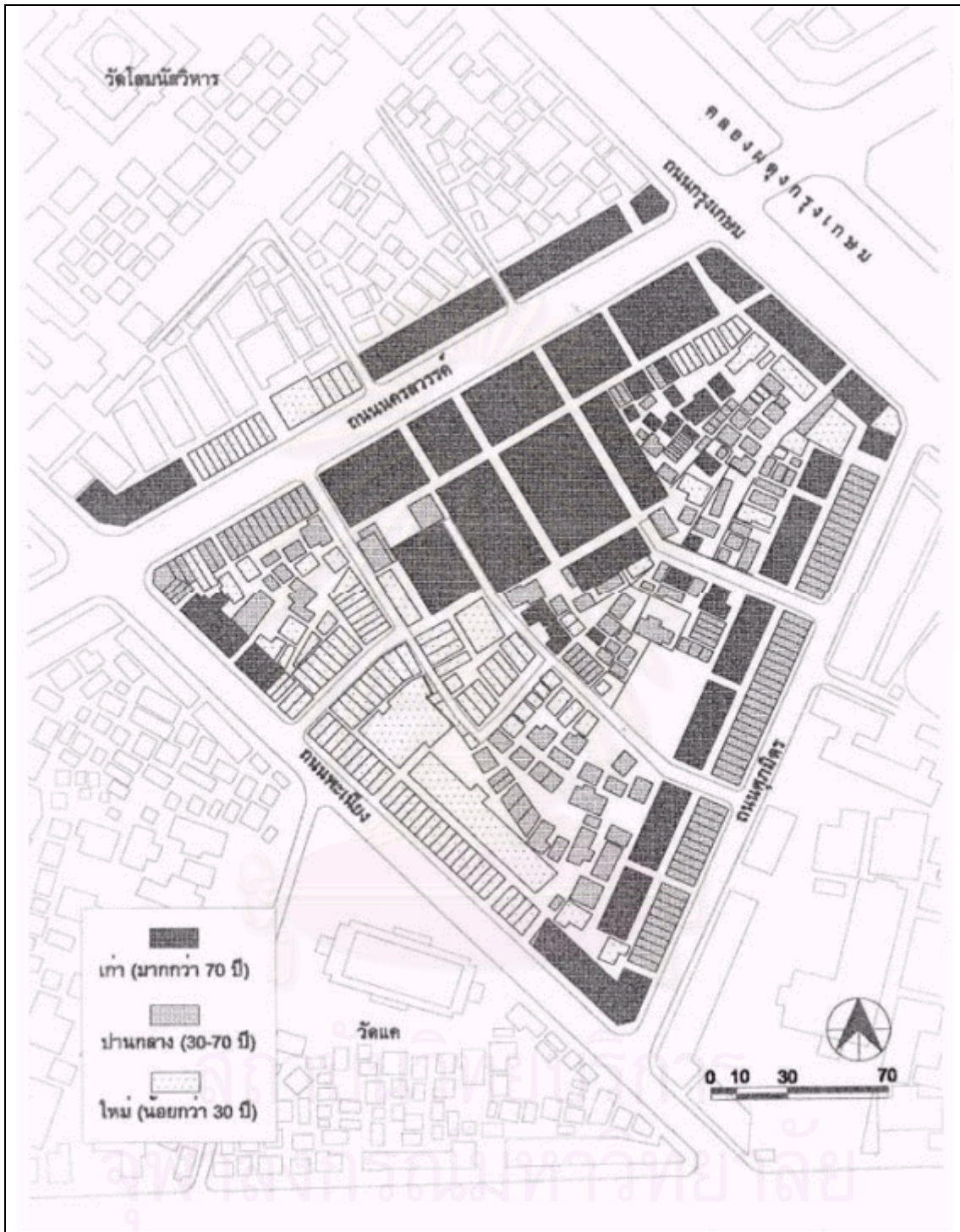
รูปที่ 12 การใช้ลานหน้าโรงหนังนางเลิ้งให้บริการตัดผมฟรี

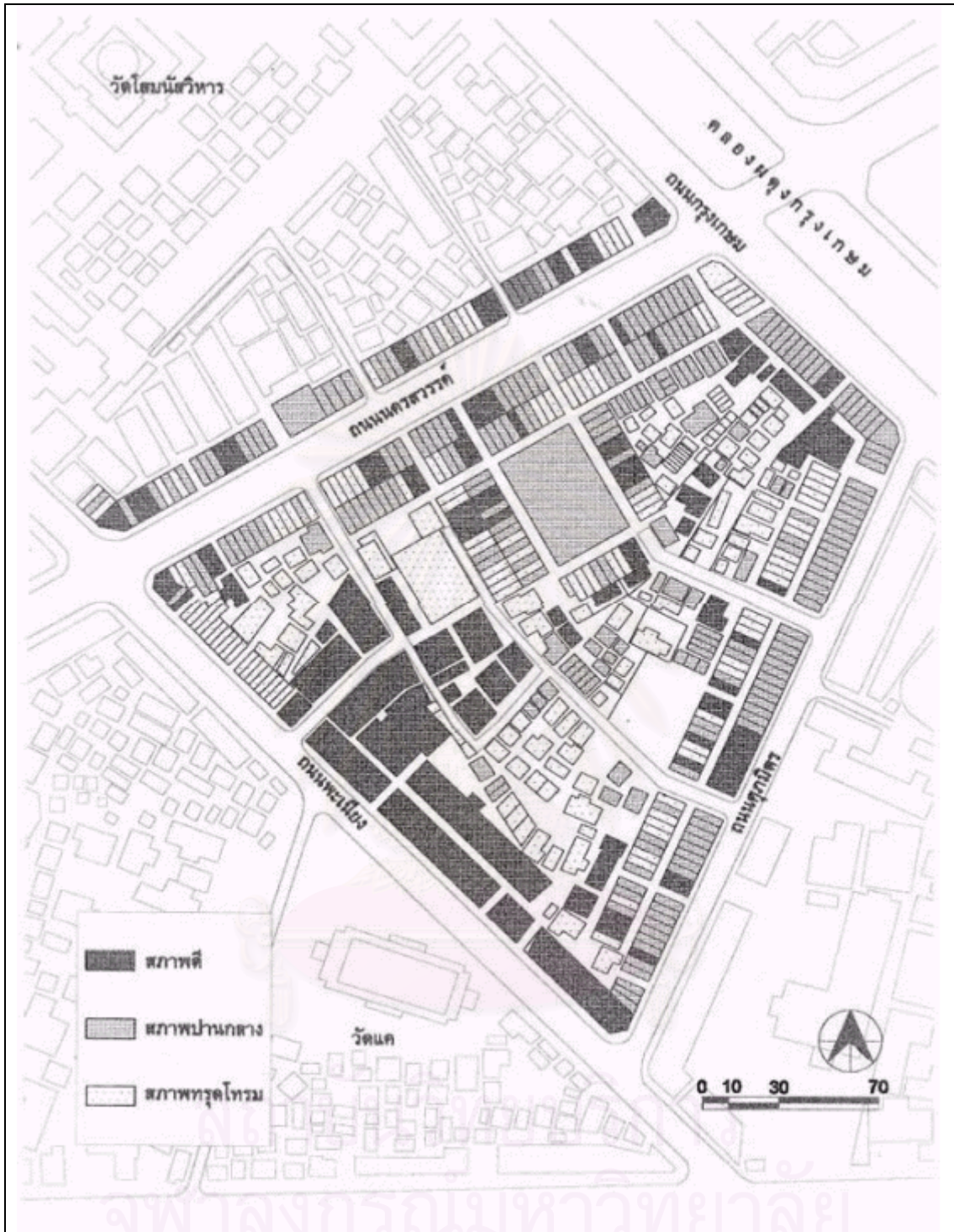
แผนที่ที่ 15 จำนวนชั้นอาคารในย่านนางเลิ้ง

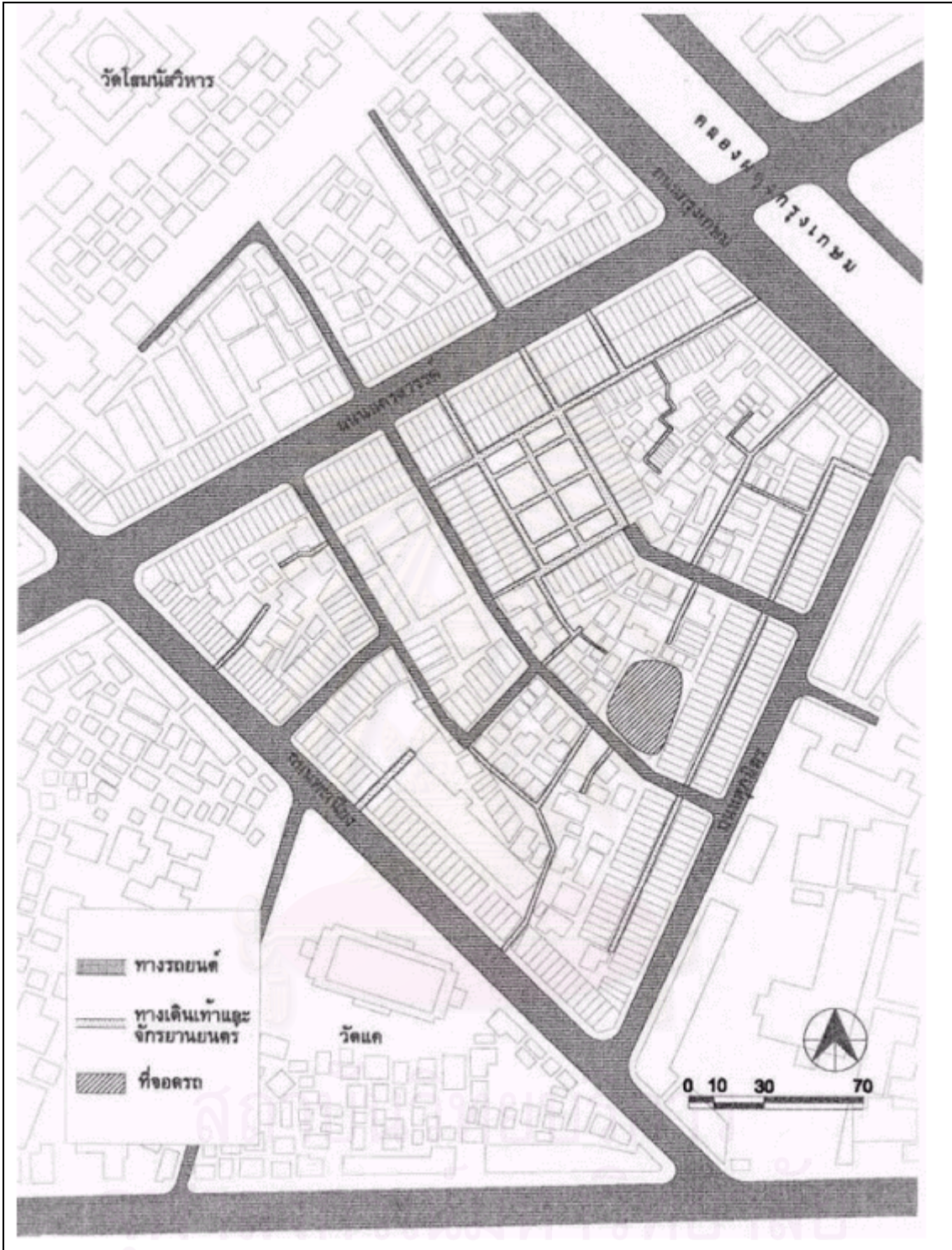
แผนที่ที่ 16 วัดดูอาคารในย่านนางเลิ้ง

แผนที่ที่ 17 อายุอาคารในย่านนางเลิ้ง

แผนที่ที่ 18 สภาพอาคารในย่านนางเลิ้ง

แผนที่ที่ 19 ทางสัญจรและที่จอดรถในย่านนางเลิ้ง

4.2.2. โบราณสถานในพื้นที่ศึกษาและบริเวณใกล้เคียง

จากการศึกษาและสำรวจโบราณสถานที่อยู่ในย่านนางเลิ้งและในบริเวณใกล้เคียง โดยแบ่งประเภทของโบราณสถานที่มีอยู่ในกรุงเทพมหานคร ตามการแบ่งของกรมศิลปากร มีโบราณสถานที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาและบริเวณใกล้เคียง ดังนี้

ตารางที่ 11 โบราณสถานในย่านนางเลิ้งและบริเวณใกล้เคียง

ประเภทของโบราณสถาน	โบราณสถานในย่านนางเลิ้งและบริเวณใกล้เคียง	หมายเหตุ
1. พระบรมมหาราชวัง พระราชวัง วัง	วังวรดิศ (วังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ)	ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑ์และห้องสมุด
	วังกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์	ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งในพาณิชยกรรมพระนคร
2. วัด ศาสนสถานในศาสนาอื่น ศาล อนุสาวรีย์	วัดโสมนัสวิหาร	
3. อาคารราชการ เอกชน	บ้านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี	ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งในโรงเรียนสตรีจุลนาค
4. สวนสาธารณะ	ไม่มี	
5. อาคารร้านค้า	ตึกแถวเก่าถนนนครสวรรค์ กรุงเทพมหานคร สุภูมิตร และบริเวณใกล้เคียง	
6. ป้อม กำแพงเมือง	ไม่มี	
7. สะพาน	สะพานเทวกรรมรังรักษ์	
8. คลอง	คลองผดุงกรุงเกษม	
9. ท่าเรือ	ไม่มี	

ที่มา: จากเอกสารและการสำรวจของผู้วิจัย (2544)

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า ยังมีโบราณสถานในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง โบราณสถานที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาที่เห็นชัดเจนและปรากฏอยู่ทั้งในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ใกล้เคียงมากกว่าโบราณสถานอื่น คือ ประเภทอาคารร้านค้า หรือตึกแถวเก่า

ตึกแถวที่อยู่ในย่านนางเลิ้งเหล่านี้มีหลายกลุ่ม จากการศึกษพบว่า กลุ่มที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดสร้างในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 คือที่บริเวณถนนนครสวรรค์และถนนกรุงเกษม และบริเวณรอบตลาด ส่วนกลุ่มที่มีอายุรองลงมาคือที่บริเวณถนนสุภูมิตร ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของตึกแถวเหล่านี้มีความกลมกลืนต่อเนื่องกับตึกแถวอีกหลายแห่งในกรุงเทพมหานครที่สร้างในยุคสมัยได้เสียกัน เช่น

- ตึกแถวในยุค พ.ศ.2405-2439 (ปลายรัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5) เป็นตึกแถวสูงชั้นเดียว ชั้นครึ่ง สองชั้น ผนังใช้อิฐก่อฉาบ หลังคาใช้โครงสร้างไม้มุงด้วยกระเบื้องดินเผา พื้นและโครงสร้างพื้น หน้าต่างประตูเป็นไม้ ลักษณะเป็นอาคารที่ได้รับอิทธิพลจากจีน ไม่เน้นลวดลายประดับตกแต่ง ตึกแถวในยุคนี้อยู่ บริเวณถนนเจริญกรุงตอนใน ถนนบำรุงเมือง และบริเวณตลาดน้อย

- ตึกแถวในยุค พ.ศ.2439-2443 (รัชกาลที่ 5) เป็นตึกแถวสูงสองชั้น โครงสร้างผนัง พื้น หลังคา ลักษณะเหมือนกับกลุ่มแรก แต่หลังคามุงกระเบื้องซีเมนต์รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน มีหน้าต่างประตูเป็นไม้ ลักษณะอาคารแบบจีนมีน้อยลง เริ่มมีอิทธิพลของตะวันตก ตึกแถวในยุคนี้อยู่ บริเวณ ถนนเจริญกรุงตอนกลาง(ใกล้คลองผดุงกรุงเกษม) เยาวราช ถนนพระสุเมรุ(บางลำพู)

- ตึกแถวในยุค พ.ศ.2443-2479 (ปลายรัชกาลที่ 5-รัชกาลที่ 8) เป็นตึกแถวสูงสองชั้น สามชั้น มีการนำคอนกรีตเสริมเหล็กเข้ามาใช้ ตึกแถวในกลุ่มนี้ที่มีรูปแบบกลมกลืนกับในสองกลุ่มแรกอยู่บริเวณถนนเจริญกรุงตอนนอก

นอกจากตึกแถวเก่าแล้วยังมีโบราณสถานที่อยู่ในย่านนางเล็งอีกหลายอย่าง คือ

- วัดวรดิศ (วังสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ) ในปัจจุบัน ตัวตำหนักที่ประทับยังคงรักษาในสภาพเดิม และม.ร.ว.สังขดิศ ดิศกุล ได้จัดเป็นพิพิธภัณฑวัดวรดิศ บางส่วนยังเป็นที่ประทับของหม่อมเจ้าในกรมและเชื้อสาย

- วัดกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ปัจจุบันบริเวณวังได้กลายเป็นสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพัฒนวิชาการพระนคร โดยยังคงเหลือเรือนไม้ขนาดเล็กอยู่หลังหนึ่งเป็นอนุสรณ์ ซึ่งเป็นของหม่อมคนหนึ่งของเสด็จในกรมฯ ส่วนตำหนักใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสร้างพระราชทานนั้นได้ถูกรื้อไปหมดแล้ว

- วัดโสมนัสวิหาร เป็นวัดหลวงที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- สะพานเทวกรรมรังรักษ์ เป็นสะพานข้ามคลองผดุงกรุงเกษม สร้างใน พ.ศ.2443

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แสดง ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเมืองประเภทต่าง ๆ
 แผนผังแสดงองค์ประกอบกรุงรัตนโกสินทร์
 สมัยรัชกาลที่ ๖ (๒๔๕๓-๒๔๖๘)
 แผนที่ ๕.๖

- ≡ แม่น้ำลำคลอง
- ↔ คลองขนาดเล็ก
- ◊ สะพาน
- ◆ ท่าเรือ
- - - ทางเดิน
- ถนน
- ⋯ ทางรถไฟ
- ⚡ สถานีรถไฟ
- ☀ ป้อม
- |— ประตูเมือง
- ⋯ กั้นแพง
- ⌣ พระราชวังและวัง
- ▲ วัด
- ⊕ โบสถ์
- สุเหร่า
- ⌣ ศาลเจ้า
- ☆ สถานที่ราชการ
- ▨ แหล่งชุมชนทั่วไป
- ▩ แหล่งชุมชนหนาแน่น
- ตลาด
- ดิگแถว
- * บ้านสำคัญ
- ที่ว่าง

แผนที่ที่ 20 ดิگแถวเก่าและองค์ประกอบทางกายภาพในกรุงรัตนโกสินทร์

ที่มา: แ่งน้อย ศักดิ์ศรี, ม.ร.ว., และคณะ. (2534). องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.3. ภาพลักษณ์ของย่านนางเลิ้ง

จากความคิดเห็นของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในย่านนางเลิ้ง เมื่อถามว่าหากพูดถึงนางเลิ้งจะคิดถึงสิ่งใดเป็นครั้งแรก ได้รับคำตอบ ดังนี้

ตารางที่ 12 ภาพลักษณ์ของย่านนางเลิ้ง

อันดับ	คำตอบ	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ	ร้อยละสะสม
1	ตลาด	43	21.6	21.6
2	สนามม้า	40	20.1	41.7
3	อาหาร ขนม	35	17.6	59.3
4	โรงหนังนางเลิ้ง	16	8.1	67.4
5	ความเก่าแก่ของอาคารและชุมชน	15	7.6	75.0
6	วัดสุนทรธรรมทาน	11	5.5	80.5
7	การพนัน	9	4.5	85.0
8	ศาลกรมหลวงชุมพรฯ	9	4.5	89.5
9	ความสะอาดจากที่ตั้งใจกลางเมือง	8	4.0	93.5
	อื่นๆ	13	6.5	100.0
รวม		193	100	

ที่มา: จากการออกแบบสอบถาม

จากการศึกษาพบว่าตลาด สนามม้า และอาหาร ขนมหวาน เป็นสิ่งที่ชาวนางเลิ้งมีความผูกพันด้วยมากที่สุด โดยมีสัดส่วนถึงร้อยละ 59.3 ของคำตอบทั้งหมด เป็นที่น่าสังเกตว่าคำตอบที่ได้ทั้งตลาดและอาหาร ขนม นี้แสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของความเป็นแหล่งอาหารสำเร็จรูปของย่านนางเลิ้งได้เป็นอย่างดี

4.4. สภาพปัญหา

4.4.1. ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย

ความมั่นคงในที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงหรือก่อสร้าง และพัฒนาสิ่งแวดล้อมจนมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ ทั้งกายภาพและสังคม เศรษฐกิจ ไปในทางที่ดีขึ้น (Angel S. 1983, อ้างในฝ่ายปรับปรุงชุมชนแออัด, การเคหะแห่งชาติ, 2527: 46) กล่าวคือ

ด้านกายภาพ ทำให้เกิดกำลังใจในการดูแลรักษา ปรับปรุงที่อยู่อาศัยของตนให้ดียิ่งขึ้นทั้งด้านความสะอาด ความเป็นระเบียบ ความคงทนถาวร เป็นต้น เพราะชาวชุมชนจะรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ ถ้าทำให้ดีแล้วผลก็จะตกกับตนและลูกหลานสืบไป

ด้านเศรษฐกิจ เมื่อมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงไม่ต้องโยกย้าย ภาระหนี้ หรือขาดวันในการอยู่อาศัยแล้ว ชาวชุมชนก็สามารถพัฒนาหรือแสวงหาอาชีพให้มั่นคงได้ต่อไป การลงทุนค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ก็มีโอกาสรกระทำได้มากขึ้น

ด้านสังคม ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มที่เป็นปึกแผ่นในอันที่จะปกครองดูแล ช่วยเหลือกันเองของคนในชุมชนได้ดียิ่งขึ้น เมื่อขีดความสามารถหรือศักยภาพของชาวชุมชนที่จะช่วยเหลือตัวเองมีสูงขึ้น ก็เท่ากับเป็นการแบ่งเบาภาระของภาครัฐได้มากขึ้นด้วย

จากบทบาทและท่าทีของทางสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ผ่านมา มีความพยายามหลายครั้งที่จะทำการพัฒนาพื้นที่บริเวณนางเลิ้งนี้ให้ได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น เช่นในปี พ.ศ. 2510 มีโครงการรื้ออาคารตลาดและตึกแถวเก่าเพื่อสร้างอาคารใหม่ และในระบอบปัจจุบันก็มีความพยายามที่จะรื้อโรงนังนางเลิ้งเพื่อทำที่จอดรถ เป็นต้น

ในประเด็นของสัญญาเช่าอาคารในปัจจุบัน ก็เป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนวิตกกังวลและขาดความเชื่อมั่น เนื่องจากสัญญาส่วนใหญ่จะเป็นสัญญาระยะสั้นเพียง 1 ปี หรือ 3 ปีเท่านั้น ทางสำนักงานทรัพย์สินมีสิทธิ์ที่จะไม่ต่อสัญญาให้เมื่อใดก็ได้ นอกจากนี้หากเกิดเหตุเพลิงไหม้ขึ้นในบริเวณใด คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นก็จะถูกยกเลิกสัญญาเช่าทันที ลักษณะความวิตกกังวลในความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย อาจส่งผลให้มีความตื่นตัวในการหาที่อยู่ใหม่สำหรับกรณีที่ถูกไล่ที่หรือถูกยกเลิกสัญญาเช่าได้ ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบสอบถามถึงการมีที่พักอาศัยแห่งอื่นนอกเขตนางเลิ้งจาก 194 ครั้วเรือนมีผู้ตอบ ดังนี้

ตารางที่ 13 การมีที่พักอาศัยนอกเขตนางเลิ้ง

การมีที่พักอาศัยแห่งอื่น	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
มี	71	36.6
ไม่มี	123	63.4
รวม	194	100

ที่มา: จากการออกแบบสอบถาม

จากผลการศึกษาที่มีผู้มีที่พักอาศัยที่อื่นนอกจากในเขตนางเลิ้งถึงร้อยละ 36.6 ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจาก คนในกลุ่มนี้อาจไม่มีความมั่นใจในที่อยู่อาศัยของตนก็เป็นได้

4.4.2. สภาพปัญหาจากความเห็นของคนในย่านนางเลิ้ง

จากการออกแบบสอบถามคนที่อาศัยในย่านนางเลิ้ง ถึงสภาพปัญหาในปัจจุบัน จำนวน 194 คนได้ผลดังนี้

ตารางที่ 14 สภาพปัญหาจากความคิดเห็นของชาวนางเลิ้ง

ปัญหา	ควรปรับปรุงอย่างยิ่ง		ควรปรับปรุง		ไม่ต้องปรับปรุง		ไม่แสดงความคิดเห็น	
	ผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ	ผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ	ผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ	ผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ
สภาพอาคาร	43	22.2	74	38.1	56	28.9	21	10.8
ทางเดินเท้า	19	9.8	60	30.9	61	46.9	24	12.4
การระบายน้ำ	22	11.3	49	25.3	104	53.6	19	9.8
การจัดเก็บขยะ	21	10.8	42	21.6	111	57.3	20	6.3
การจราจรติดขัด	43	22.2	59	30.4	54	27.8	38	19.6
ขาดแคลนที่จอดรถ	82	42.3	48	24.7	32	16.5	32	16.5

ที่มา: จากการออกแบบสอบถาม

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขมากที่สุด คือ การขาดแคลนที่จอดรถ การปรับปรุง ซ่อมแซมสภาพอาคาร และการจราจรติดขัด ส่วนทางเดินเท้า การระบายน้ำและการจัดเก็บขยะยังไม่เป็นปัญหาต่อคนในชุมชน

นอกจากปัญหาข้างต้นแล้วยังมีผู้เสนอแนะปัญหาในชุมชนอีกหลายด้าน ดังนี้

ตารางที่ 15 เสนอแนะปัญหาจากความคิดเห็นของชาวนางเลิ้ง

ปัญหา	จำนวนผู้ตอบ
การพนัน	11
ยาเสพติด	14
ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	8
ความทรุดโทรมของตลาด	9
ความยุ่งยากในการขอซ่อมแซมอาคาร	5
ลักทรัพย์	4
อื่นๆ	13

ที่มา: จากการออกแบบสอบถาม

บทที่ 5

กฎหมายและนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง

5.1.1. กฎกระทรวงฉบับที่ 414 (พ.ศ. 2542) หรือผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 1) ประกาศใช้ต่อจากกฎกระทรวงฉบับที่ 116 (พ.ศ. 2535) ตั้งแต่วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2542

สำหรับในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 นี้ ได้มีการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานครไว้รวมทั้งพื้นที่ที่ต่อเนื่องกัน แต่มิได้รวมบริเวณย่านนางเลิ้งไว้ในพื้นที่อนุรักษ์ด้วย แต่กำหนดบริเวณนี้เป็นพื้นที่พาณิชยกรรม แต่หากพิจารณาในรายละเอียด พบว่ามีการกล่าวถึงแนวนโยบายที่สะท้อนถึงวิสัยทัศน์ของกรุงเทพมหานครในศตวรรษที่ 21 ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ คือการกำหนดว่ากรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่ดำรงรักษามรดกทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติ และได้กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และมาตรการ ไว้ดังนี้

นโยบาย ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีคุณค่าทางศาสนา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์และโบราณคดี เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของกรุงเทพมหานครและชาติ

เป้าหมาย พื้นที่อนุรักษ์ในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องย่านต่างๆของเมือง และชุมชนดั้งเดิมที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งศาสนสถาน

มาตรการ 1. ขยายพื้นที่อนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์ครอบคลุมพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่ต่อเนื่อง

2. กำหนดมาตรการควบคุมการก่อสร้างโดยรอบ

3. ปรับปรุงฟื้นฟูย่านสำคัญทางประวัติศาสตร์ มิให้มีสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมและดำรงรักษากิจกรรมสำคัญของชุมชน

4. เสนอแนะเส้นทางท่องเที่ยว พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

5.1.2. กฎกระทรวงฉบับที่ 55 (พ.ศ. 2543) ออกตามความใน พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522

ในกฎกระทรวงฉบับนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงการควบคุมอาคารในบางส่วน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตึกแถวซึ่งเป็นอาคารประเภทที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในย่านนางเลิ้งและเป็นอาคารประเภทที่มีจำนวนมากที่สุดในพื้นที่ศึกษา โดยในกฎกระทรวงฉบับที่ 55 ในหมวดลักษณะอาคารและระยะร่นของอาคารได้กำหนดว่า “ห้องแถว หรือตึกแถวแต่ละคูหาต้องมีความกว้างโดยวัดระยะตั้งฉากจากแนวศูนย์กลางเสาตอม่อด้านหนึ่งถึงแนวศูนย์กลางเสาอีกด้านหนึ่งไม่น้อยกว่า 4 เมตร...มีพื้นที่ชั้นล่างแต่ละคูหาไม่น้อยกว่า 30 ตารางเมตร” และ “ห้องแถวหรือตึกแถวต้องมีที่ว่างด้านหลังไม่น้อยกว่า 3 เมตร เพื่อใช้ติดต่อกัน โดยมีให้มีส่วนใดของอาคารยื่นล้ำเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าว”

จากกฎหมายข้างต้นพบว่า มีข้อขัดแย้งหลายประการกับลักษณะอาคารปัจจุบันซึ่งมีความกว้างอาคารเพียง ประมาณ 3-3.5 เมตรเท่านั้น และตึกแถวบางกลุ่มก็มีพื้นที่ใช้สอยชั้นล่างไม่ถึง 30 ตารางเมตรต่อคูหา ส่วนที่ว่างด้านหลังอาคารก็มักจะมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นหรือบางกลุ่มก็ไม่มีเลย

5.1.3. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติฉบับนี้การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ของเมือง

ในการอนุรักษ์เมืองได้ให้อำนาจกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมออกประกาศกระทรวงกำหนดพื้นที่ให้เป็นเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยสามารถใช้มาตรการ การกำหนด F.A.R. (Floor Area Ratio) และ O.S.R. (Open Space Ratio) หรือรูปทรงลักษณะอาคาร ทั้งนี้หลังจากออกประกาศกระทรวงแล้วท้องถิ่นจะต้องออกกฎหมายท้องถิ่นมารับ เนื่องจากระยะเวลามีอายุเพียง 1 ปี หรือ 3 ปีเท่านั้น

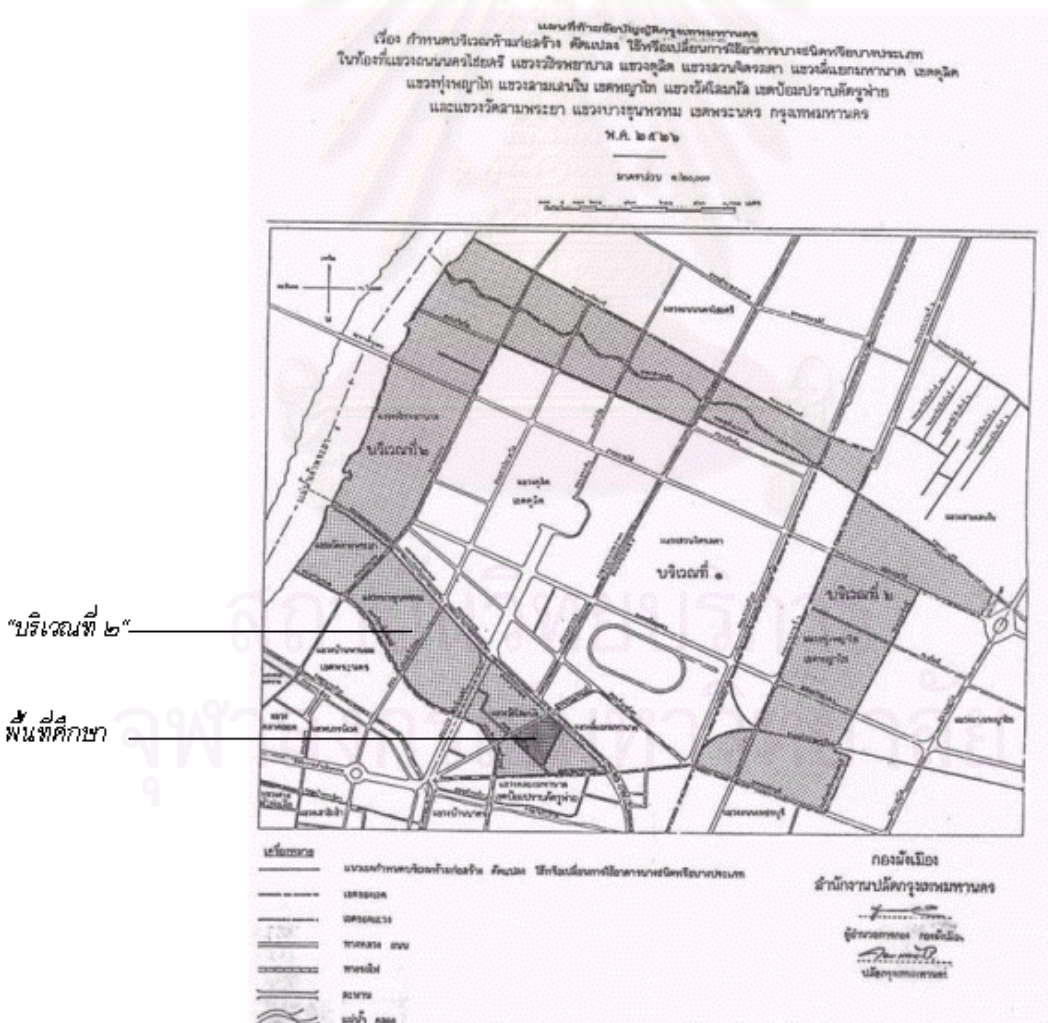
5.1.4. พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 /ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติควบคุมอาคารเป็นกฎหมายที่มีขึ้นเพื่อเหตุผลทางด้านความปลอดภัย การจราจร การสาธารณสุขนอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง ลักษณะทางสถาปัตยกรรมด้วย เพียงแต่ข้อกำหนดในกฎหมายมิได้กำหนดถึงการอนุรักษ์โดยตรงเท่านั้น

5.1.5. กฎหมายท้องถิ่น

ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภท ในท้องที่แขวงนครไชยศรี แขวงวรวิหาร แขวงดุสิต แขวงสวนจิตรลดา แขวงสี่แยกมหานาค เขตดุสิต แขวงทุ่งพญาไท แขวงสามเสนใน เขตพญาไท แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย และแขวงวัดสามพระยา แขวงบางขุนพรหม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2526

ในข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครนี้ได้กำหนดพื้นที่ย่านนางเลิ้งไว้ในบริเวณที่ 2 (ดูแผนที่ประกอบ) ซึ่งกำหนดว่า ห้ามมิให้บุคคลใดก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารอื่นใด เว้นแต่อาคารที่พักอาศัยประเภทบ้านเดี่ยว โรงเรียน สถานพยาบาล ศาสนสถาน อาคารสาธารณะ อาคารหรือที่ทำการของราชการซึ่งมีความสูงไม่เกิน 20 เมตร โดยวัดจากระดับถนนหรือขอบทางเท้าที่ใกล้ที่สุดถึงส่วนที่สูงที่สุดของอาคาร

แผนที่ที่ 21 แผนที่แนบทำข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร

5.2 นโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ระดับประเทศ

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ซึ่งออกโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมโอกาสในการแก้ปัญหาของชุมชนเอง และการส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมพอสรุปได้ ดังนี้

- สนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชน...เช่น การบริหารจัดการองค์กร การสร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของชุมชนและการบำรุงรักษาสาธารณะสมบัติและศิลปวัฒนธรรมของชุมชน
- เสริมสร้างสมรรถภาพของชุมชนหรือสังคมให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองโดยตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ที่ตัวเองและสังคม
- สนับสนุนเวทีวัฒนธรรมในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ริเริ่มโดยชุมชน
- ส่งเสริมการนำวัฒนธรรมมาผสมผสานเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ”
- สนับสนุนให้มีคณะกรรมการของประชาชนในชุมชนและท้องถิ่นให้ร่วมคิด ร่วมทำงาน และเรียนรู้ประสบการณ์ความรู้ความสามารถซึ่งกันและกัน

ระดับเมือง (กรุงเทพมหานคร)

จากนโยบายของกรุงเทพมหานคร มีนโยบายบางส่วนที่ใกล้เคียงกับการอนุรักษ์ชุมชน กล่าวไว้ในแผนการพัฒนากทม.ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2540-2544) ดังนี้

- ในแผนการพัฒนาเมือง ได้กำหนดนโยบายว่าจะทำการปรับปรุงและฟื้นฟูพื้นที่ที่มีสภาพเสื่อมโทรม และพื้นที่ที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์
- ในแผนสาขาทรัพยากรมนุษย์และสังคม ในด้านวัฒนธรรมได้กล่าวถึงการส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ไว้ในเป้าหมายของแผนว่า จะสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ หรือสถานที่ที่มีลักษณะพิเศษทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม และยังส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟู อนุรักษ์ และในด้านการพัฒนาค่านิยม ลักษณะนิสัย วิถีชีวิตและสังคม ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาชีวิตดั้งเดิมของย่าน

แม้ในปัจจุบันย่านนางเลิ้งยังไม่มีโครงการในการอนุรักษ์ที่ชัดเจน และในโครงการของกรุงเทพมหานครมิได้กำหนดย่านนางเลิ้งอยู่ในพื้นที่เป้าหมายก็ตาม แต่จากนโยบายข้างต้นก็เป็น การแสดงให้เห็นถึงการตระหนักถึงความสำคัญในการฟื้นฟูชุมชนเก่าของกรุงเทพมหานคร ประกอบกับการมีหน่วยงานดูแลรับผิดชอบการพัฒนาชุมชนโดยตรง คือ สำนักพัฒนาชุมชน จึงอาจกล่าวได้

ว่ามีความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟู พื้นที่ย่านนางเลิ้งในอนาคต นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่สำคัญอีกหน่วยงานหนึ่ง คือ กองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงฟื้นฟูเมือง สำนักผังเมือง ในกรณีนี้จะมีหน้าที่ในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น คือกรุงเทพมหานครในการวางผังเฉพาะแห่ง เพื่อใช้กำหนดควบคุมการพัฒนาในพื้นที่เมืองเก่า

ระดับเจ้าของที่ดิน(สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์)

ในที่นี้ใช้การพิจารณานโยบายของสำนักงานทรัพย์สินฯเป็นหลัก เนื่องจากเป็นผู้เก็บผลประโยชน์โดยตรงจากคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ศึกษา ส่วนวัดสุนทรธรรมทานและวัดโสมนัสวรวิหารนั้นไม่มีนโยบายเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินแต่อย่างใด

จากการศึกษาถึงนโยบายและแนวคิดต่อชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์พบว่า สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นเจ้าของที่ดิน ไม่มีนโยบายในด้านการอนุรักษ์ พัฒนาชุมชนที่ชัดเจน แต่จากบทบาทที่ผ่านมาในระยะหลังแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการหารายได้จากสินทรัพย์ที่มีอยู่ ซึ่งทางสำนักงานทรัพย์สินฯเองก็มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ.2479 เช่นเดียวกับเอกชนรายอื่นๆ ลักษณะการหารายได้ที่ผ่านๆ มา เช่น การปรับขึ้นค่าเช่าอาคารจากเดิมที่ไม่ได้ปรับมาหลายสิบปีแล้ว การเปลี่ยนผู้เช่าที่ดินเพื่อสร้างอาคารพาณิชย์สมัยใหม่ สำหรับในย่านนางเลิ้งก็เช่นกัน มีความพยายามในการพัฒนาเกิดขึ้นตลอดเวลา แต่ด้วยข้อจำกัดความสูงอาคารตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร จึงทำให้ยังไม่มีเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากนัก

สำหรับนโยบายของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในปัจจุบันมีแนวคิดในการปรับปรุงอาคารและกายภาพอื่นๆ โดยเฉพาะตลาดนางเลิ้งแต่ยังอยู่ในระหว่างการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ (ทวีศักดิ์ เจณพานิชการ, 2544) ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงจากนโยบายในอดีตที่มุ่งเน้นการพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่อย่างไรก็ตามในปีที่ผ่านมา บทบาทที่สำคัญประการหนึ่ง คือใน พ.ศ.2543 ทางสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้จัดตั้งกองอนุรักษ์อาคารขึ้น และมีการตั้งกองทุนเพื่อใช้เป็นกองทุนในการบำรุงรักษา ซ่อมแซม อาคารอนุรักษ์ของทางสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ แต่ปัจจุบันกองทุนนี้ก็ยังไม่มีความชัดเจน

จากความจำเป็นของทางสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์นี้เองจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ต้องคำนึงถึง ในการพิจารณาถึงการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้งต้องมีการส่งเสริมฟื้นฟูกิจกรรมทางเศรษฐกิจควบคู่ไปด้วย ซึ่งลักษณะเช่นนี้ยังตรงกับแนวคิดในการฟื้นฟูเมืองที่ยังมีการใช้งานอยู่ (living city) ที่คำนึงถึงเป้าหมายในการรักษากิจกรรม หรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไว้ เพื่อช่วยให้เมืองสามารถมีชีวิตอยู่ได้ (Feilden, M. Bernard et.al, 1993. อ้างใน ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2542: 9)

บทที่ 6

การวิเคราะห์ศักยภาพเชิงอนุรักษ์

6.1. ความจำเป็นในการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของย่านนางเลิ้ง และการศึกษาโครงสร้างของชุมชนในพื้นที่ศึกษา สามารถวิเคราะห์ถึงศักยภาพในเชิงอนุรักษ์โดยผู้วิจัยได้ถือแนวความคิดของ Henry Sanoff (1978: 44-45) ในเรื่องเหตุผลของการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนเก่ารวมทั้งอาคารเก่าที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ เนื่องจากเป็นแนวความคิดที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ที่ยังมีการใช้งานอยู่ (living city) ซึ่งนอกจากจะคำนึงถึงคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่แล้ว ยังให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจด้วย พบว่าพื้นที่ศึกษามีความจำเป็นในการอนุรักษ์ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 16 ความจำเป็นในการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง

เหตุผลในการอนุรักษ์	ศักยภาพในเชิงอนุรักษ์ของย่านนางเลิ้ง
1. ความทรงจำทางวัฒนธรรม (Cultural Memory)	การเป็นแหล่งขนม อาหารที่มีชื่อเสียง
	โรงหนังนางเลิ้งและแหล่งบันเทิงต่างๆ
	ความผูกพันกับมิตร ชัยบัญชา
	การเป็นแหล่งนักแสดงนักดนตรีในอดีต
2. เพื่อรักษาปฏิสัมพันธ์ในชุมชน (Successful Proxemics)	ความผูกพันของชุมชนกับพื้นที่
	ลักษณะของการค้าแบบชุมชนเก่า
3. เพื่อรักษาความหลากหลายของสภาพแวดล้อม (Environmental Diversity)	สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์
	อาชีพและสินค้าเฉพาะของท้องถิ่น
4. เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Gain)	การใช้อาคารในปัจจุบัน
	การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
	ความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่

6.1.1. เพื่อความทรงจำทางวัฒนธรรม (Cultural Memory)

ทั้งนี้เนื่องจากความเป็นย่านเก่าแก่ที่มีประวัติมายาวนานของนางเลิ้ง ซึ่งการรักษาชุมชนและกายภาพที่มีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์นี้จะเป็นการถ่ายทอดคุณค่าและความสามารถของบรรพบุรุษ ให้คนในยุคปัจจุบันและอนาคตได้ชื่นชม

ในช่วงร้อยปีที่ผ่านมา นางเล็งมีภาพลักษณ์ต่างๆเป็นที่จดจำของคนในสังคมหลายๆรุ่น นับตั้งแต่การสร้างตลาดนางเล็งใน พ.ศ.2443 ทำให้ตลาดนางเล็งเป็นตลาดที่มีความคับคั่งเรื่อยมา จนในช่วงหนึ่งถือได้ว่าเป็นตลาดที่ทันสมัยและได้รับความนิยมมากที่สุดแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ

ในระยะต่อมามีพัฒนาการของแหล่งบันเทิงต่างๆ โดยเฉพาะโรงหนังนางเล็ง ทำให้เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอกมากขึ้น

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การพัฒนาเมืองสมัยใหม่ทำให้ความนิยมในตลาดนางเล็งและโรงหนังนางเล็งลดลงอย่างมาก จนกระทั่งในปัจจุบันกลายเป็นแหล่งซื้อ-ขายอาหารสำเร็จรูปที่เป็นที่รู้จักของคนในละแวกใกล้เคียง

แม้ความทรงจำทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับย่านนางเล็งบางประการจะเป็นเรื่องไม่ดั้งเดิมเท่าใดนัก เช่น การมีแหล่งการพนัน โรงผับ ช่องโศกเถา เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่อาจยอมรับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จะนำกลับมาชื่นชมได้ แต่อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมดังกล่าวนั้นไม่อาจตัดสินได้ในบริบทของปัจจุบัน หากแต่ควรพิจารณาถึงวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต เพื่อทำความเข้าใจถึงสภาพสังคมในขณะนั้น ดังเช่น ในอดีตสตรีชาวไทยมิได้สวมเสื้อดังเช่นปัจจุบัน ก็มีได้เป็นสิ่งผิดแปลกแต่อย่างใด ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมของย่านนางเล็งในยุคแรกๆก็เช่นเดียวกัน ย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่แหล่งอบายมุขต่างๆจะตั้งอยู่ในแหล่งชุมชนที่คับคั่งเช่นนี้ ดังนั้นจึงควรพิจารณาสืบเสาะในแง่ที่เป็นข้อเด่นของพื้นที่ตามลักษณะสังคมในยุคหนึ่งและเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดพัฒนาการต่างๆขึ้นในพื้นที่มากกว่าที่จะมองในแง่ลบ

ในที่นี้อาจสรุปความทรงจำทางวัฒนธรรมที่มีในย่านนางเล็งเป็น 4 ประการ คือ

6.1.1.1. การเป็นแหล่งขนม อาหารที่มีชื่อเสียง

จากการที่ในตลาดนางเล็งเป็นที่รู้จักมาตั้งแต่ในอดีตในฐานะที่เป็นตลาดที่ทันสมัยและมีความคับคั่งมากแห่งหนึ่งของกรุงเทพฯ และมีลักษณะที่แตกต่างจากตลาดแห่งอื่นเนื่องจากกลุ่มผู้เข้ามาใช้บริการมักจะเป็นกลุ่มข้าราชการในวังเจ้านายที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงหลายวัง จึงอาจทำให้รสชาติของขนมหวาน และอาหารต่างๆได้รับอิทธิพลจากอาหารในวังมาด้วยก็เป็นได้

ภายหลายนางเล็งมีแหล่งบริการทางด้านบันเทิงเกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น โรงหนังนางเล็ง จึงทำให้มีการเพิ่มการจำหน่ายอาหารมากขึ้นตามไปด้วย ในปัจจุบันก็ยังปรากฏร้านอาหารสำเร็จรูปเก่าแก่ในพื้นที่หลายร้าน ซึ่งยังให้บริการแก่คนทำงานภาคกลางวันที่เข้ามารับประทานอาหารในย่านนางเล็งอยู่

6.1.1.2. การเป็นแหล่งบันเทิงสำคัญของเมือง ซึ่งประกอบด้วย

- โรงหนังนางเล็ง (ศาลาเฉลิมธานี) เริ่มฉายหนังตั้งแต่ พ.ศ.2461-2536
- โรงผับ ตั้งอยู่ด้านถนนกรุงเกษม ปิดตัวลงในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
- บ่อนการพนัน ตั้งอยู่ใกล้กับโรงผับ ภายหล้อมีเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง

- ตรอกสะพานยาว หรือช่องโศกเถื่อนนางเลิ้ง
- คณะละคร (ครูพูน เรืองนนท์)

6.1.1.3. ความผูกพันกับมิตร ชัยบัญชา

มิตร ชัยบัญชาเป็นนักแสดงที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งในประเทศ การที่มิตรเคยอาศัยอยู่ในย่านตลาดนางเลิ้งและภายหลังเสียชีวิตยังนำอัฐิมาบรรจุไว้ที่วัดสุนทรธรรมทานด้วย จึงทำให้คนจำนวนไม่น้อยที่รู้จักนางเลิ้งในฐานะที่เคยเป็นที่พักอาศัยของมิตร ชัยบัญชา ในปัจจุบันยังมีการทำบุญครบรอบวันเสียชีวิตให้มิตร ที่วัดสุนทรธรรมทานทุกปี

6.1.1.4. การเป็นแหล่งนักเลงนักพนันในอดีต

กล่าวคือย่านนางเลิ้งเป็นแหล่งที่มีการตั้งโรงบ่อนขึ้นตั้งแต่แรกสร้างตลาด และมีจำนวนบ่อนเพิ่มขึ้นอีกหลายบ่อน แม้ในระยะต่อมาจะมีกฎหมายห้ามการเปิดบ่อน แต่ก็มีกำนันมวยที่สนามมวยราชดำเนิน และการแข่งม้าที่ราชตฤณมัยสมาคม ขึ้นทดแทนตั้งแต่ประมาณหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484) กลุ่มคนที่มาชมม้าแข่งและมวยก็ยังแวะเวียนมาใช้บริการในย่านนางเลิ้งอยู่อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวข้างต้นนี้ถือเป็นกิจกรรมที่เป็นอบายมุขซึ่งน่าจะได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน โดยการรณรงค์ พร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมด้านอื่น เช่น การเล่นกีฬาที่ปลอดภัยกว่า ควบคู่ไปด้วย

6.1.2. เพื่อรักษาปฏิสัมพันธ์ในชุมชน (Successful Proxemics)

การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของชุมชนเก่าเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของชุมชน และจะช่วยป้องกันการที่เมืองเก่าจะถูกรบกวนจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมืองสมัยใหม่ และคงไว้ซึ่งปฏิสัมพันธ์ในชุมชนได้

6.1.2.1. ความผูกพันกับพื้นที่

- คนดั้งเดิมในชุมชนยังมีอยู่มาก คนนางเลิ้งประมาณครึ่งหนึ่งอาศัยในพื้นที่นี้มานานกว่า 30 ปีแล้ว และทำให้คนส่วนใหญ่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกันเป็นประจำ
- มีความผูกพันกับศาสนสถานในพื้นที่ คือวัดโสมนัสวรวิหาร วัดสุนทรธรรมทาน และศาลเจ้านางเลิ้ง มีประเพณี กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานตลอดปี

6.1.2.2. ลักษณะของการค้าแบบชุมชนเก่า

- ลักษณะการค้าแบ่งเป็นย่านๆอย่างชัดเจน เช่น ย่านขายรูปเทียน ย่านขายอุปกรณ์ช่าง ย่านขายเครื่องเขียน ย่านขายอุปกรณ์ก่อสร้าง ฯลฯ
- การค้าของชุมชนเก่าที่เป็นทั้งแหล่งผลิตและขายสินค้า คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการค้าขายอาหารในบริเวณตลาดหรือที่บ้านของตนเอง ส่วนผู้ที่ไม่มีการขายของตนเองก็จะมีอาชีพรับจ้างทำงานในตลาดเช่นกัน

6.1.3. เพื่อรักษาความหลากหลายของสภาพแวดล้อม (Environmental Diversity)

การรักษาความหลากหลายของสภาพแวดล้อมในที่นี้หมายถึงรวมถึงสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมด้วย ซึ่งการรักษาความหลากหลายของสภาพแวดล้อมช่วยให้สามารถคงลักษณะพื้นถิ่นและช่วยรักษาฝีมือช่างเอาไว้ได้ ชุมชนเก่าไม่จำเป็นต้องพึ่งพาลักษณะการผลิตและเทคโนโลยีระดับสูงมากนัก ทำให้การไหลออกของเงินทุนและทรัพยากรน้อยลง

สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษามีหลายประการ เช่น

6.1.3.1. สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ย่านนางเลิ้งมีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์หลงเหลืออยู่มากพอสมควร โดยเฉพาะตึกแถวสมัยรัชกาลที่ 5 และโรงหนังนางเลิ้งซึ่งเป็นโรงหนังไม้ที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศ

6.1.3.2. อาชีพและสินค้าเฉพาะของท้องถิ่น

ในที่นี้ คือการรักษาอาชีพที่หาได้ยากในปัจจุบัน เช่น คณะละคร ครูพูน เรืองนนท์ และสินค้าเฉพาะท้องถิ่น เช่น ไส้กรอกข้าว ปลาแนม ขนมหวาน เป็นต้น ซึ่งอาชีพและสินค้าที่ขึ้นชื่อของย่านนางเลิ้งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สร้างความโดดเด่นให้กับย่านนางเลิ้ง ทำให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป

6.1.4. เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Gain)

เนื่องจากประหยัดค่าใช้จ่ายในการสร้างอาคารใหม่ขึ้นมา หากอาคารเก่ายังมีสภาพดีอยู่ และชุมชนเก่าที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้จะสามารถใช้เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้ทางหนึ่งด้วย

6.1.4.1. การใช้อาคารในปัจจุบัน

เนื่องจากอาคารส่วนใหญ่ในย่านนางเลิ้งยังมีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง แม้บางส่วนจะมีการเปลี่ยนแปลงการใช้งานไปบ้าง แต่การอนุรักษ์ย่านนางเลิ้งอาจเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยฟื้นฟูสภาพทางเศรษฐกิจของย่านนางเลิ้งได้ โดยอาจอยู่ในรูปของการปรับประโยชน์ใช้สอยของอาคาร ซึ่งหากพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายเมื่อเปรียบเทียบกับ การก่อสร้างอาคารใหม่จะพบว่า การปรับประโยชน์ใช้สอยของอาคารเป็นการประหยัด และลดความเสี่ยงต่อการลงทุนด้วย

6.1.4.2. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

เนื่องจากเป็นย่านที่มีทั้งกายภาพและวิถีชีวิตชุมชนที่เก่าแก่ มีโรงหนังไม้ที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศ เคยเป็นที่อยู่ของพระเอกชื่อดัง มิตร ชัยบัญชา รวมทั้งมีอาหารอร่อย จึงเป็นที่สนใจของบุคคลภายนอก นอกจากนี้นางเลิ้งยังเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับพื้นที่อนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์และส่วนเมืองเก่าอื่นๆ ด้วย เช่น ย่านคนจีนในเขตสัมพันธวงศ์ ย่านที่เคยเป็นวังบริเวณเทเวศน์ สามเสน(เขตดุสิต) จากลักษณะต่างๆเหล่านี้เองจึงกล่าวได้ว่าย่านนางเลิ้งมีศักยภาพในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพอสมควร

6.1.4.3. ความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่

จากที่ตั้งของพื้นที่ศึกษาพบว่ามีความเชื่อมโยงของระบบการสัญจรกับพื้นที่ทั้งในเขตอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ และพื้นที่เขตเมืองสมัยใหม่ นางเลิ้งเป็นพื้นที่ที่อยู่ระหว่างพระบรมมหาราชวังและวังสรวงดุสิต จึงมีการพัฒนาระบบคมนาคมมาตั้งแต่ในอดีต โดยเฉพาะการสร้างถนนผ่านย่านนางเลิ้งโดยรอบพื้นที่ศึกษา ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีการเข้าถึงได้สะดวกอย่างยิ่ง

จากลักษณะของย่านนางเลิ้ง จะเห็นได้ว่าสามารถสรุปถึงเหตุผลในการอนุรักษ์ได้อย่างครอบคลุมทั้งด้านความทรงจำทางวัฒนธรรม การรักษาปฏิสัมพันธ์ในชุมชน ความหลากหลายของสภาพแวดล้อม และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จึงอาจกล่าวได้ว่าลักษณะชุมชนและมรดกทางวัฒนธรรมของย่านนางเลิ้งในปัจจุบันมีคุณค่าและความเหมาะสมในเชิงอนุรักษ์อย่างยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของขวัญสรวง อติโพธิ (2541, อ้างในกุลธิดา สามะพุทธิ, 2541) ที่เคยกล่าวถึงนางเลิ้งไว้ว่า “...นางเลิ้งมีศักยภาพของความเป็นเมืองเก่าสูงมาก และได้สั่งสมมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมเอาไว้มากมายมหาศาล...เมืองเก่าที่แฝงตัวอยู่ท่ามกลางเมืองปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ทำให้กรุงเทพฯ มีสีสัน น่าสนใจ มีความหลากหลายและกลายเป็นเมืองแห่งความขัดแย้งหรือ city of paradox ซึ่งเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของเมือง...ในปัจจุบันผู้คนส่วนใหญ่ไม่เห็นคุณค่าของเมืองเก่า และกำลังทำให้พื้นที่เหล่านี้กลายเป็นเมืองสมัยใหม่ที่อยู่กับแบบตัวใครตัวมัน เร่งรีบและรายล้อมไปด้วยสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม”

นอกจากความจำเป็นในการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้งดังกล่าวข้างต้นซึ่งแสดงให้เห็นถึงจุดเด่นต่างๆของย่านนางเลิ้งแล้ว พบว่าในการอนุรักษ์ยังมีข้อปัญหาภายในชุมชนที่จะต้องแก้ไขหลายประการ สามารถสรุปปัญหาที่มีในปัจจุบันของย่านนางเลิ้ง พร้อมทั้งสาเหตุและแนวทางการแก้ไขได้เป็นข้อๆ ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 16 สรุปสภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไข

ปัญหา	สาเหตุ	ผลกระทบ	แนวทางการแก้ไข
ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม			
ชุมชนไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร	<ul style="list-style-type: none"> • ชุมชนไม่มีเงื่อนไขปัญหาาร่วมกัน • การตั้งชุมชนเป็นลักษณะการจัดตั้งไม่ใช้การรวมกันตามธรรมชาติ • คนดั้งเดิมบางส่วนย้ายออกไปอาศัยที่อื่น มีคนจากต่างจังหวัดอพยพเข้ามาอยู่แทน 	<ul style="list-style-type: none"> • ขาดอำนาจต่อรอง • ขาดกิจกรรมชุมชน ทำให้ปฏิสัมพันธ์ในชุมชนลดลง 	<ul style="list-style-type: none"> • ส่งเสริมการรวมกลุ่มกันทำงานภายในชุมชน • ปรับปรุงสภาพทางกายภาพ และสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน
อาชีพ และอาหารดั้งเดิมของย่านลดลง	<ul style="list-style-type: none"> • สภาพเศรษฐกิจทหดตัว • ขาดทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน และการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 	<ul style="list-style-type: none"> • สูญเสียภาพลักษณ์ของพื้นที่ ทำให้กลุ่มผู้มาใช้บริการเก่าแก่ลดลง 	<ul style="list-style-type: none"> • ส่งเสริมกิจกรรมที่มีผลต่อภาพลักษณ์ของพื้นที่ เช่น การค้าอาหารสำเร็จรูป • ปรับปรุงกายภาพเพื่อรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้น
ด้านกายภาพ			
ความทรุดโทรมของอาคาร	ขาดการดูแลรักษาที่เหมาะสม ซึ่งส่วนหนึ่งเนื่องมาจากความยุ่งยากในการขออนุญาตจากสำนักงานทรัพย์สินฯ	<ul style="list-style-type: none"> • สูญเสียความต่อเนื่องของพื้นที่ประวัติศาสตร์ • ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> • ซ่อมแซม บูรณะอาคาร • ปรับปรุงเกณฑ์การอนุญาตซ่อมแซมอาคาร
การก่อสร้างและต่อเติมอาคารไม่กลมกลืนกับอาคารเก่า	การขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์อาคารเก่า	<ul style="list-style-type: none"> • การรื้อทำลายอาคารประวัติศาสตร์ • การบดบังทัศนียภาพของอาคารเก่า 	<ul style="list-style-type: none"> • การให้ความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ • ออกกฎหมายท้องถิ่น ควบคุมอาคาร
ทางเดินเท้าไม่สะดวกและการขาดที่จอดรถ	ขาดการวางแผนในการใช้ระบบสัญจรในชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> • ความไม่ปลอดภัยจากการใช้รถยนต์ในเขตชุมชน • มีการเช่าที่จอดรถราคาแพง 	<ul style="list-style-type: none"> • ส่งเสริมการสัญจรทางเท้า และปรับปรุงทางเดินเท้า • ปรับปรุงที่จอดรถในพื้นที่
ขาดพื้นที่สีเขียวของชุมชน	การพัฒนาการสิ่งก่อสร้างในชุมชนโดยขาดมาตรการวางแผน	<ul style="list-style-type: none"> • คุณภาพชีวิตต่ำ • ปฏิสัมพันธ์ในชุมชนลดลง ต่างคนต่างอยู่ 	ปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรมให้เป็นพื้นที่สีเขียวและนันทนาการของชุมชน
ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย	ไม่มีนโยบายในการพัฒนาที่ชัดเจน การเปลี่ยนแปลงสัญญาเช่าโดยไม่มีเกณฑ์ที่แน่นอน	ขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนาชุมชนและการประกอบอาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> • ปรับปรุงสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม • จัดระบบการเช่าให้เหมาะสม มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน

6.2. ข้อจำกัดด้านกฎหมายและนโยบาย

6.2.1. ด้านกฎหมาย

จากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา พบว่ามีข้อจำกัดในการพัฒนาพื้นที่ ดังนี้

- การกำหนดเป็นพื้นที่เขตพาณิชยกรรม โดยพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2535 ซึ่งส่งผลดี คือ การเปิดโอกาสในการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งจะสามารถทำให้เศรษฐกิจของชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้ ส่วนผลเสีย คือ หากไม่มีมาตรการควบคุมในรายละเอียดของการพัฒนาแล้วจะทำให้เกิดการพัฒนายุทธศาสตร์หรือทำลายอาคารทางประวัติศาสตร์ได้
- การกำหนดขนาดความกว้างไม่น้อยกว่า 4 เมตร พื้นที่ใช้สอยชั้นล่างไม่น้อยกว่า 30 ตารางเมตรต่อคูหาในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ทำให้ตึกแถวเก่าไม่สามารถพัฒนาหรือสร้างใหม่ได้ตามกฎหมายดังกล่าว จึงส่งผลให้โอกาสในการพัฒนาพื้นที่ลดลง
- การกำหนดระดับความสูงอาคารไม่เกิน 20 เมตรในข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ซึ่งความสูงในระดับ 20 เมตรนี้อาจสร้างอาคารได้สูงถึง 6 ชั้น ซึ่งเป็นอาคารที่สูงมากกว่าอาคารตึกแถวเก่าในพื้นที่มาก ทำให้เกิดความแปลกแยกในพื้นที่อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่าการกำหนดระดับความสูงอาคารแต่เพียงอย่างเดียวไม่อาจรักษาความกลมกลืนของอาคารในพื้นที่จากการสร้างอาคารใหม่ได้
- จากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ในย่านนางเลิ้งที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันกฎหมายแต่ละฉบับยังไม่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์เท่าที่ควร และยังคงส่งผลต่อความชัดเจนของทิศทางการอนุรักษ์พัฒนาอีกด้วย ดังนั้นการใช้กฎหมายควบคุมความเปลี่ยนแปลงในย่านนางเลิ้งในปัจจุบัน น่าที่จะได้มีการทบทวนและศึกษาถึงศักยภาพในการอนุรักษ์และพัฒนาที่แท้จริงของพื้นที่อีกครั้ง

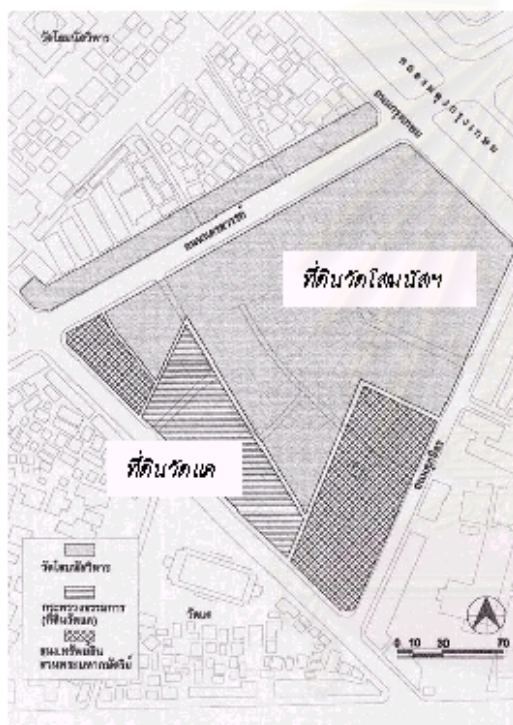
6.2.1. ด้านนโยบาย

การพิจารณานโยบายทั้งในระดับประเทศ ระดับเมือง พบว่า หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ทั้งสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร ล้วนแต่มีนโยบายในการให้การสนับสนุน การอนุรักษ์พื้นที่พื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตดั้งเดิมของย่าน

นอกจากนี้ในอนาคตยังมีแนวโน้มที่จะมีคนเข้ามาในพื้นที่มากขึ้นเนื่องจากจะมีการก่อสร้างสถานีรับส่งผู้โดยสารของรถไฟฟ้า ซึ่งเป็นระบบคมนาคมขนาดใหญ่ ในบริเวณใกล้เคียง คือ ผ่านฟ้าและหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งอาจนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของกิจกรรมด้านการขายอาหารและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ทางด้านนโยบายของเจ้าของที่ดินซึ่งประกอบด้วยเจ้าของที่ดิน 3 ราย คือ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ วัดโสมนัสวรวิหาร วัดสุนทรธรรมทาน แต่จากการวิเคราะห์ถึงการพัฒนา

พบว่าเจ้าของที่ดินที่มีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่มากที่สุด คือ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เนื่องจากเป็นผู้ถือสิทธิ์ในการครอบครองอาคารในที่ดินของตนเองและจากการเช่าที่ดินของวัดโสมนัสวรวิหาร ดังเห็นได้จากการที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เคยมีโครงการปรับปรุงตลาดนางเลิ้งใน พ.ศ. 2510 ซึ่งเป็นการใช้ที่ดินที่เช่าจากวัดโสมนัสวรวิหารเป็นส่วนใหญ่ (ดูรูปที่ 13 ประกอบ) จากนโยบายของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในปัจจุบัน พบว่าการพัฒนาสังหาริมทรัพย์ในเขตเมืองเก่า เริ่มปรับเปลี่ยนนโยบายตามกระแสของการอนุรักษ์เมืองเก่า โดยเริ่มเห็นถึงคุณค่าของอาคารเก่าและชุมชน ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้สูงที่แผนการอนุรักษ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจะได้รับความร่วมมือที่ดี จากทางเจ้าของที่ดิน

พื้นที่โครงการปรับปรุงตลาดนางเลิ้ง พ.ศ. 2510

รูปที่ 13 เปรียบเทียบการถือครองที่ดินและพื้นที่โครงการปรับปรุงตลาดนางเลิ้ง พ.ศ. 2510

ที่มา: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

6.3. ความเข้มแข็งของชุมชน

ในการทำงานร่วมกันของชุมชน หรือการแก้ปัญหาต่างๆ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน และต้องมีผู้นำที่สามารถตัดสินใจแทนคนในชุมชนได้ ดังนั้นความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการอนุรักษ์ด้วยเช่นกัน จากการศึกษาพบว่าลักษณะของชุมชนที่ยังมีคนเก่าแก่อยู่ค่อนข้างมากและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทำให้ชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ได้ สังเกตได้จากการที่คนมารวมกันในกิจกรรมของวัดสุนทรธรรมทาน และงานศาลเจ้า มีการเป็ย

ของเจ้า(การประมุขของของศาลเจ้า) และร่วมกันทำกิจกรรมอื่นๆอีกหลายอย่าง จึงอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนนางเล็งเองมีศักยภาพในการร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน และคนดั้งเดิมยังมีความผูกพันกับท้องถิ่นของตนอยู่มาก ดังจะเห็นได้จากคนที่คนในชุมชนถึงร้อยละ 65 มีการพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านที่อยู่ติดกันมากกว่า 15 หลังคาเรือน นอกจากนี้คนที่อาศัยในย่านนางเล็งมานานกว่า 30 ปี ยังมีอยู่ถึงร้อยละ 54

อย่างไรก็ตาม ในกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชนพบว่ายังมีการร่วมมือกันอยู่ค่อนข้างน้อย กรรมการชุมชนเองขอความร่วมมือได้จากคนดั้งเดิมในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ส่วนผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่ หรือกลุ่มคนต่างจังหวัดที่เข้ามาเช่าอาศัยมักจะไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา และเกิดการแบ่งแยกของกลุ่มของคนเก่า-ใหม่ในพื้นที่ ซึ่งการอพยพเข้าของคนจากต่างจังหวัดและการย้ายออกของคนดั้งเดิมในพื้นที่นี้ยังก่อให้เกิดปัญหาด้านอื่นๆตามมาด้วย เช่นการเพิ่มขึ้นของยาเสพติด อาชญากรรม

สำหรับองค์กรชุมชนนั้น ในปัจจุบันแม้จะเป็นกลุ่มคนดั้งเดิมของชุมชน แต่ก็ยังเป็นกลุ่มที่ทำงานตามหน้าที่ที่ทางราชการมอบหมายให้เป็นหลัก ยังไม่มีกิจกรรมของชุมชนเอง หรือกิจกรรมตามเทศกาลเท่าที่ควร รวมถึงสภาพชุมชนที่ไม่มีปัญหาร่วมกัน ทำให้การร่วมกันทำงานของชุมชนเป็นไปในวงแคบ และส่งผลกระทบชุมชนยังไม่สามารถเป็นตัวแทนของคนในชุมชนได้ทั้งหมด

หากพิจารณาในด้านการอนุรักษ์ย่านนางเล็งจึงอาจกล่าวได้ว่า คนในย่านนางเล็งมีศักยภาพในการทำงานร่วมกันหรือการร่วมกันแก้ปัญหาชุมชนพอสมควร แต่ทั้งนี้จะต้องมีการกำหนดเป้าหมายและการจัดการที่ดี โดยจะต้องมีการปรับปรุงระบบการทำงานและการตั้งตัวแทนของชุมชนให้มีความหลากหลายและสามารถเชื่อมโยงการทำงานกับคนทุกกลุ่มในพื้นที่ได้

6.4. สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์

ในการพิจารณาประเมินคุณค่าเชิงอนุรักษ์ของอาคารว่าอาคารใดมีคุณค่าสมควรได้รับการอนุรักษ์ จะต้องใช้เกณฑ์หลายอย่างประกอบกัน ในการประเมินคุณค่าจำเป็นต้องใช้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน หลายสาขาวิชา เพื่อให้เกิดการยอมรับอย่างเป็นสากล แต่สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการประเมินคุณค่าอาคารจากเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

1. **ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม** คือ จะต้องมียุคค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชน โดยพิจารณาจากเกณฑ์ในด้านต่างๆ ดังนี้

- อายุอาคาร ในที่นี้กำหนดให้อาคารที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปเป็นอาคารที่มีคุณค่าตามเกณฑ์ของการพิจารณาอาคารดีเด่นด้านการอนุรักษ์ของสมาคมสถาปนิกสยาม

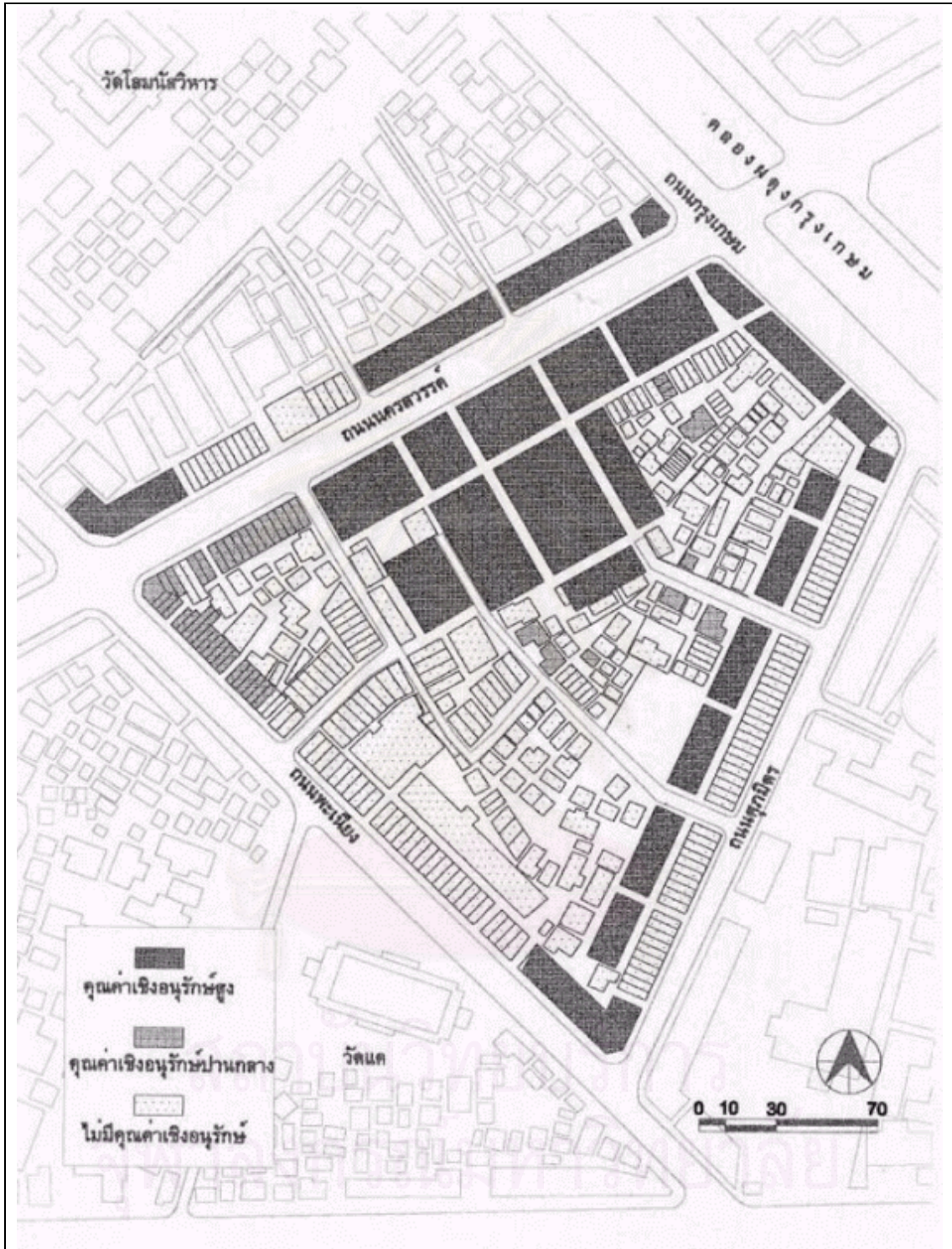
- รูปแบบ จะต้องมียุคค่าอาคารที่มีความต่อเนื่องกลมกลืนกับโบราณสถานใกล้เคียง ซึ่งจากการศึกษาพบว่าอาคารในย่านนางเล็งที่มีความต่อเนื่องกับโบราณสถาน และมีคุณค่าทาง

ประวัติศาสตร์ ได้แก่ อาคารประเภทตึกแถว ห้างแถว และอาคารบ้านพักอาศัยที่สร้างตั้งแต่สมัย 70-100 ปีที่ผ่านมา วัสดุอาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์ส่วนใหญ่จะก่อสร้างด้วย ไม้ อิฐ เป็นหลัก หลังคามักมุงด้วยกระเบื้องดินเผาหรือกระเบื้องว่าว

- บทบาททางประวัติศาสตร์ มีความสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ พัฒนาการของเมือง
 - การแสดงออกถึงวัฒนธรรมและวิวัฒนาการของชุมชน จะต้องเป็นอาคารที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนมาตั้งแต่ในอดีตหรือเคยเป็นอาคารที่มีความสำคัญมาก่อน
2. **ด้านสุนทรียศาสตร์** คือ เป็นอาคารที่มีความงดงาม มีความสำคัญต่อคนในท้องถิ่น มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ และเป็นอาคารที่ส่งเสริมโบราณสถานใกล้เคียง
3. **ด้านเศรษฐกิจ** อาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์จะต้องคำนึงถึงคุณค่าในด้านเศรษฐกิจ ด้วยเนื่องจากการอนุรักษ์จะต้องสร้างให้เกิดผลดีทางด้านเศรษฐกิจแก่ชุมชน
- สภาพอาคาร จะต้องมียุคอาคารที่สามารถฟื้นฟูสภาพให้เกิดประโยชน์ใช้สอยแก่ชุมชนได้ มากกว่าจะเป็นเพียงซากปรักหักพัง เท่านั้น
 - การใช้อาคารปัจจุบัน จะต้องได้รับการดูแลรักษาและปรับการใช้งานให้เหมาะสมกับกิจกรรมในปัจจุบัน หรือเป็นอาคารที่มีศักยภาพในการปรับใช้อาคาร

จากเกณฑ์ข้างต้นพบว่าอาคารในย่านนางเลิ้งสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ด้านสุนทรียศาสตร์ และด้านเศรษฐกิจ คือ

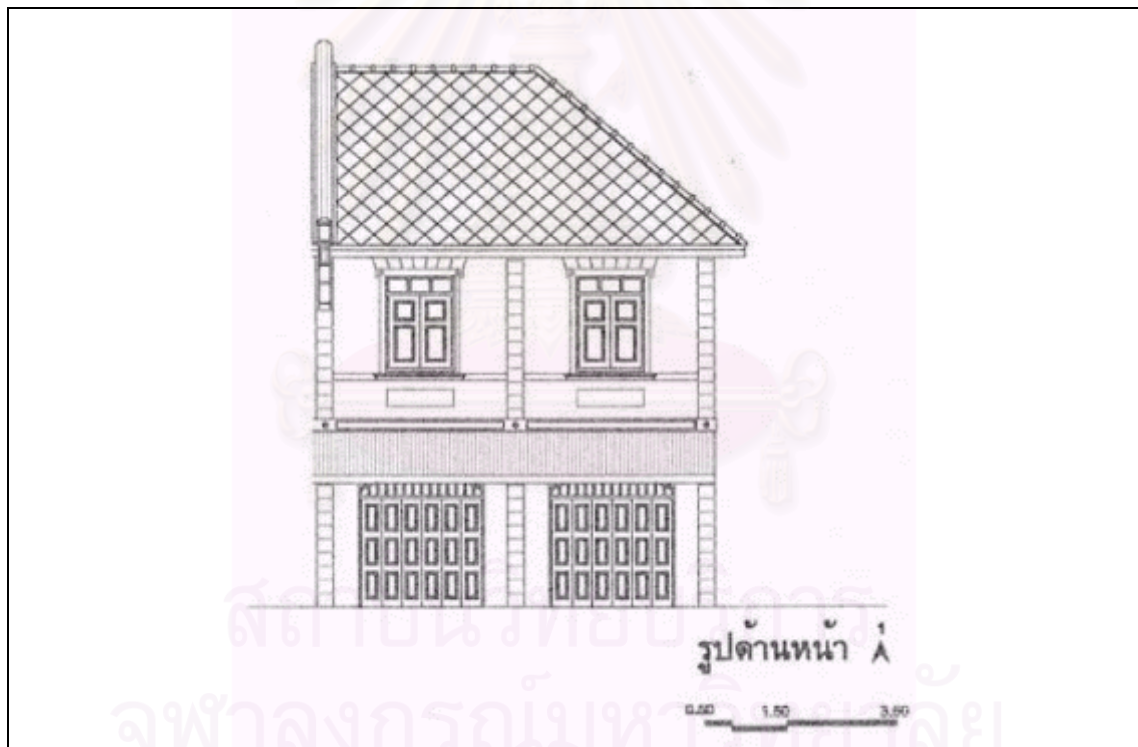
1. **อาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์สูง** เป็นอาคารที่มีลักษณะตามเกณฑ์ข้างต้น คือ เป็นอาคารที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในย่านนางเลิ้ง มีความสำคัญต่อชุมชน และมีความต่อเนื่องกับโบราณสถานอื่นในกรุงเทพมหานคร อาคารกลุ่มนี้เป็นอาคารที่ควรอนุรักษ์อาคารที่อยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่ อาคารประเภทตึกแถวเก่า ที่สร้างในยุคแรก (2443-2473) และโรงหนังนางเลิ้ง
2. **อาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์ปานกลาง** เป็นอาคารที่มีความเก่าแก่ของวัสดุและและรูปแบบน้อยกว่าในกลุ่มแรก หรือมีอายุอาคารใกล้เคียงกันแต่มีข้อจำกัดอื่นๆ เช่น มีสภาพทรุดโทรมอย่างมาก หรือมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ไม่มีความสำคัญมากนัก อาคารกลุ่มนี้เป็นอาคารที่ควรฟื้นฟูสภาพเพื่อปรับปรุงสภาพการใช้งานให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้บ้างตามความเหมาะสม อาคารที่อยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่ ตลาดนางเลิ้ง ห้างแถวไม้ และบ้านพักอาศัยบางหลังในชุมชน ที่สร้างตั้งแต่ยุคแรก (2443-2473)
3. **อาคารที่ไม่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์** คือ อาคารอื่นๆที่มีรูปแบบ วัสดุสมัยใหม่ เช่น ตึกแถวที่สร้างด้วย คสล. อาคารแฟลต เป็นต้น อาคารในกลุ่มนี้ควรพัฒนารายได้แนวทางการออกแบบอาคาร เพื่อเป็นการส่งเสริมอาคารอนุรักษ์และรักษาเอกลักษณ์ของพื้นที่

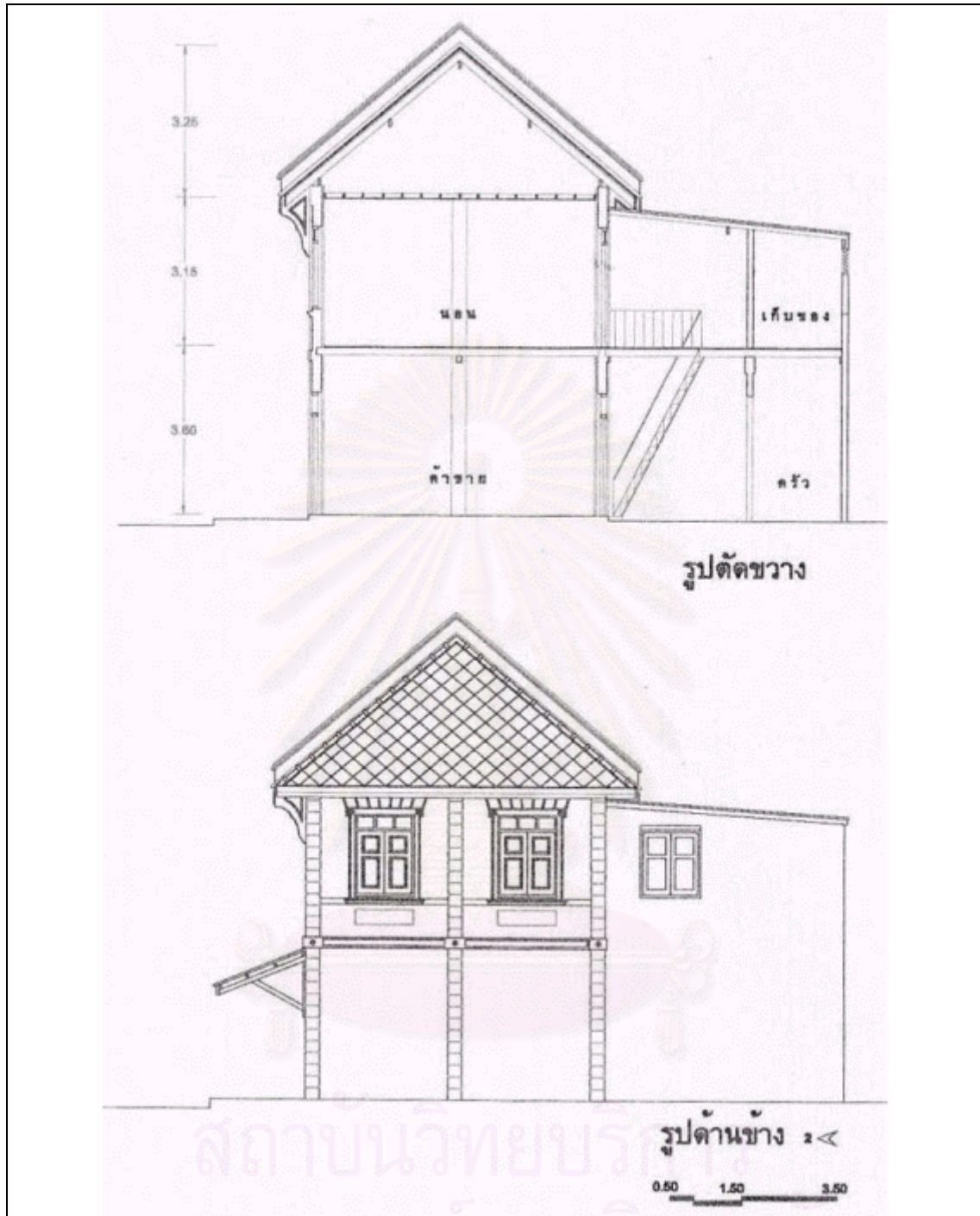
แผนที่ที่ 22 อาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์ในย่านนางเลิ้ง

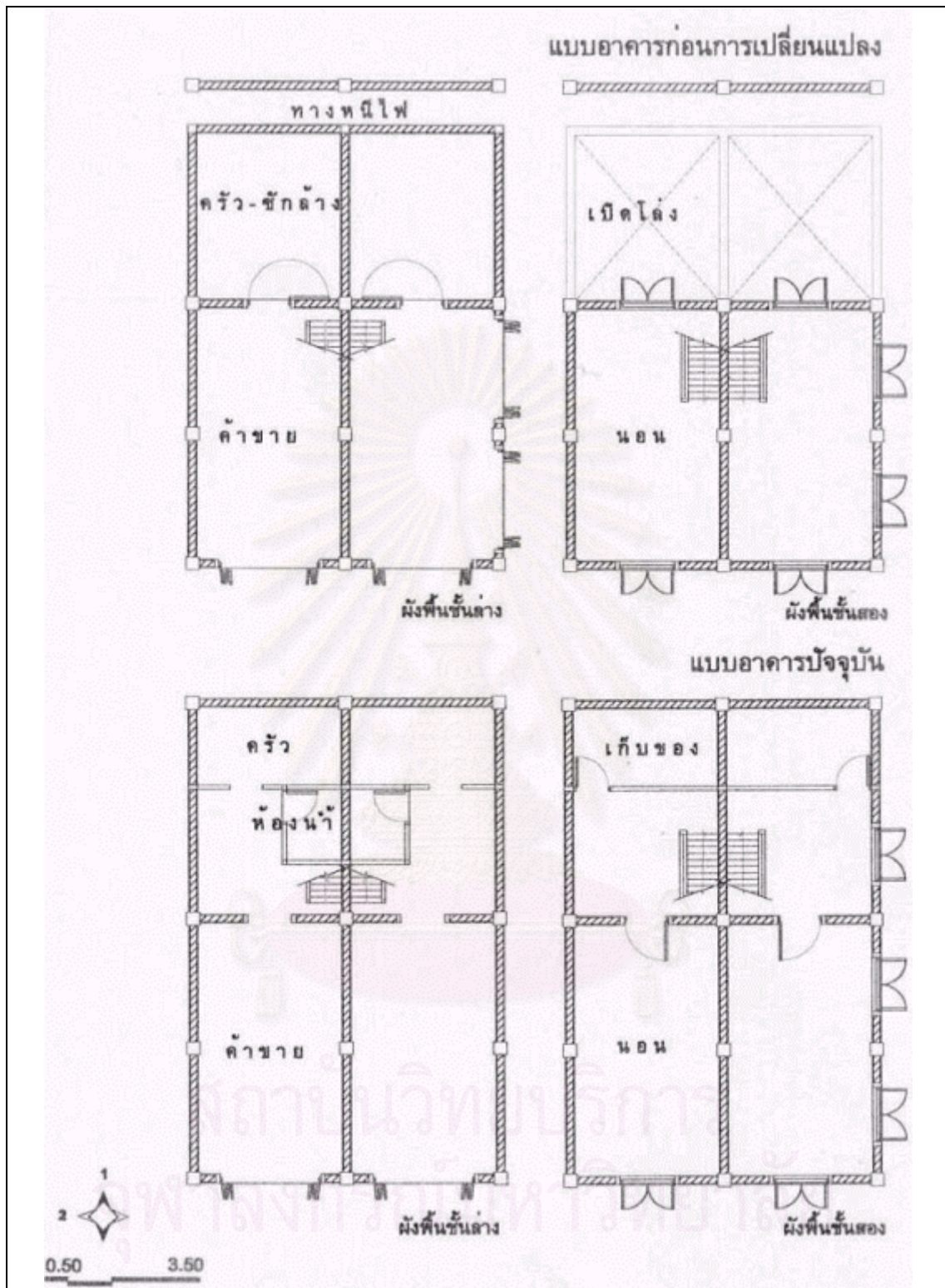
รูปที่ 14 อาคารตึกแถวสองชั้นถนนนครสวรรค์และถนนกรุงเกษม

แบบสถาปัตยกรรม 1 อาคารตึกแถวสองชั้นถนนนครสวรรค์และถนนกรุงเกษม

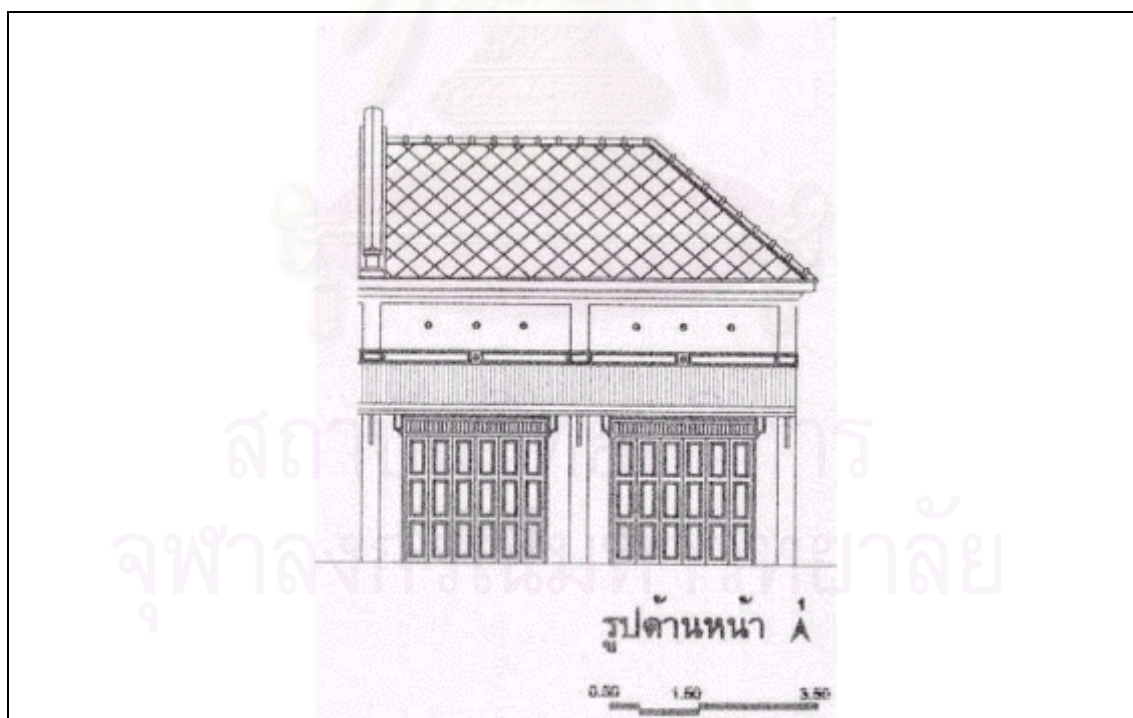
แบบสถาปัตยกรรม 1 อาคารตึกแถวสองชั้นถนนนครสวรรค์และถนนกรุงเกษม(ต่อ)

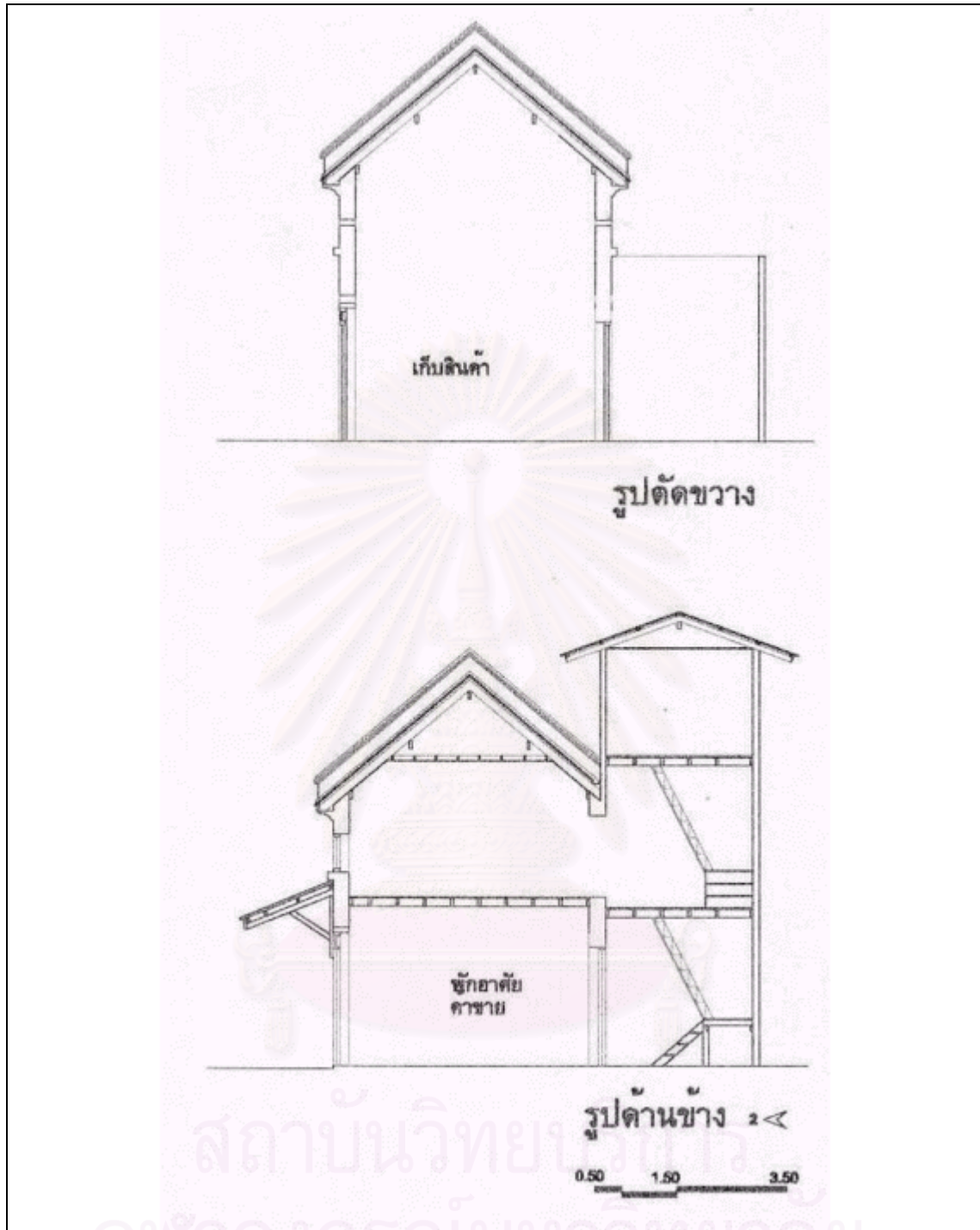
แบบสถาปัตยกรรม 1 อาคารตึกแถวสองชั้นถนนนครสวรรค์และถนนกรุงเกษม(ต่อ)

รูปที่ 15 อาคารตึกแถวชั้นครึ่ง

แบบสถาปัตยกรรม 2 อาคารตึกแถวชั้นครึ่ง

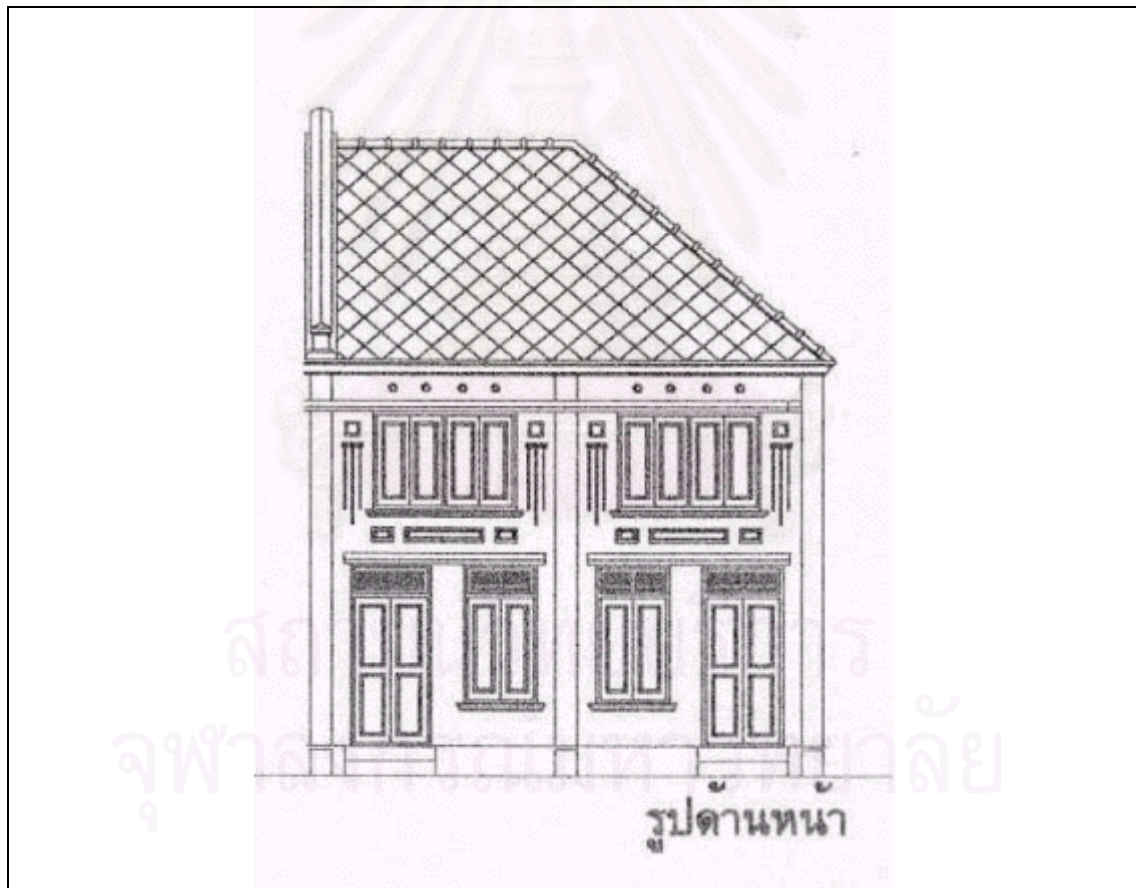
แบบสถาปัตยกรรม 2 อาคารตึกแถวชั้นครึ่ง(ต่อ)

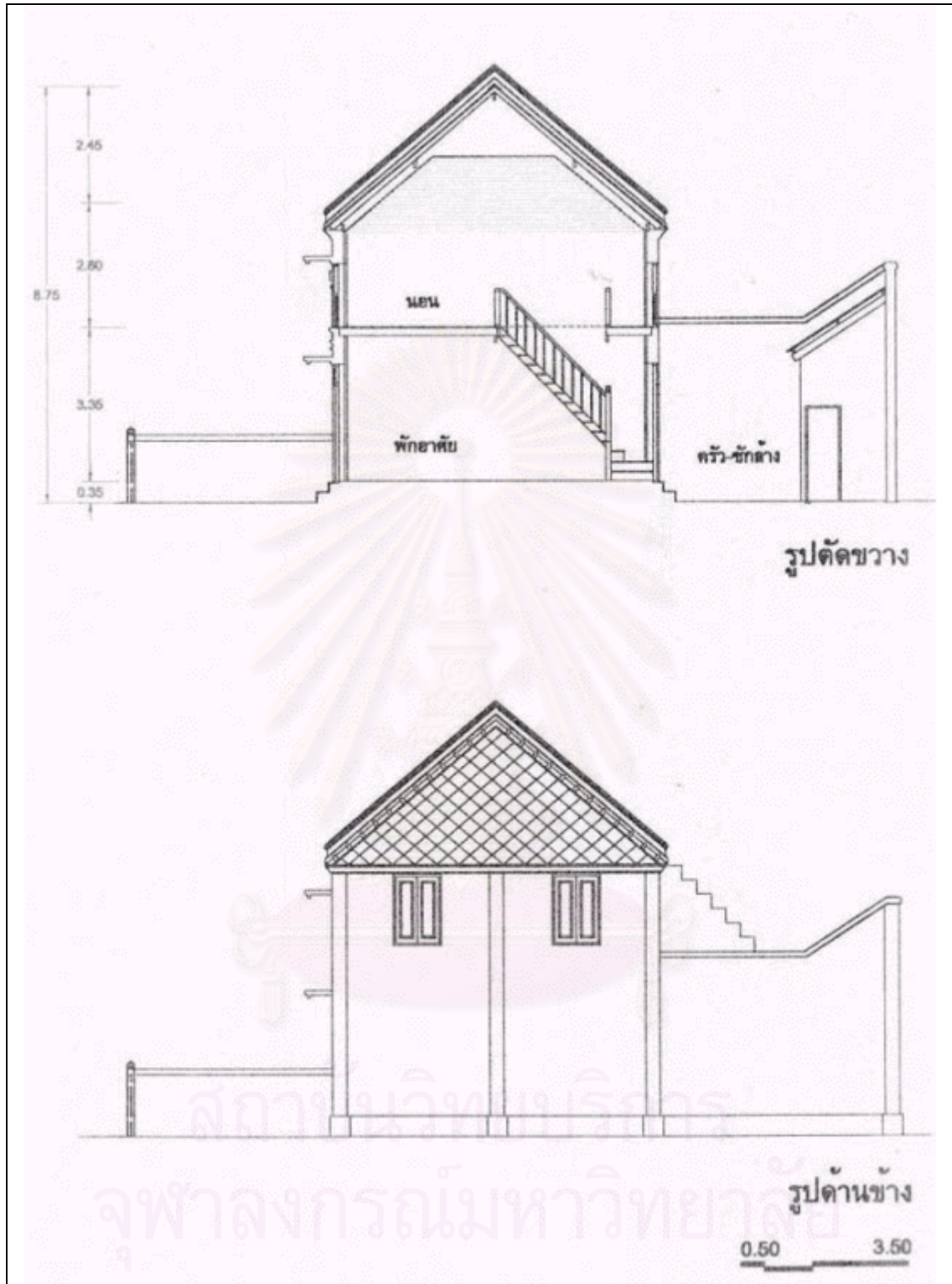
แบบสถาปัตยกรรม 2 อาคารตึกแถวชั้นครึ่ง(ต่อ)

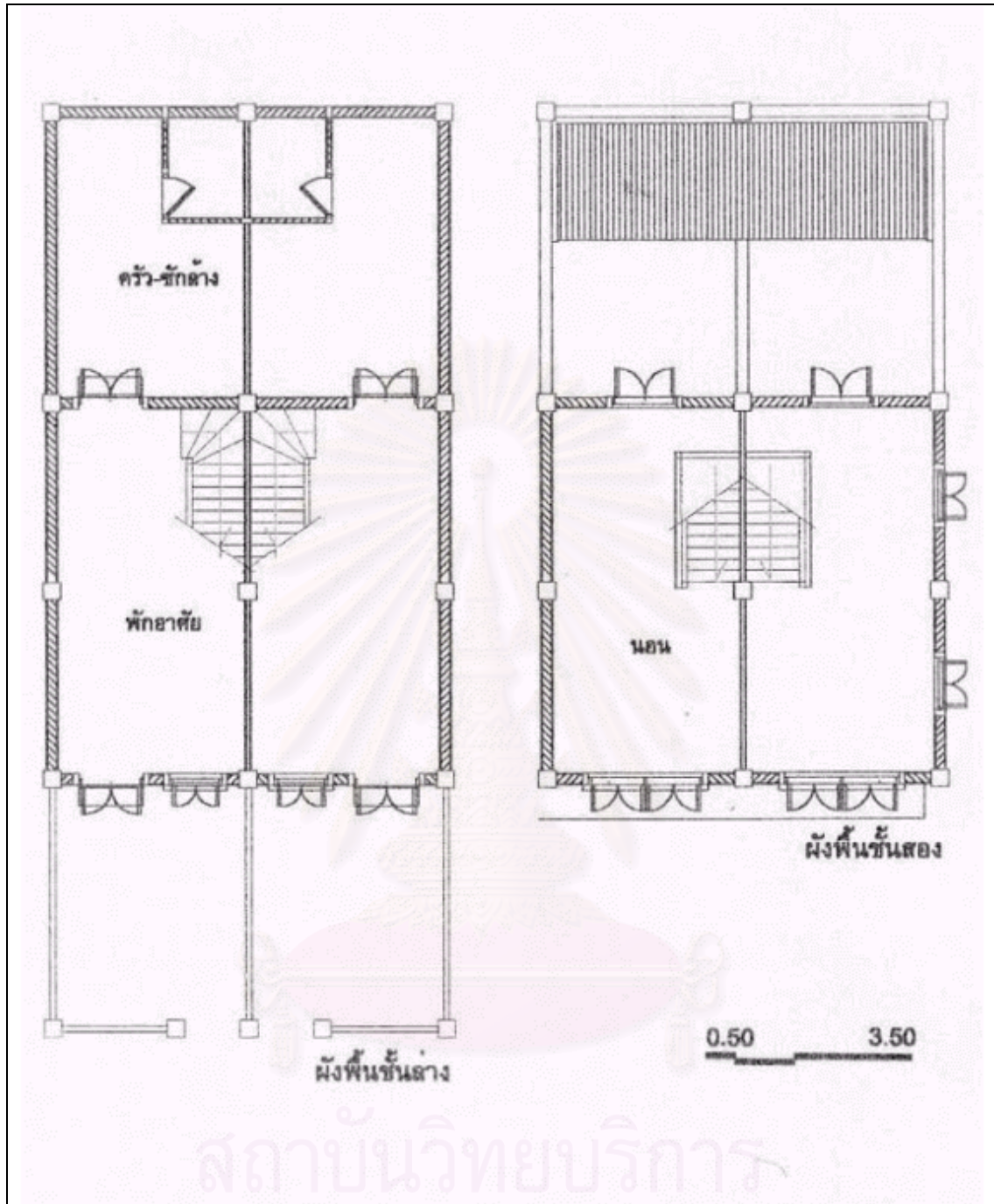
รูปที่ 16 อาคารตึกแถวถนนสุขุมมิตร

แบบสถาปัตยกรรม 3 อาคารตึกแถวถนนสุขุมมิตร

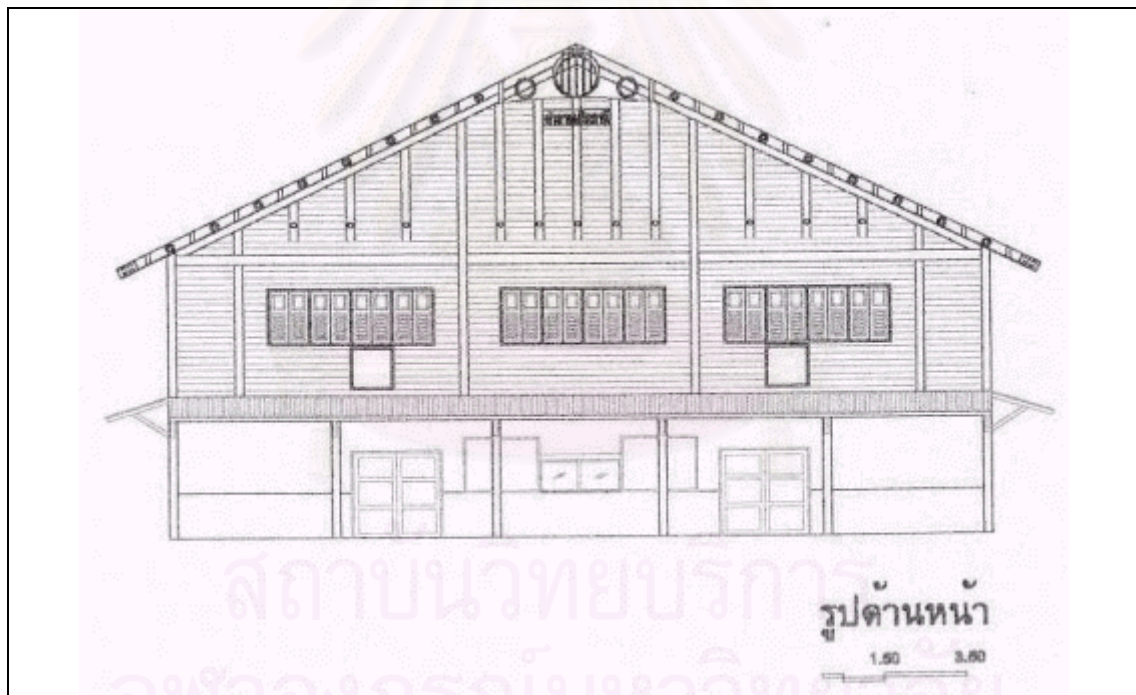
แบบสถาปัตยกรรม 3 อาคารตึกแถวถนนสุขุมมิตร (ต่อ)

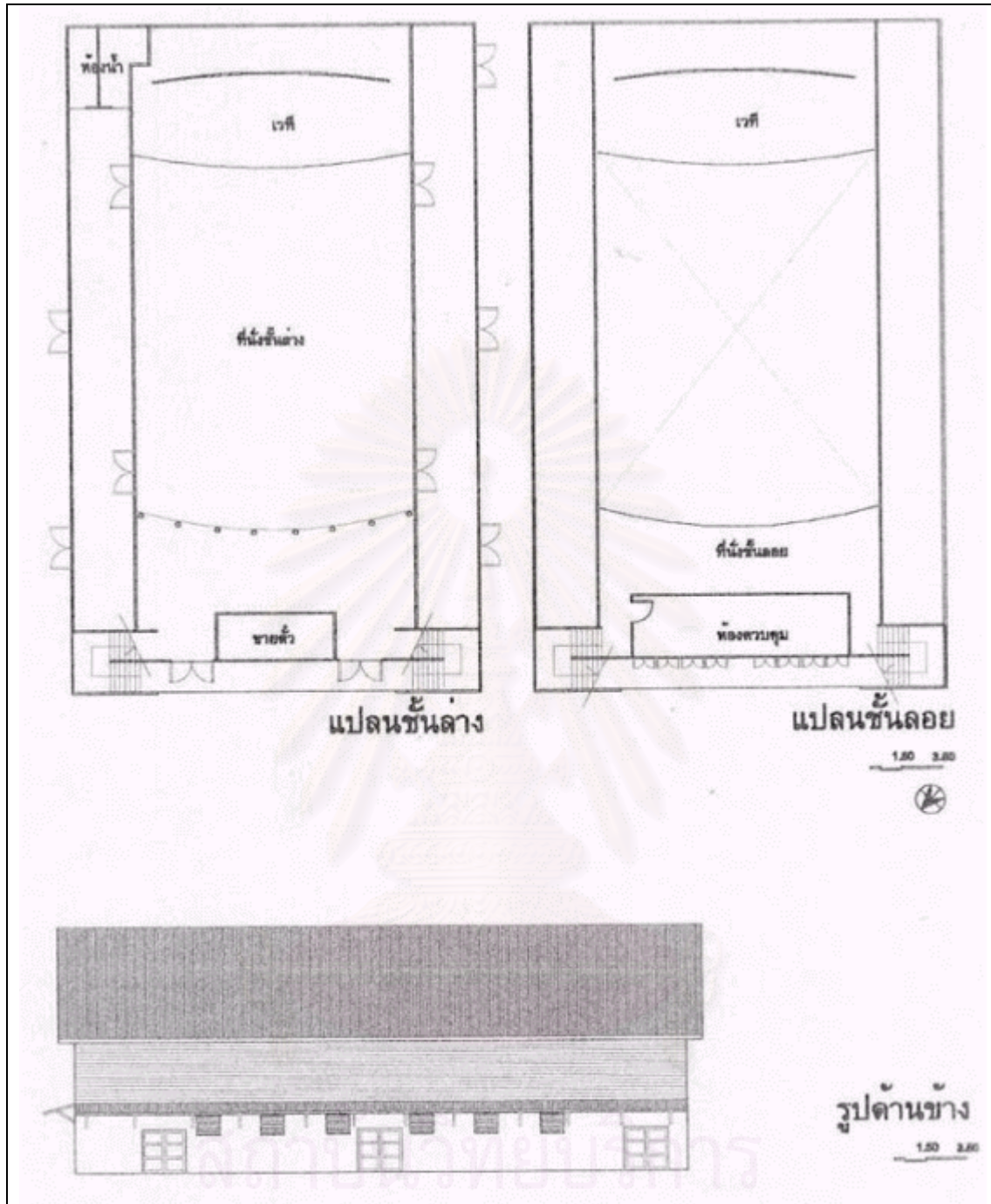
แบบสถาปัตยกรรม 3 อาคารตึกแถวถนนสุขุมมิตร (ต่อ)

รูปที่ 17 โรงหนังสางเล็ง

แบบสถาปัตยกรรม 4 โรงหนังสางเล็ง

แบบสถาปัตยกรรม 4 โรงหนังนางเลิ้ง (ต่อ)

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

7.1. สรุปผลการวิจัย

7.1.1. ประเด็นทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

จากลักษณะชุมชนที่ยังคงความเป็นชุมชนเก่าที่หาได้ยากในปัจจุบัน แต่ในขณะเดียวกันก็มีแนวโน้มของการย้ายออกไปอาศัยที่อื่นเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจชุมชนที่ทรุดตัวลง ทำให้การพิจารณาอนุรักษ์ย่านนางเลิ้งนี้ต้องคำนึงถึงการวางแผนอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับลักษณะของเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่ (living city) ซึ่งมีแนวคิดหลักคือทำอย่างไรจะรักษากิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือสภาพเศรษฐกิจของพื้นที่ไว้ได้ ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ การอนุรักษ์ย่านนางเลิ้งจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน มากกว่าที่จะมุ่งอนุรักษ์แต่ตัวสิ่งก่อสร้างแต่เพียงอย่างเดียว

7.1.2. ประเด็นทางกายภาพ

ลักษณะทางกายภาพที่ยังหลงเหลือมาถึงปัจจุบัน คือ สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอาคารตึกแถวเก่า ซึ่งนอกจากจะมีประโยชน์จากการใช้อาคารแล้ว ยังมีความเชื่อมต่อกับตึกแถวอนุรักษ์ในบริเวณใกล้เคียงทั้งด้านสถาปัตยกรรมและการสัญจร และยังเป็นเอกลักษณ์ เป็นหน้าเป็นตาของพื้นที่อีกด้วย จึงควรอนุรักษ์ตึกแถวเหล่านี้ในลักษณะของการอนุรักษ์หรือปรับปรุง พื้นฟู และควรมีการปรับเปลี่ยนการใช้อาคารควบคู่ไปด้วย

7.1.3. ประเด็นทางด้านนโยบายและกฎหมาย

ในด้านกฎหมาย จากกฎหมายควบคุมอาคารประเภทตึกแถว และกฎหมายท้องถิ่นควบคุมอาคารไม่ให้สูงเกิน 20 เมตรที่ไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของอาคารในพื้นที่ จึงควรมีการแก้ไขข้อบัญญัติดังกล่าวให้คำนึงถึงความกลมกลืนของอาคารสร้างใหม่กับโบราณสถานมากขึ้น ในการอนุรักษ์ควรมีการออกกฎหมายท้องถิ่น หรือการประกาศใช้แนวทางการออกแบบอาคาร เพื่อใช้เป็นมาตรการควบคุมการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยอาจประกาศใช้กฎหมายควบคุมอาคารในลักษณะของข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร

ในด้านนโยบาย แม้จะยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนจากหน่วยงานใด แต่จากนโยบายในทุกระดับพบว่ามีการให้การสนับสนุนการอนุรักษ์มากขึ้นมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเห็นถึงผลดีทางเศรษฐกิจและสังคมที่ได้จากการอนุรักษ์ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ย่อมส่งผลดีในการทำแผนอนุรักษ์ซึ่งจำ

เป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าของอาคาร(สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์) นอกจากนี้ในการทำแผนอนุรักษ์ที่จะสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงนั้น จะต้องมีกำหนดเป้าหมายร่วมกันโดยอาศัยความต้องการของชุมชนเป็นหลัก

7.2. ข้อเสนอแนะ

7.2.1. วิสัยทัศน์ในการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง

ในการวางแผนการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง จะต้องคำนึงถึงความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของชุมชนเป็นหลัก ด้วยการอนุรักษ์และพัฒนาอาคารประวัติศาสตร์และสภาพทางกายภาพต่างๆ เพื่อรักษาเอกลักษณ์ คุณค่าของพื้นที่ และตอบสนองต่อประโยชน์ใช้สอยปัจจุบัน พร้อมทั้งการส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะด้านการค้าอาหารสำเร็จรูป และกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนควบคู่ไปด้วย

ในการเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์นี้ ผู้วิจัยได้ใช้หลักการวางแผนอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ของ Sir Bernard M. Feilden (1993, อ้างในยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2542: 9) เป็นเกณฑ์ ซึ่งได้กำหนดหลักการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประการ ดังแสดงในตารางที่ 18

ตารางที่ 18 ข้อเสนอแนะการวางแผนอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง

หลักการวางแผนอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์	ข้อเสนอแนะการวางแผนอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง
1. การผนวกแผนการอนุรักษ์ไว้ในแผนการพัฒนาเมือง	การกำหนดผังเสนอแนะ(ผังเฉพาะย่านนางเลิ้ง)
2. การควบคุมความเปลี่ยนแปลง	การประกาศใช้แนวทางการอนุรักษ์อาคาร
3. การออกแบบสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นใหม่	การประกาศใช้แนวทางการออกแบบอาคาร การแก้ไขข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร
4. การบริหารจัดการ	การส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

7.2.2. การกำหนดผังเสนอแนะ

7.2.2.1. แนวทางในการพัฒนาอาคารในย่านนางเลิ้ง

ในการวางแผนการอนุรักษ์จะต้องมีการกำหนดระดับคุณค่าอาคารและวิธีการในการอนุรักษ์พัฒนาอาคารแต่ละกลุ่ม โดยอาจควบคุมความเปลี่ยนแปลงอาคารโดยการขึ้นทะเบียนอาคารประวัติศาสตร์ หรือกำหนดเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ ซึ่งจะต้องมีการจัดลำดับคุณค่าของอาคาร และจะมีระดับวิธีในการอนุรักษ์ที่แตกต่างกัน อาคารในแต่ละระดับจะมีการจัดการ ดูแลรักษา ตลอดจนผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจที่ไม่เท่ากันด้วย

ในการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้งด้วยวิธีการฟื้นฟูเมือง สามารถแบ่งระดับของการเปลี่ยนแปลงได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลุ่มการอนุรักษ์ (conservation) คือ กระบวนการสงวนรักษาสภาพอาคารตามความถูกต้องทางประวัติศาสตร์ หรือการทำให้รูปทรงหรือรายละเอียดต่างๆของโบราณสถานกลับมาเป็นเช่นในอดีตที่เคยเป็น(restoration) และอาจขึ้นทะเบียนโบราณสถานด้วย อาคารที่กำหนดให้อยู่ในกลุ่มนี้ คือ

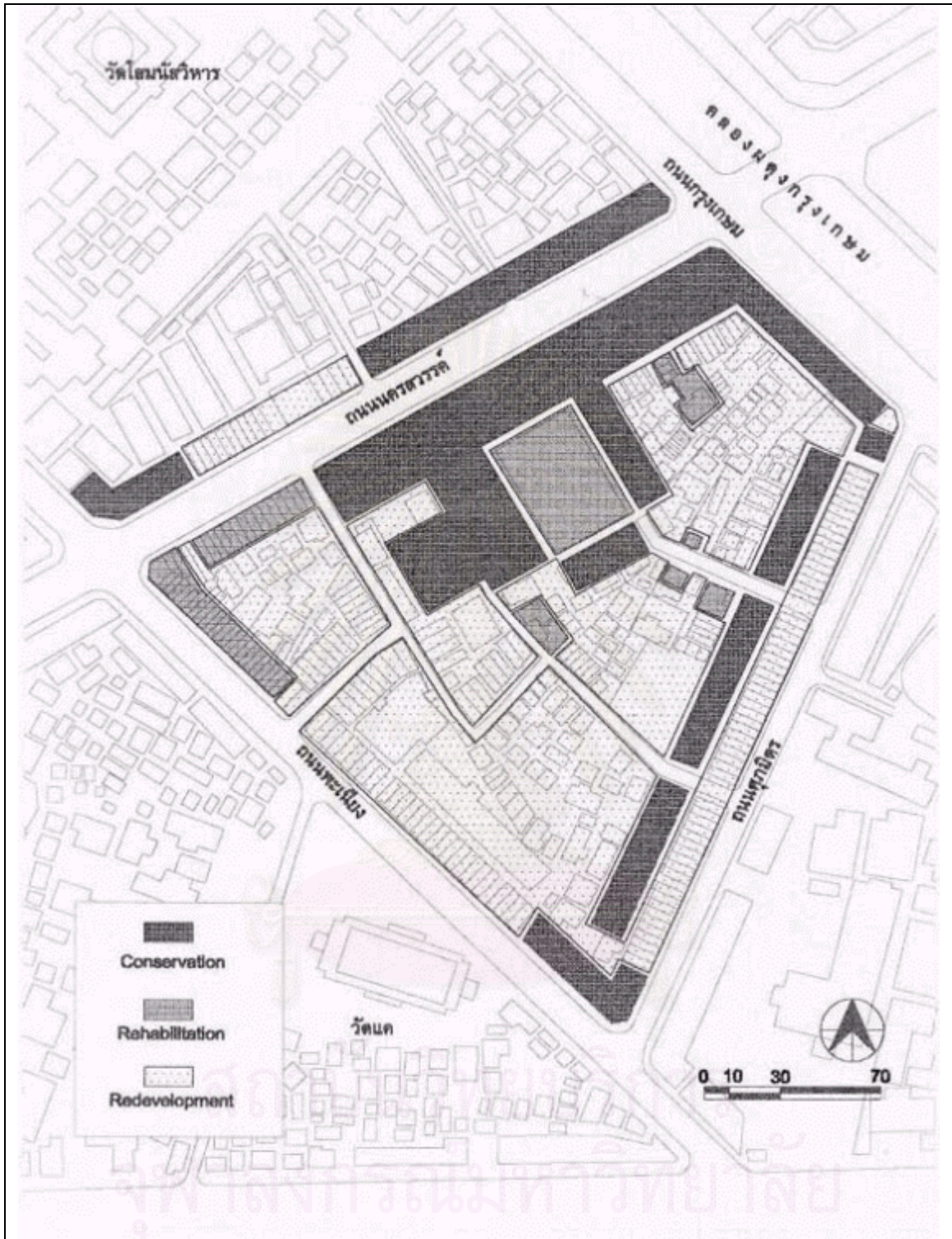
- ตึกแถวริมถนนนครสวรรค์ทั้งสองฟาก และตึกแถวริมถนนกรุงเกษม
- ตึกแถวหัวมุมถนนพะเนียงตัดกับถนนสุขุมิตร
- ตึกแถวถนนสุขุมิตรด้านใน
- โรงหนังนางเลิ้งและลานหน้าโรงหนัง

2. การฟื้นฟูสภาพ (rehabilitation) คือการทำให้อาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เกิดประโยชน์ใช้สอยด้วยวิธีการต่างๆกัน เช่น การปรับใช้อาคาร (adaptive use) คือการปรับสภาพอาคารทั้งภายในและภายนอกอาคารให้มีประโยชน์ใช้สอยขึ้นมาอีกครั้ง หรืออาจอนุญาตให้มีการเปลี่ยนแปลงส่วนของอาคาร หรือก่อสร้างใหม่ได้ในส่วนที่มีความจำเป็นจริงๆ อาคารในกลุ่มนี้คือ

- ตลาดนางเลิ้ง
- ห้องแถวไม้ถนนพะเนียง
- บ้านพักอาศัยในชุมชน(บางหลัง)

3. การพัฒนาหรือสร้างใหม่ (redevelopment) คือการเปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลงอาคารในส่วนที่ไม่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์ โดยอาจมีการรื้ออาคารเพื่อสร้างอาคารใหม่ หรือดัดแปลงรูปแบบอาคาร แต่ทั้งหมดนี้ต้องไม่ขัดกับแนวทางการออกแบบอาคารในพื้นที่อนุรักษ์ หรืออาจเป็นการจัดระเบียบอาคาร(reblock) เพื่อให้เกิดความสะดวกในการสัญจรและการวางระบบสาธารณูปโภค อาคารที่กำหนดให้อยู่ในกลุ่มนี้ คือ

- แฟลต
- ตึกแถวสมัยใหม่
- บ้านพักอาศัยในชุมชน(ส่วนใหญ่)

แผนที่ที่ 23 การกำหนดระดับการอนุรักษ์ในย่านนางเลิ้ง

7.2.2.2. โครงการเสนอแนะ

สำหรับการวางแผนการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้งมีโครงการหลักๆ ที่เสนอเป็นผังการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้ง ดังนี้

ส่วน conservation

- อนุรักษ์ตึกแถวเก่าตามแนวทางอนุรักษ์อาคาร

ส่วน rehabilitation

- ปฏิสังขรณ์(restoration) ห้องแถวไม้ถนนพะเนียง

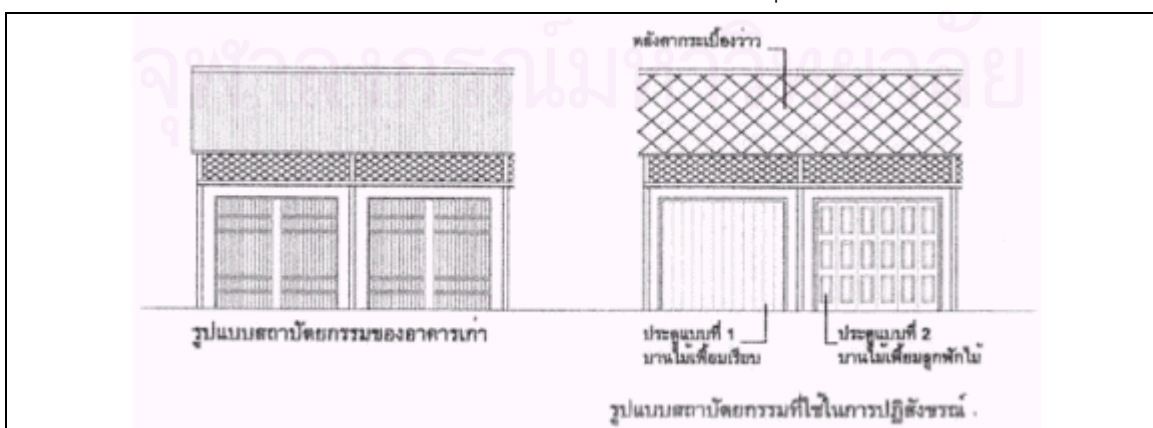
ห้องแถวไม้ในปัจจุบันนอกจากจะมีสภาพทรุดโทรมแล้วบางส่วนยังได้รับความเสียหายจากเพลิงไหม้ด้วย ในการปฏิสังขรณ์ห้องแถวไม้นี้ควรมีรูปแบบสถาปัตยกรรมดังนี้

- ปรับปรุงสภาพตลาดนางเลิ้ง จัดระเบียบการใช้งานใหม่ โดยรักษารูปแบบโดยรวมของสถาปัตยกรรมดั้งเดิมไว้

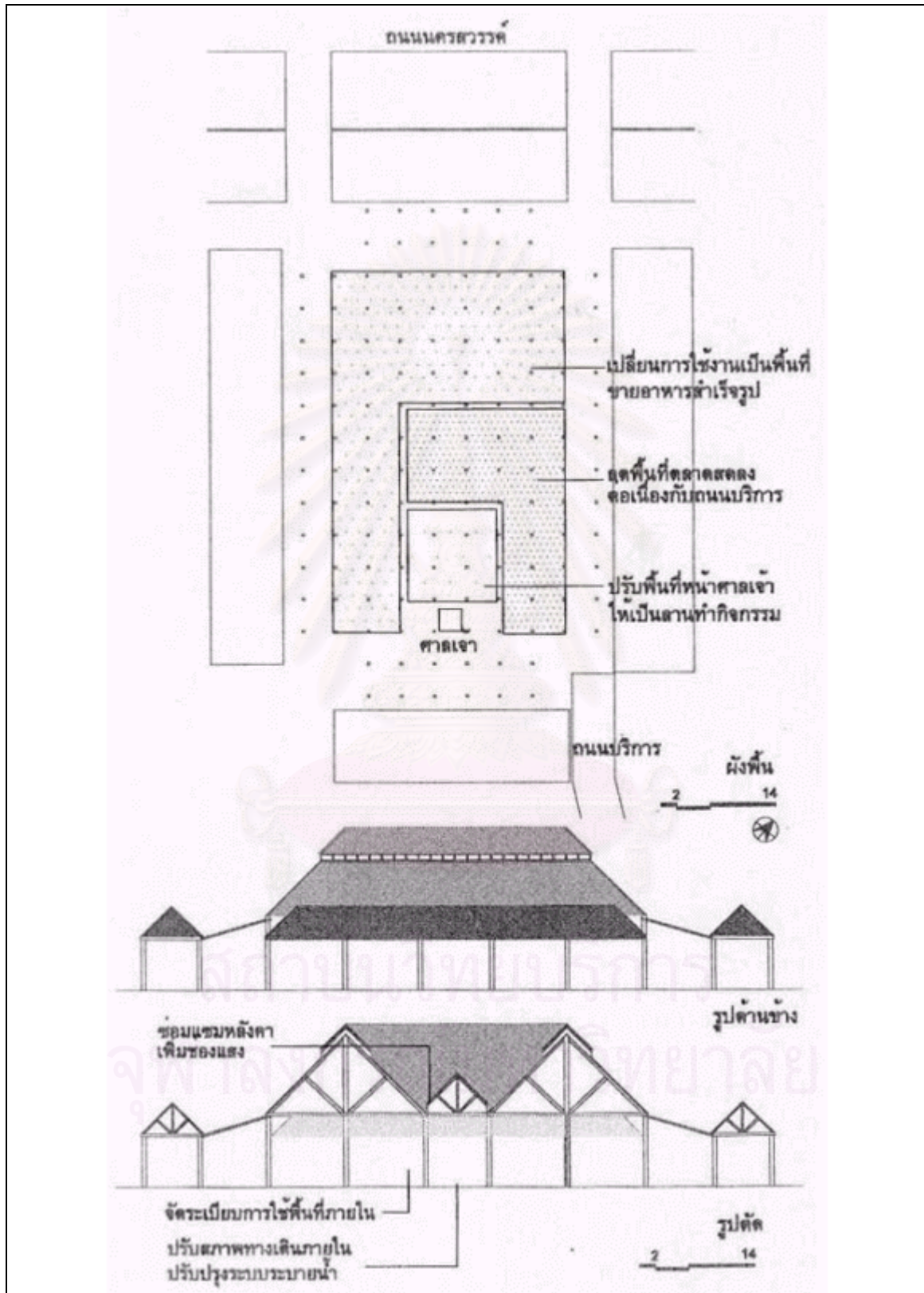
- บูรณะโรงหนังนางเลิ้ง ปรับการใช้งานภายใน

ในการบูรณะโรงหนังนางเลิ้งจะต้องให้ความสำคัญกับด้านหน้าของอาคารที่เชื่อมต่อกับลานทำกิจกรรมของชุมชน โดยเป็นไปตามรูปแบบในแนวทางการอนุรักษ์อาคาร การใช้อาคารภายหลังการอนุรักษ์เสนอให้มีการจัดการใช้พื้นที่ภายในใหม่ และควรมีกิจกรรมดังต่อไปนี้

- ที่ทำงานขององค์กรชุมชน
- หน่วยให้บริการสาธารณสุข (โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข สัปดาห์ละ 1 วัน)
- พิพิธภัณฑน์มิตร ชัยบัญชา และประวัติชุมชน โดยอาจปรับใช้ห้องแถวที่ไม่มีการใช้งานมาเป็นพิพิธภัณฑน์ก็ได้
- ศูนย์วัฒนธรรมชุมชน
- ส่วนฉายภาพยนตร์ ในกรณีที่มีงานเทศกาลของชุมชน และฉายหนังในระดับที่ใหญ่ขึ้น โดยอาจจัดเป็นโรงหนังของเมืองที่ฉายเฉพาะหนังเก่าต่างๆ

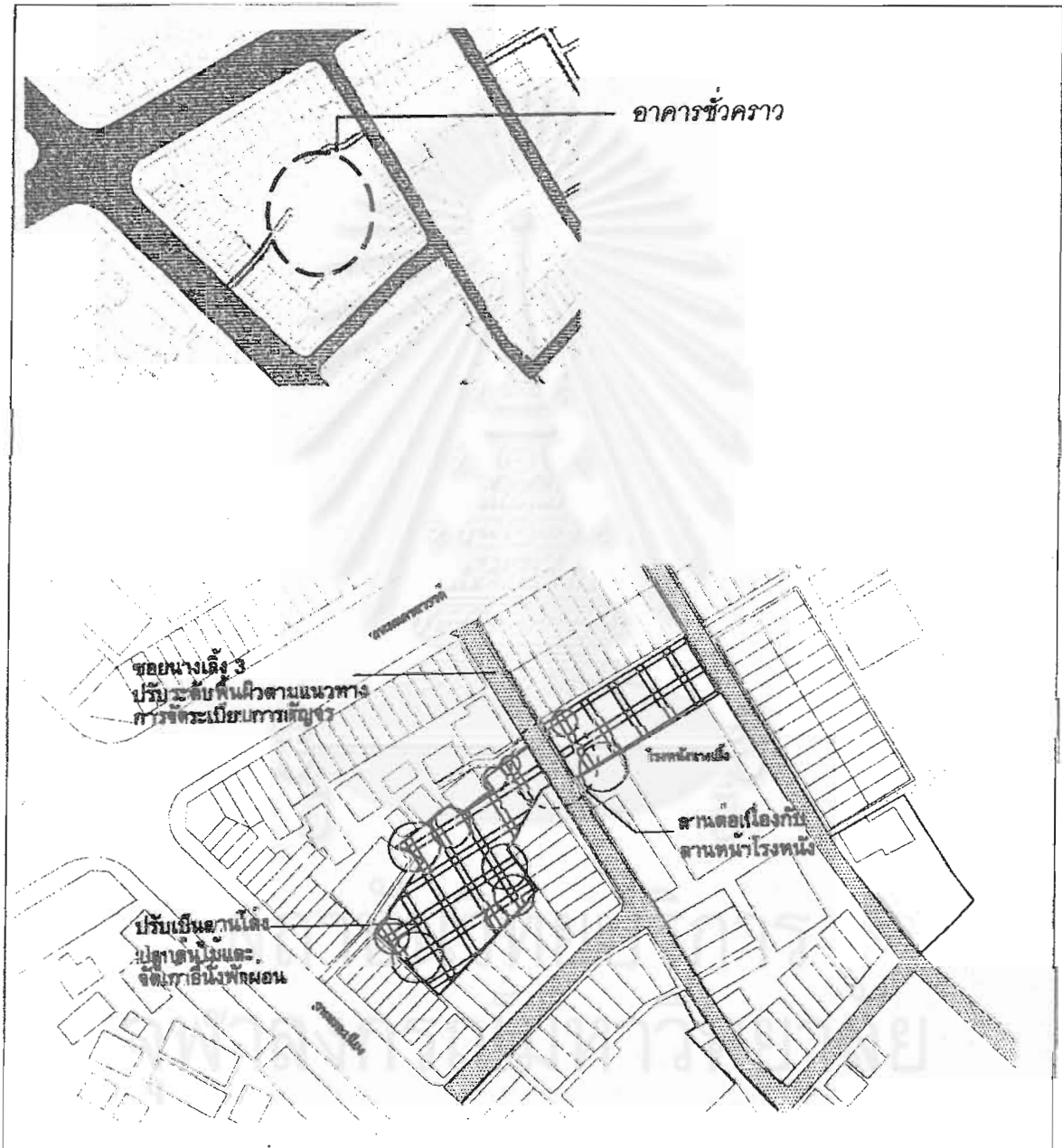
รูปที่ 18 แสดงรูปแบบการปฏิสังขรณ์ห้องแถวไม้

รูปที่ 19 แสดงการปรับปรุงตลาดนางเลิ้ง

ส่วน redevelopment

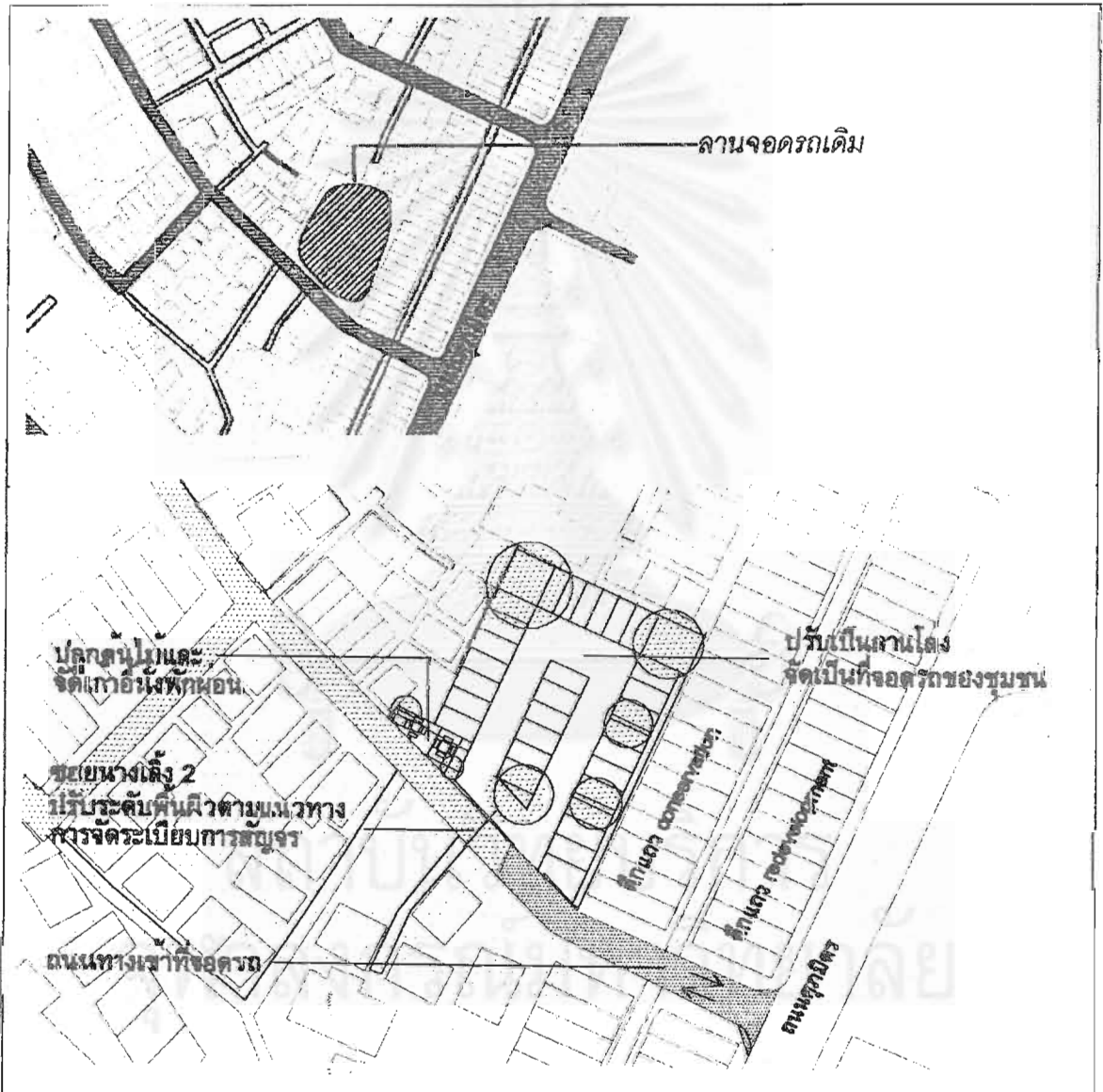
- ปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรมจากการถูกเพลิงไหม้เป็นที่โล่งเพื่อนันทนาการของชุมชน โดยทำการปรับปรุงพื้นที่บริเวณหลังห้องแถวไม้ที่เคยถูกเพลิงไหม้ ปัจจุบันเป็นเพียงอาคารชั่วคราวเท่านั้นและยังมีแนวโน้มที่จะเป็นแหล่งเสื่อมโทรม มีปัญหาขยะพืดต

รูปที่ 20 แสดงรูปแบบการปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรมเป็นที่โล่งเพื่อการนันทนาการ

- ปรับปรุงที่จอดรถ ย้ายกิจกรรมจู่รดแท็กซี่ออกจากพื้นที่ จากเดิมที่บริเวณนี้เป็นที่จอดรถของจู่รดแท็กซี่เป็นส่วนใหญ่ เสนอให้ย้ายกิจกรรมจู่รดแท็กซี่ออกจากพื้นที่ และปรับปรุงพื้นที่ให้ใช้เป็นี่จอดรถของคนในชุมชนบางส่วน

และเป็นที่ยอมรับจากเงิน เช่นรถดับเพลิง รถพยาบาล และยังสามารถปรับใช้เป็นที่ทำกิจกรรมของชุมชนได้ด้วย รูปแบบของที่จอดรถเสนอให้เป็นที่จอดรถกลางแจ้งซึ่งสามารถดำเนินการได้ง่าย คาดว่าจะมีพื้นที่ประมาณ 900 ตารางเมตร(ประมาณ 30 คัน) โดยในกรณีที่ต้องการรองรับจำนวนรถยนต์มากกว่านี้เสนอให้ใช้บริการจากที่จอดรถในบริเวณใกล้เคียง คือ ริมถนนโดยรอบ วัดโสมนัสวรวิหาร สนามม้าบางลำภู และหน่วยงานราชการใกล้เคียง เนื่องจากการมีรถยนต์ในชุมชนมากเกินไป จะก่อให้เกิดปัญหามลพิษตามมาได้ และยังทำลายบรรยากาศของการพักอาศัยในชุมชนอีกด้วย

รูปที่ 21 เสนอแนะลักษณะการปรับปรุงที่จอดรถ

- จัดระเบียบทางสัญจร ปรับปรุงเส้นทางเดินเท้า และปรับระบบสาย

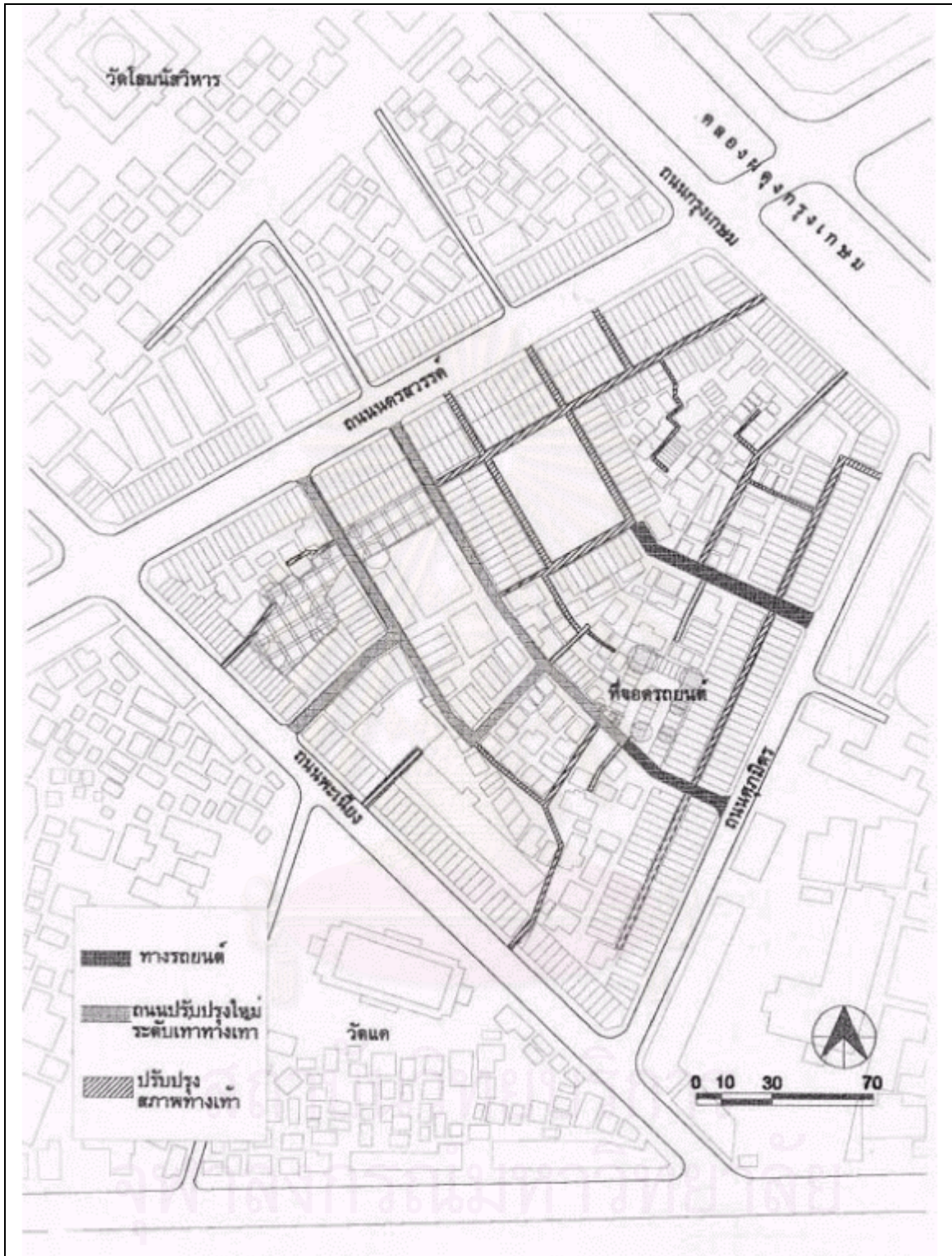
สาธารณูปโภคลงใต้ดิน

การควบคุมการเพิ่มของรถยนต์ในชุมชนรวมถึงการปรับปรุงที่จอดรถเพื่อแก้ปัญหาความขาดแคลนที่จอดรถของคนในชุมชน โดยมีแนวความคิดให้ระยะถนนที่เข้ามาในชุมชนมีสั้นที่สุด และส่งเสริมการสัญจรทางเท้าในชุมชน เนื่องจากการใช้ทางเท้าในชุมชนมีประโยชน์หลายด้าน (Jenks, Mike., Burton, Elizabeth., and Williams, Katei. 1998). เช่น ลดมลพิษที่เกิดจากควันเสียรถยนต์ลดความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สิน และเป็นส่งเสริมกิจกรรม การพบปะพูดคุยของคนในชุมชน

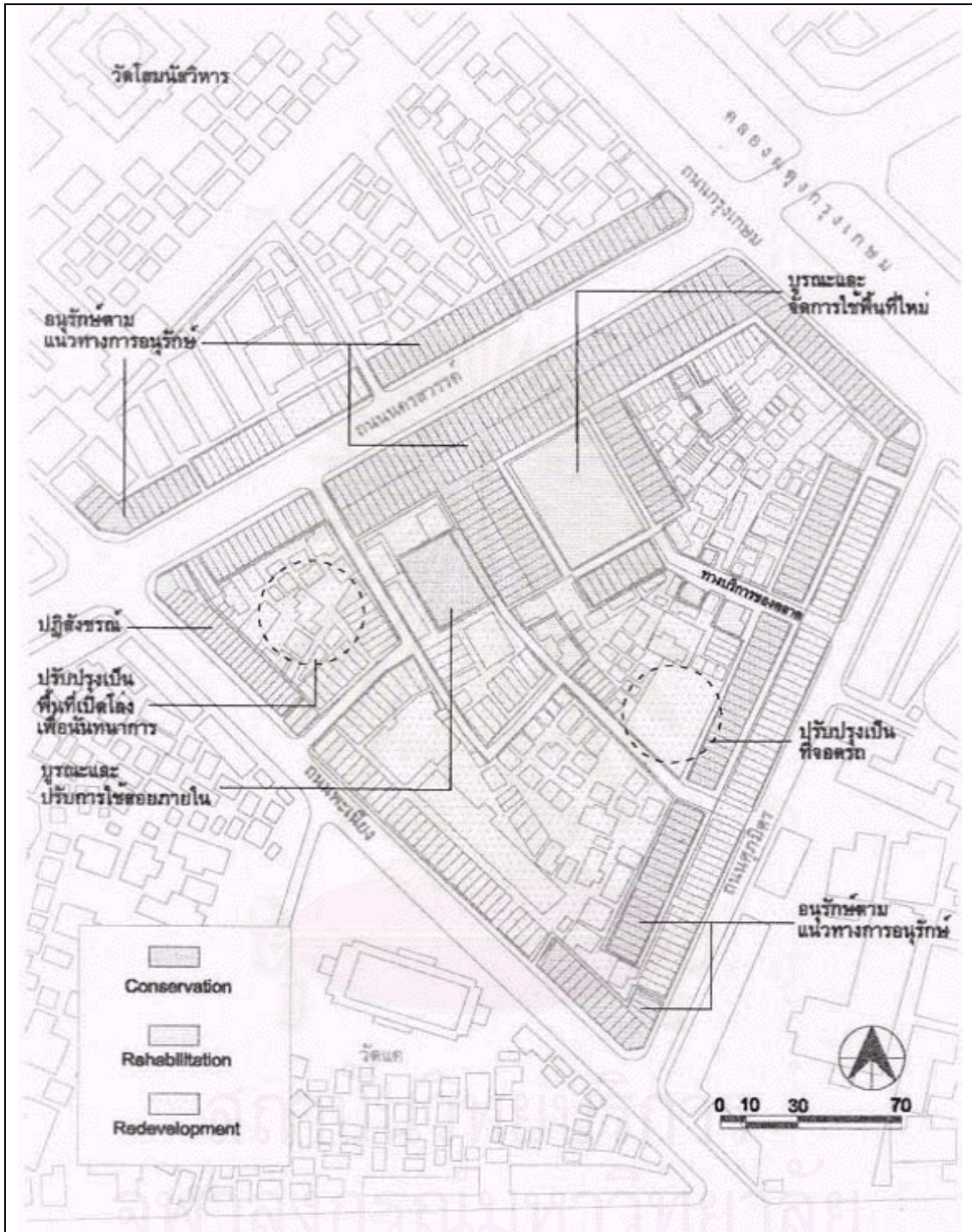
การปรับปรุงเส้นทางสัญจรในชุมชน เสนอให้ใช้เส้นทางสัญจรเดิมเป็นหลักเพื่อรักษาทางสัญจรในอดีตของชุมชนไว้ และปรับให้มีสภาพดีขึ้น มีรายละเอียด คือ

- ปรับปรุงสภาพทางเดินเท้าในชุมชนแก้ปัญหาน้ำขังเป็นแอ่ง
- ยกกระดานตรอกนางเลิ้ง 1, 2, 3 ให้เท่ากับทางเท้าปกติ ปรับพื้นผิวให้มีผิวหยาบมากขึ้น เพื่อลดความเร็วของรถที่วิ่งในชุมชน
- ลดผิวถนนปกติให้เหลือเพียงทางเข้าที่จอดรถด้านถนนสุขุมิตร และเส้นทางบริการในตลาด
- ในระยะยาวควรปรับสายระบบสาธารณูปโภคลงใต้ดิน เพื่อลดการบดบังทัศนียภาพของอาคารและป้องกันอันตรายจากสายไฟฟ้า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 24 เสนอแนะรูปแบบการจัดระเบียบการสัญจร

แผนที่ 25 ผังเสนอแนะ

7.2.3. แนวทางการอนุรักษ์อาคาร(Conservation Guideline)

สำหรับอาคารที่อยู่ในพื้นที่ที่ใช้วิธีการอนุรักษ์(conservation) จะต้องสงวนรักษาสภาพอาคาร โดยเน้นหนักในด้านการรักษาด้านหน้าของอาคาร และการบูรณะให้อยู่ในรูปแบบดั้งเดิม คือ

- วัสดุ
 - หลังคา เป็นกระเบื้องว่าว เเชิงชายไม้ ไม่มีการติดตั้งรางน้ำฝน
 - หลังคากันสาด ให้ใช้กระเบื้องลอนเล็ก(อาจเป็นโลหะหรือซีเมนต์ไยหิน) แต่จะต้องมีสีกลมกลืนกับหลังคาอาคาร(อาจเป็นสีน้ำตาลเข้ม) และเป็นสีด้านไม่สะท้อนแสง
 - ประตู-หน้าต่างให้ใช้เป็นไม้เท่านั้น
- สีอาคาร ผนังอาคารจะต้องมีสีขาวเป็นองค์ประกอบหลัก หากตรวจสอบสีดั้งเดิมได้ ก็ควรใช้สีดั้งเดิม
- รูปแบบทางสถาปัตยกรรม จะต้องเป็นรูปแบบดั้งเดิม ดังแสดงในรูปที่ 22

7.2.4. แนวทางการออกแบบอาคาร(Design Guideline)

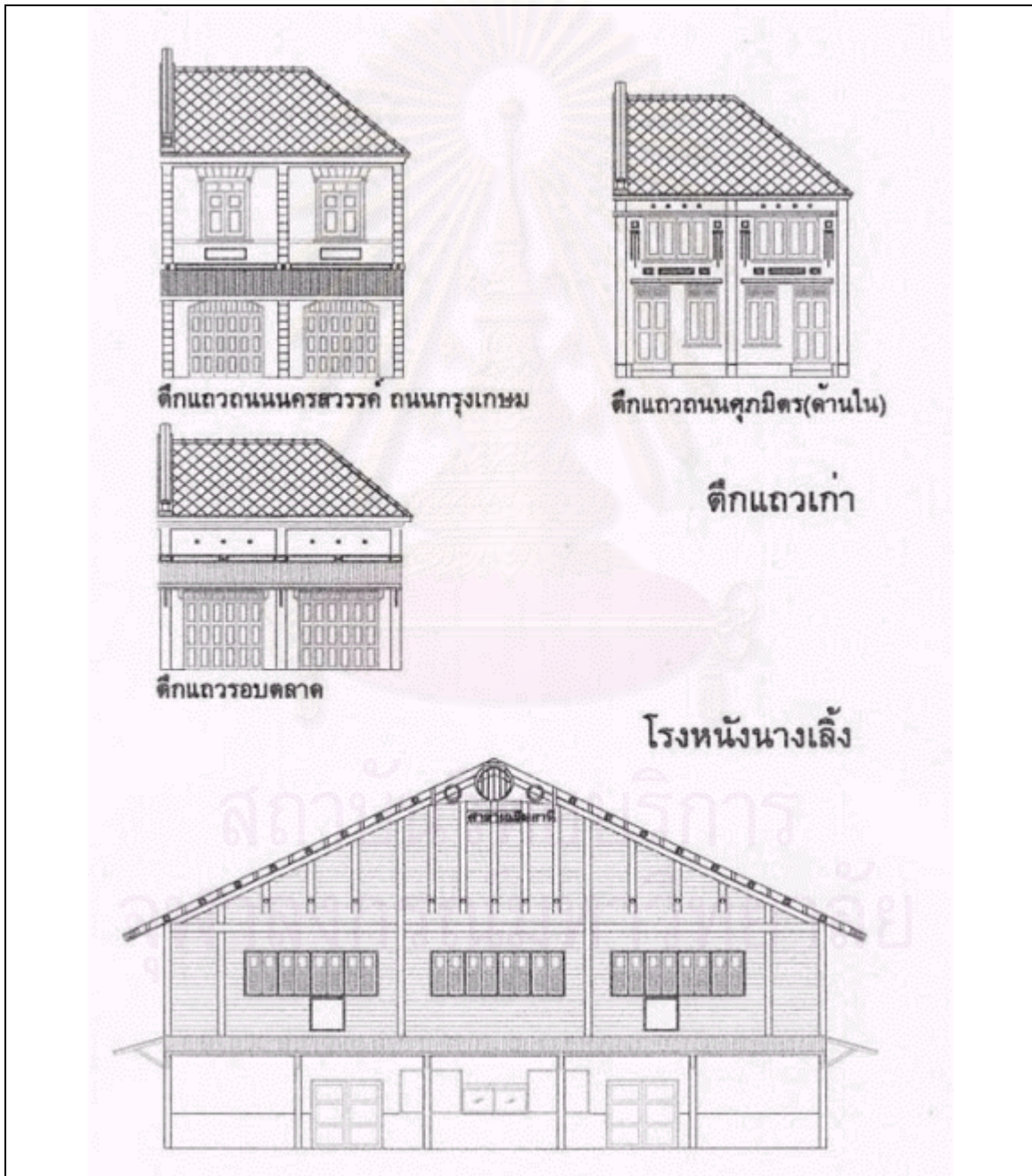
ในการออกแบบอาคาร สิ่งก่อสร้างใหม่เพิ่มเติม ที่อยู่ในพื้นที่ที่กำหนดให้ใช้วิธีฟื้นฟู(rehabilitation) และหรือสร้างใหม่(redevelopment) จะต้องมีการกำหนดกรอบของการควบคุมโดยการจัดทำเป็นแนวทางการออกแบบอาคาร(design guideline) เพื่อเป็นการรักษาความต่อเนื่องของเมือง โดยเฉพาะการรักษาด้านหน้าของอาคาร (facade) นอกจากนี้จะต้องผลักดันให้เป็นมาตรการควบคุม โดยอาจอยู่ในรูปของกฎหมาย ลักษณะอาคารที่ทำแนวทางการออกแบบอาคารนี้ เสนอให้มีการควบคุมในส่วนอาคารประเภทตึกแถวเนื่องจากเป็นส่วนที่มีความต่อเนื่องกับโบราณสถานในเขตเมืองเก่าส่วนอื่นของกรุงเทพฯ และเป็นประเภทอาคารที่มีจำนวนมากที่สุดในย่าน ทั้งนี้อาศัยรูปแบบอาคารประวัติศาสตร์ในพื้นที่เป็นฐานข้อมูล ในการกำหนดลักษณะทางสถาปัตยกรรมดังต่อไปนี้

- การจัดวางตำแหน่งของช่องเปิดประตู หน้าต่าง
- ความสูงของอาคารที่สัมพันธ์กับอาคารประวัติศาสตร์ที่อยู่ข้างเคียง
- เส้นกรอบของหลังคา ความลาดชัน
- สัดส่วนของช่องเปิดประตู หน้าต่างการใช้ลวดลายตกแต่งอาคาร
- ความกว้างของอาคาร
- สีอาคาร

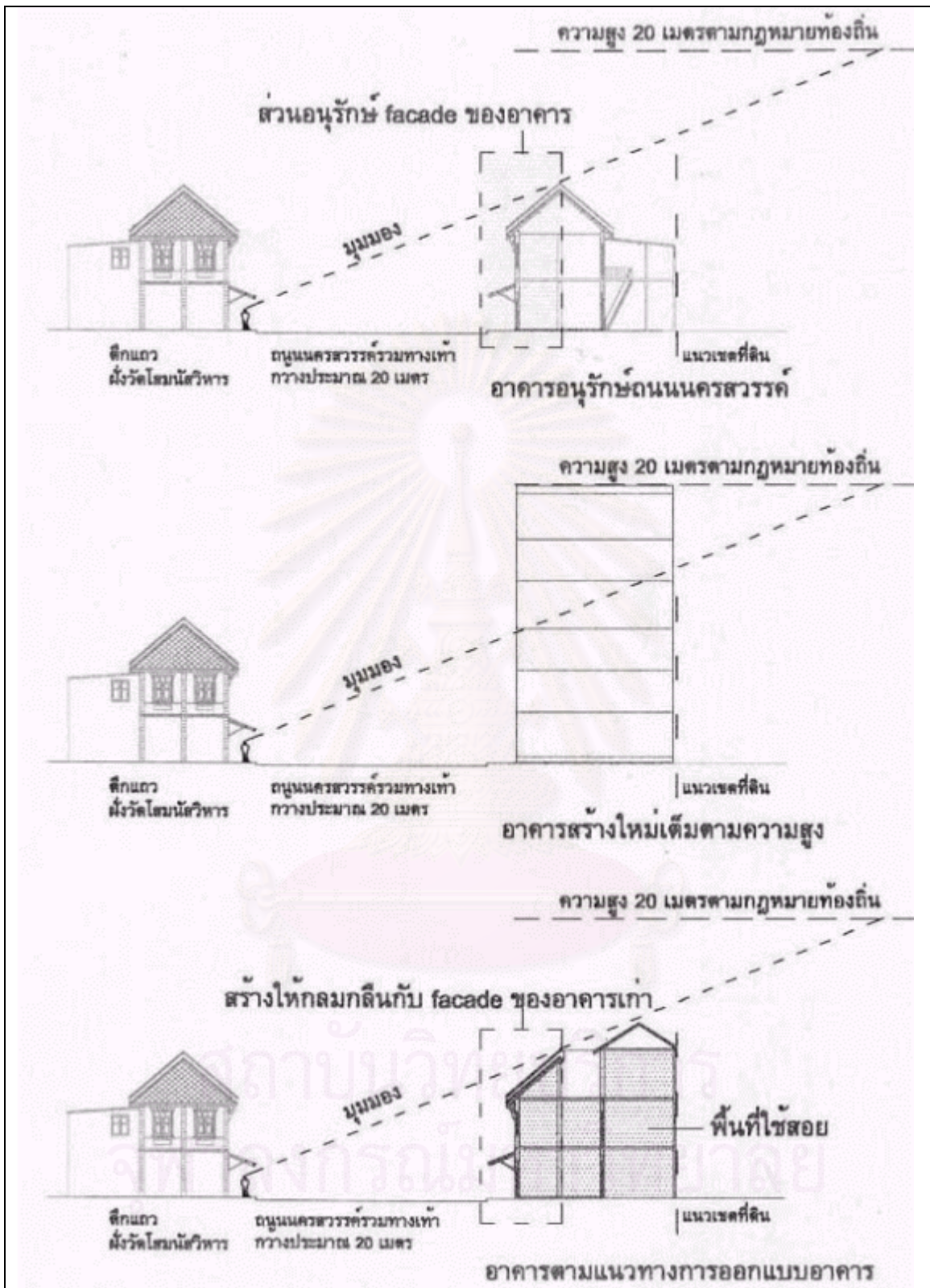
7.2.5. การแก้ไขข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร

จากข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร(คู่มือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง) ซึ่งกำหนดให้ความสูงอาคารที่อยู่พื้นที่ศึกษาไม่เกิน 20 เมตร จากการศึกษาพบว่าหากพัฒนาอาคารในพื้นที่ตามระดับความสูง

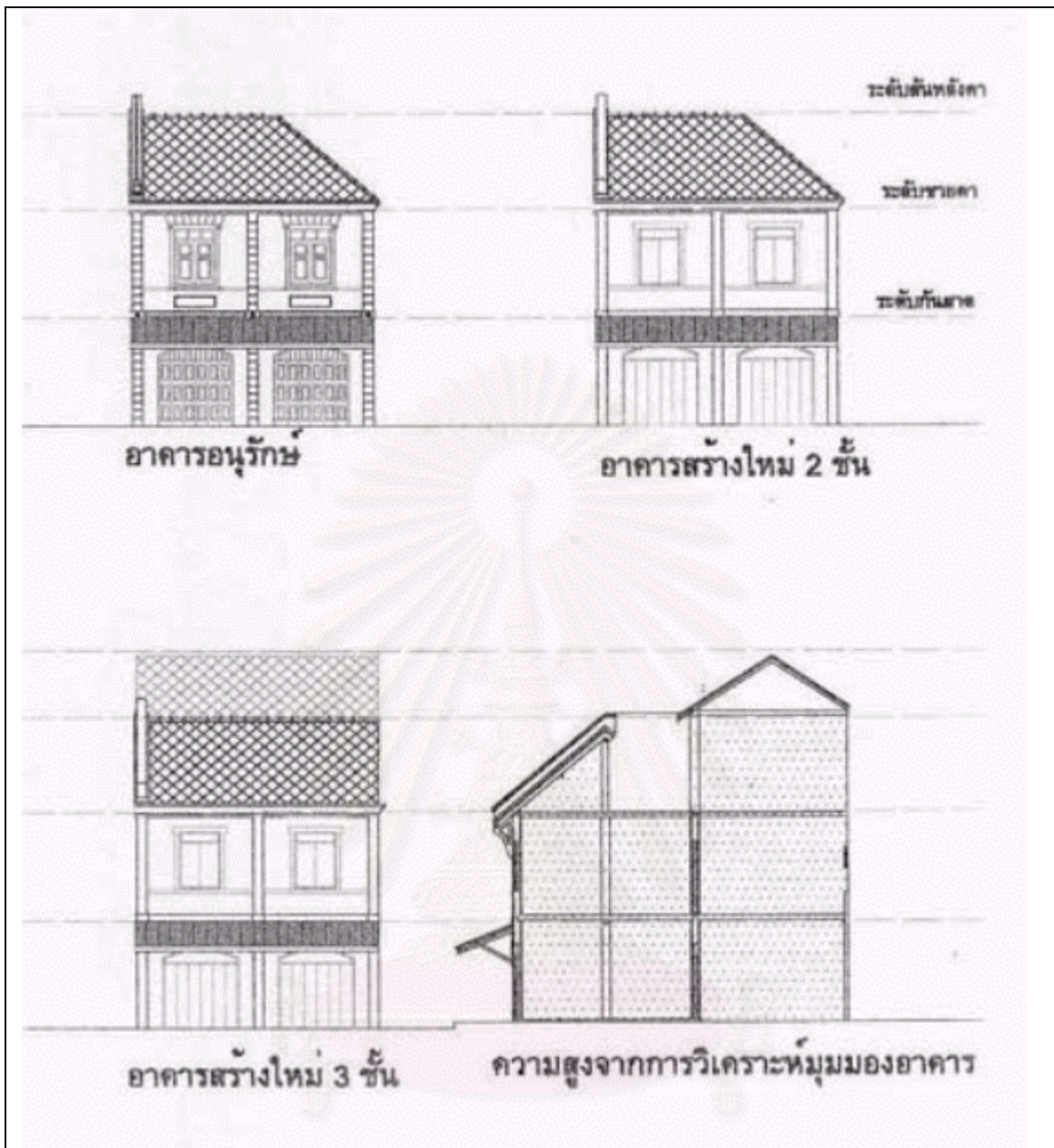
ดังกล่าว จะเกิดความแปลกแยกจากตึกแถวอนุรักษ์มาก ดังจะเห็นได้จากอาคารแฝดที่มีอยู่ในปัจจุบัน และยังเป็นการทำลายความต่อเนื่องกับเขตอนุรักษ์ในเกาะรัตนโกสินทร์ด้วย ดังนั้นจึงควรแก้ไขข้อกำหนดดังกล่าวให้มีการกำหนดความสูงอาคาร และรูปแบบอาคารตามแนวทางการออกแบบอาคาร โดยอาคารที่อยู่ริมถนนซึ่งจะเป็นตึกแถวแทบทั้งสิ้นเสนอให้กำหนดความสูงอาคารตามมุมมองของอาคาร (ดังที่แสดงในการวิเคราะห์หาแนวทางการออกแบบอาคาร) ส่วนอาคารที่อยู่ด้านในเสนอให้มีความสูงไม่เกินโบราณสถานที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งในที่นี้คือ บ้านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี และวังวรดิศ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วพบว่ามีความสูงเพียงประมาณ 15-16 เมตรเท่านั้น

รูปที่ 22 ด้านหน้าของอาคารอนุรักษ์(facade) ในย่านนางเลิ้ง

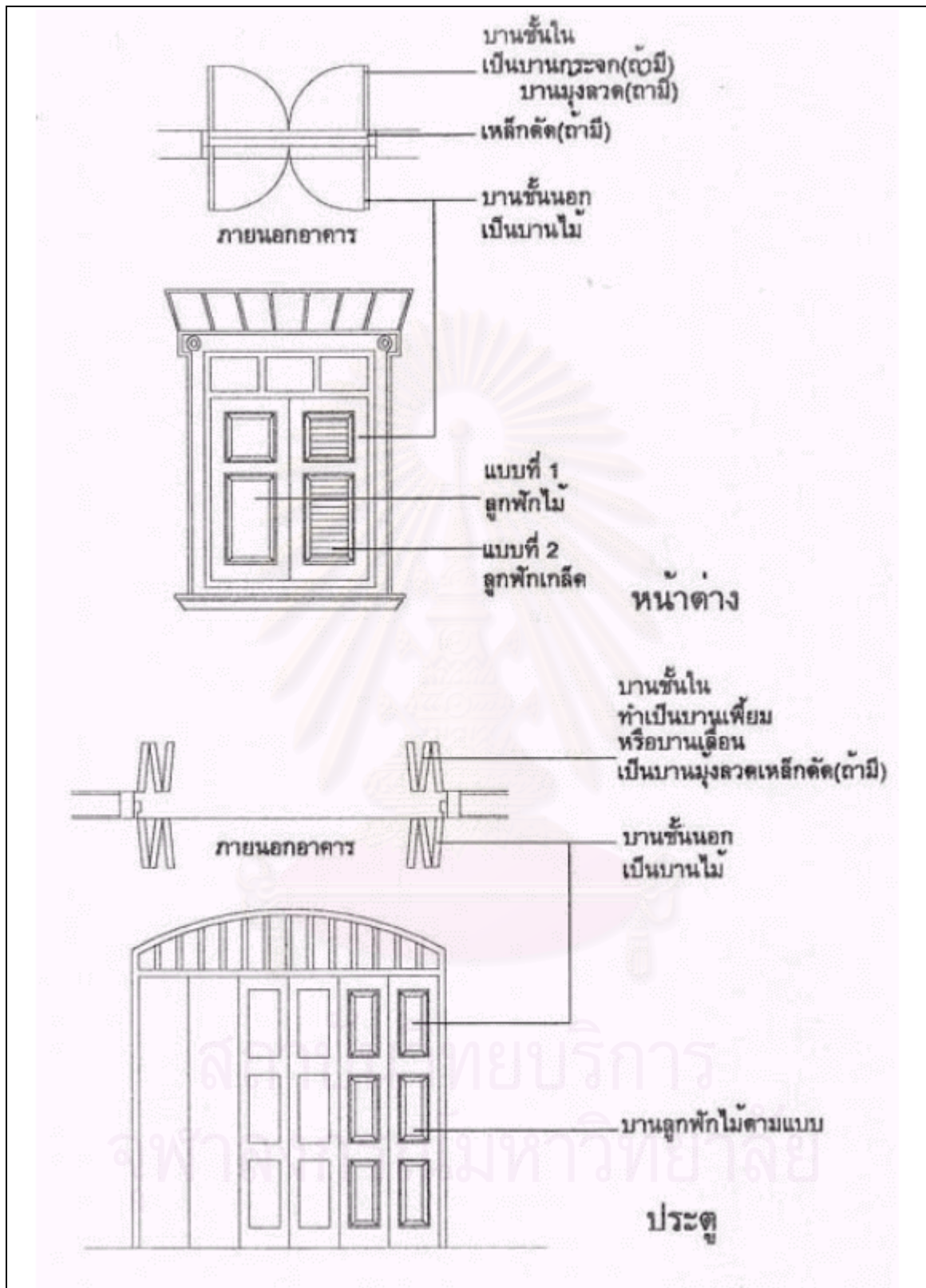

รูปที่ 23 แนวทางการออกแบบอาคารต่อเติมและอาคารสร้างใหม่ในย่านนางเลิ้ง

รูปที่ 23 แนวทางการออกแบบอาคารต่อเติมและอาคารสร้างใหม่ในย่านนางเลิ้ง(ต่อ)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 23 แนวทางการออกแบบอาคารต่อเติมและอาคารสร้างใหม่ในย่านนางเลิ้ง(ต่อ)

7.2.6. การส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

สำหรับกิจกรรมที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในย่านนางเลิ้งนี้ ได้แก่

7.2.6.1. การส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

การค้าปลีกในส่วนของตึกแถว ควรสนับสนุนให้มีการค้าปลีกตามลักษณะที่มีมาตั้งแต่อดีต เช่น ร้านอาหารสำเร็จรูป ร้ายขายยา ร้านเครื่องเขียน ร้านหนังสือ ร้านค้าเบ็ดเตล็ด ร้านตัดเสื้อ ร้านถ่ายรูป ร้านกาแฟ เป็นต้น และส่งเสริมให้มีการใช้งานอาคารอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมลักษณะของกิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สร้างให้เกิดความต่อเนื่องกับพื้นที่เขตอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ เช่น ศูนย์ข้อมูลย่านนางเลิ้ง ร้านจำหน่ายของที่ระลึก พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น

กิจกรรมการค้าในตลาดนางเลิ้ง จากการสำรวจพบว่าลักษณะการค้าของในตลาดนางเลิ้งมีแนวโน้มที่จะลดลง ลูกค้านบางส่วนเปลี่ยนไปใช้บริการที่ตลาดมหานาคเนื่องจากมีราคาถูกกว่า ส่วนการค้าอาหารสำเร็จรูปมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น จึงควรจัดระเบียบของกิจกรรมการค้าภายในพื้นที่ตลาดให้มีสัดส่วนของการขายของสดและอาหารสำเร็จรูปที่เหมาะสมมากขึ้น โดยในระยะยาวควรมีการส่งเสริมลักษณะการค้าอาหารสำเร็จรูปให้มากขึ้น ทั้งนี้ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการปรับปรุงสภาพทางกายภาพของตลาดให้มีความสะอาดและมีระเบียบมากขึ้นด้วย

7.2.6.2. จัดการทำงานขององค์กรชุมชน ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

องค์กรชุมชนควรประกอบด้วยคนในชุมชนหลายกลุ่ม หลายอาชีพ มีการกำหนดระบบการทำงานที่แน่นอน มีระบบการตรวจสอบการทำงานและการใช้จ่าย และจะต้องทำงานประสานกับภาครัฐ เจ้าของที่ดิน หน่วยงานอื่นๆได้ ในส่วนของการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ควรจัดให้มีนโยบาย ตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ดังนี้

- สร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของชุมชน และการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติและศิลปวัฒนธรรมของชุมชน
- ส่งเสริมการนำวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้เพื่อคนในชุมชนและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
- ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทางความคิด ร่วมกันทำงาน และเรียนรู้จากประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

7.2.6.3. การจัดตั้งกองทุนชุมชน

กองทุนชุมชนในที่นี้มีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาการใช้เงินกู้ระยะสั้นของคนในชุมชน และให้สมาชิกได้กู้เงินในดอกเบี้ยต่ำ เพื่อลดการกู้เงินนอกระบบในดอกเบี้ยสูง และยังสามารถสร้างระบบเงินกู้เพื่อการบูรณะอาคารอนุรักษ์ได้ อาจตั้งเป็นลักษณะกองทุนออมทรัพย์ ซึ่งจะสอดคล้องกับนโยบายและแผนงานของสำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานครในอนาคต ที่มีโครงการตั้งกองทุนออมทรัพย์ของชุมชน หากชุมชนสามารถออมทรัพย์ได้ถึง 20,000 บาท สามารถกู้ยืมเงินงบประมาณสนับสนุนจากส่วนกลางได้ 100,000 บาท โดยไม่คิดดอกเบี้ยเงินกู้ในปีแรก

ลักษณะที่สองเสนอให้มีการตั้งสหกรณ์ชุมชนที่มีคนในชุมชนเป็นสมาชิก ลักษณะของสหกรณ์อาจใช้ดอกผลจากกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมาเป็นเงินหมุนเวียน อย่างไรก็ตามรูปแบบการตั้งสหกรณ์นี้ยังเป็นกิจการที่กระทำได้ยากกว่ารูปแบบการตั้งกองทุนออมทรัพย์ เนื่องจากคนในชุมชนมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ไม่เป็นกลุ่มอาชีพเดียวกันดังเช่นสหกรณ์การเกษตรในชนบท นอกจากนี้การทำงานของสหกรณ์ต้องเป็นระบบสากลที่มีความโปร่งใสและมีผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาอีกด้วย

7.2.6.4. การให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์และการประชาสัมพันธ์

เผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์ โดยการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ชุมชน ปลูกฝังให้เยาวชนมีความเข้าใจในการอนุรักษ์ท้องถิ่นของตน เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และความหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง และเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่บุคคลภายนอกที่เข้ามาท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การทำแผนประชาสัมพันธ์ถึงคุณค่าของพื้นที่และสถาปัตยกรรม เพื่อให้คนในชุมชนและคนทั่วไปตระหนักถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ และสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์ ในฐานะที่เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถใช้ในเชิงเศรษฐกิจ โดยอาจดำเนินการในรูปการอบรมพร้อมกับการใช้แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อให้ข้อมูลแก่บุคคลภายนอก รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อสาธารณะอื่นๆ หรือจัดงานประจำปี ประชาสัมพันธ์ความเป็นย่านอาหารสำเร็จรูป

7.2.7. โครงการนำร่อง

ในการวางแผนการอนุรักษ์เสนอให้มีโครงการนำร่องเพื่อเป็นการวัดแนวโน้มของปัญหาและการประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์ โดยโครงการนำร่องนี้เป็นโครงการที่สามารถทำได้ทันที เนื่องจากไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของการใช้ที่ดินและงบประมาณมากนักและบางส่วนเป็นการแก้ปัญหาที่ต้องดำเนินการโดยเร่งด่วน ในที่นี้เสนอให้มีโครงการนำร่อง 5 โครงการ ดังนี้

1. โครงการปรับปรุงตลาดนางเลิ้ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อปรับปรุงสภาพทางกายภาพเพื่อเพิ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้น
2. เพื่อปรับการใช้พื้นที่ตลาดให้คุ้มค่ามากขึ้น

แหล่งงบประมาณ

โครงการปรับปรุงตลาดนางเลิ้งเป็นโครงการที่ทางสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เตรียมงบประมาณไว้แล้ว อยู่ในระหว่างการพิจารณารูปแบบการปรับปรุงที่เหมาะสมการดำเนินการและระยะเวลา

ในการดำเนินการสามารถกระทำได้ที่ โดยในการปรับปรุงนี้ควรรักษารูปแบบดั้งเดิมของตลาดไว้เนื่องจาก ตลาดนางเลิ้งเป็นตลาดเก่าแก่ที่มีความผูกพันกับคนในพื้นที่อย่างมาก ทั้งนี้

ควรดำเนินการด้วยความเร่งด่วน เนื่องจากการบูรณะที่ล่าช้าจะส่งผลเสียต่อเศรษฐกิจของคนในพื้นที่ ประกอบกับรูปแบบในการบูรณะสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยให้การซ่อมแซมอาคารทำได้รวดเร็วไม่จำเป็นต้องใช้ฝีมือช่างและวิธีการก่อสร้างแบบเดิม คาดว่าจะใช้เวลาประมาณ 3-6 เดือน

2. โครงการทาสี ทำความสะอาดอาคาร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรักษาสภาพอาคารให้มีสภาพดีขึ้น
2. เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันทำงานในชุมชน

แหล่งงบประมาณ

ในการปรับปรุงอาคารเบื้องต้นเสนอให้มีการทำความสะอาดอาคารและทาสีตีกำแพงเก่า ดังเช่นที่ชุมชนท่าเตียนและสามแพ่ง ซึ่งโครงการทั้งสองใช้งบประมาณเฉลี่ยห้องละเพียงไม่กี่ร้อยบาทเท่านั้น ในส่วนนี้เสนอให้เป็นค่าใช้จ่ายของผู้เช่าอาคาร

การดำเนินการและระยะเวลา

ในการดำเนินการต้องมีการร่วมมือของเจ้าของอาคารและผู้เช่า รวมถึงการให้คำแนะนำทางวิชาการจากกรมศิลปากร โดยในการดำเนินการคาดว่าจะใช้เวลาอยู่ในช่วง 3-6 เดือน

3. โครงการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อปรับปรุงระบบระบายน้ำป้องกันน้ำท่วมขัง
2. เพื่อปรับปรุงถนน ทางเดินเท้าสร้างความสะดวกในการสัญจร

แหล่งงบประมาณ

ใช้งบประมาณของส่วนกลาง

การดำเนินการและระยะเวลา

ในการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคต่างๆเหล่านี้จะมีเงินงบประมาณของทางส่วนกลางรองรับอยู่ในลักษณะของงบประมาณประจำปี ในการดำเนินการปรับปรุงจึงอาจต้องทำแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยพิจารณาตามความจำเป็นเร่งด่วนของแต่ละพื้นที่

4. โครงการปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรมเป็นที่โล่งเพื่อการนันทนาการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อแก้ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม ยาเสพติด
2. เพื่อเพิ่มพื้นที่นันทนาการให้แก่ชุมชน

แหล่งงบประมาณ

เสนอให้เป็นการลงทุนของเจ้าของที่ดิน คือสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ร่วมกับทางวัดโสมนัสวรวิหาร

การดำเนินการและระยะเวลา

โครงการนี้เป็นโครงการที่สามารถทำได้ทันทีเนื่องจากอาคารในพื้นที่เป็นเพียงอาคารชั่วคราวและไม่มีข้อผูกพันทางสัญญาเช่า คาดว่าในการปรับปรุงตั้งแต่การรื้อถอนอาคารชั่วคราวจนกระทั่งดำเนินโครงการเสร็จจะใช้เวลาประมาณ 6 เดือน

5. โครงการจัดงานประจำปีตลาดนางเลิ้ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์พื้นที่ให้คนภายนอกรู้จัก
2. เพื่อสร้างการทำงานร่วมกันในชุมชน
3. เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของพื้นที่

แหล่งงบประมาณ

เสนอให้ใช้งบประมาณจากเงินสนับสนุนชุมชนของสำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร เป็นหลัก ประกอบกับเงินของชุมชนเอง

การดำเนินการและระยะเวลา

เสนอให้มีการจัดงานในช่วงปลายเดือนมีนาคมซึ่งตรงกับวันตั้งตลาดนางเลิ้ง (29 มีนาคม) โดยรูปแบบของงานมีการออกร้านขายสินค้าที่ขึ้นชื่อของย่าน การจัดนิทรรศการ การฉายหนังเก่า และมีการแสดง เช่นละครคณะครูพูน เรื่องนนท์

7.2.8. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

7.2.8.1. การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

สิ่งสำคัญในการนำไปสู่แผนปฏิบัติ คือ การยอมรับจากคนทุกฝ่ายโดยเฉพาะจากชุมชนเอง เนื่องจากในการดำเนินการจะต้องทำงานร่วมกัน เจ้าของที่ดินและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญกับชุมชนในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจในการแก้ปัญหา และให้การสนับสนุนบทบาทของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนในท้องถิ่นเป็นหลัก เช่น การเปิดโอกาสให้มีการบริหารจัดการกันเอง อย่างไรก็ตามในการดำเนินการอนุรักษ์จะต้องมีการศึกษาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจโดยละเอียดเสียก่อน

7.2.8.2 การสร้างแรงจูงใจและจิตสำนึกของชุมชน

ในการอนุรักษ์ควรมีพื้นฐานมาจากจิตสำนึกของคนในชุมชนเป็นหลัก ดังนั้นการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์และการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องทำให้เกิดขึ้นเป็นอันดับแรกๆ ในการเปลี่ยนแปลงอาคารควรคำนึงถึงวิธีการสร้างแรงจูงใจด้วย ไม่ควรใช้การควบคุม บังคับทางกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างให้เกิดทางเลือกแก่เจ้าของอาคาร เช่น การใช้ระบบเงินกู้ดอกเบี้ยยต่ำในการซ่อมแซมอาคาร การปรับระบบค่าเช่าอาคาร

นอกจากนี้ทางสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ควรมีการให้หลักประกันความมั่นคงในที่อยู่อาศัยแก่ชุมชน เช่น การให้หลักประกันในการเปลี่ยนแปลงอาคารระยะสั้น เพื่อให้คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของตน และการแก้ไขระบบสัญญาเช่าให้มีหลักเกณฑ์การขึ้นค่าเช่า และการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารที่แน่นอน

7.2.8.3. งบประมาณดำเนินการ

ในการอนุรักษ์ย่านนางเลิ้งมีแหล่งที่มาของงบประมาณที่เป็นไปได้ 3 แหล่ง คือ

1. งบประมาณของราชการ ซึ่งได้แก่งบประมาณในการพัฒนาชุมชนของเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ซึ่งมักจะเห็นได้ชัดจากการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและระบบทางสัญจร
2. งบประมาณจากกองทุนเพื่อการอนุรักษ์ต่างๆ เช่น กองทุนฟื้นฟูเกาะรัตนโกสินทร์และพื้นที่ต่อเนื่อง กองทุนเพื่อการอนุรักษ์ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และกองทุนออมทรัพย์ หรือสหกรณ์ของชุมชน การตั้งสหกรณ์เป็นการระดมทุนจากภายในชุมชนเอง โดยอาจให้การกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำ
3. งบประมาณของเจ้าของที่ดิน ในที่นี้หมายถึงการลงทุนของทางสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ วัดโสมนัสสวรวิหาร และวัดแคเอง ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าของที่ดินก็เป็นอีกฝ่ายหนึ่งที่จะได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการปรับปรุงสภาพทางกายภาพที่จะช่วยให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่มีมากยิ่งขึ้น

7.2.8.4. ประเด็นที่ควรศึกษาในขั้นต่อไปคือ

- ทักษะคติของชุมชนต่อแผนการอนุรักษ์ รวมทั้งข้อจำกัดในทำแผนปฏิบัติ
- ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เหมาะสมในการดำเนินการอนุรักษ์
- ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและการจัดการทางการเงินที่เหมาะสมกับการ

อนุรักษ์

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

เกียรติ จิวะกุล, ร.ศ.ดร.,และคณะ, 2525. บทความวิจัยเรื่อง “การขยายตัวของตลาดในกรุงเทพฯ ในรอบ200 ปี”, เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพฯ ในรอบ 200 ปี”. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กาญจนาศพนันท์. “ถนนราชดำเนิน”. 2523. **วารสารเมืองโบราณ** ปีที่ 6 ฉบับที่ 3.

กุลธิดา สามะพุทธิ. “ถนนวัย 99 ปีสายนี้ชื่อราชดำเนิน”. 2541 **วารสารสารคดี** ฉบับ 164 ปี 14.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ(1984) จำกัด.

กุลธิดา สามะพุทธิ. “สัมผัสพลังแห่งเมืองเก่าที่นางเลิ้ง”. 2541.**วารสารสารคดี** ฉบับ 161 ปี 14.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ(1984) จำกัด.

กัทร กุลชล, ทรงสวรรค์ นิลกำแหง. วิวัฒนาการทางกายภาพของกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งตะวันออกตั้งแต่ก่อนเริ่มสร้างกรุงจนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง. 2525.**วารสาร ม.ศิลปากร ฉบับพิเศษ กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี**.

ขวัญใจ เอมใจ. ประวัติศาสตร์และความทรงจำบนถนนราชดำเนิน. 2541. **วารสารสารคดี** ฉบับ 164 ปี 14. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ(1984) จำกัด.

สัมภาษณ์ จุฬั้ว แซ่ฉั่ว. ตุลาคม พ.ศ. 2543-เดือนเมษายน พ.ศ. 2544

ชัย เรื่องศิลป์. 2517, **ประวัติศาสตร์ไทยสมัย 2352-2453 ตอนที่ 1 ด้านสังคม**. กรุงเทพฯ: บ้านเรื่องศิลป์. หน้า 308.

ชินครอนกรู๊ป. 2538 . **แผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์**, รายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.

สัมภาษณ์ ทวีศักดิ์ เจนพานิชการ, กองอสังหาริมทรัพย์ 1, สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. ตุลาคม พ.ศ. 2543-เดือนเมษายน พ.ศ. 2544

เทพชู ทับทอง. 2518. **กรุงเทพฯในอดีต**. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.

เทียมรัตน์ อินทรีย์. 2542, การมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการปรับปรุงพื้นที่ในเขตอนุรักษ์เมือง กรณีศึกษา: ชุมชนท่าเตียน กรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง**. หน้า 21.

นิจ หิญชีระนันท์ และคณะ. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการในโอกาสสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ ครบรอบ 200 ปี เรื่อง”ถนน: วิวัฒนาการในรอบ 200 ปี”. 2525.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิจ เดียวศรีวงศ์(บรรณารักษ์), 2539, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ฉบับตัวเขียน. กรุงเทพฯ: บ. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

นางน้อย ศักดิ์ศรี,ม.ร.ว. และคณะ. 2525. พระราชวังและวังในกรุงเทพฯ, เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการในโอกาสสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพฯในรอบ 200 ปี. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นางน้อย ศักดิ์ศรี, ม.ร.ว., และคณะ. 2534. องค์ประกอบทางกายภาพ กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุรณ. 2541, “นางเลิ้งสบายดีหรือ” . 2541.วารสารศิลปวัฒนธรรม ฉบับ 9 ปี 19. หน้า 132-133 บริษัท เครือซีเมนต์ไทย จำกัด(มหาชน). 2540. เอกสารประกอบโครงการเครือซีเมนต์ไทยรักประเทศไทย เพิ่มมุมมองใหม่ให้สังคม.

ประสงค์ เขียวอนันต์. 2542. แนวทางการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม, เอกสารประกอบการประชุมเรื่อง มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองในประเทศไทย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สัมภาษณ์ ปรีชา ศรีตุลโยชิตี. ตุลาคม พ.ศ. 2543-เดือนเมษายน พ.ศ. 2544

ฝ่ายปรับปรุงชุมชนแออัด, การเคหะแห่งชาติ. 2527. บทบาทของโครงการฟื้นฟูนครในการส่งเสริมความมั่นคงในการอยู่อาศัย. หน้า 46.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาชุมชนเมือง, สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. 2543. เอกสารประกอบการนำเสนอผลการศึกษา”ชุมชนนางเลิ้ง”, โครงการวิจัยและปฏิบัติการพัฒนาชุมชนแออัดและองค์การชุมชนแออัดในเมือง ระยะที่ 2.

ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2542, เอกสารประกอบการบรรยายวิชาทฤษฎีการอนุรักษ์ เรื่อง “ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการอนุรักษ์” สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์.ทองต้อ กัลยวไม ฌ อยุธยา. 2528,พระบรมราชจักรีวงศ์กับกรุงเทพมหานคร . กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย.

ลำดวน เทียรชมนิธิกุล. 2543. วชิราวุธานุสรณ์สาร, ปีที่19 ฉบับที่ 2, เม.ย.

สัมภาษณ์ วณาพร บุญญานูวัตร. ตุลาคม พ.ศ. 2543-เดือนเมษายน พ.ศ. 2544

วิภาวรรณ ยนต์เปี่ยม. 2535. มิตร ชัยบัญชา 22 ปีแห่งการจากนิรันดร์ของพระเอกตลอดกาล.

Decade ปี 2 ฉบับ 17 .

วิมลรัตน์ อรุณโรจน์สุริยะ. 2535, “มิตร ชัยบัญชา ตำนาน ดารา หนึ่งไทย”. **หนัง: ไทย ปีที่ 3 ฉบับที่ 9.**

คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. 2540. **ชื่อบ้านนามเมือง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

สัมภาษณ์ สง่า สัจจพันธ์. ตุลาคม พ.ศ. 2543-เดือนเมษายน พ.ศ. 2544

แสงเพชร. 2543, **ชุมชนบ้านช่างเมืองสยาม**. กรุงเทพฯ: ไพลินสีน้ำเงิน. หน้า 65-73.

หอภาพยนตร์แห่งชาติ. **เอกสารในแฟ้มประวัติของนายมิตร ชัยบัญชา**.

ภาษาอังกฤษ

Burns, Wilfred. 1963, *New Town for Old : The Technique of Urban Renewal*. London: Leonard Hill Books Ltd. pp. 14-15.

Catanese, J.A. 1979. *Introduction to Urban Planning*. U.S.A. McGraw-Hill.

Chapin, F. Stuart, Jr. and Kaiser, J. Edward. 1979, *Urban Land Use Planning 3rd ed.*

Chicago: University of Illinois Press. pp. 271-275.

Cohen, Nahoum. 1998. *Urban Conservation*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Dobby, Alan. 1978. *Conservation and planning*. Great Britain: Anchor Press Ltd.

Feilden, Bernard.M. 1994. *Conservation of Historic Buildings*. Oxford:Butterworth-Heinemann.

Feilden, Bernard.M. and Jokilehto, 1993. *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. Rome: ICCROM.

Greed, Clara and Roberts, Marion (ed.), 1998, *International Urban Design: Interventions and Responses*. Singapore: Longman Singapore Publishers (Pte.) Ltd., p. 72.

ICOMOS, 2000, *Washington Charter*. (<http://www.international.icomos.org>.)

Jenks, Mike., Burton, Elizabeth., and Williams, Katei. 1998, *Compact City*. New York: E & SPON.

Sanoff, Henry(ed.). 1978. *Designing With Community Participation*. New York: McGraw Hill. pp. 44-45.

Steinberg, Florian. 1996. “*Conservation and Rehabilitation of Urban Heritage in Developing Countries*”, HABITAT INTL Vol. 20 No. 3. Great Britain: Science Ltd.

Yamane, Toro. 1973. *Statistic: An Introductory Analysis 3rd ed*. Tokyo: Harpet International Edition.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระราชวัง วังในย่านนางเลิ้งและบริเวณต่อเนื่อง

ตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวังพระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอทั้งสิ้น 21 วัง ปัจจุบันเหลืออยู่ 5 วัง คือวังกรมพระนเรศวรฤทธิ วังกรมหมื่นทิฆารวงศ์ประวติ วังกรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ วังกรมพระสมมตอมรพันธ์ วังกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวังพระราชทานพระเจ้าน้องยาเธออีก 17 วังในเขตเมืองที่ขยายออกมาใหม่ซึ่งปัจจุบันเหลือเพียง 13 วังเท่านั้น สำหรับวังที่อยู่ในเขตคลองผดุงกรุงเกษมและส่งผลให้เกิดความเจริญขึ้นในบริเวณนี้ ได้แก่

● พระราชวังดุสิต พ.ศ.2440

ที่ตั้ง

อาณาเขตของพระราชวังดุสิตในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีดังนี้ (ชื่อถนนเป็นชื่อในปัจจุบัน)

ทิศเหนือ	จดถนนสุขุทัย
ทิศใต้	จดถนนศรีอยุธยา
ทิศตะวันออก	จดถนนพระรามที่ 5
ทิศตะวันตก	จดถนนสามเสน

พระราชวังดุสิต ประกอบด้วยพื้นที่ 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นเขตพระราชฐาน ซึ่งประกอบไปด้วยเขตพระราชฐานชั้นนอก พระราชฐานชั้นกลาง และพระราชฐานชั้นใน อีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนของวังพระราชโอรส ส่วนส่วนพระองค์ ที่ตั้งกองทหารมหาดเล็ก และที่อยู่ของพระราชบริพาร

ประวัติพระราชวัง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จกลับจากการประพาสทวีปยุโรป ในปี พ.ศ.2440 พระองค์ได้เสด็จประพาสสวนที่ต่อห้องนาทุ่งสามเสน ทรงมีพระราชดำริว่าเป็นที่เย็นสบายดี จึงโปรดฯ ให้ซื้อที่ดินนาในระหว่างคลองผดุงกรุงเกษม จนถึงคลองสามเสน แล้วสร้างพลับพลาที่ประทับขึ้นในปี พ.ศ.2442 เป็นที่เสด็จประทับแรม ทรงพระสำราญพระราชอิริยาบถในวันว่างจากพระราชภารกิจ

เหตุที่พระองค์ได้สร้างพระราชวังดุสิตเป็นที่ประทับถาวรนั้นมี ดังนี้

1. ที่ประทับในพระบรมมหาราชวังนั้นมีความแออัด และร้อนจัด จึงมีพระราชดำริจะมีที่ประทับสำหรับพักผ่อน
2. เพื่อสุขภาพของพระองค์และข้าราชการบริพาร
3. ทรงโปรดที่จะเสด็จพระราชดำเนินด้วยพระบาทในระยะทางไกล จึงทรงมีพระราชดำริที่จะมีที่เสด็จพระราชดำเนินด้วยพระบาทในกรุงเทพฯ ได้สะดวก

4. มีพระราชประสงค์จะขยายเขตพระนครให้กว้างออกไป เนื่องจากการย้ายที่ประทับจะทำให้มีข้าราชการตามเสด็จมาปลูกบ้านเรือนอยู่ด้วย จะเป็นการกระจายความแออัดของเมืองออกมาสู่ชานพระนคร
5. การเสด็จประพาสยุโรปทำให้พระองค์ได้พบเห็นพระราชวัง และพระราชอุทยานของกษัตริย์ต่างๆ จึงมีพระราชประสงค์ที่จะสร้างหรือปรับปรุงพระราชวังในแบบที่เคยทอดพระเนตรมา
6. เพื่อรับรองบุคคลสำคัญจากต่างประเทศ

ในปี พ.ศ.2440 ได้โปรดให้สร้างพลับพลาชั่วคราวขึ้น และได้เสด็จมาประทับแรมในชั้นแรกนี้ไม่เป็นการถาวร ทรงพระราชทานนามว่า "สวนดุสิต" ต่อมาในปี พ.ศ.2444 ได้โปรดให้สร้างที่ประทับเป็นการถาวร จึงพระราชทานนามใหม่ว่า "วังสวนดุสิต" และเริ่มทำการก่อสร้างพระที่นั่งต่างๆ ได้แก่ พระที่นั่งวิมานเมฆ ที่ริ้วมาจากเกาะสีชัง และหมู่เรือนต้น เพื่อรับรองเพื่อนต้น ในปี พ.ศ.2449 เมื่อพระที่นั่งอัมพรสถานสร้างแล้วเสร็จพระองค์ทรงโปรดที่จะมาประทับเป็นเวลานานๆ มีการสร้างพระที่นั่งเพิ่มเติม รวมทั้งการตัดถนนทั้งในและนอกพระราชวัง สร้างกำแพงและประตูวัง เมื่อทรงมาประทับเป็นเวลานานจึงทรงมีพระราชประสงค์ที่จะสร้างพระที่นั่งที่ใช้ในการประกอบพระราชพิธีได้ เช่นเดียวกับในพระบรมมหาราชวัง แล้วโปรดฯ ให้เปลี่ยนนาม "วังสวนดุสิต" เป็น "พระราชวังสวนดุสิต" และในปี พ.ศ.2452 โปรดฯ ให้สร้างพระที่นั่งอนันตสมาคมเพื่อเป็นที่เสด็จออกสมาคม แต่ยังไม่แล้วเสร็จก็เสด็จสวรรคต ทั้งยังโปรดฯ ให้สร้าง "สวนสุนันทา" เพื่อเป็นที่ประทับของเจ้านายฝ่ายใน เมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตไปแล้ว เป็นการขยายเขตพระราชฐานออกไปทางทิศตะวันตก แต่พระองค์ก็เสด็จสวรรคตก่อนจะแล้วเสร็จ

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดฯ ให้ทำการก่อสร้างที่ค้างอยู่จนแล้วเสร็จ และประกาศให้เรียกว่า "พระราชวังดุสิต" โปรดฯ ให้สร้าง "สวนจิตรลดา" ขึ้นบนพื้นที่บริเวณระหว่างพระราชวังดุสิต กับ วังปญาไท ริมถนนช้างฮี (ถนนราชวิถี) เพื่อเป็นที่เสด็จประพาสและประทับแรม โดยสร้างพระตำหนักขึ้นหลังหนึ่ง พระราชทานนามว่า "พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน" และให้พื้นที่สวนจิตรลดานี้เป็นที่ออกงานรื่นเริงฤดูหนาวสำหรับประชาชน เรียกว่า "งานวัดเบญจมบพิตร"

ในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้เสด็จประทับที่พระที่นั่งอัมพรสถาน และ พระตำหนักจิตรลดารโหฐานเป็นครั้งคราว จึงโปรดฯ ให้ผนวก "สวนจิตรลดา" เข้าเป็นส่วนหนึ่งของพระราชวังดุสิต

ภายหลังปี พ.ศ.2475 มีความเปลี่ยนแปลงในพระราชวังดุสิตหลายประการ พระที่นั่งอนันตสมาคมได้กลายเป็นที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ส่วนรอบนอกบริเวณสระอโนดาช เขาดิน ได้กลายเป็นสวนสัตว์ดุสิต เขาดินวนา และเป็นที่ตั้งของหน่วยราชการทหารหลายหน่วย และเขตพระราชฐานด้านทิศตะวันออก ได้เป็นที่ตั้งของรัฐสภาเป็นที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ในปัจจุบันเขต

พระราชทานที่เป็นที่ประทับของฝ่ายใน และที่อยู่ของข้าราชการ ได้กลายเป็นที่ทำการของทหาร และสวนบัวได้กลายเป็นหอพักนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในปัจจุบัน พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เป็นที่ประทับขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และทรงโปรดฯ ให้สร้าง "ศาลาดุสิตาลัย" เพื่อเป็นศาลาเอนกประสงค์ ให้คณะบุคคลจำนวนมากได้เข้าเฝ้าฯ และทรงสร้างตำหนักพระราชทาน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ เนื่องในการอภิเษกสมรสในเขตสวนจิตรลดาดังนี้

● **วังกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (วังนางเลิ้ง) พ.ศ.2445**

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่บริเวณริมถนนลูกหลวง ต่อมต่อปากคลองเปรมประชากรปากใต้ (ปัจจุบันเป็นสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพณิชยการพระนคร)

ประวัติวัง

วังนี้เป็นวังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างเพื่อพระราชทานให้พระราชโอรส คือ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ครั้งดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ เป็นพระโอรสองค์ที่ 28 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเจ้าจอมมารดาโหมด ประสูติในพระบรมมหาราชวังเมื่อ พ.ศ.2423 ทรงสำเร็จการศึกษาทางวิชาการทหารเรือจากประเทศอังกฤษ และเสด็จกลับมารับราชการในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ.2443 วังนี้สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.2445 และรัชกาลที่ 5 ได้โปรดให้มีพระราชพิธีขึ้นตำหนักใหม่ เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2445 ดังมีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ดังนี้ "ด้วยการก่อสร้างตำหนักที่วัง พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ช่างได้กระทำการก่อสร้างสำเร็จบริบูรณ์แล้ว สมควรจะทำกรมมณฑลการขึ้นตำหนักในเดือนนี้ได้ จึงโปรดให้หาฤกษ์มีกำหนดในวันที่ 20 มีนาคม เปนกำหนดพระฤกษ์การขึ้นตำหนักใหม่..."

หลังจากที่กรมหลวงชุมพรฯ สิ้นพระชนม์ คงจะมีการขายวังให้แก่รัฐบาล ดังปรากฏหลักฐานในปี พ.ศ.2485 ว่ากรมยุวชนทหารบกได้ย้ายจากวังบางขุนพรหมมาตั้งที่วังกรมหลวงชุมพรฯ ปัจจุบันบริเวณวังได้กลายเป็นสถานศึกษา โดยยังคงเหลืออาคารไม้ขนาดเล็กอยู่หลังหนึ่งเป็นอนุสรณ์ อาคารดังกล่าวนี้สอบถามนี้สอบถามจากราชตระกูล "อาภากร" ได้ความว่า เป็นเรือนของหม่อมคนหนึ่งของเสด็จในกรมฯ ส่วนตำหนักใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสร้างพระราชทานนั้นได้ถูกรื้อไปหมดแล้ว

● **วังกรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร (วังสะพานขาว) พ.ศ.2450**

ที่ตั้ง

ทิศเหนือ	จดถนนหลานหลวง
ทิศตะวันออก	จดถนนกรุงเกษม
ทิศตะวันตก	จดวังวรดิศ
ทิศใต้	จดถนนดำรงรักษ์ ต่อกับวังของกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช

ประวัติวัง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดฯ ให้สร้างพระราชทานแก่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร เมื่อปี พ.ศ.2450 โดยพระราชทานที่ดิน ซิดกับวังพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช ซึ่งร่วมเจ้าจอมมารดาเดียวกัน พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกรมีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าวุฒิชัยเฉลิมลาภ เป็นพระราชโอรสองค์ที่ 42 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับเจ้าจอมมารดาทับทิม เมื่อสร้างวังเสร็จโปรดฯ ให้มีพิธีขึ้นตำหนักเมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2450 และได้ประทับที่วังนี้ตลอดพระชนมายุ และยังได้เป็นที่ประทับของพระองค์เจ้าหญิงประเวศวรสมัย (พระชนินษฐาร่วมเจ้าจอมมารดา) และเจ้าจอมมารดาทับทิมด้วย

เมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกรสิ้นพระชนม์แล้ว ปีพ.ศ.2493 กระทรวงมหาดไทยได้ซื้อที่ดินส่วนหนึ่งพร้อมทั้งอาคารจากทายาท เพื่อใช้เป็นที่ทำการของกรมปราชวงศากระทรวง และได้ย้ายกรมปราชวงศากระทรวงจากวังสราญรมย์มาตั้งอยู่ที่นี้ และได้ปลูกสร้างอาคารใหม่ขึ้นอีกหลายหลัง แต่ยังคงเก็บตำหนักใหญ่ไว้เป็นที่ทำการ โดยชั้นล่างใช้เป็นที่ทำการของกองบริการชุมชน และชั้นบนเป็นที่ทำการของกองสัมมาอาชีวะสงเคราะห์ฝึกอาชีพหญิง ที่ดินส่วนที่เหลือได้กลายเป็นตลาดวุฒิชัย และ อาคารพาณิชย์

ในปัจจุบันสิ่งก่อสร้างที่ยังหลงเหลืออยู่มีเพียงหลังเดียว คือ ตำหนักที่ประทับของกรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร

● **วังจอมพลกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช (วังมหานาค) พ.ศ.2443**

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมถนนกรุงเกษมฝั่งเหนือคลองมหานาค

ทิศเหนือ	จดถนนดำรงรักษ์
ทิศใต้	จดคลองมหานาค
ทิศตะวันออก	จดถนนกรุงเกษม
ทิศตะวันตก	จดถนนดำรงรักษ์

ประวัติวัง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดฯ ให้สร้างวังพระราชทานที่ริมถนนกรุงเกษมเหนือคลองมหานาค เมื่อปี พ.ศ.2443 แก่กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช เมื่อกลับจากประเทศเดนมาร์กได้ 3 ปี พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช พระนามเดิม พระองค์เจ้าจรัสประวีตวรเดช พระราชโอรสองค์ที่ 17 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เป็นพระโอรสองค์ใหญ่ของเจ้าจอมมารดาทับทิม ประสูติในปี พ.ศ.2419 ทรงเสด็จไปศึกษาวิชาการทหารบกที่ประเทศเดนมาร์ก และทรงเสด็จกลับมารับราชการในตำแหน่งปลัดทหารบก รับราชการก้าวหน้าจนในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เลื่อนเป็นกรมหลวง ดำรงตำแหน่งจอมพลทหารบก เสนาบดีกระทรวงกลาโหม ทั้งได้รับพระราชทานครุฑจอมพลด้วย ทรงสิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ.2456 พระชนมายุ 38 ปี

เมื่อกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดชสิ้นพระชนม์แล้ว วังถูกแบ่งเป็นหลายส่วนส่วนที่เป็นตำหนักใหญ่ได้รื้อตัวตำหนักและปลูกสร้างเป็นตลาดมหานาค ส่วนที่เป็นที่ประทับของพระธิดา ยังคงเป็นที่อยู่อาศัยของราชสกุลจรัสประวีต

• วังจันทร์เกษม

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่บนถนนราชดำเนินนอก ใกล้กับสะพานมัฆวานรังสรรค์

ทิศเหนือ จดถนนลูกหลวง

ทิศใต้ จดถนนราชดำเนิน

ทิศตะวันออก จดถนนกรุงเกษม

ทิศตะวันตก จดถนนราชสีมา

ประวัติวัง

วังจันทร์เกษมสร้างขึ้นโดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร แต่การก่อสร้างยังไม่แล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯก็เสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯจึงเสด็จขึ้นเสวยราชย์เป็นรัชกาลที่ 6 จึงไม่ได้เสด็จมาประทับที่วังนี้ และไม่ปรากฏว่ามีเจ้านายองค์ใดได้เสด็จมาประทับ ณ วังนี้

เมื่อรัชกาลที่ 5 สิ้นพระชนม์ การก่อสร้างวังจันทร์เกษมจึงก่อสร้างอาคารให้เสร็จตามแผนผังเดิมเพียงเท่านั้น แต่ไม่มีการประดับลวดลายวิจิตร ดังเช่นวังเจ้าฟ้าทั่วๆไป และรัชกาลที่ 6 ได้พระราชทานพระตำหนักใหญ่เป็นที่ตั้งของสถานพยาบาลสำหรับข้าราชการบริวารแทน ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นโรงเรียนการเรือน จนถึง พ.ศ.2483 โรงเรียนการเรือนย้ายไปอยู่ด้านหลังพระตำหนัก

(บริเวณครุสภาปัจจุบัน) และกระทรวงธรรมการได้ย้ายเข้ามาตั้งอยู่แทน พระตำหนักใหญ่จึงเป็นที่ตั้งของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการ นั่นเอง

● **วังสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ (วังปารุสกวัน)**

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนินนอก

ทิศเหนือ จุดถนนศรีอยุธยา

ทิศใต้ จุดถนนพิษณุโลก

ทิศตะวันออก จุดถนนราชดำเนินนอก

ทิศตะวันตก จุดสถานีวิทยุกองพลที่ 1 รักษาพระองค์

ประวัติวัง

เนื่องจากความสำคัญของพระบรมมหาราชวังได้ถูกลดลงไป ในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งพระองค์ทรงโปรดเสด็จมาประทับที่พระราชวังดุสิตมากกว่า จึงทรงสร้างที่ประทับสำหรับพระราชโอรสทั้งสองพระองค์ (สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ และ สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ) ใกล้กับพระราชวังดุสิต คือ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และพระตำหนักปารุสกวัน

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้โปรดให้รวมพระตำหนักจิตรลดารโหฐานกับพระตำหนักปารุสกวัน เป็นบริเวณเดียวกัน พระราชทานให้เป็นที่ประทับของ สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถทั้งสองหลัง เมื่อสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถเสด็จทิวงคตไปแล้ว พระตำหนักได้ตกเป็นของหลวง และกลายเป็นที่ทำการของกองสื่อสารกรมตำรวจตั้งอยู่ที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และกรมประมงกลาง ตั้งอยู่ที่พระตำหนักปารุสกวัน

● **วังสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ (วังลดาว์ลัย)**

ที่ตั้ง

วังนี้ติดถนนสามด้าน ตั้งอยู่ริมถนนประชาธิปไตย ถนนลูกหลวง และถนนราชสีมาตรงข้ามกับครุสนามนาคร กระทรวงศึกษาธิการ และอีกด้านหนึ่งติดกับวังกรมหลวงปราจิณกิติบดี

ประวัติวัง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้สร้างวังพระราชทานที่ริมถนนลูกหลวงต่อถนนดวงดาว (ถนนราชสีมาได้) ให้ สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ พระนามเดิม พระองค์เจ้าชายยุคลทิฆัมพร และได้เสด็จประทับอยู่ที่วังนี้จนสิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ.2475 วังจึงตกเป็นของพระชายา คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตมวงคณ

ในปี พ.ศ.2488 พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตมงคล ทรงขายวังนี้ให้กับ ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เมื่อปรับปรุงเสร็จในปี พ.ศ.2490 จึงใช้เป็นที่พักการของสำนักงาน ทรัพย์สินฯและบริษัทในเครือมาจนปัจจุบัน

● **วังกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์**

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมถนนสามเสนฝั่งตะวันตก ด้านแม่น้ำเจ้าพระยา เชิงสะพานเทเวศร์นฤมิตร ตรงข้ามกับวัง กรมหลวงปราจิณกิติบดี

ประวัติวัง

รัชกาลที่ 5 ได้โปรดฯ ให้สร้างวังพระราชทานกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระนามเดิม พระองค์เจ้าชายรพีพัฒนศักดิ์ พระราชโอรสองค์ที่ 14 ที่ริมถนนสามเสนฝั่งตะวันตก และได้เสด็จ ประทับอยู่ที่วังนี้มาตลอดพระชนมายุ

ปัจจุบันเป็นวิทยาลัยครูอาชีวศึกษา กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และได้ เปลี่ยนเป็นวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตเทเวศร์ กระทรวงศึกษาธิการ สิ่งก่อสร้าง ของเดิมนั้นไม่มีเหลืออยู่เลย

● **วังกรมหลวงปราจิณกิติบดี**

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมถนนลูกหลวงต่อกับถนนสามเสนปากตะวันออก เชิงสะพานเทเวศร์นฤมิตร ด้านหนึ่งติด กับวังเจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ตรงข้ามกับวังกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์

ประวัติวัง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดฯ ให้สร้างวังพระราชทาน กรม หลวงปราจิณกิติบดี ที่ริมถนนลูกหลวง ต่อกับถนนสามเสนฝั่งตะวันออก และได้เสด็จประทับที่วังนี้ ตลอดพระชนมายุ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 วังนี้ได้ประสบภัยทางอากาศ ทายาทจึงปลูกอาคารขึ้น ใหม่เป็นอาคารพาณิชย์และที่อยู่อาศัย

● **วังกรมหมื่นไชยาศรีสุริโยภาส**

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมถนนลูกหลวง ตอนต่อถนนนครสวรรค์ฝั่งใต้

ประวัติวัง

กรมหมื่นไชยาศรีสุริโยภาส ได้รับพระราชทานวัง จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และประทับที่วังนี้มาตลอดพระชนมายุ กรมหมื่นไชยาศรีสุริโยภาส เป็นโอรสองค์ที่ 3 ของเจ้าจอมมารดาใหม่ด ปัจจุบันเป็นที่ทำการของรัฐบาล คือ ที่ทำการส่วนการทะเบียนและบัตรของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย อาคารของเดิมนั้นไม่มีเหลืออยู่เลย

● วังสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (วังวรดิศ)

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมถนนหลานหลวง และ ถนนดำรงรักษ์ และด้านตะวันออกยังติดกับวังกรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร

ประวัติวัง

วังนี้สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นที่ประทับพระยาอัษฎกันทริกามาตย์(ดิศ) ซึ่งทรงได้รับมรดก วังนี้ได้เป็นที่ประทับของหม่อมเจ้าในกรมและเชื้อสายของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ มีการก่อสร้างอาคารพาณิชย์ขึ้นในบางส่วนของวัง แต่ตัวตึกที่ประทับยังคงรักษาในสภาพเดิม และในปัจจุบัน ม.ร.ว.สังขดิศ ดิศกุล ได้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์วังวรดิศ บางส่วนยังเป็นที่ประทับของหม่อมเจ้าในกรมและเชื้อสาย

● บ้านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมถนนนครสวรรค์ แขวงนางเลิ้ง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย

ประวัติ

บ้านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีนี้ พระยาตรีภุชชี (กมล สาลักษณ) สร้างให้เป็นเรือนหอของนางสาวถวิล บุตรีคนโต กับนายสนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) เมื่อ พ.ศ.2442 ในพื้นที่ของบ้านพระยาตรีภุชชี

ลักษณะตัวบ้านเป็นครึ่งตึกครึ่งไม้ ใต้ถุนสูงประมาณ 1 เมตร มีห้องใต้ดินแบบบ้านอย่างตะวันตกหันปีกซ้ายออกถนนนครสวรรค์ ด้านหลังมีคลองที่ขุดขอยจากคลองจุลนาครไหลผ่าน ประมาณพ.ศ.2457 มีการต่อเติมบ้านเพิ่มขึ้นอีกหลายส่วน และมีการต่อชั้นสามเป็นหอพระ มีหน้าต่างกระจกทรงโค้งแบบGothic ว่ากันว่าเป็นอาคารที่สูงที่สุดของถนนนครสวรรค์ในยุคนั้น

ปัจจุบันอาคารหลังนี้ทายาทของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ให้โรงเรียนอนุบาลจุลนาครเช่าอยู่แต่ยังคงมีส่วนเฉพาะที่เก็บรักษาหนังสือบางส่วนที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีสะสมไว้และหอพระ

กำเนิดโรงภาพยนตร์ในสยาม

นับจากปี พ.ศ.2442 เป็นต้นมา ได้มีคณะฉายภาพยนตร์เฝ้าจากต่างประเทศเดินทางเข้ามาจัดฉายภาพยนตร์เก็บค่าดูจากสาธารณชนในสยามที่ละรายสองรายเรื่อยมา โดยจัดฉายตามโรงละครบ้าง โรงแรมบ้าง

จนกระทั่งปี พ.ศ.2447 มีคณะฉายภาพยนตร์เฝ้าจากญี่ปุ่นเดินทางเข้ามาจัดฉายภาพยนตร์ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวกับเหตุการณ์สู้รบระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซีย ซึ่งกำลังกระทำต่อกับอยู่ขณะนั้น โดยทางกระโจมผ้าใบเป็นโรงฉายชั่วคราว ในบริเวณลานว่างหรือเวียงของวัดชัยชนะสงคราม (วัดตึก) กรุงเทพฯ

ชะรอยคณะญี่ปุ่นคงเห็นว่า สยามในขณะนั้นยังไม่มีใครตั้งโรงภาพยนตร์ฉายกันเป็นประจำถาวร ทั้งๆที่ชาวสยามให้ความสนใจนิยมดูภาพยนตร์ ดังนั้นเมื่อคณะญี่ปุ่นกลับไปแล้ว ในปีต่อมาพวกเขาได้กลับเข้ามาอีก คราวนี้เข้ามาจัดตั้งโรงฉายภาพยนตร์เป็นการถาวรขึ้นในบริเวณเวียงวัดตึกนั่นเอง จัดฉายภาพยนตร์เป็นประจำทุกวัน จนชาวสยามเรียกภาพยนตร์ติดปากว่าหนังญี่ปุ่น และเรียกโรงภาพยนตร์นี้ว่าโรงหนังญี่ปุ่น นับว่ากิจการรุ่งเรืองมาก เป็นเหตุให้นักธุรกิจชาวสยามคิดจัดตั้งโรงภาพยนตร์ขึ้นบ้างที่ละโรงสองโรง เช่น โรงกรุงเทพชินีมาโตกราฟ หรือ บริษัทรูปยนต์กรุงเทพ หรือโรงหนังวังเจ้าปรีดา (เปิด พ.ศ.2450) โรงหนังสามแยก (เปิด พ.ศ.2452) โรงหนังพัฒนารหรือบริษัทยนต์พัฒนาร (เปิด พ.ศ.2453)

โรงภาพยนตร์ต่างๆเหล่านี้ต่างก็แข่งขันกันอย่างเต็มที่ในการจัดรายการฉายภาพยนตร์ ซึ่งในเวลานั้นยังเป็นภาพยนตร์เบ็ดเตล็ดม้วนสั้นๆ ม้วนหนึ่งกินเวลาฉายไม่กี่นาที เป็นภาพยนตร์บันทึกเหตุการณ์สำคัญๆหรือสถานที่ที่น่าสนใจอย่างภาพยนตร์ข่าวสาร สารคดี และภาพยนตร์ที่จัดฉากแสดงอย่างละครหรือนิยายสั้นๆ

การแข่งขันระหว่างโรงภาพยนตร์ในกรุงเทพฯได้เข้มข้นมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะระหว่างสองบริษัทใหญ่ คือ บริษัทรูปยนต์กรุงเทพ และบริษัทยนต์พัฒนาร ซึ่งนับจากปี พ.ศ.2456 ในสมัยรัชกาลที่ 6 ต่างก็แข่งขันสร้างโรงภาพยนตร์ในเครือของตนขึ้นตามตำบลสำคัญทั่วกรุงเทพฯ โรงภาพยนตร์ของบริษัทรูปยนต์กรุงเทพ ได้แก่ โรงปิ่นัง โรงสิงคโปร์ โรงชะวา โรงสาทร ส่วนโรงภาพยนตร์ของบริษัทยนต์พัฒนาร ได้แก่ โรงพัฒนาร โรงพัฒนาลัย โรงพัฒนารมย์ โรงบางรัก โรงบางลำพู โรงนางเลิ้ง

แต่มาถึงในปี พ.ศ.2462 ทั้งสองบริษัทตกลงรวมตัวกันเป็นบริษัทเดียวกัน คือ สยามภาพยนตร์บริษัท กลายเป็นบริษัทยักษ์ใหญ่เกือบจะผูกขาดกิจการค้าภาพยนตร์และกิจการโรงภาพยนตร์ ซึ่งบริษัทใหม่นี้ได้ขยายกิจการโรงภาพยนตร์ออกไปจัดตั้งขึ้นตามจังหวัดต่างๆทั่วประเทศ

กิจการของสยามภาพยนตร์บริษัท เริ่มตกต่ำลงในต้นรัชกาลที่ 7 เนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก และต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมกรุง ซึ่งเป็นโรงภาพยนตร์เสียงที่ใหญ่โตและทันสมัย เพื่อเป็นถาวรวัตถุที่ระลึกและเป็นศรีสง่าแก่พระนคร ในโอกาสฉลองพระนคร 150 ปี เมื่อปี พ.ศ.2475 พร้อมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งบริษัทสหคีนีมาจำกัด เป็นบริษัทค้าภาพยนตร์ขึ้นในสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ สยามภาพยนตร์บริษัทก็ขายกิจการของตนให้บริษัทคีนีมา ซึ่งกลายเป็นบริษัทยักษ์ใหญ่รายใหม่ เกือบจะผูกขาดกิจการค้าภาพยนตร์ทั่วประเทศ จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สถานการณ์จึงเปลี่ยนไปเมื่อบริษัทสร้างภาพยนตร์จากต่างประเทศ โดยเฉพาะจากฮอลลีวูด ได้เข้ามาจัดตั้งสาขาขึ้นในประเทศไทยโดยตรง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติมิตร ชัยบัญชา

มิตร ชัยบัญชา เกิดเมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ.2477 ที่ตลาดท่าทาง อ.ท่าทาง จ.เพชรบุรี บิดารับราชการเป็นตำรวจ ชื่อชม ระวังแสง มารดา ชื่อนางสงวน ระวังแสง ขณะที่มิตรเกิดนั้นพ่อต้องเดินทางไปราชการและก็เสียชีวิตไปในที่สุด ทิ้งไว้ให้แม่สงวนเลี้ยงดู แม่เกิดน้อยใจที่พ่อเสียชีวิตไป จึงนำมิตรไปให้ปู่ ย่าเลี้ยงแทนตั้งแต่มิตรอายุได้ 1 ปี ปู่กับย่าตั้งชื่อให้ว่าเด็กชายบุญทึ่ง แสงระวัง เพราะถูกพ่อแม่ทิ้งตั้งแต่เด็กต่อมาเมื่อมิตรอายุได้ 2 ปีเศษปู่กับย่าเสียชีวิตลงจึงย้ายมาอยู่กับหลวงอา แซ่ม ระวังแสงน้องของพ่อที่วัดสายค้ำและวัดสนามพราหมณ์ จังหวัดเพชรบุรี อาศัยชั่วคราวกับบาตรมาจนอายุ 8 ปี แม่สงวนก็มาขอรับตัวไปอยู่กรุงเทพฯเพื่อจะได้ส่งเสียให้ได้รับการศึกษาที่ดี

แม่ของมิตรเห็นว่าชื่อบุญทึ่งไม่เพราะและยังบาดเจ็บใจผู้เป็นแม่และลูกด้วย จึงตั้งชื่อให้ใหม่ว่า สุพิศ นิลศรีทอง ซึ่งหมายถึงชวนมอง ส่วนนามสกุลเป็นนามสกุลของน้องเขยของแม่ ที่ที่มิตรมาอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯกับแม่และพ่อเลี้ยงอยู่ที่ ถนนพะเนียง อ.นางเลิ้ง ฐานะความเป็นอยู่ไม่ดีนักต้องทำงานหนักมาโดยตลอด ที่นางเลิ้งนี้ มิตรได้เข้าศึกษาในโรงเรียนไทยประสาธิตวิทยา จนจบมัธยม 6 ขณะเป็นนักเรียน มิตรได้เป็นนักกีฬามวยของโรงเรียนด้วย ต่อมามิตรจบชั้นมัธยม 8 จากโรงเรียนพระนครวิทยาลัย จากนั้นจึงไปสอบเข้าเรียนศิษย์การบินรุ่น ป.15 ที่โรงเรียนการบิน (โคราช) ในปี พ.ศ.2497 ที่นี่มิตรเปลี่ยนชื่อเป็น พิเศษฐ์ พุ่มเหมจนสำเร็จการศึกษาเป็นจำอากาศโทใน พ.ศ.2499 ประจำกองต่อสู้อากาศยานที่ 1 กรมอากาศยานอินทนิคมเมือง ในตำแหน่งครูฝึกทหารใหม่ มิตรได้รับเกียรติเป็นผู้เชิญธงชัยเฉลิมพล นำหน้าทหารในการสาบานตนที่พระบรมรูปทรงม้าทุกปี

ขณะรับราชการนี้เอง มิตรได้พบกับ กิ่ง แก้วประเสริฐ นักร้องกึ่งด้านเพลงและการแสดง ซึ่งได้ชักชวนมิตร เข้าสู่วงการภาพยนตร์ โดยนำไปฝากกับประทีป โกมลพิศ และได้เปลี่ยนชื่อเป็นมิตร ชัยบัญชา เพียงภาพยนตร์เรื่องแรก “ชาติเสือ” มิตรก็โด่งดังเป็นที่รู้จักไปทั่ว ในด้านการรับราชการก็มีความก้าวหน้าเรื่อยมา โดยยศสุดท้ายก่อนที่มิตรจะลาออกจากราชการ คือ พันจ่าอากาศโท

ต่อมา พ.ศ.2511 มิตรได้สมัครลงรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลในท้องที่เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย และในปีถัดมาสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ หลังจากการเล่นการเมืองจนต้องขายบ้าน มิตรต้องทำงานการแสดงอย่างหนัก โดยในเดือนหนึ่งๆจะมีวันหยุดเพียง 2 วันเท่านั้น คือวันที่ 1 และ 15

ภาพยนตร์เรื่องสุดท้ายของมิตร คือภาพยนตร์เรื่อง “อินทรีทอง” เขาเสียชีวิตโดยไม่ใช้ตัวแสดงแทน ในฉากผาดโผนกลางอากาศโดยใช้มือเปล่าโหนบันไดลิงชั้นที่ 3 กับชั้นที่ 4 ซึ่งห้อยอยู่กับเฮลิคอปเตอร์ จึงเป็นเหตุให้ตกจากบันไดถึงแก่ชีวิตเมื่อเวลา 16.45 น. ของวันพฤหัสบดีที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2513 ณ อ่าวดวงตาล อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี ร่างของเขาหล่นลงสู่พื้นดินตรงจอมปลวกแล้วกระเด็นจากที่ตรงนั้นอีกประมาณ 1 เมตร

ข่าวการประสูติเหตุของมิตรแพร่สะพัดไปทั่วอย่างรวดเร็ว ทั้งสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ ซึ่งมียอดขายเพิ่มขึ้นถึง 5 เท่าตัว ข่าวของมิตรถูกลงติดต่อกันเป็นเดือน มีการจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์ของมิตร และภาพของมิตรออกจำหน่ายกันอย่างเร่งด่วน

ศพของมิตรได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ ในวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2514 เวลา 17.00 น. ณ วัดเทพศิรินทราวาส สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ทรงมีกระแสรับสั่งถึงมิตรว่า “ทราบข่าวแล้วสงสารจนนอนไม่หลับ เขาเป็นคนดีและเป็นคนของประชาชน ได้ไปชมการแสดงของเขาบ่อยครั้ง ฉันก็เป็นแฟนภาพยนตร์คนหนึ่งเหมือนกัน อาชีพการแสดงของเขาเป็นอาชีพที่ดี ทำให้การเงินหมุนเวียนดีขึ้น”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างแบบสอบถาม

แบบสอบถามชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อให้เป็นข้อมูลทางการศึกษาเท่านั้น ขอได้โปรดตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงและท่านไม่ต้องแจ้งชื่อ รายได้ รายละเอียดส่วนบุคคลของท่าน

กรุณาเติมข้อความในช่องว่างหรือทำเครื่องหมายถูกหน้าหัวข้อที่ท่านเลือก

1. ท่านอยู่บ้านเลขที่.....ถนน.....ชุมชนศุภมิตร.....

บ้านของท่านทำสัญญาเช่าจาก			
☐ สนง. ทรัพย์สิน	☐ วัดแค	☐ วัดโสมนัส	☐ เช่าช่วงต่อจากเอกชน

2. ปัจจุบันลักษณะที่อยู่อาศัยของท่านเป็น

☐ บ้านพักอาศัยส่วนบุคคล	☐ ค้าขาย	☐ สำนักงาน
☐ ห้องแบ่งให้เช่า	☐ บริการ (ตัดผม, ตัดเสื้อ,)	☐ อื่นๆ.....

3. ครอบครัวของท่านมีสมาชิก.....คน

ตามชื่อในทะเบียนบ้าน		ตามการอาศัยอยู่จริง	
เป็นชาย.....คน	อายุ.....ปี	เป็นชาย.....คน	อายุ.....ปี
	อายุ.....ปี		อายุ.....ปี
	อายุ.....ปี		อายุ.....ปี
	อายุ.....ปี		อายุ.....ปี
	อายุ.....ปี		อายุ.....ปี
เป็นหญิง.....คน	อายุ.....ปี	เป็นหญิง.....คน	อายุ.....ปี
	อายุ.....ปี		อายุ.....ปี
	อายุ.....ปี		อายุ.....ปี
	อายุ.....ปี		อายุ.....ปี
	อายุ.....ปี		อายุ.....ปี

4. ท่านอยู่ในย่านนางเลิ้งมาเป็นเวลาประมาณ.....ปี

5. นอกจากที่พักอาศัยในนางเลิ้ง ท่านมีที่พักอาศัยที่อื่นอีกหรือไม่

☐ มี	☐ ไม่มี
-----------------------------	--------------------------------

6. ตามปกติท่านพบปะพูดคุย หรือรู้จักกับเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงประมาณกี่หลัง

☐ ไม่เกิน 5 หลัง	☐ 6-10 หลัง	☐ 10-15 หลัง	☐ มากกว่า 15 หลัง
---	------------------------------------	-------------------------------------	--

7. ท่านคิดว่าสภาพโดยรวมของย่านนางเลิ้งในปัจจุบันควรปรับปรุงในด้านใด

	ควรปรับปรุงอย่างยิ่ง	ควรปรับปรุง	ไม่ต้องปรับปรุง
สภาพอาคาร	☐	☐	☐
สภาพทางเดินเท้า	☐	☐	☐
การระบายน้ำ	☐	☐	☐
การจัดเก็บขยะ	☐	☐	☐
การจราจรติดขัด	☐	☐	☐
ที่จอดรถ	☐	☐	☐
อื่นๆ	☐	☐	☐
อื่นๆ	☐	☐	☐
อื่นๆ	☐	☐	☐

8. เมื่อพูดถึงย่านนางเลิ้งท่านจะนึกถึงสิ่งใดเป็นครั้งแรก.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

นายเทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์ เกิดวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2519 ที่อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี สำเร็จการศึกษาหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในปี พ.ศ.2540 ปี พ.ศ.2542 เข้าเรียนต่อในหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย